

**AFYONKARAHİSAR'DA EĞİTİM TARİHİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME (1923-1945)**

Hatice ÇETİN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN
Kasım 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AFYONKARAHİSAR'DA EĞİTİM TARİHİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME (1923-1945)

Hazırlayan
Hatice ÇETİN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Afyonkarahisar’da Eğitim Tarihi Üzerine Bir İnceleme (1923-1945)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/11/2024

İmza

Hatice ÇETİN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Hatice ÇETİN
	Numarası	210635117
	Anabilim Dalı	Tarih
	Programı	Tarih
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Afyonkarahisar’da Eğitim Tarihi Üzerine Bir İnceleme (1923-1945)
Tez Savunma Sınav Tarihi		29.11.2024
Tez Savunma Sınav Saati		14.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☐oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

AFYONKARAHİSAR'DA EĞİTİM TARİHİ ÜZERİNE BİR İNCELEME (1923-1945)

Hatice ÇETİN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Kasım 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

Milli Mücadele Dönemi'nde zafere giden yolda önemli bir yere sahip olan Afyon, cephe şehri olmasıyla birlikte İngiliz, Fransız ve Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. İşgal sırasında okul binaları düşman kuvvetleri tarafından kullanılarak tahrip edilmiş ve yakılmıştır. Bu gelişmeler, Afyon'da eğitim alanında sıkıntılara yol açmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte savaşın yarattığı tahribat ve yıkımlar giderilmeye çalışılmıştır. Böylece her alanda yeniliklerin yapıldığı bir döneme girilmiştir. Bu yeniliklerden biri de Afyon'da eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmalardır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında okuma-yazma oranının düşük olması nedeniyle eğitim ve öğretime verilen önem artmıştır. Bu doğrultuda, herkese okuma-yazma öğretmek amacıyla bir seferberlik başlatılmıştır. Yeni ve büyük okul binaları inşa edilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin durumu iyileştirilmeye çalışılmıştır. Öğretmen sayısının artırılması ve maaşlarının düzenli olarak verilmesi için çeşitli önlemler alınmıştır. Müfredat programında, öğrencilerin her alanda kendilerini geliştirmeleri için pozitif ve sosyal bilimlerin yanı sıra pratik ve teknik bilgilerin bulunduğu derslere de yer verilmiştir. Öğrencilerin yeteneklerini gösterebilmeleri için uygun ortamlar sağlanmıştır. Fakir öğrenciler tespit edilerek kıyafet, yemek ve barınma yardımları yapılmıştır. Okullarda sadece eğitim değil, aynı zamanda çeşitli sosyal aktiviteler de gerçekleştirilmiştir. Bu aktiviteler arasında gezi, müsamere, konferans, sergi, veda çayları, spor, gösteriler ve milli bayram kutlamaları yer almıştır. Bu çalışmada, 1923-1945 yılları arasında Afyon merkez ve ilçelerindeki okur-yazar oranları, okul binalarının sayısı, öğretmen ve öğrenci sayıları, sanat okulları, eğitime ayrılan bütçe ve harcamalar; süreli yayınlar, arşiv kaynakları, TBMM Zabıt Cerideleri, tetkik eserler ve diğer kaynaklar kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca, Afyon merkez ve ilçelerinde bulunan yaygın eğitim kurumları arasında Afyon Türk Ocakları, Afyon Millet Mektepleri, Eğitim Kursları, Afyon Halkevleri ve Halkodalarının eğitimdeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Afyonkarahisar adı 2005'ten itibaren kullanılmaya başlandığı için, dönemin terminolojisine uygun olması açısından ilin adı bu çalışmada Afyon olarak geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afyon, Eğitim, Cumhuriyet Dönemi, Okul, Öğretmen, Öğrenci.

ABSTRACT

A STUDY ON THE HISTORY OF EDUCATION IN AFYONKARAHISAR(1923-1945)

Hatice ÇETİN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY**

Kasım 2024

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

Afyon, which had an important place on the road to victory during the National Struggle, was also occupied by British, French and Greek forces, as it was a frontline city. During the occupation, school buildings were used by enemy forces and destroyed and burned. These developments caused problems in the field of education in Afyon. With the declaration of the Republic, efforts were made to eliminate the damage and destruction caused by the war. Thus, a period in which innovations were made in every field was entered. One of these innovations was the work carried out in the field of education in Afyon. Due to the low literacy rate in the early years of the Republic, the importance given to education and training increased. In this direction, a mobilization was started to teach everyone how to read and write. New and large school buildings were built. Efforts were made to improve the situation of teachers and students. Efforts were made to increase the number of teachers and to pay their salaries regularly. In the curriculum program, there were courses that included practical and technical information as well as positive and social sciences so that students could develop themselves in every field. Appropriate environments were provided for students to demonstrate their talents. Poor students were identified and provided with clothing, food and accommodation assistance. In schools, not only education but also various social activities (trips, shows, conferences, exhibitions, farewell teas, sports, shows, national holiday celebrations) were carried out. In this study, the literacy rates, the number of school buildings, teachers, students, the number of students, art schools, budgets and expenditures allocated to education in Afyon city center and districts between 1923-1945 were presented using periodicals, archive sources, TBMM Minutes, research works and other sources. In addition, the place and importance of Afyon Turkish Hearths, Afyon National Schools, Instructor Courses, Afyon Community Centers and Community Rooms, which are widespread educational institutions located in Afyon city center and districts, in education were emphasized. Since the name Afyonkarahisar started to be used in 2005, the name of the province will be used as Afyon in this study in order to be suitable for the terminology of the period.

Keywords: Afyon, Education, Republican Period, School, Teacher, Student

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, 1923-1945 yılları arasında Afyonkarahisar’da eğitim alanında yapılan çalışmalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Afyonkarahisar merkez ve ilçelerinde tüm eğitim kurumlarının yer aldığı kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı, 1923-1945 yılları arasında Afyon’da eğitim alanındaki eksiklikleri gidermektir. Giriş bölümünde; Osmanlı Devleti’nde eğitimin idari teşkilat yapısına, Afyon’da eğitimin idari teşkilatına ve eğitim alanında yapılan yeniliklere değinilmiştir. Bu doğrultuda, Afyon merkez ve ilçelerinde bulunan Sıbyan, İptidai, Medrese, Rüştîye, İdadi ve Öğretmen Okulları’nın faaliyetleri ele alınmıştır. Birinci bölümde; 1923-1945 yılları arasında Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de eğitimin idari teşkilat yapısı, eğitimin ana hatları ve müfredat programları incelenmiştir. İkinci bölümde; 1923-1945 yılları arasında Afyon’da eğitimin idari teşkilat yapısı, ilköğretim eğitimi, kurumları ve faaliyetleri ele alınmıştır. Afyon merkez, ilçe ve köylerde bulunan ilkokul binaları, yıllara göre öğretmen ve öğrenci mevcudu ile mezun sayıları tartışılmıştır. Üçüncü bölümde; 1923-1945 yılları arasında Afyon’daki ortaöğretim eğitimi, kurumları ve faaliyetlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda Afyon Ortaokulu, İmam Hatip Ortaokulu, ilçelerdeki ortaokullar ve Afyon Lisesi’nin faaliyetleri ele alınmıştır. Ayrıca Afyon’da bulunan sanat okulları, Sanayi Mektebi, Erkek Sanat Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü, Akşam Kız Sanat Okulu ve Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü’nün eğitim faaliyetleri ve çalışmaları üzerinde durulmuştur. Bu okulların yıllara göre öğretmen, öğrenci ve mezun sayıları da incelenmiştir. Dördüncü bölümde; 1923-1945 yılları arasında Afyon’daki yaygın eğitim kurumları ele alınmıştır. Bu kapsamda Afyon Türk Ocakları, ilçelerdeki Türk Ocakları, Afyon Millet Mektepleri, Afyon Halkevleri ve şubeleri, Halkodaları ile ilçelerdeki halkevleri ve halkodalarının faaliyetleri detaylandırılmıştır.

Bu günlere gelmemde emeği geçen ve maddi manevi her türlü imkânı sağlayan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen başta annem, babam ve abilerim olmak üzere her daim yanımda olan arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Araştırma süreci boyunca bilgi ve tecrübeleriyle bana katkıda bulunan, desteğini ve yardımlarını esirgemeyen çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN’a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca savunmada ve tezin olgunlaşmasında katkıları bulunan Prof. Dr. Feyza KURNAZ ŞAHİN ve Prof. Dr. Sadiye TUTSAK hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca beni yönlendiren, motive eden, her adımda yanımda olan ve mutlaka başaracağıma inanan burada isimlerini sayamadığım çok değerli hocalarıma en içten sevgilerimle minnettarım.

Hatice ÇETİN
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE EĞİTİM (1923-1945)

1. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLAT YAPISI	29
2. EĞİTİMİN ANA HATLARI.....	30
2.1. MAARİF KONGRESİ	30
2.2. BİRİNCİ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI.....	31
2.3. TEVHİDİ TEDRİSAT KANUNU	32
2.4. İKİNCİ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI.....	34
2.5. MUALLİMLER BİRLİĞİ KONGRESİ	35
2.6. ÜÇÜNCÜ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI.....	35
2.7. MAARİF TEŞKİLATI KANUNU.....	36
2.8. YABANCI EĞİTİM UZMANLARI.....	37
2.9. HARF İNKILABI.....	39
2.10. MİLLET MEKTEPLERİ	39
2.11. HALKEVLERİ.....	41
2.12. TÜRK TARİH VE TÜRK DİLİ İNKILABLARI.....	42
2.13. BİRİNCİ MİLLİ EĞİTİM ŞURASI.....	43
2.14. İKİNCİ MİLLİ EĞİTİM ŞURASI	45
3. MÜFREDAT PROGRAMLARI.....	46
3.1. İLKÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI	46
3.2. ORTAÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI.....	49
3.3. LİSE MÜFREDAT PROGRAMI	55

İKİNCİ BÖLÜM 1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYON'DA EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLATI VE İLKÖĞRETİM EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON'DA EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLAT YAPISI	62
2. AFYON'DA İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ, KURUMLARI VE FAALİYETLERİ	62
2.1. İLKOKULLARIN DURUMU	62
3. MERKEZDEKİ İLKOKULLAR	70
3.1. CUMHURİYET İLKOKULU.....	72
3.2. DUMLUPINAR İLKOKULU.....	75
3.3. KADINANA İLKOKULU.....	78
3.4. NAMIK KEMAL İLKOKULU.....	81
3.5. GEDİK AHMET PAŞA İLKOLULU	82

3.6. İSMET PAŞA İLKOKULU	83
3.7. SAHİPATA İLKOKULU.....	84
3.8. SAKARYA İLKOKULU	85
3.9. 27 AĞUSTOS İLKOKULU	86
3.10. ALİ ÇETİNKAYA İLKOKULU	86
4. İLÇELERDEKİ İLKOKULLAR	87
4.1. BOLVADİN'DEKİ İLKOKULLAR	88
4.1.1. Numune (Akçeşme) İlkokulu.....	91
4.1.2. Mecidiye İlkokulu.....	92
4.1.3. İnas (Kız) İlkokulu	92
4.1.4. Kocatepe İlkokulu	93
4.1.5. Osmani İlkokulu	93
4.1.6. Geylani İlkokulu	93
4.1.7. Mıhrak-ı Zafer İlkokulu	94
4.1.8. Fatih Sultan Mehmet İlkokulu	94
4.2. SANDIKLI'DAKİ İLKOKULLAR.....	94
4.2.1. Ali Çetinkaya İlkokulu.....	96
4.2.2. İlhami Kız İlkokulu	97
4.3. EMİRDAĞ'DAKİ İLKOKULLAR	97
4.3.1. İnkılap İlkokulu.....	99
4.4. DİNAR'DAKİ İLKOKULLAR	100
4.5. ŞUHUT'TAKİ İLKOKULLAR.....	101
4.6. SİNANPAŞA'DAKİ (SİNCANLI) İLKOKULLAR	102
4.6.1. Sinanpaşa Leyli İlkokulu	103
4.7. ÇAY'DAKİ İLKOKULLAR	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYONKARAHİSAR'DA ORTAOKUL EĞİTİMİ, KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON MERKEZ ORTAOKULU.....	105
1.1. ORTAOKUL ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ DURUMU	105
2. İMAM HATİP ORTAOKULU	108
3. İLÇELERDEKİ ORTAOKULLAR	109
3.1. BOLVADİN ORTAOKULU	109
3.2. SANDIKLI İSMET İNÖNÜ ORTAOKULU	110
4. AFYON LİSESİ.....	111
4.1. LİSE BİNASI	111
4.2. MİLLİ MÜCADELE'DE AFYON LİSESİ	113
4.3. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE AFYON LİSESİ	115
4.3.1. Öğretmen ve Öğrenci Durumu	120
4.3.2. Eğitim Kadrosu ve Öğretmen Maaşları	123
4.3.2.1. Eğitim Kadrosu.....	123
4.3.2.2. Öğretmen Maaşları	127
4.3.3. Lisenin Faaliyetleri.....	128
4.3.3.1. Müsamereler	128
4.3.3.2. Sergiler	130
4.3.3.3. Veda Çayları.....	131
4.3.3.4. Taşpınar İzci Oymağı	131
4.3.3.5. Lisenin Sporcuları	132

4.3.3.6. Afyon Okutma ve Yardım Birliği	133
5. AFYON'DAKİ SANAT OKULLARI.....	135
5.1. SANAYİ MEKTEBİ	135
5.2. ERKEK SANAT OKULU	138
5.2.1. Yasal Düzenlemeler	138
5.2.2. Okulun Binası	140
5.3. ERKEK SANAT ENSTİTÜSÜ.....	143
5.3.1. Enstitünün Yeni Binası	144
5.4. AKŞAM KIZ SANAT OKULU.....	146
5.4.1. Okulun Sergileri	148
5.5. ALİ ÇETİNKAYA KIZ ENSTİTÜSÜ.....	151
5.5.1. Enstitü Binası.....	151
5.5.2. Müfredat Programı ve Öğretmen Maaşları.....	155
5.5.3. Enstitünün Sergileri	158

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYONKARAHİSAR'DAKİ YAYGIN EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON TÜRK OCAKLARI ŞUBESİ.....	160
1.1. AFYON TÜRK OCAĞI BİNASI	161
1.1.1. Kongreleri	163
1.1.2. Mustafa Kemal Paşa'nın Afyon Türk Ocağı'nı Ziyareti.....	165
1.1.3. Faaliyetleri	167
1.1.3.1. Eğitim Faaliyetleri.....	167
1.1.3.2. Sosyal Faaliyetleri	169
1.2. İLÇELERDEKİ TÜRK OCAKLARI	171
1.2.1. Emirdağ Türk Ocağı	171
1.2.2. Sandıklı Türk Ocağı.....	172
1.2.3 Dinar Türk Ocağı	173
1.3. AFYON TÜRK OCAĞI VE ŞUBELERİNİN KAPATILMASI	173
2. AFYON MİLLET MEKTEPLERİ.....	177
2.1. BİRİNCİ DEVRESİ (1 Ocak 1929)	178
2.2. İKİNCİ DEVRESİ (1 Ocak 1930).....	185
2.3. AFYON MİLLET MEKTEPLERİ'NİN KAPATILMASI	189
3. AFYON MERKEZ HALKEVİ	192
3.1. HALKEVİNİN ŞUBELERİ VE FAALİYETLERİ	196
3.1.1. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi ve Faaliyetleri.....	196
3.1.1.1. Dil ve Edebiyat Kolu	197
3.1.1.2. Tarih Kolu	201
3.1.1.3. Konferanslar	201
3.1.2. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi ve Faaliyetleri.....	203
3.1.2.1. Müzik Kolu.....	205
3.1.2.2. Mimari Kolu	206
3.1.3. Temsil (Gösteri) Şubesi ve Faaliyetleri.....	206
3.1.4. Spor Şubesi ve Faaliyetleri	212
3.1.5. Sosyal Yardım (İçtimai) Şubesi ve Faaliyetleri	216
3.1.6. Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesinin Faaliyetleri	219
3.1.7. Kütüphane ve Yayın (Kitapsaray ve Neşriyat) Şubesi.....	225
3.1.7.1. Kütüphane Kolu	225

3.1.7.2. Yayın Kolu	228
3.1.8. Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri	229
3.1.9. Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi Faaliyetleri.....	234
3.2. İLÇELERDEKİ HALKEVLERİ VE HALKODALARI	238
3.2.1. Sandıklı Halkevi	240
3.2.1.1. Güzel Sanatlar Şubesi.....	241
3.2.1.2. Temsil Şubesi	242
3.2.1.3. Spor Şubesi.....	244
3.2.1.4. Sosyal Yardım Şubesi	244
3.2.1.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	245
3.2.1.6. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	246
3.2.1.7. Köycülük Şubesi.....	247
3.2.2. Dinar Halkevi.....	248
3.2.3. Bolvadin Halkevi	251
3.2.3.1. Temsil Şubesi	252
3.2.3.2. Spor Şubesi.....	252
3.2.3.3. Sosyal Yardım Şubesi	253
3.2.3.4. Kütüphane ve Yayın Şubesi	253
3.2.3.5. Köycülük Şubesi.....	254
3.2.4. Emirdağ Halkevi.....	255
3.2.5. Çay Halkevi.....	256
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	258
KAYNAKÇA	263
EKLER LİSTESİ	267

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. 1900’de Karahisar-ı Sahib’de Bulunan Medreseler	17
Tablo 2. Cumhuriyet Dönemi Türkiye’de Milli Eğitim Bakanları.....	30
Tablo 3. İlköğretim Müfettişlerinin Dereceleri ve Maaşları.....	45
Tablo 4. 1936’da Şehir İlkokulları Ders Programı	47
Tablo 5. 1936’da Köy İlkokulları Ders Programı.....	48
Tablo 6. 1927’de Ortaokul Ders Programı	51
Tablo 7. 1931’de Ortaokul Ders Programı	52
Tablo 8. 1937’de Ortaokul Ders Programı	53
Tablo 9. 1922’de Sultani Okulları Ders Programı.....	56
Tablo 10. 1927’de Lise Ders Programı.....	57
Tablo 11. 1931’de Lise Ders Programı.....	58
Tablo 12. 1934’te Lise Ders Programı	58
Tablo 13. 1937’de Lise Ders Programı.....	59
Tablo 14. Afyon’da Yeni Yapılan İlkokulların Sayısı.....	68
Tablo 15. Tam Dönemli Şehir ve Birinci Dönem Köy İlkokulu Mezun Sayıları.....	68
Tablo 16. Afyon İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları	69
Tablo 17. Afyon İlkokul, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayıları	69
Tablo 18. Afyon İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Mevcudu	70
Tablo 19. Emirdağ İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Mevcudu.....	97
Tablo 20. Afyon Ortaokul Mezun Sayısı.....	107
Tablo 21. Afyon Ortaokul Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayısı	107
Tablo 22. Afyon Lisesi Pansiyon Ücretleri	117
Tablo 23. Afyon Lisesi Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayıları	121
Tablo 24. Lise Öğretmen Sayısı ve Ortaokul, Lise Toplam Öğrenci Sayısı	122
Tablo 25. Afyon Lisesi Mezun Sayıları.....	122
Tablo 26. Afyon Lisesi’nde Görev Yapan Öğretmenler ve Maaşları.....	125
Tablo 27. Ortaokul ve Lise Öğretmenlerinin Maaşları.....	127
Tablo 28. Ortaöğretim Dâhiliye Şefi ve İdare Memuru Maaşları	128
Tablo 29. Kız Sanat Okulları, Akşam Sanat Okulları ve Enstitüleri Öğretmen Maaşları	157
Tablo 30. Kongrelerde Belirlenen Görev Dağılımları	164
Tablo 31. Afyon Türk Ocağı Başkanları	165
Tablo 32. Birinci Dönem Afyon Millet Mektepleri.....	183
Tablo 33. Afyon Halkevi Başkanları	196
Tablo 34. Halkevinde Yapılan Konferanslar	203
Tablo 35. Temsil Şubesi Tarafından, Gösterilen Piyesler	210
Tablo 36. Spor Şubesi’nin Faaliyetleri	215
Tablo 37. Halkevi Kütüphanesi’nde Okunan Kitap Sayısı.....	227
Tablo 38. Sandıklı Halkevi Kütüphanesi’nde Okunan Kitap Sayısı	246
Tablo 39. Dinar Halkevi Kütüphanesi’nde Okunan Kitap Sayısı.....	250
Tablo 40. Bolvadin Halkevi Kütüphanesi’nde Okunan Kitap Sayısı	254

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİN

age: Adı Geçen Eser
agm: Adı Geçen Makale
agt: Adı Geçen Tez
BCA: T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
BOA: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
C: Cilt
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyenler
Ed: Editör
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
Nr. : Numara
S. : Sayı
s. : Sayfa
ss. : Sayfadan Sayfaya
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK: Türk Dil Kurumu
TTK: Türk Tarih Kurumu
TDTC: Türk Dili Tetkik Cemiyeti
t.y. : Tarih yok
TİCİ: Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı
vd. : Ve diğerleri
Yay. : Yayınları
Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan
y.y. : Yayın Yeri Yok
%:Yüzde

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Eğitim İdari Teşkilat Yapısı

Osmanlı Devleti'nde eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur. Osmanlı Devleti'nde eğitimle ilgili idari teşkilat, ilk olarak 1839'da Mekatibi Rüştîye Nezareti'nin kurulmasıyla başlamıştır. 1845'te Geçici Maarif Meclisi kurulmuştur. 1846'da ise Meclisi Maarifi Umumiye oluşturulmuştur. Bu Meclis'e bağlı olarak Mekatibi Umumiye Nezareti kurulmuştur. 1849'dan itibaren Mekatibi Rüştîye Nezareti'nin işleri Mekatibi Umumiye'ye devredilmiştir. 1851'de Encümeni Danış kurulmuş ve 1862'de faaliyetini sonlandırmıştır. 15-17 Mart 1857'de Maarifi Umumiye Nezareti kurulmuştur. Böylelikle eğitim ve öğretim hizmetlerinden sorumlu bir vekil, Bakanlar Kurulu'nda yer almıştır. Bu Nezaret, Meclisi Vükela'ya dâhil bir bakan tarafından yönetilmiştir. Mekatibi Umumiye Nezareti'ni de bünyesine alan kurum, bakanlık düzeyinde ilk eğitim örgütü olmuştur¹.

Eğitim sistemine ilişkin ilk yasal düzenleme, 1869'da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) ile yapılmıştır. Bu nizamname ile eğitim hakkı, eğitim yönetimi, eğitim sisteminin belirlenmesi, eğitim ödenekleri, muallim yetiştirme ve istihdamı, taşra teşkilatı ve sınav sistemleri gibi konular düzenlenmiştir².

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi, maarif idaresinin genel merkezi olarak, Maarif Nazırı'nın başkanlığında ilmî ve idârî iki daireden oluşan bir Meclis-i Kebir-i Maarif (Büyük Eğitim Meclisi) kurmuştur. Nizamnameye göre, il düzeyinde, Meclis-i Kebir-i Maarif'in şubesi ve icra organı olarak, Maarif Müdürü'nün başkanlığında bir Maarif Meclisi kurulmuştur³.

1872'de Meclis-i Kebir-i Maarif, tek meclis haline getirilerek daireler, öğretim basamaklarına göre düzenlenmiştir. Bu teşkilatlanma Cumhuriyet döneminde de geçerli olmuştur. Bu daireler; Mekteb-i Aliye İdadiye (Yüksekokul), Mekteb-i Rüştîye (Ortaokul), Mekteb-i Sıbyan İptidaiye (İlkokul), Telif ve Tercüme (Encümen-i Teftiş ve Muayene) ile Matbaalar (Yayın) daireleri olarak belirlenmiştir⁴.

¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e kadar)*, Genişletilmiş 8. Baskı Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 174.

² Akyüz, *a.g.e.*, s. 175.

³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 175.

⁴ Akyüz, *a.g.e.*, s. 231.

Meşrutiyet'ten sonra, Meclis-i Kebir-i Maarif, 1 başkan ve 5 üyeden oluşan daimi bir encümen şeklinde düzenlenmiştir. Maarif Nezareti ise Tedrisat-ı Taliye, Tedrisat-ı İptidaiye, Mekatib-i Hususiye Tahrirat (Yazı İşleri), Muhasebat, Sicil, İstatistik, Levazım ve Evrak gibi dairelerle yeniden teşkilatlanmıştır. 1910'da, Tedrisat-ı Aliye Dairesi ve Kütüphaneler Müfettişliği kurulmuş ve Maarif Nezareti Müfettişliği, Meclis-i Kebir-i Maarif'e bağlanmıştır⁵.

1911 tarihli Maarif-i Umumiye ve Teşkilat Nizamnamesi (Eğitim Teşkilat Tüzüğü) ile bütünsel bir yapı oluşturulmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi sonunda, Maarif Nezareti merkez teşkilatı; İlköğretim, Ortaöğretim, Yükseköğretim, Özel Okullar, Yazı İşleri, Saymanlık, Sicil İşleri, İstatistik, Ders Araçları ve Evrak dairelerinden oluşmuştur⁶.

Mart 1912'de, üyeleri Darülfünun ve diğer öğretim kurumu öğretmenleri ile Maarif Nezareti mensuplarından oluşan 28 kişilik sürekli bir Meclis-i Maarif kurulmuştur. Bu kuruluştaki, öğretim daireleri Aliye, Taliye ve İptidaiye olarak düzenlenmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında, Osmanlı Hükümeti'nin Maarif Nezareti İstanbul'da, TBMM Hükümeti'nin ise Ankara'da olmak üzere iki Maarif Vekâleti bulunmuştur⁷.

Maarif-i Umumiye Nezareti, 23 Eylül 1913'te çıkarılan "Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkat" kanununa kadar yürürlükte kalmıştır. Bu yeni kanun ile birlikte, bütün giderlerinin devlet tarafından karşılanmasına karar verilmiştir⁸. 1914'te Meclis-i Kebir-i Maarif kaldırılmıştır. Daha sonra, Telif ve Tercüme Heyeti kurulmuş, ancak 1918'de kaldırılmıştır. 1918'den sonra ise Meclis-i Kebir-i Maarif, küçük bir kadro ile tekrar kurulmuştur⁹.

23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasının ardından, 2 Mayıs 1920 tarihli ve 3 sayılı Kanun'la kurulan on bir bakanlıktan oluşan İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) içinde Maarif Vekâleti de yer almıştır¹⁰.

⁵ Akyüz, a.g.e., s. 260-261.

⁶ Akyüz, a.g.e., s. 292.

⁷ Akyüz, a.g.e., s. 292.

⁸ Muharrem Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 22-24 Ekim 1993, Afyon Belediyesi yayınları, Afyonkarahisar 1994, s. 35.

⁹ Akyüz, a.g.e., s. 261.

¹⁰ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi (1. Basım)*, İletişim Yayınları, İstanbul, Nisan 1992, s. 54.

Karahisar-ı Sahib’de Eğitimin İdari Teşkilat Yapısı

Osmanlı Devleti’nde Karahisar-ı Sahib’in idari teşkilat yapısı kısaca şu şekilde olmuştur: Osmanlı Devleti idare sisteminde 1867’de eyaletler vilayetlere dönüştürülmüştür. Bu bağlamda Hüdavendigâr Eyaleti, Hüdavendigâr Vilayeti olmuştur. Hüdavendigâr Vilayeti, Bursa, Çanakkale, Afyon, Kütahya, Balıkesir, Sakarya ve Bilecik olmak üzere yedi sancaktan oluşmuştur. 29 Ekim 1914’te Karahisar-ı Sahib, müstakil (bağımsız) bir sancağa dönüşmüştür¹¹.

1924’te Karahisar-ı Sahib Sancağı, yeniden şekillenen devlet yapısı içinde "Afyon Vilayeti" olarak yerini almıştır. Bu idari yapılanmaya göre, Afyon Vilayeti; Merkez, Emirdağ (Bayat, Davulga Bucağı), Bolvadin (Çay, Sultandağı Bucağı), Dinar (Dazkırı Bucağı) ve Sandıklı (Hocalar Bucağı) olmak üzere 5 ilçe, 12 nahiye ve 482 köyden oluşmuştur. 1946’da yeni bir idari düzenlemeye gidilmiş ve Şuhut, nahiye olmaktan çıkarılarak ilçe yapılmıştır. 1953’te Sinanpaşa, 1958’de Çay ve Sultandağı, 1959’da ise İhsaniye ve Dazkırı ilçe olmuştur¹².

Osmanlı Devleti Dönemi’nde Karahisar-ı Sahib’de eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur: Osmanlı Devleti kadılarının idari görevleri arasında mektep yönetimlerinin denetlenmesi de bulunmuştur. Bu nedenle il ve ilçe maarif müdürlükleri kuruluncaya kadar bu kurumların görevlerini mahallin kadıları yürütmüştür. 1 Eylül 1869’da yayınlanan Maarif Umumiye Nizamnamesi ile Maarif Müdürlükleri kurulmuştur. İllerde kurulan bu Maarif Müdürlüklerinin başkanlığında "Meclis-i Kebir-i Maarif" (Büyük Eğitim Meclisi) ile "Maarif Meclisleri" oluşturulmuştur. Bu meclisleri valiler denetlemiştir. 1901 tarihli Maarif Salnamesi’nde, Karahisar-ı Sahib Sancağı’nın bağlı olduğu "Hüdavendigâr Vilayeti’nde Maarif Müdürlüğü Teşkilatı" şu şekilde belirtilmiştir. Maarif Müdürü Sami Bey, Muhasebe Müdürü Mehmet Şükrü Bey, Yazı Kâtibi Hasan Tahsin Bey, Muhasebe Memuru Refiki Mehmet Sadık Bey, Tahriratı Mukayyit Abdurrahman Bey ve Sandık Emni Hasan Fehmi Bey olarak görevlendirilmiştir¹³.

Hüdavendigâr Vilayeti’ne bağlı sancak ve ilçelerde eğitim müdürü görevini Maarif Komisyonu üyeleri yürütmüştür. 1900’de Karahisar-ı Sahib Maarif Komisyonu

¹¹Ahmet Altıntaş, “Afyonkarahisar Tarihi”, *Afyonkarahisar Sanat ve Müzik Ansiklopedisi*, Kültür Envanteri, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2019, s. 32.

¹²Altıntaş, *a.g.m.*, s. 47. 15 Haziran 1905’te, Bolvadin kazasına bağlı Çay Kasabasının nahiye haline getirilmesi talep edilmiştir. BOA, DH. TMIK.S, nr. 58.52. 19 Temmuz 1968’de, Sincanlı Beldesi’nin adı posta teşkilatında kargaşa yarattığı için Sinanpaşa olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. BCA; 30-18-1-2-222-54-4.

¹³Bayar, “Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi”, s. 24.

Başkanı olarak Ahmet Selahattin Çelebi Bey atanmıştır. Nisan 1918'de Vehbi Bey, Karahisar-ı Sahib Sancağı'na bağımsız sancak beyi olarak atanmıştır. Böylece Karahisar-ı Sahib, Hüdavendigar Vilayeti'nden bağıını kopararak bağımsız bir il olmuş ve İl Maarif Müdürlüğü kurulmuştur. Afyon'un ilk Maarif Müdürü ise İsmail Şükrü Çelikalay (1918-1926) olmuştur¹⁴.

Karahisar-ı Sahib'de Sıbyan ve İptidai Mektepleri

Eğitim ve öğrenme, bireylerin gelişimi ve davranış değişiklikleri üzerinde önemli etkiler yaratan iki temel süreç olmuştur. Bu bağlamda Eğitim, genel anlamıyla "Bireylerin davranışlarında, kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı veya istenen şekilde değişim meydana getirme süreci" olarak tanımlanmıştır¹⁵. Öğrenme ise, "Davranışlarda veya öğrenilmiş şekilde davranabilme kapasitesinde meydana gelen ve birtakım pratikler yoluyla gerçekleşip, kendisini hayatın çeşitli alanlarında gösteren sürekli ve kalıcı değişiklikler" olarak ifade edilmiştir¹⁶.

Sonuç olarak, eğitim ve öğrenme, bireylerin gelişiminde ve toplumların ilerlemesinde belirleyici rol oynayan temel süreçlerdir. Bu süreçler, bireylerin davranışlarını ve yaşam biçimlerini şekillendirerek, toplumsal değişim ve gelişimin temel dinamiklerini oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde eğitim, Klasik Dönem ve Yenileşme Dönemi olarak ikiye ayrılmıştır. Klasik dönem eğitim, 1300-1773 yılları arasını, yenileşme dönemi ise 1773-1922 yılları arasını kapsamıştır¹⁷. Bu bağlamda, Sıbyan mektepleri, medreseler, Acemi Oğlanlar Kışlası ve Enderun, Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde eğitim veren kurumlar olarak gösterilmiştir¹⁸.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa tarzı okullar olarak İptidaiye (ilkokul), Rüştîye (ortaokul), İdadi (lise), Sultani (yeni medrese) ve Darülmualimîn-i İptidai Mektebi (Erkek Öğretmen Okulu) gibi eğitim kurumları açılmıştır¹⁹. Osmanlı Devleti'nde mekteplerde temel eğitim zorunlu hale getirilmemiştir. Bu bağlamda temel eğitimin zorunluluğu ilk olarak II. Mahmud tarafından 1824'te yayımlanan Talim-i Sıbyan Fermanı'nda yer almıştır²⁰.

¹⁴ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 25.

¹⁵ Özcan Demirel, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Usem Yayınları", Ankara, Eylül 1993, s. 36.

¹⁶ Cevizci, *a.g.e.*, s. 165.

¹⁷ Kadir Kılıç, Afyon Eğitim Tarihi, *Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümüne Afyon Lisesi'nin Armağanı*, Afyon Lisesi Yayınları, Afyon 1998, s. 40.

¹⁸ Selman Yaşar, *Siyasal, Sosyal, Ekonomik Yönleriyle Afyon (1923-1960)*, Gece Kitaplığı Yay. Ankara 2020, s. 364.

¹⁹ Yusuf Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. II, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, ss. 213-256, s. 231.

²⁰ İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010, s. 224.

Kızların 6-10, erkeklerin ise 7-11 yaşları arasında sıbyan mekteplerine devam etmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Bu zorunluluk, 23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanûn-ı Esasî'nin 114. maddesinde de yer almış ve diğer anayasalarda da belirtilmiştir²¹. Tanzimat Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimde önemli reformların yapıldığı bir dönemi temsil etmiştir. Tanzimat Dönemi'nde, 8 Nisan 1847'de ilköğretimle ilgili çıkarılan talimatname ile öğretim programları, öğretim araç ve gereçleri, öğretim yöntemi, öğretim süresi, disiplin ve muallimler gibi konulara değinilmiştir²².

Osmanlı Devleti'nde Sıbyan Mektepleri, temel eğitim veren eğitim kurumları olarak yer almıştır²³. Sıbyan Mektepleri, genellikle bir külliye içinde veya mahalle arasında yer almıştır. Külliye içindeki Sıbyan Mektepleri, sokağa açılan özel girişlere sahip olup, kendi içlerine dönük bir avluya da sahip olmuştur. Bir veya iki derslikten oluşan bu mekteplerde, aynı zamanda oyun bahçeleri ve çeşmeler de bulunmuştur²⁴.

Vakıf yoluyla kurulamayan ve köy halkının katkılarıyla yapılan Sıbyan Mektepleri, genellikle camiye bitişik, uygun olmayan bir oda veya ahırdan dönüştürülmüştür. Sadece Evkaf Nezaretine bağlı geleneksel Sıbyan Mektepleri değil, aynı zamanda Maarif Nezaretine bağlı genel Sıbyan Mektepleri de yıllarca bu tür nitelikte binalarda faaliyet göstermiştir²⁵. Evkaf Nezaretine bağlı olan ve eski durumlarını koruyan ilk mekteplere Sıbyan ve Usul-i Atika Mektebi denilmiştir. Maarif Vekâleti'nin ilk mekteplerde yaptığı düzenlemeler, bu mektepleri etkilememiştir. Bu mekteplerin muallimleri, eğitim ve öğretimdeki yeni gelişmelere kayıtsız kalmıştır. Aynı zamanda bu gelişmeleri engellemeye çalışmıştır²⁶.

Sıbyan mekteplerine, 5-6 yaşlarından itibaren törenle öğrenime başlayan çocuklar gitmiştir. "Mahalle Mektepleri" olarak da bilinen bu okullarda çocuklar, kendi mahallelerinde veya ailelerine ait mekteplerde eğitim almıştır. Ayrıca, yoksul çocuklar için imarethanelerin bulunduğu yerlerde yatılı mektepler açılmıştır. Bu mekteplerin masrafları devlet tarafından karşılanmıştır. İlk yıllarda mektepler camiler bünyesinde açıldığı için, cami imamları veya müezzinler Kur'an-ı Kerim dersi vermiştir. Daha sonraki yıllarda ise kadın ve erkek ilk mektep muallimleri ders vermeye başlamıştır²⁷.

²¹ Akyüz, a.g.e., s. 150-205; Güven, a.g.e., s. 224.

²² Sebahattin Arıbaş, Mehmet Koçer, *Türk Eğitim Tarihi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 118.

²³ *Afyon İl Yıllığı* -2001, Afyon Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2001, s. 76.

²⁴ Akyüz, a.g.e., s. 197-198.

²⁵ Akyüz, a.g.e., s. 198.

²⁶ Akyüz, a.g.e., s. 207; Arıbaş, Koçer, a.g.e., s. 117.

²⁷ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, C. II, İleri Ofset Matbaacılık, Afyon 1991, s. 71.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi

İlköğretimdeki en önemli adımlar, 1869'da çıkarılan Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile atılmıştır. 1 Eylül 1869'da yayımlanan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi", Türk eğitim ve öğretiminde sistemleştirme ve kanunlaştırma hareketinin ilk adımı olmuştur. Bu nizamname, aynı zamanda çağın gereklerine uygun, belirli kurallara dayalı modern bir eğitim sistemi oluşturmayı amaçlamıştır²⁸.

1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile birlikte, yeni bir örgütlenmeye gidilerek Maarifi Umumiye Nezareti kurulmuştur²⁹. Sıbyan mektepleri, Maarif Nezaretine bağlı "genel" ve Evkaf-ı Hümayun Nezaretine bağlı "özel" olmak üzere ikiye ayrılmıştır³⁰. Bu Nizamnameye göre, Sıbyan mekteplerine ilişkin temel maddede; her mahalle veya köyde en az bir mektep bulunması, Müslüman ve Hristiyanların karışık olduğu yerlerde ise her toplum için ayrı bir mektep açılması kararlaştırılmıştır³¹.

Sıbyan mekteplerinin inşa, tamir, muallim, muallim muavini (öğretmen yardımcısı) ve hizmetli aylıkları gibi tüm giderlerinin halk ve vakıflar tarafından karşılanması uygun görülmüştür³². Sıbyan mekteplerinin öğretim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Dört yıllık programda, Usul-i Cedid (Yeni Usul) hareketine göre Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvit, Ahlak-a Mûteallik Resail, İlm-i Hal, Yazı Talimi, Fenn-i Hesap, Tarih-i Osmani, Coğrafya ve Malumat-ı Nafia dersleri yer almıştır³³. Nizamname ile birlikte sınıf ortamının düzenlenmesine, yeni ders araç ve gereçlerinin kullanılmasına, genel ve özel yeni öğretim yöntemlerinin denenmesine karar verilmiştir. Ayrıca, talebe ve muallimlerin kılık ve kıyafetleri belirlenerek düzenlenmeye başlanmıştır. Disiplin aracı olarak falaka ise yasal olarak kaldırılmıştır³⁴.

Usul-i Cedid Hareketi

Usul-i Cedid hareketi, Osmanlı eğitim sisteminde yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmiştir. Bu hareket, özellikle öğretim yöntemlerinde ve ders araç gereçlerinde yapılan reformlarla, geleneksel eğitim anlayışını modernize etmeyi amaçlamıştır. Usul-i Cedid hareketi, ders araç ve gereçlerinde yenileşme ve özellikle muallimlerin geleneksel

²⁸ Kılıç, *a.g.e.*, s. 42.

²⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 146.

³⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 150.

³¹ Yüksel Kaştan, Seda Alparslan, "Cumhuriyet Döneminde Emirdağ'da Eğitimin Tarihi Gelişimi" *Emirdağ Araştırmaları Tarih, Kültür, Ekonomi*, Ed: Ünal Şenel, Mustafa Temizsu, Besime Yücel, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale Kasım 2022, ss. 337-374, s. 343-344.

³² Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 35; Akyüz, *a.g.e.*, s. 150; Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 119.

³³ Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 119; Akyüz, *a.g.e.*, s. 150; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344.

³⁴ Akyüz, *a.g.e.*, s. 147.

öğretim yöntemlerini bırakıp yeni ve etkili öğretim yöntemlerini uygulamaya başlamasıyla öne çıkmıştır. Ancak bu hareket, genel olarak tüm öğretim düzeylerindeki gelişmeleri kapsamıştır. Usul-i Cedid hareketi, rüştiyelerdeki gelişmeler nedeniyle iptidai mekteplerden önce rüştiye mekteplerinde başlamıştır. Ayrıca, yayınlanan ilk eğitim ve öğretim yöntemi kitapları ve ders araç gereçlerinin gelişimi de Usul-i Cedid hareketinin örneklerinden biri olmuştur³⁵.

Sıbyan mekteplerine sıra ve muallim kürsüsünün girmesi, Usul-i Cedid hareketiyle gerçekleşmiştir. Bu mekteplerde, taş levha 1847'de, kara tahta, harita ve yer küresi ise 1870'lerden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Eski yazılar için uygun olan kamış kalem kullanılmış, Tanzimat dönemiyle birlikte kamış kaleminin yanı sıra madeni uçlu kalemler Avrupa'dan alınarak yabancı dil derslerinde de kullanılmaya başlanmıştır³⁶.

Karahisar-ı Sahib'de temel eğitim, Sıbyan Mektepleri ile devam etmiştir³⁷. Bu bağlamda, Karahisar-ı Sahib'de XV. yüzyılda 3, XVI. yüzyılda 2, XVII. yüzyılda 9, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda her birinde 5 olmak üzere, XX. yüzyılın başlarında ise 10 olmak üzere toplamda 34 Sıbyan Mektebi açılmıştır³⁸. Karahisar-ı Sahib'de 1862'den önce açılan Gedik Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi, en eski mektep olarak gösterilmiştir³⁹. XV. yüzyılda, Gedik Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi, Şeyh Abdürrahim Efendi (Mısri Mektebi) ve Abdi Kadı Mahalle Mektebi olmak üzere 3 mektep bulunmuştur. XVI. yüzyılda ise Felezade Dervişoğlu Süleyman Çavuş Muallimhanesi, Umuroğlu Mustafa Çavuş Muallimhanesi ve Kale Dizdarı Hacı Mehmet Ağa'nın Kubbeli Mahallesi'nde açtığı mektep ile birlikte mektep sayısı 6'ya ulaşmıştır⁴⁰.

Avrupa tarzında eğitim vermek üzere, Karahisar-ı Sahib'de 1865'ten önce İktisap İptidai Mektebi açılmıştır⁴¹. 1882'de, padişah fermanı ile yıkılan vakıfların arsaları, Sıbyan ve İptidai Mekteplerinin masrafları için Maarif Nezaretine verilmiştir⁴². 1895'te Karahisar-ı Sahib merkezde 108 Sıbyan Mektebi yer almıştır. Bu mekteplerde 1971 erkek, 1127 kız olmak üzere toplam 3098 talebe öğrenim görmüştür⁴³.

³⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 190.

³⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 202; Güven, *a.g.e.*, s. 224.

³⁷ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344.

³⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 365.

³⁹ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 37.

⁴⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 365.

⁴¹ Yusuf Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyon 2004, ss. 279-307, s. 291.

⁴² Akyüz, *a.g.e.*, s. 209.

⁴³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 371.

Sıbyan Mektepleriyle birlikte, İptidai Mektepleri de eğitime devam etmiştir⁴⁴. Böylece, 1879'da ilk mektepler, Mekatibi Sıbyaniye ve Mekatibi İptidaiye olarak ikiye ayrılmıştır⁴⁵. 1869 Maarif Nizamnamesi'nde Sıbyan Mektebi terimi kullanılmış, ancak Maarif Nezaretine bağlı olanlara İptidai Mektebi ve Usul-i Cedid Mektebi denilmiştir. Halk arasında ise bazen "Taş Mektep" olarak adlandırılmıştır⁴⁶. Ayrıca illerde ve büyük ilçelerde örnek teşkil etmesi amacıyla bir veya iki altı yıllık "Numune Mektepleri" açılmıştır⁴⁷. İlk mektepler için 1892'de çıkarılan bir talimatname, bu mektepler ve muallimleri hakkında yeni ve önemli düzenlemeler getirmiştir. 1892 tarihli talimatnamenin 4. maddesine göre, İptidai mekteplere atanan muallimlerin, Darülmuallim İptidai Mektebi'nden diploma alarak sınavdan geçmeleri ve iyi ahlaklı olmaları gerektiği belirtilmiştir⁴⁸.

İptidai mekteplerde öğrenim süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir⁴⁹. 1904'te İptidai Mektebi ders programına göre birinci sınıfta; Elifba, Kıraat, Ecza-yı Şerife (Kur'an-ı Kerim), Yazı, İlmihal dersleri, ikinci sınıfta; Kur'an-ı Kerim, İlmihal, Kıraat (Okuma), Hesap (Matematik), Yazı, üçüncü sınıfta ise; Kur'an-ı Kerim, Tecvit, İlmihal, Yazım Kuralları, Matematik, Kısaltılmış Osmanlı Tarihi ve Ahlaki Okuma dersleri yer almıştır⁵⁰.

6 Ekim 1913'te çıkarılan Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu) ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Devlet okullarında ise parasız eğitim uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kanun, geçici olarak kabul edilmesine rağmen Cumhuriyet Dönemi'nde de birçok maddesi yürürlükte kalmıştır⁵¹. u kanunla, parasız öğretim ilk kez resmiyet kazanmıştır. Aynı zamanda ilköğretim ile ortaöğretim kurumları birleştirilerek "Mekatibi İptidaiye-i Umumiye" adı verilmiştir. İlköğretim süresi ise 6 yıl olarak belirlenmiştir. Öğretim süresi her biri iki yıl süreli üç devreye ayrılmıştır⁵².

1913 tarihli İlköğretim Geçici Kanunu ile Kıraat, Hat, Osmanlıca, Matematik, Geometri, Coğrafya (özellikle Osmanlı coğrafyası), Tarih (özellikle Osmanlı tarihi), Dürüş-i Eşya, Tabiiye (Tabiat) Bilgisi ve Tatbikatı, Hıfzıssıhha, Medeniye ve Ahlakiye,

⁴⁴ Gönçer, *a.g.e.*, s. 71.

⁴⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229.

⁴⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 151.

⁴⁷ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 35.

⁴⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 207.

⁴⁹ Gönçer, *a.g.e.*, s. 71.

⁵⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 208.

⁵¹ Güven, *a.g.e.*, s. 216.

⁵² Akyüz, *a.g.e.*, s. 244; Güven, *a.g.e.*, s. 224.

İktisadiye Bilgisi, El İşleri ve Resim, Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları, Talimi Askeri (erkek çocuklara), İdare-i Beytiye ve Dikiş (kız çocuklara) dersleri ilköğretim programında yer almıştır⁵³.

Karahisar-ı Sahib’de bulunan İptidai mektep sayısı ve muallim ile talebe mevcudu şu şekilde olmuştur. 1891’de Karahisar-ı Sahib Sancağı’nda 398 Müslüman ve 9 gayrimüslim İptidai mektebi bulunmuştur. Bu ilk mekteplerde toplam 16.656’sı Müslüman, 334’ü gayrimüslim olmak üzere 16.990 talebe öğrenim görmüştür. Müslüman talebelerden 11.244’ü erkek, 5.412’si kız olarak belirtilmiştir. 1895’te Karahisar-ı Sahib’de 2, 1897’de ise 13 yeni İptidai mektebi açılmıştır. Kazalarda ise toplam 21 yeni mektep kurulmuştur. Böylece toplamda 34 yeni usul İptidai mektebi açılmıştır. O dönemdeki köy sayıları ile mektep sayıları karşılaştırıldığında bazı köylerde ilk mekteplerin henüz açılmadığı görülmüştür. Bu da eğitim altyapısındaki eşitsizliklere işaret etmiştir⁵⁴.

1906-1907 öğretim yılında Karahisar-ı Sahib Sancağı’nda 429 Sıbyan ve 26 İptidai mektepte toplamda 22.561 talebe öğrenim görmüştür. Karahisar-ı Sahib Kazası’nda bulunan 186 ilk mektepte ise 15.902 talebe eğitim almıştır. Ayrıca, 108 Mahalle Mektebi bulunmuştur. Mahalle Mektepleri yerel halkın eğitim kurumlarına katkı sağladığını göstermiştir. Bu dönemde Karahisar-ı Sahib’de bir Ermeni Mektebi, bir Darülmuallimin İptidai Mektebi ve iki özel mektep de mevcut olmuştur. Bu bağlamda farklı etnik gruplara yönelik eğitime de önem verilmiştir⁵⁵.

1912-1913 öğretim yılında Karahisar-ı Sahib’de iptidai mekteplerde 3831 talebe, özel iptidailerde 1473 olmak üzere toplam 5304 talebe öğrenim görmüştür. Nitekim her mektebe bir veya 2 muallim atandığı zaman 2 muallime 58 talebe bir muallime ise 34 talebe düşmüştür⁵⁶. Aynı öğretim yılında Karahisar-ı Sahib’de 136 erkek, 18 kadın olmak üzere toplam 154 muallim görev yapmıştır⁵⁷. 1913-1914 öğretim yılında ise 49 ilk mektepte 87 erkek ve 11 kadın muallim görev almıştır⁵⁸. Aynı öğretim yılında, ilk mekteplerde 4390 talebe, özel ilk mekteplerde ise 473 talebe olmak üzere toplamda

⁵³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 244

⁵⁴ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 229.

⁵⁵ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 291; Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 228-229.

⁵⁶ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341.

⁵⁷ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 230; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344.

⁵⁸ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 230; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344. Bir başka kaynağa göre, 1913-1914 öğretim yılında Afyon’da mevcut ilk mektep sayısının 43 olduğu belirtilmiştir. Bu mekteplerin 28’i devlete, 4’ü vakıflara, 9’u köy halkına ve 2’si şahıslara ait olduğu ifade edilmiştir. *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 76. Bir başka kaynağa göre, 1913-1914 öğretim yılında Afyon’da 43 iptidai mektebi bulunduğu, bu mekteplerde 3917 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 365.

4863 talebe öğrenim görmüştür. Elde edilen verilere göre, mektep başına 92 talebe düşmekte olup, her bir muallim ortalama 46 talebeye ders vermiştir. Bu durumda, muallim sayısının yetersizliğinden dolayı sınıf mevcudunun çok fazla olduğu, bazı okullarda ise her muallime düşen talebe sayısının fazla olduğu görülmüştür⁵⁹.

Eğitimdeki gelişmeler genel olarak yaygınlaşma eğilimindeyken, talebe sayısındaki artışa rağmen muallim sayısının yetersizliği önemli bir sorun olmuştur. Mektep sayısındaki artış, eğitimin toplumun her kesimine ulaşmaya başladığını göstermiştir. Ancak bazı köylerde hala mektep açılmadığı ve eğitimin eksik olduğu gözlemlenmiştir. Sınıf mevcutlarının yüksekliği de öğretmenlerin verimliliğini olumsuz etkilemiştir.

Mevcut eğitim kurumlarının yaklaşık üçte biri, vakıflara, köy halkına ve bireylere ait olmuştur⁶⁰. 1913-1914 öğretim yılında, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle muallim ve talebe sayılarında belirgin bir düşüş yaşanmıştır⁶¹. 1920'de Karahisar-ı Sahib'de düşman işgali nedeniyle 3495 ilkokuldan 682'si kapanmıştır. Böylece işgal nedeniyle muallim ve talebe sayılarında belirgin bir düşüş yaşanmıştır⁶². Mektebi İptidailerinin artmasıyla birlikte resmi okullar açılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, Karahisar-ı Sahib'de ilk resmi mektep olarak Gedik Ahmet Paşa İptidai Mektebi kurulmuştur⁶³.

Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Dönemi'nde Karahisar-ı Sahib'de açılan okullar şunlardır Gedik Ahmet Paşa İptidai Mektebi (Taş Mektep), 1883-1884 öğretim yılında açılmıştır⁶⁴. Kahil Mahallesi'nde bulunan Kahil İptidai Mektebi, 1891-1892 öğretim yılında açılmıştır⁶⁵. Karahisar-ı Sahib'de Mepiran İptidai Mektebi, 1892'den önce açılmıştır⁶⁶. Osmaniye İnas Mektebi, 1892'den önce açılmıştır⁶⁷. Karahisar-ı Sahib'de Mısri İptidai Mektebi, 1892 yılından önce açılmıştır⁶⁸.

⁵⁹ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344.

⁶⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292.

⁶¹ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344.

⁶² Yaşar, *a.g.e.*, s. 372.

⁶³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 365.

⁶⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291. Bir başka kaynağa göre, Gedik Ahmet Paşa İptidai Mektebi'nin, İmaret Halil Efendi İptidai Mektebi olarak, İmaret Mahallesi'nde bulunan cami avlusu mevkiinde 1884'te yapılarak 1884-1885 eğitim ve öğretim yılında açıldığı belirtilmiştir. ATABEK, Ömer Fevzi, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Haz. Turan Akkoyun, Afyon 1997, s. 192.

⁶⁵ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 37.

⁶⁶ Gönçer, *a.g.e.*, s. 81; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 228

⁶⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291. Bir başka kaynağa göre, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce açıldığı ve 1924'te kapandığı bildirilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

⁶⁸ Gönçer, *a.g.e.*, s. 81. Bir başka kaynağa göre, Mısri İlk Mektebi'nin, Mısri Mahallesi'nde, Çeşmeüstü mevkiinde açıldığı belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 181.

İnas İptidai Mektebi, 1892'den önce açılmıştır⁶⁹. Ermeni İptidai Mektebi, 1895 yılından önce açılmıştır⁷⁰. Terakki Mektebi ve Hisar Mektebi, 1898'den önce açılmıştır⁷¹. Bu mekteplerden İktisap, Mepiran, Gedik Ahmet Paşa, Mısri ve İnas İptidai Mektepleri altı yıllık eğitim verirken, diğerleri sıbyan mektebi olarak başlayıp iptidai mektebine dönüştüğü için iki veya üç yıllık eğitim vermiştir⁷². Çırak Mektebi, 1907 yılından önce açılmıştır⁷³. 1911'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Karahisar-ı Sahib'de açtığı üç sınıflı Leyli İptidai Mektebi'nde, 7-12 yaşlarındaki muhtaç ve kimsesiz çocukların eğitimi sağlanmıştır. Leyli İptidai Mektebi, 1915'te kapatılmıştır⁷⁴. Ahmet Sami Bey, 28 Ağustos 1915'te bu mektebe 600 kuruş maaşla muallim-i evvel olarak görevlendirilmiştir. 28 Ekim 1915 tarihine kadar görevine devam etmiştir⁷⁵.

Yusuf Hoca Mektebi, Ulu Cami Mektebi ve Yetimler Mektebi, 1911-1915 yılları arasında faaliyette bulunmuştur⁷⁶. Mecidiye İnas Mektebi, 1914 yılından önce açılmıştır. Mısri Mektebi ise 1915-1916 öğretim yılında açılmıştır⁷⁷. Sahipata Mektebi, Mecidiye Mahallesi'nde, Çukurtarla mevkiinde 1915-1916 öğretim yılında açılmıştır. Sanayi Mektebi, Feyzi Meşrutiyet Mektebi ve Dârü'l Eytâm Mektebi de 1915-1916 öğretim yılında açılmıştır⁷⁸. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Vali Şevket Bey tarafından Yatılı Sanayi Mektebi açılmıştır⁷⁹.

Karahisar-ı Sahib'de, yabancı ve azınlıklara ait mektepler de yer almıştır. Bu bağlamda Karahisar-ı Sahib'deki ilk yabancı okullar, Osmanlı Devleti'nin izniyle açılmıştır. Ancak izin verilmeden önce, okulun açılmasıyla ilgili inceleme ve araştırmalar yapılmıştır. 1909-1910 öğretim yılında, İngiliz misyoner Jim Mac Newton tarafından Karahisar-ı Sahib'deki ilk yabancı mektep açılmıştır⁸⁰. 1913-1914 öğretim yılında, Karahisar-ı Sahib'de 3'ü Ermeni, 3'ü Rum olmak üzere toplam altı azınlık

⁶⁹ Gönçer, *a.g.e.*, s. 82.

⁷⁰ Gönçer, *a.g.e.*, s. 82.

⁷¹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291.

⁷² Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 37.

⁷³ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 228-229.

⁷⁴ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344

⁷⁵ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri. Bu mektep, belgede İttihat ve Terakki Mektebi olarak geçmiştir. Leyli İptidai Mektebi'nin ise İttihat ve Terakki Mektebi olarak anıldığı tahmin edilmiştir.

⁷⁶ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291. Bir başka kaynakta Yusuf Hoca İlk Mektebi'nin Zülali Mahallesi'nde, Çukurçeşme mevkiinde ikinci Abdülhamit Dönemi'nde açıldığı belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 192.

⁷⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 228-229. Bir başka kaynağa göre, Mecidiye İnas Mektebi'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan önce açıldığı ve 1924'te kapandığı belirtilmiştir. Mektebin adı daha sonra Kemal Paşa olarak değiştirilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

⁷⁸ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291.

⁷⁹ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344.

⁸⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232.

ilkokulu bulunmuştur. Bu yıllarda, gayrimüslim okullarında 438 Ermeni, 75 Rum ve 77 Protestan olmak üzere toplamda 590 talebe öğrenim görmüştür⁸¹.

23 Temmuz 1908'den önce bazı illerde özel ana mektepleri açılmıştır. Resmi ana mektebi ise 1913-1917 yılları arasında, Balkan Savaşlarından sonra açılarak yaygınlaşmaya başlamıştır⁸². Tedrisatı İptidaiye Kanunu'nda, ana mektepler ilk mektep kurumları arasında gösterilmiştir. 1915'te Ana Mektepleri Nizamnamesi yayınlanmıştır. Böylece ana mektepleri çoğalmaya başlamıştır⁸³. Karahisar-ı Sahib'de 1915-1916 öğretim yılında, ilk mekteplere hazırlık için Kadınana Türbesi Çevresi'nde 55 talebe kapasiteli bir ana mektebi açılmıştır. Böylece Karahisar-ı Sahib'de talebelere ilk ana mektebi eğitimi verilmeye başlanmıştır⁸⁴. 1917-1918 öğretim yılında, ise Mecidiye Mahallesi'nde bir ana mektepleri daha açılmıştır. Bu ana mekteplerin muallimleri kadınlardan oluşmuştur. XX. Yüzyılın son çeyreğinde ise bu mektepler, il ve ilçe merkezlerinde yaygınlaşarak artış göstermiştir. Bu mekteplere 4-5 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklar alınmıştır. Cumhuriyet döneminde ana mektepleri kapatılmıştır⁸⁵.

İlçelerde Bulunan İlk Mektepler

Karahisar-ı Sahib'de merkez dışında, Bolvadin, Sandıklı ve Emirdağ ilçelerinde de ilkokullar açılmıştır. Karahisar-ı Sahib Bolvadin ilçesinde bulunan ilk mektepler şu şekildedir: Bolvadin İnas İptidai Mektebi, Hacı Yusuf Mahallesi'nde 1869'da açılmıştır. Bolvadin Numune İptidai Mektebi, Kestement Mahallesi'nde 1882'de açılmıştır. Bu mektebin öğrenim süresi altı yıl olarak belirlenmiştir. Bolvadin Kocatepe İptidai Mektebi ise Şazi Mahallesi'nde 1884'te açılmıştır⁸⁶.

1900 yılında Bolvadin ilçesinde, 63 mahalle okulu, 7 ilkokul, 1 rüştiye okulu ve 1 Dârülhuffaz (hafız) okulu faaliyet göstermiştir⁸⁷. 1906'da Bolvadin ilçesinde bulunan 46 ilkokulda, 500 talebe öğrenim görmüştür⁸⁸. Bolvadin Osmani İptidai Mektebi, Şazi Mahallesi'nde 1906'da açılmıştır. Bolvadin Kestement Mahallesi'nde bulunan Mıhrak-ı

⁸¹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 295.

⁸² Akyüz, *a.g.e.*, s. 243; Güven, *a.g.e.*, s. 215-216.

⁸³ Güven, *a.g.e.*, s. 216.

⁸⁴ *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 76. Bir başka kaynağa göre, mektebin 1917'de açıldığı ve Cumhuriyet Dönemi'nde Tınaztepe isminin verildiği belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 194; Bir başka kaynağa göre, Karahisar-ı Sahib'de 1900'lü yıllarda 13 Ana Mektebi'nin bulunduğu belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 370.

⁸⁵ Yusuf Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*: 10-11 Ekim 2002, (Haz. Mehmet Sarlık), Afyon Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar, Ankara 2003, s. 531.

⁸⁶ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 37.

⁸⁷ Nuray Özkan, "Bolvadin İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Tarihi", *Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümünde Bolvadin Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Armağanı*, Atay Basımevi, Afyon 1998, ss. 35-37, s. 35.

⁸⁸ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229-230.

Zafer Mektebi, sıbyan mektebinden ilkokula dönüştürülmüştür. Ayrıca, Bolvadin’de Kaymaz Mahallesi’nde Kaymaz İptidai Mektebi, Alaca Mahallesi’nde Mecidiye İptidai Mektebi ve Ağılönü Mahallesi’nde Geylani İptidai Mektebi de bulunmuştur⁸⁹.

Bolvadin ilçesinde eğitime ayrılan ödenekler yetersiz kalmış ve ek gelir arayışları başlamıştır. Bu nedenle, 1910’da Bolvadin’de bir panayır kurulmuş ve vergi gelirleri ile zemin kirası gelirinden eğitime bir pay ayrılması düşünülmüştür⁹⁰. 15 Haziran 1910’da, Bolvadin İptidai Mektebi’nin yıllık geliri yetersiz olduğundan, panayır açılışıyla elde edilecek vergiler ve kira gelirlerinden bir kısmının Karahisar-ı Sahib Maarif Komisyonu, bir kısmının ise belediye adına karşılanmasına karar verilmiştir⁹¹.

Karahisar-ı Sahib Sandıklı ilçesinde bulunan ilk mektepler şunlardır: İlk mekteplerin tüm masrafları, halk tarafından kurulan vakıflarla karşılanmıştır. Bu okulların eğitim faaliyetlerini sürdürebilmesi için güçlü vakıfların olması gerektiği kabul edilmiştir. Sandıklı, o dönemde vakıflaştırma konusunda ileri seviyede olan ilçelerden biri olmuştur. Bu nedenle, diğer ilçelere göre ilk mektepler sayısı daha fazla olmuştur⁹².

1885’te Sandıklı’da, 28 ilk mektep bulunmuştur. Bu okullarda öğrenim gören 1100 talebe olduğu belirtilmiştir⁹³. 1906’da Sandıklı’da, bulunan 113 ilk mektepte 1949 talebe öğrenim görmüştür⁹⁴. Sandıklı ve diğer ilçeler karşılaştırıldığında, Bolvadin ve Emirdağ ilçelerinde mektep sayısının az, talebe sayısının ise fazla olduğu, Sandıklı’da ise mektep sayısının oldukça fazla, talebe sayısının ise az olduğu dikkati çekmiştir. Bu durumun, Sandıklı’da yaşayan göçebe (Yörük Türkmen) aşiret nüfusunun fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür⁹⁵. 1885’te Sandıklı İptidai Mektebi açılmıştır⁹⁶. Sandıklı Hisar İptidai mektebi, 1898 yılından önce açılmıştır⁹⁷. Sandıklı İnas İptidai Mektebi de 1898 yılından önce eğitim vermeye başlamıştır. İnas İptidai Mektebi, Terakki İptidai Mektebi ve Çivril (Şeyhlü) İptidai Mektebi de 1898 yılından önce açılmıştır⁹⁸.

⁸⁹ Bayar, Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi, s. 37.

⁹⁰ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 230

⁹¹ BOA, BEO, nr. 3764.282281.

⁹² *Gün Olur Asra Bedel: Dünden Bugüne Sandıklı*, Ed. Ali Osman Karakuş, Osman Seyman, Ali Özkeski, Sandıklı Belediyesi Yayınları, Sandıklı 2010, s. 139.

⁹³ Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 139.

⁹⁴ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 229-230.

⁹⁵ Ali Osman Karakuş, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Tarihte Sandıklı*, Sandıklı İlçesi Merkez ve Köylerini Güzelleştirme Derneği Yayınları-1, Sandıklı Afyonkarahisar, Ocak 2009, s. 90-91.

⁹⁶ Karakuş, *a.g.e.*, s. 90; Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 139.

⁹⁷ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 228.

⁹⁸ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 285; Karakuş, *a.g.e.*, s. 90; Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 139.

Karahisar-ı Sahib Emirdağ ilçesinde bulunan ilk mektepler şu şekilde olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde 1867'de Aziziye olarak anılan ilçe, 1 Temmuz 1931'de Emirdağ adını almıştır⁹⁹. 1885'te Emirdağ Sıbyan Mektebi'nde 1125'i erkek, 225'i kız olmak üzere toplam 1350 talebe öğrenim görmüştür¹⁰⁰. 1906-1907 öğretim yılında Emirdağ'da 84 ilkmektep bulunmuştur. Bu mekteplerde 4210 talebe öğrenim görmüştür¹⁰¹. Çay İptidai Mektebi, 1904-1905 öğretim yılında açılmıştır¹⁰². Şuhut İptidai Mektebi, 1904'ten önce açılmıştır¹⁰³. Dazkırı İptidai Mektebi, 1904 yılından önce açılmıştır¹⁰⁴.

Karahisar-ı Sahib'de Bulunan Medreseler ve Rüştîye Mektepleri

Osmanlı Devleti dönemiyle İstanbul dışındaki medreseler, genel olarak orta dereceli eğitim kurumları olarak kabul edilmiştir¹⁰⁵. Medrese dışındaki ortaokullarda Osmanlıca ve Türkçe, eğitim dili olarak belirlenmiştir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin gerekçesinde, *"Bir milletin eğitimde ilerlemesini, kendi dilinde öğretim yapmasında aramak gerekir; bir toplumu yabancı dille bilim ve sanatta ilerleme yolunu göstermek zordur"* denilmiştir. Bu dönemde, dilin öğretimdeki önemi yanında sadeleştirilmesi gerektiği de anlaşılmaya başlanmıştır. Bu nizamnamede medreselerin ıslahına gidilmemiş, ancak bazı meslek medreseleri açılmıştır¹⁰⁶.

Karahisar-ı Sahib'de bulunan medreselerde, Sarf, Nahiv, Akaid-i Kelam, Usul-ü Fıkıh, Kelam, Belagat, Fıkıh, Matematik, Geometri, Heyet, İlmi Hikmet, Hikemîye, Tarih, Coğrafya, Maani, Hadis, Tefsir gibi dersler okutulmuştur¹⁰⁷. İlköğretimden sonra talebeler, 11-12 yaşlarında öğrenim görmek için medreselere devam etmiştir. Talebeler, belirli bir süre olmadan, medresenin özelliğine ve alanına göre eğitim almıştır. Bir medrese öğrenimini bitiren talebeler, bir üst derecedeki medreseye geçebilmiştir. Yani, medreselerde belirli bir öğretim programı uygulanmamıştır¹⁰⁸.

Karahisar-ı Sahib'de, 1908'den sonra medreselerde eğitim, devlet denetimi altına alınmıştır. Öğrenim süresi ise 5 yıl olarak belirlenmiştir¹⁰⁹. Medreselerin ıslah edilmesi

⁹⁹ BCA; 30-18-1-2-21-47-9.

¹⁰⁰ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 344-345.

¹⁰¹ Metin Akın, *Dünden Bugüne Emirdağ*, s. 117; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 344-345.

¹⁰² Karakuş, *a.g.e.*, s. 90; Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁰³ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 291.

¹⁰⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229.

¹⁰⁵ Kılıç, *a.g.e.*, s. 36; Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

¹⁰⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁰⁷ Kılıç, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁰⁸ Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

¹⁰⁹ Gönçer, *a.g.e.*, s.71; Yaşar, *a.g.e.*, s. 366.

gerektiği, 1908'de II. Meşrutiyet'le birlikte önem kazanmış ve yaygınlaşmıştır. Şubat 1910'da Medaris-i İlmiye Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu nizamnameye göre, tüm medreselerde eğitimin 12 yılda tamamlanmasına karar verilmiştir. Programda Matematik, Geometri, Fizik, Kimya, Astronomi, Kozmografya (Gök Bilimi), Tarih, Coğrafya, Farsça gibi bazı sosyal ve pozitif bilim derslerine yer verilmiştir. Ayrıca, medreselere sadece 15-35 yaş arasındaki talebelerin kaydedilmesine karar verilmiştir¹¹⁰.

Mayıs 1921 tarihinde, TBMM Hükümeti tarafından Medaris-i İlmiye Nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamnamenin gerekçesinde, TBMM'nin her taraftan halkın imam ve müezzin ihtiyacını karşılamak için başvurmakta olduğu belirtilmiştir. Bu nizamname, TBMM'nin etkisi altındaki yerlerdeki eski medreseleri, Medaris-i İlmiye adı altında teşkilatlandırmıştır. 12 yıllık öğrenim programlarında, dini ve hukuki derslerin yanı sıra, Maarif Nezareti'ne bağlı okullarda yer alan bazı sosyal ve pozitif bilim dersleri de yer almıştır. 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış ve öğretim faaliyetine son verilmiştir¹¹¹.

Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun birinci maddesinde, Türkiye'deki bütün eğitim ve öğretim kurumlarının Maarif Vekâletine bağlandığı belirtilmiştir. Kanunun 2. ve 3. maddelerinde ise, Şeriye ve Evkaf Vekâleti ile özel vakıflar tarafından yönetilen tüm medreseler ve bütçelerinin Maarif Vekâletine devredilmesi hükme bağlanmıştır¹¹².

Karahisar-ı Sahib'de bulunan medreseler, orta dereceli eğitim veren kurumlar arasında yer almıştır¹¹³. Osmanlı Devleti döneminde Karahisar-ı Sahib sancağında birçok medrese bulunmuştur. Bu medreselerde dersler, müderrisler tarafından verilmiştir. Müderrislerin uzmanlıkları ve bilgileri doğrultusunda medreseler önemli bir konum kazanmıştır¹¹⁴.

Karahisar-ı Sahib'de, 1231-1233 yılları arasında Alaaddin Keykubat tarafından kalenin dışında Hisarardı Alaaddin Medresesi inşa edilmiştir. Şehirde bilinen ilk medrese olan Hisarardı Medresesi, günümüzde tamamen yok olmuştur¹¹⁵. Umur Bey tarafından yaptırılan Umur Bey (Alaca) Medresesi, Osmanlı Dönemi'nde Karahisar-ı Sahib'de kurulan ilk medrese olmuştur. Hüsameddin Hasan Efendi, 1455'te inşa edilen

¹¹⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 260.

¹¹¹ *Afyon İl Yıllığı*-2001, Afyon Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2002, s. 76.

¹¹² Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC), Devre(D):2, İçtima(İ):2, Cilt(C):7, İnikat(İN):2, Tarih(T):3 Mart 1924, s. 25.

¹¹³ Kılıç, *a.g.e.*, s. 36.

¹¹⁴ Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

¹¹⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 364.

medresenin ilk müteveli ve müderrisi olmuştur. Medrese, 1530'da Timurtaşzade Medresesi olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak medrese, 1676'da yıkılmıştır¹¹⁶. XV. yüzyılda, Umur Bey Medresesi'ne ek olarak Gedik Ahmet Paşa, Kasım Paşa ve Hacı İsmail (Ot Pazarı, Orta Bazar) medreseleri de kurulmuştur¹¹⁷. XVI. yüzyılda, Karahisar-ı Sahib'de biri kazada olmak üzere altı medrese bulunmuştur. Bu medreseler, Ahmet Paşa, Fazlullah Paşa, Hisarardı, Un (Ot) Pazarı ve Çay medreseleri olmuştur¹¹⁸.

1530-1575 yılları arasında Şuhut'ta açılan Hacı Davut Medresesi ile birlikte medrese sayısı 7'ye yükselmiştir. Karahisar-ı Sahib'de XVII. yüzyılda 3 adet, XVIII. yüzyılda ise 5 adet medrese açılmıştır¹¹⁹. XIX. yüzyılda medrese sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde şehirde 26 medrese açılmıştır. XX. yüzyılın başlarında ise Karahisar-ı Sahib'de 60 medrese yer almıştır¹²⁰.

Kütahya Milletvekili Ragıp Bey, 1908 yılından önce Karahisar-ı Sahib'de 26 bin talebenin bulunduğunu belirtmiştir. Konya Milletvekili Vehbi Bey ise, 26 bin değil, 2400 talebenin öğrenim görebilmesi için yeterli medresenin olmadığını iddia etmiştir. Ragıp Bey ise, medrese bulunmamasına rağmen 26 bin talebenin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda mektep çağındaki medrese dışı yollarla eğitim aldığını ya da diğer toplumsal, dini yapılar aracılığıyla eğitildiklerini tahmin edilmiştir¹²¹. 1900 yılında Karahisar-ı Sahib'de 19 medrese yer almıştır¹²². 1914'te Karahisar-ı Sahib'de, 21'i merkezde olmak üzere toplam 48 medrese bulunmuştur. Bu medreselerde, 317'si merkezde olmak üzere toplam 497 talebe öğrenim görmüştür. Bu veriler, o dönemdeki eğitim altyapısının sınırlılıklarını ve belirsizliklerini gözler önüne sermiştir. Eğitim kurumlarının sayısı artmış olsa da, bu artışın eğitim kalitesine nasıl yansıdığı tam olarak belirlenememiştir¹²³.

Tablo 1'de, 1900 yılında Karahisar-ı Sahib'de bulunan medreseler verilmiştir¹²⁴. Şehrin yerleşim merkezi olan mahallelerde üç veya daha fazla medrese bulunmuştur. Ayrıca, Ermeni kız ve erkek talebelerine yönelik karma eğitimin verildiği medreseler de yer almıştır.

¹¹⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 365.

¹¹⁷ Muzaffer Uyan, *Anılarda Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları*, s. 23.

¹¹⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 366.

¹¹⁹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 281.

¹²⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 282-285..

¹²¹ TBMMZC, D:1, İ:1, C:7, İN:140, 30 Ocak 1921, s. 452.

¹²² Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

¹²³ *Afyon İl Yıllığı-2001*, Afyon Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2002, s. 76.

¹²⁴ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 31; Atabek, *a.g.e.*, s. 201-205.

Tablo 1. 1900’de Karahisar-ı Sahib’de Bulunan Medreseler

Medresenin Adı	Mahallesi	Medreseyi Yaptıran
Keskinzade	Hacı Yahya	Hacı Hanife Sultan
Camii (Ulu) Kebir	Camii Kebir	Hafız Ali Bey
Musa Hocaazade	Otpazarı	Ali Bey
Avcıazade	Sinan Paşa	Şeyh Mehmet Cemal Bey
Zülali	Anıstına Eğistine	Attar Hacı Mehmet Ağa
Necatiye	Kahil	Yenişehirli Ali Bey
Hamza Bey	Kahil	Hacı Bekir Ağa
Fevziye	İmaret	Timurcuzade Mehmet Bey
Taş	İmaret	Gedik Ahmet Paşa
Dehşeti Bey	Nurcu	Dehşeti Bey
İmadiye	Sinan Paşa	Tuzcu Hacı Mustafa Bey
Tevfikiye	Sahabeler/Sultan	Hacı Ahmet Bey
Güldani	Molla Bahşi	Hüseyin Bey
Yeni Cami	Kabaklı	Hacı Mehmet Bey
Salih Bey	Metli	Salih Bey
Ziyaiye	Kâhil	Hacı Ahmet Ağa
Serd Mehmet Paşa	İmaret	Serd Mehmet Paşa
Hacı Aşık Bey	Kahil	Dilaver Paşa
Recep Bey	Akmescit	Recep Bey
Ermeni (Erkek-Kız)	-	1600-1882

Karahisar-ı Sahib ilçelerinde, 1900’lü yıllarda medrese sayıları ilçeye göre farklılık göstermiştir. İlçelerde bulunan medrese sayıları şu şekilde olmuştur. 1901’de Sandıklı İlçesi’nde 9 medrese, kasaba ve köylerinde ise 21 medrese bulunmuştur¹²⁵. 1903’te Sandıklı’da bulunan 30 medresede 1289 talebe öğrenim görmüştür¹²⁶. 1900’de Bolvadin İlçe Merkezinde 24 Medrese, Kasaba ve köylerde ise 6 Medrese yer almıştır¹²⁷. 1903’te Bolvadin’de bulunan 19 medresede 176 talebe öğrenim görmüştür¹²⁸. 1900 Tarihli Maarif Salnamesi’nde, Emirdağ ilçe merkezinde 1 medrese, kasaba ve köylerinde 10 adet medrese yer almıştır¹²⁹. 1903’te Emirdağ’da bulunan Aziziye, Suvermez, Demircili, Davulga, Bağlıca, Bey, Han, Hanbarçın, Aslanlı, Alıkan olmak üzere 11 medresede 392 talebe öğrenim görmüştür. 1918’de ise Emirdağ’da 16 medrese yer almıştır¹³⁰.

Osmanlı Devleti Dönemi’nde, yenileşme hareketleriyle birlikte medreselerin yanı sıra, Rüştîye adı verilen orta mektepler de açılmaya başlanmıştır¹³¹. 1862’den sonra rüştîye mektepleri, 4 yıllık eğitim veren ortaöğrenim kurumları olarak kabul edilmiştir.

¹²⁵ Karakuş, s. 91.

¹²⁶ Karakuş, Seyman, Özeski, *a.g.e.*, s. 141.

¹²⁷ Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

¹²⁸ Karakuş, Seyman, Özeski, *a.g.e.*, s. 141.

¹²⁹ Bayar, “Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi”, s. 31.

¹³⁰ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 345.

¹³¹ *Afyon İl Yıllığı*-2001, s. 76.

Rüştiyelerin idadilere basamaktır olması, onları ortaöğretim içinde değerlendirmemizi sağlamıştır¹³². Rüştiyeler, ilk olarak 1846'da Mekatib-i Umumiye Nezareti kurulduktan sonra açılmaya başlanmış ve zamanla sayıları artmıştır¹³³.

Usul-i Cedid hareketi, rüştiye mekteplerinde sıbyan ve iptidai mekteplerine göre daha hızlı ve kolay bir şekilde yayılmıştır. Sivil okullarda sıra ve muallim kürsüsünün kullanılması, bu hareketin etkisiyle ilk olarak rüştiyelerde gerçekleştirilmiştir. 1840 yılından itibaren harita ve yer küresi, rüştiye mekteplerinde kullanılmaya başlanmıştır. Medreseliler kara tahtaya karşı çıkmışlardır, ancak 1849'dan itibaren kara tahta rüştiyelerde kullanılmaya başlanmıştır¹³⁴.

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'ne göre, 500 haneli kasabalarda rüştiyelerin kurulmasına karar verilmiştir. Mekteplerin inşa masrafları ve muallim maaşları, illerin maarif idareleri tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Öğretim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir. Sıbyan mektebini bitirip diplomasını alan talebeler, rüştiye mekteplerine sınavsız kabul edilmiştir¹³⁵. 1913 tarihli Geçici Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu ile rüştiyeler, ilk mekteplerle birleştirilerek ortaöğretimden çıkarılmıştır. Bu mektepler zamanla ortadan kalkmış olsa da, bazıları "rüştiye" adıyla Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür¹³⁶.

Erkek rüştiye mekteplerinde öğretim programında Din Bilgisi, Osmanlı Türkçesi Kuralları, Yazım Kuralları, Yeni düzenlemeye göre Arapça ve Farsça Kuralları, Harita Çizimi, Geometri, Defter Tutma Yöntemi, Genel Tarih, Osmanlı Tarihi, Coğrafya ve Jimnastik dersleri yer almıştır. Ayrıca, mektebin bulunduğu bölgede en yaygın olarak konuşulan dilde dersler de verilmiştir. Ticaret merkezlerinde, zeki talebelere dört yıl süreyle Fransızca dersleri de sunulmuştur¹³⁷.

Osmanlı Devletinde İnas Rüştiye Mektepleri açılmadan önce kızlar için sıbyan mekteplerinden başka bir örgün eğitim kurumu bulunmamıştır. Dolayısıyla kızların öğrenim görmeleri ihmal edilmiştir. 1859'lardan önce kültürlü ve durumu iyi olan ailelerin kızları, özel hocalardan ders alarak ya da kendi kendilerini yetiştirerek dini ve edebi bilgiler edinmişlerdir¹³⁸.

¹³² Abdullah Yurdabakan vd., Tarih 100 Lise, 2017, MEB Yayınları, Ankara 2017, s. 70.

¹³³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 151.

¹³⁴ Akyüz, *a.g.e.*, s. 192-199-200.

¹³⁵ Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 118.

¹³⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 248.

¹³⁷ Akyüz, *a.g.e.*, s. 152.

¹³⁸ Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 120.

1869'da Maarif Umumi Nizamnamesi ile birlikte, ilk kez kızlar için rüştiye mektepleri açılmaya başlanmıştır¹³⁹. İnas Rüştiyelerinin öğretim programında Din Bilgisi, Osmanlı Türkçesi Kuralları, Yazım Kuralları, Arapça ve Farsça Kuralları, Seçme Edebi Eserler, Ev İdaresi, kısaltılmış Tarih ve Coğrafya, Defter Tutma Kuralları, Nakışa Yardımcı Resim, Dikiş-Nakış ve zorunlu olmayan müzik dersleri bulunmuştur¹⁴⁰. 1870'lerden itibaren İnas Rüştiyeleri, taşrada önemli merkezlere yayılmaya başlamış ancak kadın muallim eksikliği nedeniyle gelişmeleri yavaş olmuştur¹⁴¹.

Karahisar-ı Sahib'de rüştiyeler, 1860 yılından sonra açılmaya başlamıştır¹⁴². Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştiye Mektebi, 1868-1869 öğretim yılında açılmıştır¹⁴³. Zafer Müzesinin ve yıkılan Hükümet Konağı'nın yan tarafında Çamlı Bahçe olarak bilinen bölgede bulunan orta mektep, ahşap ve iki katlı bir binadan oluşmuştur. Dört sınıflı mektep binasının alt katı teneffüşhane, üst katı ise dersliklerden oluşmuştur¹⁴⁴.

1906'da Karahisar-ı Sahib Sancağı'nda 89.128 Müslüman nüfusuna karşılık, 6.271 Ermeni, 7 Yahudi ve 70 Rum nüfusu bulunmuştur. Bu nedenle, şehirde azınlık olarak yaşayan Yahudi, Rum ve Ermenilere ait okulların bulunması normal bir durum olarak kabul edilmiştir¹⁴⁵. 1898 yılından önce bir İnas Rüştiye Mektebi açılmıştır¹⁴⁶. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Karahisar-ı Sahib'de, Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştiyesi, Karahisar-ı Sahib İnas Rüştiyesi ve Eser-i Terakki Mektebi (özel) olmak üzere üç rüştiye yer almıştır¹⁴⁷. Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştiyesi'nde, 1885'te 113 talebe öğrenim görmüştür¹⁴⁸.

¹³⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 147.

¹⁴⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁴¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 151; Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁴² Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38.

¹⁴³ Yüksel, *a.g.e.*, s. 45; Atabek, *a.g.e.*, s. 195-196; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 231; Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292; Ilgar, "XX Yüzyılın İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim Öğretim", s. 536. Başka kaynaklarda ise rüştiyenin açılışının 1864 yılı olarak bildirildiği belirtilmiştir. "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*; Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, C. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981, s. 300; Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38. Bir başka kaynağa göre, rüştiyenin açılışı 1870 olarak belirtilmiştir. Gönçer, *a.g.e.*, s. 82-85.

¹⁴⁴ Kılıç, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁴⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232.

¹⁴⁶ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292.

¹⁴⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 367.

¹⁴⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 371.

Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştîye Mektebi'nin yanında, 1892 öğretim yılında açılan Ermeni İnas Rüştîyesi ve Ermeni Erkek Rüştîyesi de eğitim vermeye başlamıştır¹⁴⁹. 1901'de üç rüştîyede toplamda yaklaşık 400 talebe öğrenim görmüştür¹⁵⁰. 1903'te, iki Ermeni Erkek Rüştîyesi'nde sırasıyla 182 ve 140 olmak üzere toplam 322 talebe öğrenim görmüştür. Ermeni İnas Rüştîyesi'nde ise 70 talebe eğitim almıştır¹⁵¹.

1906'da şehirde Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştîyesi dışında, Sandıklı, Bolvadin ve Emirdağ'da 3 rüştîye ve 3 Ermeni rüştîyesi yer almıştır. Ermeni rüştîyeleri sırasıyla 1878, 1887 ve 1888 yıllarında açılmıştır. Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştîyesi'nde 63'ü kız, 193'ü erkek olmak üzere toplam 256 talebe eğitim almıştır. 3 Ermeni rüştîyesinden ikisi erkek, biri ise karma olarak eğitim vermiştir. Bu rüştîyelerde 329 erkek, 109 kız olmak üzere toplam 438 talebe öğrenim görmüştür. 8 erkek, 3 kadın olmak üzere toplam 11 muallim görev yapmıştır¹⁵².

1906-1907 öğretim yılında şehirde üç rüştîye ve bir özel rüştîye mektebi bulunmaktaydı. Özel rüştîye mektebi, 1909-1910 öğretim yılında Eseri Terakki adıyla Zülali Mahallesi Çukur Çeşme mevkiinde Bekir Gümüş tarafından açılmıştır. Ancak bu mektepte uzun süre eğitim verilememiş ve 1916'da kapanmıştır¹⁵³.

İlçelerde Bulunan Rüştîye Mektepleri

Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştîyesi dışında, Sandıklı, Bolvadin ve Emirdağ'da birer rüştîye yer almıştır. Karahisar-ı Sahib Bolvadin İlçesi'nde bulunan Bolvadin Rüştîye Mektebi, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde, 1864-1865 öğretim yılında açılmıştır¹⁵⁴. İlçe Meclis İdare üyelerinden Keşşafzade Hacı Bekir Bey ve oğlu Ahmet Bey, Garipler Mezarlığı'nda bir yer satın almıştır. Buraya kendi arsalarından da ekleyerek Hacı Yusuf Mahallesi'nde bu mektep binasını inşa etmiştir. 1906 yılına kadar bu bina kullanılmıştır. Daha sonra, mektep binası İnas Mektebi ve Bahçe Mektebi

¹⁴⁹ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38; Yaşar, *a.g.e.*, s. 385. Maarif Vekilliği, 14 Mayıs 1868 tarihli bir yazı ile Afyon, Maraş, Burdur, Bayburt ve Beyazıt Sancakları'nda inşa edilen ve açılan rüştîye mekteplerinin ihtiyacı olan muallimlerin atamaları ve harcamaların tahsisine dair bir belge göndermiştir. Bu tezkerede Karahisar-ı Sahib İnas Rüştîyesi de yer almıştır. Yusuf Ilgar, bu bilgilere dayanarak Karahisar-ı Sahib'de 1868 yılında bir İnas Rüştîyesi bulunduğunu belirtmiştir. Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292. Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 231.

¹⁵⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 294-295.

¹⁵¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 370.

¹⁵² Yaşar, *a.g.e.*, s. 368.

¹⁵³ Ilgar, "XX Yüzyılın İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim Öğretim", s. 536; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343; Atabek, *a.g.e.*, s. 192.

¹⁵⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292.

adıyla eğitim vermeye devam etmiştir¹⁵⁵. 1906-1907 öğretim yılında Bolvadin Rüştîye Mektebi'nde 32 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir¹⁵⁶.

Karahisar-ı Sahib Sandıklı İlçesi'nde bulunan Sandıklı Erkek Rüştîye Mektebi, 1894 yılından önce açılmıştır¹⁵⁷. Sandıklı İnas Rüştîyesi ise 1898 yılından önce açılmıştır¹⁵⁸. 1906-1907 öğretim yılında Karahisar-ı Sahib Sandıklı Rüştîye'sinde 79 talebe öğrenim görmüştür¹⁵⁹.

Karahisar-ı Sahib Emirdağ İlçesi'nde bulunan Emirdağ Rüştîyesi, 1870-1871 öğretim yılında açılmıştır¹⁶⁰. Emirdağ Rüştîyesi, hükümet binası yapılmak üzere yıkılan eski tekel binasında açılmıştır¹⁶¹. 1870-1871 öğretim yılında Emirdağ Rüştîyesi'nde, 27 talebe öğrenim görmüştür¹⁶². 1906-1907 öğretim yılında Emirdağ Rüştîyesi'nde 32 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir¹⁶³. Ahmet Sami Bey, 23 Şubat 1915' te Emirdağ Rüştîyesi'ne 250 kuruş maaşla muallim-i evvel olarak görevlendirilmiştir. 14 Haziran 1915 tarihine kadar görevine devam etmiştir¹⁶⁴.

Dinar Merkez Rüştîye Mektebi, 1905 yılından önce açılmıştır¹⁶⁵. Çay Rüştîye Mektebi, 1912-1913 öğretim yılında açılmıştır¹⁶⁶. Dazkırı Erkek Rüştîyesi ise 1904'ten önce açılmıştır¹⁶⁷. Sonuç olarak, Karahisar-ı Sahib'de ve ilçelerde bulunan rüştîye mektepleri, dönemin sosyal ve kültürel yapısını yansıtarak önemli bir eğitim altyapısı sunmuştur. Zamanla eğitim kalitesinin artması için çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir.

Karahisar-ı Sahib Mekteb-i İdadi Mülkisi

Hazırlanmak ve geliştirmek anlamına gelen Arapça "idad" kökünden türeyen "İdadi" kelimesi, hazırlık yeri anlamına gelmiştir. Bu nedenle, 1868'den önce bazı okulların hazırlık sınıflarına "İdadi" denilmiştir. Ancak bu terim, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile netlik kazanmıştır. Bu bağlamda ilk kez orta öğretimin bir

¹⁵⁵ Muharrem Bayar, *Bolvadin Tarihi, Kurumları Yöneticileri, Yetiştirdiği Kişiler*, Bilge Yayıncılık, C. II. İstanbul 2004, s. 360.

¹⁵⁶ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343.

¹⁵⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 231. Karakuş, *a.g.e.*, s. 97. Bir başka kaynağa göre, mektebin 1896'da açıldığı ifade edilmiştir. Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38.

¹⁵⁸ Karakuş, *a.g.e.*, s. 97.

¹⁵⁹ Ilgar, "XX Yüzyılın İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim Öğretim", s. 536.

¹⁶⁰ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38.

¹⁶¹ Akın, *a.g.e.*, s.117.

¹⁶² Gönçer, *a.g.e.*, s. 85; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 345.

¹⁶³ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343.

¹⁶⁴ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

¹⁶⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292.

¹⁶⁶ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 38.

¹⁶⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 231.

kademesi olarak kabul edilmiştir¹⁶⁸. 1869 Maarif Nizamnamesi ile 1000 haneli her kasabada, rüştiyelerin üstünde ve sultanilerin altında, eğitim süresi 3 yıl olan ortaöğretim kurumları olarak idadi mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir¹⁶⁹.

Nizamnameye göre idadi mekteplerinin öğretim programında Türkçe Kitabet ve İnşa (Kompozisyon), Fransızca, Kanunî Osmaniye (Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi), Mantık, Mebadi-i İlmi Serveti Milel (İktisat), Coğrafya, Tarih-i Umumi (Genel Tarih), İlmi Mevalid (Tabiat Bilimi), Cebir (Matematik), Hesap ve Defter Tutma Usulü, Hendese (Geometri) ve İlmi Mesaha (Şekil ve Cisimlerin Ölçümü), Hikmet-i Tabiiye (Fizik Bilimi), Kimya, Resim dersleri yer almıştır¹⁷⁰.

Bu derslerden bazılarının, mahallin özelliğine göre Maarif Nezareti'nin izniyle değiştirilmesinde bir sakınca görülmemiştir¹⁷¹. Ancak, bu programda Arapça, Farsça ve din derslerine yer verilmemiştir. Nizamnamede idadi mekteplerinin öğretim dilinin ne olduğu belirtilmemiştir, ancak öğretim dilinin Türkçe olduğu tahmin edilmiştir. Temmuz 1908'den sonra, idadi mekteplerinin programlarına yeni dersler eklenmiştir¹⁷².

Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde öğretilen bilim ve fen müfredat programında 5 yıl boyunca Kuran-ı Kerim, Tecvit, Din Bilgisi, Matematik, Geometri, Tabiat Bilgisi, Fen Bilgisi, Fizik Bilgisi, Fen ve Sağlık Bilgisi, Coğrafya, Tarih, Türkçe, Medeniyet Bilgisi, İktisat Bilgisi, Ahlak ve Medeniyet Bilgisi, Kanun Bilgisi, Ziraat, Ticari Evrak ve Yazışmalar, Arapça, Fransızca, Rumca, Bulgarca, Ermenice ve Hat dersleri yer almıştır¹⁷³. Mekteb-i İdadi Mülki'de bir eğitim ve öğretim yılı şu şekilde olmuştur. İlköğrenimini tamamlamış olan erkek talebelerin mektebe kayıt ve kabul işlemleri Ağustos ayında yapılmıştır. Bir ders saati 60 dakika olup, sabah iki öğleden sonra ise iki olmak üzere toplam dört ders işlenmiştir¹⁷⁴.

1880'lerden sonra idadilerin önem kazanmasıyla rüştiyeler ikinci plana atılmıştır. Nitekim 1889 tarihli bir irade ile idadi bulunan yerlerdeki rüştiyelerin kapatılmasına karar verilmiştir¹⁷⁵. Karahisar-ı Sahib Sancağı'ndaki rüştiye mekteplerinin idadiye dönüştürülmesiyle Karahisar-ı Sahib'de ilk idadi hizmete girmiştir. Ancak bazı

¹⁶⁸ Kılıç, *a.g.e.*, s. 46; Akyüz, *a.g.e.*, s. 153.

¹⁶⁹ Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 121; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77.

¹⁷⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 153; Arıbaş, Koçer, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁷¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁷² Akyüz, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁷³ Abdullah Yurdabakan, Tarihî 100 Lise, 2017, *MEB Yayınları*, Ankara 2017, s. 70.

¹⁷⁴ Atabek, *a.g.e.*, s. 196.

¹⁷⁵ Kılıç, *a.g.e.*, s. 46.

kaynaklar, idadinin açılışını 1894 olarak belirtmiştir¹⁷⁶. Ancak Karahisar-ı Sahib Erkek Rüştîyesi, 31 Ağustos 1895'te aynı binada beş yıllık idadiye dönüştürülmüştür¹⁷⁷.

Bu dönemde, mektebin ilk üç sınıfı rüştiye, kalan iki sınıfı ise idadi olarak düzenlenmiştir¹⁷⁸. İdadinin ilk binası, Mecidiye Mahallesi'nde, Paşa Camisi karşısında bulunan rüştiye mektebinin üst katında yer almıştır¹⁷⁹. Osmanlı eğitim sisteminde, bugünkü lise düzeyinde eğitim veren okullar idadiler olduğu için, Afyon Lisesi'nin kuruluş tarihi de 1895 olarak kabul edilmiştir¹⁸⁰. 5 yıllık olan Karahisar-ı Sahip İdadi binasının kullanılamaz hale gelmesiyle birlikte, Mecidiye Mahallesi'nde bulunan mektep binası terk edilerek, talebeler Yukarı Pazar Mahallesi'ndeki eski Namık Kemal İlkokulu binasına taşınmıştır. Şimdiki Zafer Müzesi'nin yan taraflarında bulunan eski ahşap idadi binası ise 1903'te tamir edilmiştir¹⁸¹.

XX. yüzyılın başında Karahisar-ı Sahib'e gelen Mehmet Ziya, Zafer Müzesi'nin ve yıkılan hükümet konağının yan tarafında bulunan İdadi'yi ziyaret etmiştir. Mehmet Bey, mektebin sağlık ve mimari açıdan elverişsiz olduğunu belirtmiştir¹⁸². Meşrutiyet döneminde idadiler, rüştiyeleri kapsayarak taşradaki ortaöğretimi oluşturmuştur. 1908'de 5 veya 7 yıllık idadiler, rüştiye sınıflarını da içerecek şekilde düzenlenmiş, ancak iptidaiye sınıfları bulunmamıştır¹⁸³. Karahisar-ı Sahib İdadisi, Birinci Dünya Savaşı'na (1914-1918) kadar orta mektep olarak eğitim ve öğretimini sürdürmüştür¹⁸⁴. İdadilere meslek bölümleri açılmasına karar verildiğinde yalnızca Ticaret bölümü açılmıştır. Ancak bu bölüme çok az talebe kayıt olabilmıştır. Kayıt olan talebeler bugünkü lise ana binasının ilk talebeleri olup, 1 yıllık Ticaret Bölümü'nün ilk mezunları olmuşlardır¹⁸⁵.

Afyon Valiliği'nin merkeze gönderdiği Sancağın Umûr-ı Maarife ait raporunda, 1914-1915 yıllarında masraflarının Muhasebe-i Husûsiye bütçesinden karşılanmak üzere yeni bir İdadi yapılmasına karar verilmiştir. Mektep binasının 1916'da tamamlanması planlanmış, inşaatına 19 Mayıs 1914'te başlanmış ve 1916'da tamamlanmıştır. Yeni İdadi binasında eğitim ve öğretim faaliyetine 1917'de

¹⁷⁶ Muharrem Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", *Afyon Lisesi 100. Yıl Almanagi*, Afyon, 1994, s.y.

¹⁷⁷ Yusuf Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, ss. 371-384, s. 376.

¹⁷⁸ 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 70; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

¹⁷⁹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 292; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 231.

¹⁸⁰ Yüksel, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁸¹ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 340-342.

¹⁸² Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 376-377.

¹⁸³ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 378.

¹⁸⁴ 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12.

¹⁸⁵ Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 70.

başlanmıştır¹⁸⁶. 1918'de, ikinci bir idadi Namık Kemal İlkokulu'nun alt bahçesinde bulunan bir binada açılmıştır¹⁸⁷.

1895-1896 öğretim yılında İdadi'de 61 talebe öğrenim görmüş, 5 muallim görev yapmış ve 2 hademe hizmet vermiştir¹⁸⁸. 1897-1898 öğretim yılında ise 80 talebe öğrenim görmüştür¹⁸⁹. 1898-1899 öğretim yılında Müdür Mustafa Niyazi Bey ve 4 muallim görev yapmıştır. 1899-1902 yıllarında ise Müdür Ali Rıza Bey ve 4 muallim görev almıştır¹⁹⁰. 1900'de mektebin eğitim kadrosu şu şekildedir: Müdür Mustafa Nezih Bey, aynı zamanda Fransızca, Tarih ve Malumat-ı Nafia muallimi olarak görev yapmıştır. Aziz Bey, Farsça muallimi; Necip Bey, Cebir (Matematik), Coğrafya, Hesap ve Resim muallimi olarak görev almıştır. İbrahim Bey, Din Âlimleri, Arapça ve Osmanlı Türkçesi muallimi; Necati Bey, Defter Tutma Kuralları muallimi; Ahmet Bey ise Hüsn-ü Hat (Güzel Yazı Sanatı) muallimi olarak görev yapmıştır¹⁹¹.

1903-1904 öğretim yılında, Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde 6 muallimin görev yaptığı ve 92 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir¹⁹². 1904-1905 eğitim yılında Müdür Ali Feyzi Bey ve 7 muallim görev yapmıştır. 1906-1907 öğretim yılında Mustafa Bey, 1907-1908 öğretim yılında ise Cemil Bey müdürlük yapmıştır¹⁹³. 1907 yılında Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde 111 talebe öğrenim görmüştür¹⁹⁴.

Ahmet Gümüş, 16 Mayıs 1910'da Karahisar-ı Sahib İdadisi'ne Türkçe muallimi olarak 200 kuruş maaşla atanmıştır¹⁹⁵. Ahmet Sami Bey, 8 Mayıs 1916'da İdadi'ye 400 kuruş maaşla muallim olarak atanmıştır. 1 Temmuz 1916 tarihine kadar görevine devam etmiştir¹⁹⁶. Ahmet Sami Bey, 14 Kasım 1916'da İdadi'ye 800 kuruş maaşla Türkçe muallimi olarak atanmıştır. 1 Mart 1919'da maaşı 1000 kuruşa çıkarılmıştır. 30 Ağustos 1922 tarihine kadar görevine devam etmiştir¹⁹⁷. 1910 yılında Müdür Ali Rıza Bey ve 7 muallim, Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde görev yapmıştır¹⁹⁸.

¹⁸⁶ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 340-342.

¹⁸⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 367.

¹⁸⁸ Kılıç, *a.g.e.*, s. 47; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

¹⁸⁹ Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 70; Kılıç, *a.g.e.*, s. 47; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y. Bir başka kaynağa göre, Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde, 1897'de 61, 1902'de 80, 1905'te 92, 1909'da ise 111 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 371.

¹⁹⁰ Gönçer, *a.g.e.*, s. 85-86.

¹⁹¹ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 376; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

¹⁹² Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 70. Kılıç, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁹³ Gönçer, *a.g.e.*, s. 85-86.

¹⁹⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 378.

¹⁹⁵ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

¹⁹⁶ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

¹⁹⁷ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

¹⁹⁸ Gönçer, *a.g.e.*, s. 85-86.

1912-1913 öğretim yılında, İptidai ve İkinci kısımlarında dördü Ermeni olmak üzere toplam 208 talebe öğrenim görmüştür. Beş yıl içinde talebe sayısında yaklaşık %100 oranında bir artış gözlemlenmiştir¹⁹⁹.

1913-1914 öğretim yılında Karahisar-ı Sahib İdadisi'nde 146 talebe, gayrimüslim idadilerde ise 7 talebe olmak üzere toplam 153 talebe öğrenim görmüştür. Aynı yıl, idadilerde 172 talebe, gayrimüslim idadilerde ise 590 talebe olmak üzere toplam 762 talebe bulunmuştur²⁰⁰. 1915-1916 öğretim yılında Müdür Şükrü Bey ve 4 muallim görev yapmıştır²⁰¹. Sonuç olarak, Karahisar-ı Sahib'deki idadi mektepleri, dönemin eğitim anlayışını ve toplumsal yapısını yansıtarak önemli bir rol üstlenmiştir. Eğitimde kaliteyi artırmaya yönelik yapılan reformlar, zaman içinde okulların daha verimli hale gelmesini sağlamıştır.

Darülmualimin Mektepleri

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren mektepler arasında Darülmualimin önemli bir yer tutmuştur. Darülmualimin, ilk mekteplere erkek muallim yetiştirmek amacıyla yükseköğretim düzeyinde eğitim veren bir kurum olarak öne çıkmıştır²⁰². Darülmualimin, 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'ndeki kuruluş düzeni ve hükümleri, 1891'de değiştirilmiştir. Bu değişiklik, Darülmualimin'in idadi şubesi kapatılmış ve yerine İptidaiye, Rüştîye ve Aliye şubeleri oluşturulmuştur. Her bir şube iki yıl süreyle yeniden düzenlenmiş, Rüştîye şubesine ise İptidaiye mezunları ile İdadi mezunları sınavsız kabul edilmiştir. Ayrıca, Darülmualimin'in Rüştîye ve Aliye şubelerinin Edebiyat ve Fen alanlarında, Arapça ve dini dersler ağırlıklı olarak yer almıştır²⁰³.

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi, muallim mektepleri ve programları konusunda oldukça ayrıntılı hükümler getirmiştir. Nizamname, inas iptidai ve inas rüştiye mekteplerine kadın muallim yetiştirmek amacıyla 3 yıllık Darülmualimat mekteplerinin açılmasını öngörmüştür. Nizamnameye göre, bu mektebin müdürünün kadın olması belirlenmiş, ancak uygulamada bu durum gerçekleştirilmemiştir²⁰⁴. 1893'teki bir düzenlemeye göre, 6 yıllık bir eğitim süresi bulunan bir yedek kısmı da

¹⁹⁹ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 378.

²⁰⁰ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 340-342.

²⁰¹ Gönçer, *a.g.e.*, s. 85-86.

²⁰² Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293-294.

²⁰³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 226.

²⁰⁴ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-342.

mevcuttur. Bu kısım, İnas Rüştîyeleri düzeyinde olup, buradan mezun olanlar ile İnas Rüştîye mezunları, Darülmuallimat'a sınavsız olarak kabul edilmiştir²⁰⁵.

Karahisar-ı Sahib'de, ilk mekteplere muallim yetiştirmek amacıyla farklı tarihlerde dört ayrı Darülmuallimin Mektebi açılmıştır. Karahisar-ı Sahib Darülmuallimin Mektebi ise 1907'de açılmıştır²⁰⁶. Bir yıllık Darülmuallimi İptidai Mektebi, 1906-1907 öğretim yılında Fakih Paşa Mahallesi'nde, Nasuhoğlu'nun evinde açılmıştır²⁰⁷. Müdürü Çoban Salihoğlu İsmail Bey olan Darülmuallimi İptidai Mektebi'nde, Hacı Rıfat Bey, Hasan Bey, Hacı Muharrem Bey, Mustafa Tahir Bey ve Sadık Bey muallimlik yapmıştır²⁰⁸.

İki yıllık Darülmuallimin İptidai Mektebi, Kale Mahallesi'nde, Genellioğullarından Hacı Ömer Bey'in evinde, İsmail Şükrü Çelikalay tarafından 1910-1911 öğretim yılında açılmıştır²⁰⁹. İsmail Şükrü, mektebin ilk müdürü ve muallimi olmuştur. Mektep, 1923'te kapatılmıştır. Mektebin, Karahisar-ı Sahib Darülmuallimin İptidai adıyla 1910 tarihli mührü bulunmuştur²¹⁰. Müdürü Hacı Mustafa Bey olup, Şükrü Bey, İbrahim Mehmet Bey, Saadettin Bey, Osman Bey, Ahmet Bey, Hüseyin Bey, Hasan Bey ve Ali Bey muallimlik yapmıştır²¹¹.

İki yıllık Darülmuallimin'de, Kuran-ı Kerim, Tecvit, Fıkıh, Türkçe Yazım Kuralları, Öğretim Yöntemleri, Arapça, Farsça, Hüsn-ü Hat, Fransızca, Matematik, Tabiat Bilgisi, Genel Coğrafya, Osmanlı ve İslam Tarihi, Ziraat dersleri okutulmuştur²¹².

Üç yıllık Darülmuallimin, Muttalıp Mahallesi'nde, Miralayın odasında 1911-1912 öğretim yılında açılmıştır. Üç yıllık Darülmuallimin mekteplerinden mezun olanlar, muallim ve yardımcı olarak görev yapmış, sonradan düzenlenen bir kanunla muallim olarak görev almaları sağlanmıştır. Mustafa Bey, mektebin müdürü olarak görevlendirilmiştir. Bu mektepte, iki yıllık Darülmuallimin Mektebi'nde görevli muallimler de hizmet vermiştir²¹³.

²⁰⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 227.

²⁰⁶ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232; Kaştan, *a.g.m.*, s. 343.

²⁰⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 294; Kaştan, *a.g.m.*, s. 343.

²⁰⁸ Gönçer, *a.g.e.*, s. 86.

²⁰⁹ Kaştan, *a.g.m.*, s. 343.

²¹⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232; Bir başka kaynağa göre, Darülmuallimin İptidai Mektebi'nin 1909'da açıldığı belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

²¹¹ Gönçer, *a.g.e.*, s. 86.

²¹² Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 539.

²¹³ Kaştan, *a.g.m.*, s. 343; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232.

Dört yıllık Darülmualimin, 1915-1916 yıllarında Vali Şevket Bey tarafından, Darüleytam Mektebi ile birlikte açılmıştır. Mektebin talebe sayısı 25 ile sınırlandırılmıştır²¹⁴. Darülmualimin, Milli Mücadele Dönemi'nde, İtalyanlar ve İngilizler tarafından işgal edilmiştir²¹⁵.

Yunanlılar, işgal ettikleri bölgelerdeki bazı mektepleri 1921-1922 öğretim yılında kapatmışlardır. Eğitime devam eden okullarda ise Tarih dersinde değişiklik yapmışlar ve Vatan Bilgisi dersini kaldırmışlardır. Ayrıca, her derece okula Yunanca dersi ekleyerek, bu dersten sınıf geçme zorunluluğu getirmişlerdir²¹⁶.

Karahisar-ı Sahib Maarif Müdürü, 27 Mayıs 1921'de Karahisar-ı Sahib Sancağının Yunanlılar tarafından işgali sırasında, muallimlerin bulundukları mahallerde görevlerine devam etmelerini duyurmuştur. Karahisar-ı Sahib Darülmualimin Mektebi, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bu nedenle mektepte eğitim yapılamamış ve muallimler diğer okullarda görevlendirilmiştir. Bu mektebin Türkçe mualliminin 5 Kasım 1922'den itibaren işgal edilmeyen bir yerde görevlendirilmesi bildirilmiştir²¹⁷.

Darüleytam Mektepleri

Darüleytamlar (Yetim Yurtları), özellikle savaşlar, düşman istilas ve açlık nedeniyle yetim ve öksüz kalan çocukların korunması ve barındırılması amacıyla 1914'ten itibaren açılmaya başlanmıştır. Bu kurumlar, kimsesiz çocuklara okuma yazma öğretmek onlara bir meslek kazandırmayı hedeflemiştir²¹⁸. Maarif Nezareti, 7 yaşından küçük çocukların İnas Darüleytamlar'a bağlı ana mekteplerinde terbiye edilmesini, 7-13 yaşları arasındaki çocukların ise ilköğrenimlerini tamamlamalarını uygun görmüştür. 10-13 yaşlarında olup ilköğrenimini tamamlamamış olan çocukların ise hem sanat eğitimi almalarına hem de ders görmelerine karar verilmiştir. İlköğrenimini tamamlayan talebelerin ise sanayi yerlerinde meslek öğrenmeleri ve aynı zamanda öğrendikleri sanatla ilgili ihtisas dersleri almaları istenmiştir²¹⁹.

XX. yüzyılda, Darüleytam Mektebinin açılması, sosyal açıdan önemli bir gelişme olmuştur²²⁰. 1915 yılında Askeri Hastane olarak kullanılan binanın Darüleytam

²¹⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 294; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 232.

²¹⁵ Uyan, *a.g.e.*, s. 26; Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 543.

²¹⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 291.

²¹⁷ BOA, ŞD. nr. 233.47.

²¹⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 251.

²¹⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 251.

²²⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229.

olarak kullanılmasının teklif edilmiştir, ancak bunun mümkün olmadığı belirtilmiştir²²¹. Karahisar-ı Sahib Darüleytam Mektebi, 1913-1915 yılları arasında açılmıştır²²². İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından açılan üç sınıflı mektebe, 7-12 yaş arasındaki öksüz ve kimsesiz çocuklar alınmıştır²²³.

Mektebin ilk müdürü Mehmet Fikri Bey olup, 1917 yılında ise İstanbullu Hoca Kemal Bey atanmıştır²²⁴. Ahmet Sami Bey, 1 Temmuz 1916'da Darüleytam Mektebi'ne 500 kuruş maaşla muallim olarak atanmıştır. 14 Kasım 1916 tarihine kadar görevine devam etmiştir²²⁵. Mart 1917'de Darüleytamlar hakkında bir teşkilat kanunu çıkarılmıştır²²⁶. 1918'de Darüleytam Mektebi, İdadiye dönüştürülmüştür. Müdürü Ali Bey olmuş, Tahir Bey, Namık Bey, Rıfat Bey, Ömer Bey, Halil Bey, Rasim Bey ve Murat Bey muallimlik yapmıştır²²⁷. 1923-1924 öğretim yılında Darüleytam'da 97 talebenin öğrenim gördüğü belirtilmiştir²²⁸.

Çırak Mektepleri

Çırak Mektebi, ilköğrenim çağındaki ve mektebe gidemeyen, geçimini zanaat ve ticaretle sağlayan çocuklara geceleri ilköğretim vermek amacıyla açılmıştır. Vilayet Umumi Meclisi, bu mektepleri ticaret, sanat ve meslek şubeleri olarak düzenleyen bir proje hazırlamıştır²²⁹. Osmanlı döneminde Karahisar-ı Sahib'de teknik eğitim, ilk olarak Çırak Mektebi'nin açılmasıyla başlamıştır. Karahisar-ı Sahib Çırak Mektebi, 1907-1908 öğretim yılında Yeni Cami Mahallesi Kasaplar mevkiinde açılmıştır. Bu mektepte talebeler, çıraklık eğitimini tamamladıktan sonra usta olmuştur²³⁰.

²²¹ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300; Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 285-293.

²²² Gönçer, *a.g.e.*, s. 87. Bir başka kaynakta, Darüleytam'ın açılışı 1911 olarak belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

²²³ Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

²²⁴ Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

²²⁵ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

²²⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 251.

²²⁷ Gönçer, *a.g.e.*, s. 87.

²²⁸ *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77; "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300.

²²⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 252.

²³⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 228-229.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE EĞİTİM (1923-1945)

1. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLAT YAPISI

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Türkiye'de eğitim sistemine yönelik köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda eğitim idaresi yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönemde eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur. 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla İstanbul'da bulunan Maarif Nezareti lağvedilmiştir. Ankara'da bulunan Maarif Vekâleti'nin teşkilatı genişletilmiştir. İlk Tedrisat Müdürlüğü, Tali Tedrisat Müdürlüğü, Hars (Kültür) Müdürlüğü, Sicil ve İstatistik Müdürlüğü birimlerine; Müsteşarlık, Yüksek Öğretim Dairesi, Teftiş Heyeti, Telif ve Tercüme Dairesi, Özel Kalem ve Evrak Dairesi birimleri eklenmiştir. Taşra teşkilatı ise Maarif Müdürlükleri ve Maarif Memurlukları olarak yeniden düzenlenmiştir²³¹.

3 Nisan 1926'da yürürlüğe giren 789 sayılı kanunla Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuş ve bu daire faaliyetlerine 1933'te Milli Talim ve Terbiye Dairesi olarak devam etmiştir. 1933'te, 2287 sayılı kanunla Maarif Vekâleti'nin merkez teşkilatı ve görevleri yeniden belirlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın adı, 1923-1935 yılları arasında "Maarif Vekâleti", 1935-1941 yılları arasında ise "Kültür Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir. 1935'te bu değişiklik, halkçı milliyetçi ve devrimci eğitimin bir gereği olarak görülmüştür. 1941-1946 yılları arasında ise Bakanlık adı tekrar "Maarif Vekâleti" olmuştur²³².

Tablo 2'de, 1923-1945 yılları arasında Türkiye'de görev yapan Maarif Vekilleri ve görev süreleri verilmiştir²³³. Bakanlık görevinde sık sık değişiklikler olmuş, ancak uzun süre görevde kalan Hasan Ali Yücel gibi isimler, eğitim alanında önemli reformlara imza atmıştır.

²³¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 292-360.

²³² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 54.

²³³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 362; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 101.

Tablo 2. Cumhuriyet Dönemi Türkiye’de Milli Eğitim Bakanları

Milli Eğitim Bakanları	Görev Süreleri
İsmail Safa Özler	05.11.1922-06.03.1924
Hüseyin Vasıf Çınar	06.03.1924-22.11.1924
Şükrü Saraçoğlu	22.11.1924-03.03.1925
Hamdullah Suphi Tanrıöver	03.03.1925-19.12.1925
Mustafa Necati	20.12.1925-01.01.1929
Başvekil İsmet İnönü	01.01.1929-27.02.1929
Hüseyin Vasıf Çınar	28.02.1929-07.04.1929
Cemal Hüsnü Taray	10.04.1929-15.09.1930
Esat Sagay	27.09.1930-18.09.1932
Dr. Reşit Galip	19.09.1932-13.08.1933
Dr. Refik Saydam	13.08.1933-26.10.1933
Yusuf Hikmet Bayur	27.12.1933-08.07.1934
Zeynel Abidin Özmen	09.07.1934-09.06.1935
Saffet Arıkan	09.06.1935-28.12.1938
Hasan Ali Yücel	28.12.1938- 05.08.1946

2. EĞİTİMİN ANA HATLARI

2.1. MAARİF KONGRESİ

Sakarya Savaşı'nın başlamasından bir ay önce, 15 Temmuz 1921'de Muallim ve Muallimler Birliği tarafından Maarif Kongresi düzenlenmiştir. Ülkenin işgal altında olmasına rağmen toplanan bu kongre, Türk eğitiminde önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Eğitime verilen önemi vurgulayan bu kongreye, 180'e yakın üye ve Türkiye'nin dört bir yanından gelen 250 civarında kadın ve erkek öğretmen katılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, kongrenin açılış konuşmasını yapmıştır. Kongrenin gündeminde, ilkokulların programları ve öğretim süreleri, ortaöğretim programları ve dersleri gibi konular yer almıştır. Ancak, Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle Maarif Kongresi çalışmalarını sürdürememiş ve erken sona ermiştir²³⁴.

Mustafa Kemal Paşa, 16 Temmuz 1921'de yaptığı bir konuşmada, milli kültürün önemi ve gerekliliğinden bahsederek eğitim ve kültür alanındaki bölünmüşlüğü kaldırılmasını savunmuştur. Mektep ve medrese ayrımının ortadan kaldırılması gerektiğini belirterek, eğitimin yaygınlaştırılması ve halkın bilgisizlikten kurtarılması gerektiğini vurgulamıştır²³⁵. Bazı şehirlerle birlikte Afyon'un da işgale uğradığı bu dönemde, bu toplantı önemli bir yere sahip olmuştur. Kongrede erkek ve kadın öğretmenlerin aynı salonda birlikte bulunmaları, TBMM’de medreseli grubun

²³⁴ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s. 17.

²³⁵ Güven, *a.g.e.*, s. 212.

eleştirilerine yol açmıştır. Bu durum, aynı zamanda eğitimde eşitliğin ve karma eğitimin habercisi olmuştur²³⁶.

Millî Mücadele'nin sonucunda Türkiye Cumhuriyeti, birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da önemli adımlar atmaya başlamıştır. Yeni bir devletin kurulması ve güçlenmesi için eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde eğitime özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda herkesin okuma-yazma öğrenmesi en önemli hedef haline getirilmiştir²³⁷. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk on yılında, Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki eğitim ve öğretim sorunlarının üstesinden gelmek için adeta ikinci bir Millî Mücadele başlatılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde gerçekleştirilen köklü reformlarla, çağdaş bir toplumun inşa edilmesi için eğitimin temelleri atılmıştır²³⁸.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın hedeflediği “*Muasır Medeniyetler Seviyesine Ulaşmak*” amacı doğrultusunda, ülkenin her bölgesinde önemli bir yenilenme süreci başlamıştır. Bu gelişmelerden eğitim-öğretim kurumları da etkilenmiş ve eğitim reformları hayata geçirilmiştir²³⁹.

2.2. BİRİNCİ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI

Millî Mücadele Dönemi'nden sonra eğitim alanında yapılan önemli çalışmaların ilki, Birinci Heyeti İlmiye toplantısı olmuştur. Maarif Vekâleti'nin Birinci Heyeti İlmiye Toplantısı, 15 Temmuz 1923'te, dönemin Maarif Vekili İsmail Safa Özler Bey'in başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar, Cumhuriyet dönemi eğitiminin hazırlık aşamasının en önemli adımlarından biri olup, Maarif Şuralarının da başlangıcını oluşturmuştur. Toplantıda, eğitimin tüm sorunları en ince detayına kadar ele alınmıştır²⁴⁰. Birinci Heyeti İlmiye, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında yoğun ve kapsamlı çalışmalar yaparak, Maarif Vekâleti'ne uygulanmak üzere ayrıntılı bir program sunmuştur²⁴¹.

Bu toplantıda temel eğitimle ilgili bazı kararlar alınmıştır. Birinci Heyeti İlmiye'nin aldığı kararlara göre, ilköğretim süresi altı yıl olarak belirlenmiştir. Birinci ve ikinci sınıfların öğrenci sayısı 30, diğer sınıfların öğrenci sayısı ise 40 olarak sınırlandırılmıştır. Öğrenci mevcudu fazla olduğunda ise sınıfların şubelere ayrılmasına

²³⁶ Akyüz, a.g.e., s. 293.

²³⁷ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 298.

²³⁸ Uyan, a.g.e., s. 27.

²³⁹ Yusuf Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 237.

²⁴⁰ Ergün, a.g.e., s. 29.

²⁴¹ Sakaoğlu, a.g.e., s. 19.

karar verilmiştir. Ayrıca, Maarif Vekâleti dışında bir kurumun ilköğretim vermesi yasaklanmıştır. Yabancılar dâhil olmak üzere tüm özel okullar, Maarif Vekâleti'nin denetimine alınmıştır. Kanun ve yönetmeliklere uymayan ve başka amaçlarla açılan okulların kapatılmasına karar verilmiştir. Zorunlu eğitim yaşındaki çocukların yabancı okullara gitmesi yasaklanmıştır²⁴².

Küçük köyler için seçilen yerlerde "Leyli Köy Okulları" (Yatılı Bölge Okulları) açılması ve gezici öğretmenlerin görevlendirilmesi uygun görülmüştür. İlköğretimden sonra ortaöğretime gidemeyen öğrenciler için iki yıl daha zorunlu öğretim yapılması kararlaştırılmıştır. Bu süre zarfında İzhar Mektepleri'nde hayati ve mesleki eğitim verilmiştir. Ayrıca, kadınların da Heyeti İlmiye toplantılarına katılabilmesi ve ilköğretim müfettişi olarak atanabilmesi karara bağlanmıştır²⁴³.

İllerde bulunan Darülmuallimin ve Darülmualimat Mektepleri, il özel idaresi altında gelişemediği için 1 Eylül 1923'te Maarif Vekâleti'ne bağlanarak genel bütçe içine alınmıştır. Bu okulların sayısı fazla olmasına rağmen, öğrenci sayısı düşük ve eğitim kalitesi yetersizdi. Bu nedenle, okulların sayısının azaltılması, öğrenci mevcudu ve eğitimin niteliğinin yükseltilmesi kararlaştırılmıştır²⁴⁴.

2.3. TEVHİDİ TEDRİSAT KANUNU

Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleştirilen inkılaplar arasında eğitimdeki gelişmeler önemli bir yer tutmuştur. Bu alandaki en önemli adım ise Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabulü olmuştur²⁴⁵. Mustafa Kemal Paşa, Maarif Kongresi'nde geriliğin asıl nedeninin eski eğitim-öğretim metotları olduğunu vurgulamıştır. Milli eğitim programlarının, eski devrin hurafelerinden ve yabancı fikirlerden tamamen uzak bir şekilde hazırlanmasını istemiştir²⁴⁶. Mustafa Kemal, 1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmasında medreseleri eleştirerek Arapça öğrenmenin güçlüğünden bahsetmiştir. Ardından, *"Milletimizin irfan yuvaları bir olmalıdır"* diyerek karma eğitimin önemine dikkat çekmiştir²⁴⁷.

Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1924'te TBMM açılış konuşmasında, *"Türkiye'de eğitim ve öğretim siyasetinin her kademesinin açık, kararsız olmayan, kesin bir şekilde belirlenmiş olması, anlatılması ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu siyaset, her*

²⁴² Sakaoğlu, a.g.e., s. 78.

²⁴³ Ergün, a.g.e., s. 33.

²⁴⁴ Akyüz, a.g.e., s. 344.

²⁴⁵ Güven, a.g.e., s. 212.

²⁴⁶ Ergün, a.g.e., s. 56.

²⁴⁷ Güven, a.g.e., s. 212.

anlamıyla millî bir nitelikte olmalıdır” şeklinde eğitim birliğinin sağlanmasına vurgu yapmıştır²⁴⁸. 2 Mart 1924’te Halk Fırkası toplantısında, meclise sunulan Şeriye ve Evkaf Vekâletlerinin lağvedilmesi ile Tevhidi Tedrisat Kanunu tartışılmıştır. Son yasa taslağı madde madde görüşülerek gerekli değişiklikler yapılmıştır²⁴⁹.

Dolayısıyla, Saruhan Mebusu Vasıf Çınar Bey ve 57 arkadaşının önerdiği yasa tasarısı, 2 Mart 1924’te Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Meclis Grubu’nda görüşülerek, Tevhidi Tedrisat Kanunu 3 Mart 1924’te Genel Kurul’da kabul edilmiştir²⁵⁰. Bu yasanın Meclis’ten çıkmasının ardından, yasanın uygulanmasıyla ilgili olarak Maarif Vekili Vasıf Çınar Bey görevlendirilmiştir²⁵¹. Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun kabul edilmesiyle birlikte medreseler kaldırılmış ve bütün okullar Maarif Vekâleti’ne bağlanmıştır. Bu düzenleme ile eğitim kurumları tek çatı altında toplanarak, eğitimin millî bir nitelik kazanması sağlanmıştır.

Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun birinci maddesine göre, Türkiye genelindeki tüm öğretim ve bilim kurumları Maarif Vekâleti’ne bağlanmıştır. İkinci maddede, Şeriye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflar tarafından yönetilen tüm medrese ve okulların Maarif Vekâleti’ne devredilmesi öngörülmüştür. Üçüncü maddede, Şeriye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde okullar ve medreselere ayrılan ödeneklerin Maarif bütçesine aktarılması gerektiği belirtilmiştir. Dördüncü maddede, Maarif Vekâleti tarafından yüksek din uzmanları yetiştirmek üzere Darülfünun’da bir İlahiyat Fakültesi kurulması planlanmış, imamlık ve hatiplik gibi din görevlilerinin yetişmesi için ayrı okullar açılmasına karar verilmiştir. Beşinci maddede ise, kanunun yayımlanmasından itibaren, genel eğitim ve öğretimle ilgili olarak Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı askeri okullar, ortaokullar, liseler ve Sağlık Bakanlığı’na bağlı Darüleytam’ın bütçeleri ile öğretim kadrolarının Maarif Vekâleti’ne devredilmesi belirtilmiştir²⁵².

Maarif Vekâleti, artan öğrenci ve okul sayısı karşısında, öğretmen kadrosuna takviye yapmak amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Bu kapsamda, çavuş öğretmenlerden, eğitimci öğretmenlerden, yeterlilik belgesi bulunan öğretmenlerden, yardımcı ve ücretli

²⁴⁸ TBMMZC, D:2, İ:2, C:7, İN:1, T:1 Mart 1924, s. 4-5.

²⁴⁹ Ergün, *a.g.e.*, s. 59.

²⁵⁰ TBMMZC, D:2 İ:2, C:7, İN:2, T:3 Mart 1924, s. 24-27.

²⁵¹ Ergün, *a.g.e.*, s. 61.

²⁵² TBMMZC, D:2, İ:2, C:7, İN:2, T:3 Mart 1924, s. 24-27. 637 sayılı, 22.04.1925 tarihli kanunla eklenen fıkra: Harbiye Okulu’na kaynak teşkil eden askeri liseler, bütçe ve kadrolarıyla Milli Savunma Bakanlığı’na devredilmiştir. TBMMZC, D:2, İ:3, C:18, İN:109, T:22 Nisan 1925, s. 308-309.

öğretmenlerden, lise ve üniversite ara sınıflarından, her meslekten kişileri sınavlar ve kurslar düzenleyerek öğretmen kadrosuna dahil etmeye çalışmıştır²⁵³.

Bu nedenle, 13 Mart 1924'te çıkarılan 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu ile öğretmenlik, ayrı bir meslek sınıfı haline getirilmiştir. Kanunun birinci maddesinde, “öğretmenlik, devletin genel hizmetlerinden talim ve terbiye görevini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek” olarak tanımlanmıştır. İkinci maddeye göre öğretmenler, menşelerine ve bulundukları okulun derecesine göre ilk tedrisat, orta tedrisat ve yüksek tedrisat muallimleri olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Üçüncü maddeye göre ise, orta tedrisat okulları ile Darülmuallimin ve Darülmuallimat öğretmenleri, Darülfünun, orta ve yüksek Darülmuallimin, Darülmuallimat ve yüksek ihtisas okulları mezunlarından seçilmesine karar verilmiştir²⁵⁴.

2.4. İKİNCİ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI

23 Nisan 1924'te Ankara'da, Maarif Vekili Vasıf Bey başkanlığında İkinci Heyeti İlmiye toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda, Türk eğitim sistemini yeni devlet düzenine uydurmak ve eğitim binalarını yeniden inşa etmek amaçlanmıştır. İlköğretimin süresinin altı yıldan beş yıla indirilmesi, haftalık ders saatinin sabah üç, öğleden sonra ise iki saat olmak üzere toplamda 26 saate çıkarılması kararlaştırılmıştır. Pazartesi günleri öğleden sonraları eğitsel gezilerin yapılması, Perşembe öğleden sonraları ise okulun tatil edilmesi kabul edilmiştir. Bir ders saati 40 dakika, ders aralarında ise 15 dakika teneffüs yapılması uygun görülmüştür. İlkokul müfredat programlarının hazırlanması, ilkokul ders kitaplarının yarışma usulü ile yazılması ve kitapsız yapılan dersler için rehberlik yayınlarının yayımlanması karara bağlanmıştır. Bu kararlar, 1924-1925 eğitim-öğretim yılından itibaren aşamalı olarak yürürlüğe girmiştir²⁵⁵.

İkinci Heyeti İlmiye toplantılarında, Darülmuallimin ve Darülmuallimat mekteplerinde öğrenim süresinin beş yıla çıkarılması, programlarının değiştirilmesi, programdaki derslerin artırılması ve "İçtimaiyat (sosyoloji)" dersinin eklenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, köye giden öğretmenlere hukuk bilgisi verilmesi amacıyla yüksek sınıflara "Hukuk" dersi konulmasına karar verilmiştir. Darülmuallimin ve

²⁵³ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 82. 1973'te çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile (43. madde) öğretmenin alan bilgisine, mesleki formasyona ve genel kültüre sahip olması kuralı getirilmiştir. Bu tarihe kadar öğretmen kadrolarını oluşturmadaki belirsizlik devam etmiştir. Sakaoğlu, *a.g.e.* s. 82.

²⁵⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 31.

²⁵⁵ Ergün, *a.g.e.*, s.74-77-86; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 30; Akyüz, *a.g.e.*, s. 363. Eğitim/öğretim programı, okullarda veya okul sisteminde hangi konuların veya derslerin okutulması gerektiğini belirten bir program olarak tanımlanmıştır. Ahmet Cevizci, *Eğitim Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2010, s. 182.

Darülmuallimat mektepleri arasında bilgi dağıtımının eşit olması kabul edilerek, bu doğrultuda programlar oluşturulmuştur. Yeni öğretmen okulu programlarında edebiyat ve sosyal bilimlerin ders saatleri azaltılmış, fen bilimine ayrılan saatler ise artırılmıştır²⁵⁶. 1924-1925 eğitim-öğretim yılından itibaren Darülmuallimin'in adı Muallimin Mektebi olarak değiştirilmiş, 1935'lerden itibaren ise Öğretmen Okulu adını almıştır²⁵⁷.

2.5. MUALLİMLER BİRLİĞİ KONGRESİ

25 Ağustos 1924'te Ankara'da, Mustafa Kemal'in de katıldığı Muallimler Birliği Kongresi toplanmıştır²⁵⁸. Muallimler Birliği Kongresi'nde alınan bir kararla, Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel özelliklerinden birisi belirlenmiştir. Osmanlı Devleti döneminde, ilköğretimde erkek ve kız öğrencilerin bir arada eğitim görmeleri yasaklanmıştı²⁵⁹.

Mustafa Kemal Paşa, 28 Ağustos 1924'te Muallimler Birliği Kongresi'nde, Maarif Vekili Vasıf Bey'in verdiği yemekte şu şekilde konuşmuştur²⁶⁰. *“Erkek ve kız çocuklarımızın, aynı suretle, bütün tahsil derecelerindeki talim ve terbiyelerinin ameli olması mühimdir. Memleket evladı, her tahsil derecesinde iktisadi hayatta amil, müessir ve muvaffak olacak surette teçhiz olunmalıdır.”* Mustafa Kemal Paşa bu konuşmasında karma eğitime vurgu yapmıştır²⁶¹. Dolayısıyla, bu kongrede Ağustos 1924'te ilköğretimin karma eğitime geçirilmesine karar verilmiştir²⁶². Bu bağlamda, 1924-1925 öğretim yılında ilkokullarda karma eğitim sistemine geçilerek kız ve erkek öğrenciler birlikte kabul edilmeye başlanmıştır²⁶³.

2.6. ÜÇÜNCÜ HEYETİ İLMİYE TOPLANTISI

Üçüncü Heyeti İlmiye Toplantısı, 26 Aralık 1925 – 8 Ocak 1926 tarihleri arasında, Maarif Vekili Necati Bey'in başkanlığında, bakanlık yetkililerinden, bazı liselerin müdürlerinden ve müfettişlerden oluşan 19 kişilik bir heyet tarafından toplanmıştır²⁶⁴. Toplantılarda, devlet ve il bütçelerinden eğitime ayrılan paraların

²⁵⁶ Ergün, *a.g.e.*, s. 74-76.

²⁵⁷ Akyüz, *a.g.e.*, s. 344.

²⁵⁸ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 30.

²⁵⁹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 31.

²⁶⁰ Ergün, *a.g.e.*, s. 82.

²⁶¹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 31.

²⁶² Ergün, *a.g.e.*, s. 82.

²⁶³ Sadiye Tutsak, “Atatürk Dönemi Eğitim, Bilim ve Kültür Alanındaki Kazanımlar”, *Cumhuriyet'in İlanının 90'ıncı Yılında Atatürk ve Cumhuriyet Sempozyumu 23-24 Ekim 2013*, ATASE, Ankara, 2014, s. 162.

²⁶⁴ Tutsak, *a.g.m.*, s. 262.

verimli bir şekilde kullanılması, okulların genişletilmesi gibi konular ele alınmıştır²⁶⁵. Kızlar ve erkeklerin bir arada eğitim görmeleri yasak olduğu için, Avrupa tarzı kurulan ortaokullar da erkekler ve kızlar için ayrı ayrı yapılmıştır. Kız Rüştîyesi, Kız İdadisi, Kız Sultanisi (İnas Sultanisi), Darülfünun-i İnas gibi kızlara özel okullar açılmıştır. Ancak ilköğretimin karma yapılmasının ardından, Üçüncü Heyeti İlmiye toplantılarında yatılı olmayan ortaokullarda da eğitimin karma olarak yapılmasına karar verilmiştir. Böylece Türkiye’deki ortaöğretim kademesindeki okullar karma eğitime geçmiştir. 1927-1928 eğitim-öğretim yılından itibaren erkek ve kız ortaokullarının yanı sıra, karma okullar da açılmaya başlanmış, bazı ortaokullar ise karma eğitime dönüştürülmüştür. Zamanla kız ve erkek ortaokullarının sayısı azalmıştır²⁶⁶.

İlkokul öğrenci sayısının artmasıyla birlikte, oluşan ilkokul öğretmeni açığını kapatmak için ortaokullarda pedagoji sınıfları kurulması düşünülmüştür. Türkiye’de ilk kez uygulanan bu iki yıllık sınıflar, dört ortaokulda denendikten sonra kapatılmıştır²⁶⁷. Üçüncü Heyeti İlmiye toplantısında, öğretmen okullarının belirli merkezlerde toplanması, yatılı olmayan okullarda karma eğitim yapılması, stajyer öğretmenlere pedagojik formasyon verilmesi ve öğretmenlerin terfi işlemlerinin kanunlarla düzenlenmesi gibi konular görüşülmüştür²⁶⁸.

Üçüncü Heyeti İlmiye toplantısının dağılmasından hemen sonra, 22 Mart 1926’da 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu kabul edilmiştir. Türk dili ve buna ilişkin tüm bilimsel konularla ilgilenmek amacıyla bir Dil Heyeti, yalnızca eğitim ve öğretimle ilgilenmesi için ise bir “Talim ve Terbiye Dairesi” oluşturulmuştur²⁶⁹. Heyeti İlmiyenin görevlerini, Milli Eğitim Şuraları toplanıncaya kadar bu daire üstlenmiştir. Eğitim ve öğretim işleri, yönetmeliklerin hazırlanması, eğitim kanunlarının oluşturulması, programlar ve okul kitaplarının seçilip yazdırılması bu heyet tarafından gerçekleştirilmiştir²⁷⁰.

2.7. MAARİF TEŞKİLATI KANUNU

22 Mart 1926’da 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla, laik eğitime uygun ilk ve ortaöğretim programları belirlenmiştir. Böylece eğitim hizmetleri modern bir hale getirilmiştir. Milli ve laik eğitimi yaygınlaştırmak

²⁶⁵ Ergün, *a.g.e.*, s. 79-80; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 32; Akyüz, *a.g.e.*, s. 363.

²⁶⁶ Tutsak, *a.g.m.*, s. 262.

²⁶⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 90; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 40.

²⁶⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 79-80; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 32; Akyüz, *a.g.e.*, s. 363.

²⁶⁹ Tutsak, *a.g.m.*, s. 262.

²⁷⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 315.

amacıyla hızla ilkokul, ortaokul, lise, meslek okulları ve yüksekokullar açılmıştır. İlkokul zorunlu hale getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, milli eğitimin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır²⁷¹. 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu'na göre, "Maarif hizmetlerinde asıl olan öğretmenliktir." Bu hükmün iki anlamı vardır: İlk olarak, öğretmenlik, devletin bir kamu görevi olan eğitim ve öğretimi üstlenen bir meslek olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak, öğretmenliğin, eğitim ve öğretim hizmetleri arasında öncelikli ve üstün bir konumu ifade ettiği vurgulanmıştır. Başka bir deyişle, eğitim ve öğretimde yöneticilik yapmak için önce öğretmen olmak gerekmiştir. Yöneticilik geçici bir görev, öğretmenlik ise kalıcı bir meslek olarak görülmüştür²⁷².

1926'da çıkarılan Maarif Teşkilatı Kanunu gereğince, ilkokul öğretmen okullarının yanı sıra, üç yıllık ilkokul öğrenimini tamamlamış köy çocuklarının alındığı Köy Muallim Mektepleri'nin açılmasına karar verilmiştir. Türkiye'de köy ve şehir hayatı birbirinden farklı olduğu için, şehirde yetişmiş kişiler köylerde öğretmenlik yapamamıştır²⁷³.

İlköğretimin zorunluluğu ve devlet okullarında parasız oluşu, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda tekrar edilmiştir. 87. Madde ve 22 Mart 1926 tarihli 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu ile şu hüküm getirilmiştir: İlköğretim çağındaki çocukların meslek okullarına girmesi yasaklanmıştır. Ayrıca, ilköğretim kurumlarının, hiç öğrenim görmemiş ve ilköğretim çağını geçirmiş çocuklara eğitim vermesi zorunlu hale getirilmiştir²⁷⁴. 1926 tarihli kanunla, ilköğretim kurumları şehir, kasaba, köy gündüz ve yatılı ilkokulları olarak belirlenmiştir. Gündüz ilkokullarının illerin özel idare gelirleriyle açılması öngörülmüştür. 1926 tarihli ilkokul programı, öğretimde toplu öğretim ilkesini benimsemiştir. Bu yöntemin özellikle Hayat Bilgisi dersinde uygulanması planlanmıştır²⁷⁵.

2.8. YABANCI EĞİTİM UZMANLARI

Türkiye, 1924 bütçesinden yabancı uzman getirmek için bir milyon lira ayırmıştır. Bu, yeni Türk Devleti'nin o dönemdeki durumunda büyük bir fedakârlık olarak görülmüştür. Bakanlıklar, hangi alanlarda yabancı uzman ihtiyacı olduğunu belirlemiştir. Böylece uzmanlar kısa bir süre için getirilerek üç ay ile bir yıl arasında

²⁷¹ Güven, *a.g.e.*, s. 212.

²⁷² Akyüz, *a.g.e.*, s. 344.

²⁷³ Ergün, *a.g.e.*, s. 91-92.

²⁷⁴ Akyüz, *a.g.e.*, s. 315.

²⁷⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 315.

sözleşmeler imzalanmıştır. Yabancı uzmanlardan bazıları rapor hazırlayıp giderken, bazıları raporlarını kendi ülkelerinden göndermiştir. Bir kısmı ise uzun yıllar Türkiye'de kalarak projeler yapmış ve bunların uygulanması sırasında başında bulunmuştur. Türkiye'ye getirilen yabancı eğitim uzmanlarından biri, Columbia Üniversitesi'nden Prof. Dr. John Dewey'dir. 1923'te Maarif Vekâleti İsmail Safa Bey tarafından bir mektupla Türkiye'ye davet edilen John Dewey, 1924'te tekrar davet edilmiş ve Temmuz 1924'te Türkiye'ye gelmiştir²⁷⁶.

Maarif Vekâleti, 1926'da ilkokullarda el işleri öğretimi ile ilgili kurumsal ve uygulamalı esasları belirlemek ve resim öğretimi konusunda düzenlediği kurs için Leipzig Pedagoji Enstitüsü'nden Prof. G. Stiehler'i kurs öğretmeni olarak getirmiştir²⁷⁷. Aynı dönemde, ilk ve ortaokullardaki matematik ve tabiat derslerinin el işi ve resimle desteklenmesi amacıyla Almanya'dan davet edilen Prof. Dr. Frey Türkiye'ye gelmiştir. Mart 1927'de ise Prof. Dr. Mimar Ernest Egli Türkiye'ye gelmiştir. Başlangıçta ilkokul binaları üzerinde çalışan Egli, 30 Mart 1927'den itibaren bir yurt gezisine çıkmış, Afyon başta olmak üzere bazı şehirlerin iklimini, coğrafi durumunu, okul binalarının yerlerini ve inşaat yapılarını araştırmıştır²⁷⁸.

Maarif Vekâleti tarafından Türkiye'deki meslek okullarını incelemek için davet edilen pedagog Georg Kerschensteiner, kendisi gelmeyip yerine Prof. Dr. Alfred Kühne'yi tavsiye etmiştir. Alfred Kühne, Ekim 1925'te Türkiye'ye gelerek meslek okulları hakkında incelemelerde bulunmuştur²⁷⁹. Mısır asıllı Belçika Eğitim Müdürü Prof. Dr. Omar Buyse, 1926 yılının sonlarında Türkiye'deki ziraat, sanayi ve meslek okullarını inceleyerek uygulanabilir bir program hazırlamak amacıyla Türkiye ile anlaşma imzalamıştır. 1927 yılının başlarında Türkiye'ye gelmiş ve yaklaşık 300 sayfalık bir rapor hazırlamıştır²⁸⁰. Mesleki ve teknik öğretim için 1927'de Fransa'dan Bay ve Bayan Ruetelet Türkiye'ye getirilmiştir. Aynı yıl, Brüksel'de bir sanayi okulunun müdürü olan Bocard Hanım da Türkiye'ye gelmiştir. 1927'de, tarım okullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla Alman Prof. Dr. Oldenburg davet üzerine Türkiye'ye gelmiştir. Ayrıca, resmi davet dışında farklı ülkelerden de Türkiye'ye eğitim uzmanları gelmişti²⁸¹.

²⁷⁶ Ergün, *a.g.e.*, s. 135-136.

²⁷⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 141.

²⁷⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 143.

²⁷⁹ Ergün, *a.g.e.*, s. 140.

²⁸⁰ Ergün, *a.g.e.*, s. 143.

²⁸¹ Ergün, *a.g.e.*, s. 149-151.

2.9. HARF İNKILABI

Eğitim ve öğretimde sağlanan birlik ve laiklikten sonra, kültürün ve dilin millileşmesi yolunda da çalışmalara önem verilmiştir²⁸². Bu doğrultuda, ilk olarak Başbakan İsmet İnönü'nün 29 Mayıs 1928 tarihli emriyle, Maarif Vekâleti tarafından Haziran ayı ortalarında "*Latin harflerinin lisanımızdaki suret ve imkân-ı tatbikini*" incelemek için bir "*Dil Encümeni*" kurulmuştur. Bu komisyon, Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan, Macar gibi Latin alfabesini esas alan birçok milletin alfabesini incelemiştir. Komisyon, ilk toplantısını Mustafa Kemal'in başkanlığında 26 Haziran 1928'de 14 üyesiyle yapmıştır. Ağustos başında ise 41 sayfalık bir "Elifba Raporu" sunmuştur²⁸³. Komisyonun bu olumlu raporu üzerine, Mustafa Kemal 8 Ağustos 1928 Çarşamba akşamı Gülhane Parkı'nda, CHF'nin düzenlediği halka açık bir toplantıda yazı inkılabını halka duyurmuştur²⁸⁴.

31 Ekim 1928'de, Türk harflerinin kabulü ve tatbiki hakkında kanun tasarısı görüşülmüştür. 1 Kasım 1928 tarihinde, 1353 sayılı Kanun'un kabul edilmesi ve yeni alfabenin uygulanmaya konulmasıyla Harf İnkılabı gerçekleştirilmiştir²⁸⁵. Millet Mektepleri organizasyonu, ilk olarak 11 Kasım 1928 tarihli kararname ile kabul edilmiştir²⁸⁶. Bu kararnamenin 24 Kasım 1928'de yayınlanmasıyla, Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir²⁸⁷.

2.10. MİLLET MEKTEPLERİ

Maarif Vekâleti, Harf İnkılabı'ndan sonra halka yeni harflerle okuma yazma öğretmek için çalışmalar yapmıştır. Bu doğrultuda, Maarif Vekili tarafından hazırlanan ve 24 Kasım 1928'de yürürlüğe giren yönetmeliğe göre, yeni Türk harflerini kolay bir şekilde okuyup yazmak ve büyük halk kitlelerini hızlı bir şekilde okuryazar hale getirmek amacıyla Millet Mektepleri kurulmuştur²⁸⁸.

Yönetmeliğe göre, köylerde 12-45, kentlerde ise 16-45 yaşları arasındaki herkesin okuma yazma belgesi alması zorunlu hale getirilmiştir²⁸⁹. Maarif Vekâleti, Mustafa Necati Bey'in valiliklere gönderdiği genelgede; Millet Mekteplerinde 1 Ocak 1929'dan itibaren derslere başlanmasını ve belirtilen tarihe kadar her öğretmene bir

²⁸² Güven, *a.g.e.*, s. 213.

²⁸³ Ergün, *a.g.e.*, s. 115.

²⁸⁴ Ergün, *a.g.e.*, s. 115-116.

²⁸⁵ BCA; 30-18-1-1-30-63-16.

²⁸⁶ BCA; 30-18-1-2-1-1-13.

²⁸⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 126.

²⁸⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 126.

²⁸⁹ Güven, *a.g.e.*, s. 383.

Millet Mektebi Dershanesi kurulmasını bildirmiştir²⁹⁰. Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri'nin başarılı olmasında, altyapısını hazırlayan Maarif Vekâleti Mustafa Necati'nin önemli hizmetleri bulunmuştur²⁹¹.

Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği'ne göre, A dershaneleri, öğrenim çağını geçirmiş ve eski Arap harflerini ile Türk harflerini bilmeyen vatandaşların, Türk harfleriyle okuma yazma öğrenmeleri için dört aylık bir dönemi kapsamıştır. B dershaneleri ise, eski Arap harfleriyle okuma yazma bilen, ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuma yazma öğrenmeleri için iki aylık bir süreci kapsamıştır. Ayrıca, Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği'nde, Sabit Millet Mektepleri, Özel Millet Mektepleri ve Seyyar Millet Mektepleri olmak üzere üç tür Millet Mektepleri örgütlenmesine gidilmiştir²⁹².

24 Kasım 1928'de yayınlanan Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği, bir öğretim yılı sonunda bazı eksiklikler ve boşluklar içerdiği için değiştirilmiştir. 22 Eylül 1929'da, yeni bir kararname ile İkinci Millet Mektepleri Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur²⁹³. İkinci yönetmelikte, A dershanelerinin görevi, hiç okuma yazma bilmeyen veya sadece Arap harflerini öğrenmiş olan yetişkinleri okuryazar hale getirmek olmuştur. B dershanelerinin amacı ise, A dershanelerini bitirmiş ve okumayı yazmayı öğrenmiş olan vatandaşlara, hayatlarında gerekli olan okuma, yazma, hesap, sağlık, yurttaşlık gibi pratik bilgileri kazandırmak hedeflenmiştir²⁹⁴.

İkinci yönetmeliğe göre, Millet Mektepleri genel teşkilatı, Sabit Halk Okuma Odaları, Köy Yatılı Dershaneleri ve Seyyar A ile B dershanelerinden oluşmuştur²⁹⁵. Köy Yatılı Dershaneleri, Maarif Vekâleti'nin henüz ulaşamadığı okulsuz köylerdeki çocuklara okuma yazma öğretmek amacıyla açılmıştır²⁹⁶.

Halk Okuma Odaları, okuma yazma öğrenmiş vatandaşların yaşam için yararlı bilgiler edinmesi ve pratik yapabilmesi amacıyla 1930'da açılmıştır. Halkevlerinin kurulmasının asıl amacı ise, okuma yazma öğrenmiş halka çağdaş yaşam için gerekli olan bilgileri öğretmek olmuştur²⁹⁷. Millet Mektepleri, başlangıçta inkılabın coşkusuyla

²⁹⁰ Ergün, *a.g.e.*, s. 127-128.

²⁹¹ Tutsak, *a.g.m.*, s. 277-278.

²⁹² “Millet Mektepleri Ay Başımında Açılıyor”, *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

²⁹³ BCA; 30-18-1-2-5-48-16.

²⁹⁴ Güven, *a.g.e.*, s. 383-384.

²⁹⁵ Mustafa Şahin, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* S. 2, 1992, ss. 213-234, s. 216.

²⁹⁶ Barış Metin, “Afyonkarahisar’da Millet Mekteplerinin Açılışı ve Afyonkarahisar Basınına Yansımaları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, ss. 32-52, 34.

²⁹⁷ Metin, *a.g.m.*, s. 34.

halka sadece okuma yazma öğretmeyi amaçlayan bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra, zorunlu ve genel halk eğitimi vermeye başlamış, halka aile, iş, sosyal hayat ve yeni yönetim biçimi ile ilgili bilgilerin yanı sıra teorik ve pratik bilgiler de kazandırmıştır²⁹⁸.

2.11. HALKEVLERİ

Türkiye'de inkılapları yaymak ve kökleştirmek, halkı toplumsal ve kültürel açıdan geliştirmek amacıyla halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir²⁹⁹. Halkevleri, 1931'de Türk Ocakları, Türk Halk Bilgisi Derneği ve Muallimler Birliği'nin kendilerini feshetmelerinin ardından, uzun araştırma ve incelemeler sonucunda 19 Şubat 1932'de ilk kez 14 şehirde (Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, Konya, Malatya, Samsun) açılmıştır³⁰⁰.

CHF Kâtibi Umumiliği tarafından yayınlanan 23 numaralı ve 1 Mart 1932 tarihli genelgede, Halkevlerinin açılışının bütün yurttaki aynı günde yapılması ve bir kişinin en fazla üç çalışma kolunda üye olabilmesi belirtilmiştir. Ayrıca, halkevlerinin bir eğlence yeri değil, yetişme ve geliştirme yeri olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle toplantılara çocuk getirilmemesi gerektiği ifade edilmiştir³⁰¹.

Halkevlerinin kuruluş esasları, 1932'de çıkarılan Halkevleri Talimatnamesi ile belirlenmiştir. CHF Genel Sekreteri tarafından yayımlanan 23 numaralı ve 1 Mart 1932 tarihli genelge ile Halkevlerinin açılışının aynı günde yapılması bildirilmiştir. Ayrıca, bir Halkevi açılabilmesi için yeterli bütçesi, en az 200 kişilik bir salonu, kütüphanesi, çalışma odası ve jimnastik yapılabilen bir avluya sahip, döşeli bir binaya sahip olması gerektiği kararlaştırılmıştır³⁰². Halkevlerinin kurulmasının asıl amacı, okuma yazma öğrenmiş halka çağdaş yaşam için gerekli olan bilgileri öğretmek olmuştur³⁰³.

Halkevlerinin halk eğitimi çalışmaları, Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil (Gösteri) Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat (Yayın) Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere toplam 9 şube ile faaliyet göstermiştir. Her şube, kendi çalışma yönetmeliğini hazırlamıştır. Bir şubenin açılabilmesi için o şubenin

²⁹⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 130.

²⁹⁹ Güven, *a.g.e.*, s. 384.

³⁰⁰ Ergün, *a.g.e.*, s. 186-187

³⁰¹ Ergün, *a.g.e.*, s. 187.

³⁰² Ergün, *a.g.e.*, s. 186-187.

³⁰³ Metin, *a.g.m.*, s. 34.

en az 25 üyesi olması şartı getirilmiştir³⁰⁴. Çalışmalar genellikle kültürel alanlarda, halkın milletleşmesi yönünde bilinçlendirilmesi üzerine olmuştur. Bu çalışmaların yöntemleri konusunda ise Batı'daki halk eğitim kurumları ve Türk Ocaklarının çalışmalarından geniş ölçüde yararlanılmıştır³⁰⁵.

2.12. TÜRK TARİH VE TÜRK DİLİ İNKILABLARI

1930'da Türk Ocakları altıncı kurultayında, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine bir "Türk Tarih Heyeti" kurulmuştur. Bu komisyon üyeleriyle, Türk Tarihi ve Uygarlığının bilimsel bir şekilde incelenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Böylece tarih çalışmaları devlet işlerine dâhil edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda "Türk Tarihinin Ana Hatları" ve okullar için dört ciltlik bir "Tarih" kitabı ortaya çıkmıştır. Türk Ocakları kendilerini feshettikten sonra, Türk Ocakları Tarih Komisyonu yerine, 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurulmuştur³⁰⁶.

Bu dernek, Türk milletinin kökleri, Türklerin uygarlığa katkıları gibi konular üzerine çalışmalar yapmıştır. Elde edilen sonuçların bir kurultayda görüşülmesi için 2-11 Temmuz 1932'de "Birinci Türk Tarih Kongresi" toplanmıştır. Bu kongreye sadece Türk bilim adamları katılmıştır. Toplantının amacı, yeni Türk Tarih görüşünü öğretmenlere anlatmak olmuştur. Kongreye katılan 232 kişiden 196'sı öğretmen olup, dinleyiciler arasında Maarif Vekili de bulunmuştur. Toplantıda, okulda okutulan tarih derslerinde bilgi ve metot birliği sağlanmaya çalışılmıştır. 1935'te Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin adı "Türk Tarih Kurumu" olarak değiştirilmiştir. İkinci Türk Tarih Kurultayı ise 1935-1936 yıllarında toplanmıştır³⁰⁷. 1935'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmıştır. Bu kurumlar, Atatürk'ün Cumhuriyet Türkiye'si'ne bıraktığı önemli kazanımlardan biri olarak günümüze kadar ulaşmıştır³⁰⁸.

Dil inkılabı, Mustafa Kemal Paşa'nın 1928'den 1938'e kadar devam eden en önemli kültür savaşlarından ve uzmanlık alanlarından birisi olmuştur. 2 Temmuz 1932'deki Birinci Türk Tarih Kurultayı'nda, tarih araştırmalarının dil araştırmalarıyla desteklenmesi, Türk tarihi gibi Türk dilinin de bilimsel incelemelere tabi tutulması belirtilmiştir³⁰⁹. Bu bağlamda 12 Temmuz 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"

³⁰⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 343.

³⁰⁵ Ergün, *a.g.e.*, s. 200.

³⁰⁶ Tutsak, *a.g.m.*, s. 280.

³⁰⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 156.

³⁰⁸ Tutsak, *a.g.m.*, s. 280.

³⁰⁹ Ergün, *a.g.e.*, s. 160-161.

kurulmuştur³¹⁰. 26 Eylül-6 Ekim 1932'de yapılan Türk Dili Kurultayı'nın çalışma programı ise Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanmıştır³¹¹.

Ayrıca, halk ağzından söz derleme yönetmeliği hazırlanarak yer yer "Derleme Ocakları" kurularak fişler toplanmıştır. Bazı kelime ve kavramların karşılıkları da gazetelerin dil köşelerinde araştırılmaya başlanmıştır. Eski kitaplarda Türkçe sözler, "Tarama Dergisi" ile herkese duyurulmuştur. 1933-1934 yıllarında iki ciltlik "Tarama Dergisi" çıkarılmıştır. Derleme çalışmaları sonucunda, altı ciltlik "Derleme Dergisi" olarak yayınlanmıştır. Osmanlı Türkçesi'nden Türkçe'ye "Cep Klavuzu" hazırlanmıştır. 24-31 Ağustos 1936'da toplanan Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nda Güneş Dil Teorisi'nin ilkeleri ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu teori hakkında bir tebliğ hazırlayarak toplantıda bu tebliği okutmuştur. Sanat ve sanatçıya büyük önem veren Mustafa Kemal Paşa, halkın müzik, tiyatro, resim, heykel ve süsleme alanlarına olan ilgisini de artırmıştır³¹².

2.13. BİRİNCİ MİLLİ EĞİTİM ŞURASI

Türk eğitim sistemine en geniş anlamda yön vermek amacıyla görüş ve önerilerin sunulup tartışıldığı Milli Eğitim Şuraları, ilk kez 1939'da toplanmıştır. Ancak, sonradan kanunun öngördüğü düzen içinde toplanmamış ve şuralar, bakanlığın danışma organı haline gelmiştir³¹³.

17-29 Temmuz 1939'da düzenlenen Birinci Milli Eğitim Şurası'nda, yeni ilkokul programı, maarif müdürleri, memurları ve ilköğretim müfettişleri yönetmelikleri kabul edilmiştir. Ayrıca, üç yıllık köy ilkokullarının öğretmenlik süresinin 5 yıla çıkarılması kararı alınarak, 1940'ta yürürlüğe konulmuştur. Şurada, eğitimciler tarafından ilk 3 sınıfta okutulan ve nüfusu 400'den az olan köylerin çocukları için, 1939-1940 eğitim öğretim yılından itibaren köy okullarının dördüncü sınıflarının açılması, 1940-1941 eğitim öğretim yılından itibaren ise beşinci sınıfların açılması istenmiştir. Maarif Müdürlüklerine gerekli yönergeler gönderilmiştir. Öğretmenlerin çeşitli sınıflara gelen öğrencileri nasıl okutacakları ve çalışmalarını nasıl düzenleyecekleri hakkında açıklamalı bir rehber hazırlanarak ilgili yerlere iletilmiştir³¹⁴.

³¹⁰Barış Metin, *Afyon Basınında Harf İnkılabının Yansımaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2003, s.121.

³¹¹Ergün, a.g.e., s. 160-161.

³¹²Ergün, a.g.e., s. 162-164

³¹³Akyüz, a.g.e., s. 363.

³¹⁴"Köy Okulları", *Haber*, 12 Ekim 1939, nr. 1985, s. 1.

Şurada, her yerde iki yüz ilkokul mezunu bulunan yerlerde mesleki ve teknik kurslar ile okulların açılması konusu ele alınmıştır³¹⁵. Kültür Bakanlığı tarafından Eylül 1940'ta, ilkokullarda beşinci sınıfların açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, köy öğretim programına ziraat ve iş dersleri de eklenmiştir³¹⁶. Birinci Şura'da, ortaöğretim için sınav yönetmelikleri, disiplin yönetmeliği ve öğretim programları yeni biçimleriyle kabul edilmiştir. Şurada, ortaöğretim öğrenci sayılarının ileriye dönük hesaplanması ve 5 yıllık bir plana bağlanması onaylanmıştır. Ayrıca, yayın işlerinin Bakanlık tarafından üstlenilmesi ve okul kitaplarının devlet matbaasında basılması görüşülmüştür³¹⁷.

Kültür Bakanlığı, herhangi bir engel nedeniyle ilköğrenimini tamamlayamayan vatandaşların ilkokula kayıt yaptırabilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kişilerin, ilköğretim müfettişi ve iki öğretmenden oluşan bir komisyon tarafından, ilköğretim programlarına uygun bir sınava tabi tutulmasına karar verilmiştir³¹⁸.

Kültür Bakanlığı, iki yıl aynı sınıfta kalan öğrenciler hakkında yeni bir karar almıştır. Devlet okullarında üst üste iki yıl sınıfta kalan öğrencilere birer belge verilerek okulla ilgisi kesilmiştir. Bu öğrencilerin, kendileri çalışarak veya özel okula devam ederek bir ders yılı sonunda, Maarif Müdürlüklerinin uygun gördüğü bir devlet okulunda, başarısız oldukları derslerden sınav olmalarına karar verilmiştir. Bu öğrencilerin, yabancı okulların veya asli sınıflarının izharı (geçişi) ya da devam etmelerinin fark yaratmadığı bildirilmiştir. Devlet okullarında yapılan bu uygulamanın, daha sonra özel Türk okullarında da uygulanması gerekli görülmüştür. Bu öğrencilerin belgeli öğrenci hükümlerine tabi tutulması şartıyla bir yıl daha sınıflarına devam etmelerine karar verilmiştir³¹⁹.

Tablo 3'te 1939-1945 yılları arasında ilköğretim müfettişlerine ödenen maaşlar verilmiştir³²⁰. Birinci Milli Eğitim Şurası'nda, ilköğretim müfettişleri yönetmelikleri kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, ilköğretim müfettişlerinin maaşları belirlenmiş, ancak maaşlarda 1939-1940 öğretim yılı dışında herhangi bir artış yaşanmamıştır.

³¹⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 364.

³¹⁶ "Köy Mektepleri Sıkı Teftişe Tabi Tutulacak", *Haber*, 12 Mart 1940, nr. 2045, s. 1.

³¹⁷ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 102.

³¹⁸ "İlk Mektep Mezunları Oldukları İddia Edenler", *Haber*, 25 Mart 1940, nr. 2056, s. 1.

³¹⁹ "İki Sene Sınıfta Kalan Talebeler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1; "İki Sene Sınıfta Kalan Talebe", *Haber*, 5 Nisan 1940, nr. 2063, s. 1.

³²⁰ TBMMZC, D:6, İ:1, C:2, İN:14, T:22 Mayıs 1939, sy; 10. TBMMZC, D:6, İ:2, C:11, İN:56, T:27 Mayıs 1940, sy; TBMMZC, D:6, İ:3, C:18, İN:56, T:26 Mayıs 1941, sy; TBMMZC, D:6, İ:4, C:25, İN:62, T:25 Mayıs 1942, sy; TBMMZC, D:7, İ:1, C:2, İN:26, T:24 Mayıs 1943, sy; TBMMZC, D:7, İ:2, C:10, İN:58, T:22 Mayıs 1944, sy; TBMMZC, D:7, İ:3, C:17, İN:58, T:21 Mayıs 1945, sy.

Müfettişlerin dereceleri yükseldikçe maaşları da artmıştır. Maaşlarda 1939-1940 öğretim yılı dışında bir artışın olmamasının nedeni, İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla alınan ekonomik tedbirler olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3. İlköğretim Müfettişlerinin Dereceleri ve Maaşları

Öğretim Yılı	Müfettişlerin Dereceleri ve Maaşları (Lira)					
	6	7	8	9	10	11
1939-1940	70	55	45	40	35	30
1940-1941	70	60	50	40	35	30
1941-1942	70	60	50	40	35	30
1942-1943	70	60	50	40	35	30
1943-1944	70	60	50	40	35	30
1944-1945	70	60	50	40	35	30

2.14. İKİNCİ MİLLİ EĞİTİM ŞURASI

İkinci Milli Eğitim Şurası, 15-23 Şubat 1943 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şurada, ahlak eğitimi, anadili eğitimi ve tarih öğretimi konuları gündeme gelmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim tarih programlarının öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı, mevcut konuların milli duyguları ve karakteri geliştirici nitelikte bulunmadığı belirtilmiş, ayrıca anadili öğretiminin istenilen düzeyde yürütülemediği ifade edilmiştir³²¹. Türkçe, özellikle yazma öğretimine ağırlık verilmesi, resmi yazılarda dil ve ifade birliğinin sağlanması ve ortaokul Türkçe programının yeniden gözden geçirilmesi benimsenmiştir³²².

Birinci ve İkinci Milli Eğitim Şuraları, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel döneminde toplanmıştır. Üçüncü Milli Eğitim Şurası ise 2-10 Aralık 1946'da toplanmıştır. Bu şurada, sanat ve ticaret okulları programlarının iş hayatına uyacak biçimde düzenlenmesi, bu okullarda atölye ders saatlerinin artırılıp kültür derslerinin azaltılması konuları ele alınmıştır³²³.

³²¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 364.

³²² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 103.

³²³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 364.

3. MÜFREDAT PROGRAMLARI

3.1. İLKÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI

Türk eğitim sisteminde ilkokul müfredatında yapılan önemli değişiklikler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda İlkokul programı 1924'te belirlenmiştir. İlkokul programında esaslı değişiklikler 1926 ve 1936 yıllarında yapılmıştır. 1924'te ilköğretimin tüm sınıflarında Kuran-ı Kerim dersi eklenmiş, Tarih ve Coğrafya dersleri ise üçüncü sınıftan itibaren programa dâhil edilmiştir. Cumhuriyet dönemi öncesinde Tarih dersleri hikâye tarzında anlatılmıştır. Dördüncü sınıftan itibaren tüfekle nişan alma ve atış bilgileri verilmiş, yılda bir kez de poligonda atış yapılmasına karar verilmiştir. Erkek ve kız okulları arasında biçki-dikiş ve nakış dersleri farklı olarak verilmiştir. Ayrıca, programda bahçede ve kırdan oynanan çocuk oyunları ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir³²⁴.

1927'de kabul edilen İlkokul Ders Programına göre, 5 sınıflı ilkokullarda birinci sınıfta Elifba (Arap Alfabesi) öğretilmiş, diğer sınıflarda ise Ahlak, Kıraat, İmla ve ezber, Sarf ve Nahiv, Tahrir, Tarih, Coğrafya, Riyaziyat, Tabiiye (Tabiat), Resim ve Musiki dersleri verilmiştir. Köylerdeki tek ve iki öğretmenli okullarda dersler "toplu dersler" yöntemiyle, normal kadrolu okullarda ise sınıf düzeylerine uygun olarak verilmesi kararlaştırılmıştır³²⁵.

Birinci Heyeti İlmîye'nin aldığı karar doğrultusunda, din dersi öğretmeni seçimlerinde diğer öğretmenlerde olduğu gibi bazı şartların aranmasına karar verilmiştir³²⁶. İlkokul programında esaslı değişiklikler 1926 ve 1936 yıllarında yapılmıştır. 1926'ya kadar ilkokullarda okutulan Ahlak ve Malumat-ı Vataniye (Yurt Bilgisi) dersi yerine, o yıl Yurt Bilgisi dersi konulmuştur. Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Hayat Bilgisi ders saatleri arttırılmıştır. 1924 İlkokul programında Kuran-ı Kerim ve Din dersleri, beşinci sınıf hariç diğer sınıflarda haftada iki saat okutulmuştur. 1926 programında ise, üçüncü sınıftan itibaren din derslerinin saati haftada bir saate indirilmiştir. İlkokullarda din derslerinin saatleri azaltılmış ve bir süre sonra tamamen kaldırılmıştır. 1926'da din dersleri birinci ve ikinci sınıflardan kaldırılmış, 1930'da ise sadece beşinci sınıf programında haftada yarım saat seçmeli olarak yer almıştır. Köy ilkokullarında din derslerinin Perşembe günleri üçüncü sınıfta haftada yarım saat

³²⁴ Ergün, *a.g.e.*, s. 86.

³²⁵ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 43.

³²⁶ Ergün, *a.g.e.*, s. 33.

okutulmasına karar verilmiştir. Böylece din dersleri, 1930'ların başında şehir ilkokullarından, sonrasında ise köy ilkokullarından kaldırılmıştır³²⁷.

İlkokul programı ve talimatnamelerin öngördüğü amaçlar doğrultusunda, Maarif Vekili Reşit Galip, ilkokullar için “Türküm, Doğruyum, Çalışkanım” diye başlayan bir “and” metni yazmıştır. Öğrenci andı, 23 Nisan 1933'te çocuklara okutulmuş ve daha sonra tüm okullarda sabahları öğrencilere okunmaya başlanmıştır³²⁸.

Tablo 4'te, 1936'da yürürlüğe giren ilkokul programına göre, şehir merkezlerinde bulunan ilkokullara ait haftalık ders programı sunulmuştur³²⁹. Üçüncü sınıf hariç, bütün sınıflarda en fazla ders saati Türkçe dersine ayrılmıştır. Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Tabiat Bilgisi ve Aile Bilgisi dersleri, ilkokul öğrencilerine üçüncü sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Hayat Bilgisi dersi ise yalnızca ilk üç sınıfta verilmiştir. Bütün sınıflarda haftada 26 ders saati yapılmasına karar verilmiştir.

Tablo 4. 1936'da Şehir İlkokulları Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat (Doğa) Bilgisi	-	-	-	3	3
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Aritmetik- Geometri	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Tablo 5'te, 1936'da yürürlüğe giren ilkokul programına göre, köylerde bulunan ilkokullara ait haftalık ders programı sunulmuştur³³⁰. Her sınıfta en fazla ders saati Aritmetik ve Geometri derslerine ayrılmıştır. Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Tabiat Bilgisi ve Aile Bilgisi dersleri, üçüncü sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Şehir ilkokul programından farklı olarak, haftalık ders saatleri azaltılmış ve 26'dan 18'e düşürülmüştür.

³²⁷ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 62.

³²⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 316. Türkiye’de, 8 Ekim 2013 tarihinde yapılan yönetmelik değişikliği ile Öğrenci Andı’nın okunması uygulamasına son verilmiştir.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131008-12.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

³²⁹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 65-66.

³³⁰ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 66.

Tablo 5. 1936’da Köy İlkokulları Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Türkçe	-	-	-	2	2
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik- Geometri	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

19 Ocak 1939’da, 1940’ta okul ders kitaplarının basımına başlandığı ve ilkokul birinci sınıf ders kitaplarının ise hazırlandığı duyurulmuştur³³¹. 13 Şubat 1939’da, Kültür Bakanlığı tarafından okul kitaplarının alanında uzman kişiler tarafından ve yarışma usulü ile yazılacağı bildirilmiştir. Ayrıca, Yurt Bilgisi, Tarih ve ilkokul okuma kitaplarının bir sonraki eğitim yılına kadar hazırlanması için yarışmaya konulduğu duyurulmuştur³³². 9 Mart 1939’da, Kültür Bakanlığı ilkokulların beş sınıfı için beş ciltlik okuma kitabının yazılması amacıyla yarışma düzenleneceğini bildirmiştir³³³.

7 Ağustos 1939’da, Kültür Bakanlığı ilkokullarda okutulmak üzere bir Tarih Kitabı bulunmadığını ve yarışma usulü ile yazılması gerektiğini duyurmuştur. Aynı yıl, öğretimin Bakanlık tarafından yazdırılmış kitaplardan yapılması gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca, ilkokullarda okutulan Aritmetik kitabı için yapılan yarışmanın geçersiz sayılarak yeniden yapılmasına karar verilmiştir. 1939’da, bir önceki yılın Tarih ve Aritmetik kitaplarının okutulması uygun görülmüştür³³⁴.

26 Nisan 1940’ta, 1936 yılından itibaren ilkokullarda okutulmak üzere uygulamaya konan “İlkokul Programı”nın güncellenmesi için tekrar toplantı yapılması gerektiği bildirilmiştir. 1940 yılının sonunda beş yıllık süre dolmuş ve Kültür Bakanlığı, “Talim Terbiye Heyeti” program üzerinde incelemelere başlamıştır. Talim Terbiye Heyeti tarafından, programın çeşitli kısımları hakkında İlköğretim Müfettişlerinin raporlarıyla, bakanlığın yaptırdığı araştırma raporları incelenmiştir. Bu çalışmaların sonucunda ilkokul programına Aile Bilgisi, Resim ve İş Müfredatı dersleri eklenerek olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca, Talim Terbiye Heyeti öğretim programına

³³¹ “Ders Kitapları”, *Haber*, 19 Ocak 1939, nr. 1914, s. 1.

³³² “Yeni Kitaplar Müsabaka ile Yazdırılacak”, *Haber*, 13 Şubat 1939, nr. 1919, s. 1.

³³³ “Kitap Yazma Müsabakası”, *Haber*, 9 Mart 1939, nr. 1926, s. 1.

³³⁴ “Kitaplar”, *Haber*, 7 Ağustos 1939, nr. 1966, s. 1.

havacılık ve iktisat bilgileri derslerinin ilave edilmesine karar vermiştir. İlkokul Programı hakkında Milli Eğitim Şurası'nın gündeme getirdiği ve kabul ettiği meseleler de öğretim programına eklenmiştir. Program yaz mevsiminde incelenmeye başlanmıştır³³⁵.

1943'teki İkinci Milli Eğitim Şurası'nda Ahlak Eğitimi, Anadili Eğitimi ve Tarih öğretimi konuları belirlenmiştir. İlköğretim ve Ortaöğretim Tarih programlarının öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı, mevcut konuların düşüncüyü, milli duyguları ve karakteri geliştirici nitelikte bulunmadığı, anadili öğretiminin ise istenilen düzeyde yürütülemediği belirtilmiştir³³⁶. 30 Mart 1944 Perşembe günü, Maarif Vekilliği tarafından ilkokul dördüncü sınıflar için Türkçe derslerinde okuma, anlama, düşünme, konuşma ve yazmanın yanı sıra, ana dillerin başlıca gramer konularını içeren bir Türkçe kitabının yayınlandığı bildirilmiştir³³⁷.

3.2. ORTAÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI

Ortaokul, lise ve öğretmen okulları programlarında 1923, 1926, 1927, 1931, 1934 ve 1937 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. Sınavlarda ise bu değişikliklere bağlı olarak, Avrupa ülkelerindeki uygulamalar örnek alınarak birçok kez revize edilmiştir³³⁸. 1922'de ortaokul programında Arapça ve Farsça dersleri bulunmasına rağmen, 1924 programında bu derslere yer verilmemiştir³³⁹. 1924 programında ortaokullarda din dersi yer almış, ancak liselerde bulunmamıştır. 1930 programında ise din dersi ortaokullardan kaldırılmıştır. Bu programlarda Ahlak Bilgisi dersi ise yer almamıştır³⁴⁰.

1924'te lise öğretim programında, ortaokul ikinci ve üçüncü sınıflara Vatan Bilgisi dersi eklenmiştir. Tarih dersinde, Kurtuluş Savaşı ve inkılaplara ağırlık verilmiş, edebiyat kollarına Türk Medeniyeti Tarihi eklenmiş ve her iki dala da Sosyoloji dersi dâhil edilmiştir. Edebiyat programında ise özellikle Edebiyat Tarihi konusu esas alınmıştır. Ayrıca, ders saatlerinde de farklılıklar yapılmıştır³⁴¹.

23 Nisan 1924'te başlayan İkinci Heyeti İlmiye toplantılarında alınan karar doğrultusunda, ortaokul ile lisenin üçer yıllık iki aşamada sayılmasına ve böylece ortaöğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca, ortaokul ders

³³⁵ “İlkokul Müfredat Programları”, *Haber*, 22 Nisan 1940, nr. 2070, s. 1.

³³⁶ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 103.

³³⁷ “Yeni Türkçe Kitabı”, *Haber*, 30 Mart 1944, nr. 2470, s. 1.

³³⁸ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 62.

³³⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 321.

³⁴⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 321.

³⁴¹ Ergün, *a.g.e.*, s. 97.

kitaplarının yarışma usulü ile yazılması, kitapsız yapılan dersler için ise rehberlik yayınlanmasına karar verilmiştir³⁴². 1926-1927 yıllarında öğretim programında ve sınav yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Edebiyat Tarihi, Coğrafya ve Matematik derslerinin bazı kısımları 1927'de yeniden düzenlenmiştir³⁴³.

1927'den 1930'a kadar geçerli olan bir "Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi" çıkarılmıştır³⁴⁴. 1927'de din derslerinin seçmeli hale gelmesi sonucu bazı ortaokul din dersi öğretmenleri emekli olmuştur. Bazıları ise başka derslerin öğretmenliğini yapmıştır. Haftalık ders saati sayısı ise 28'den 32'ye çıkarılmıştır. Ayrıca, kızlar için Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı dersleri, kızlar ve erkekler için ayrı ayrı Atölye dersleri programa eklenmiştir³⁴⁵. 1928'de ortaokul programına eklenen Ev İdaresi dersi kapsamında bir yıllık kurslar açılmıştır³⁴⁶.

Tablo 6'da, 1927'de kabul edilen ortaokul ders programı sunulmuştur³⁴⁷. 1924'te yayımlanan ortaokul ders programına göre, din dersleri kaldırılmıştır. Haftalık ders saati sayısı ise 28'den 32'ye çıkarılmıştır. İlkokul ders programında olduğu gibi, en yüksek ders saati Türkçe dersine ayrılmıştır. Fizik, Kimya ve Malumat-ı Vataniye (Yurt Bilgisi) dersleri birinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Arziyat (Yer Bilimi), Fizyoloji (Biyoloji) ve Hıfzıssıhha (Sağlık Bilgisi) dersleri ise ikinci sınıftan itibaren verilmiştir. Hayvanat dersi ise yalnızca birinci sınıfta okutulmuştur. Programda, pozitif bilimlere ve sosyal bilimlere dayalı dersler yer almıştır.

³⁴² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 30.

³⁴³ Ergün, *a.g.e.*, s. 97.

³⁴⁴ Ergün, *a.g.e.*, s. 98.

³⁴⁵ Ergün, *a.g.e.*, s. 98.

³⁴⁶ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 40.

³⁴⁷ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 43.

Tablo 6. 1927’de Ortaokul Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	7	5	4
Tarih	2	2	3
Coğrafya	2	2	1
Malumat-ı Vataniye (Yurt Bilgisi)	-	1	1
Hayvanat (Hayvan Bilimi)	2	-	-
Nebatat (Bitki Bilimi)	-	1	-
Arziyat (Yer Bilimi)	-	-	1
Fizyoloji (Biyoloji) ve Hıfzıssıhha (Sağlık Bilgisi)	-	-	2
Fizik	-	2	2
Kimya	-	1	2
Matematik	5	4	4
Laboratuvar	2	2	1
Yabancı dil	5	5	5
Resim	2	2	1
Musiki	1	1	1
Jimnastik	2	2	2
Toplam	32	32	32

1928'de Latin harflerinin kabul edilmesiyle birlikte, 1928-1930 öğretim yılında Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır. Bu derslerin yerine ikinci bir yabancı dil dersi konulmasına karar verilmiştir. Ancak, 1932-1933 eğitim-öğretim yılında bu ikinci yabancı dil dersi kaldırılmıştır³⁴⁸. 31 Ekim 1929'da, Ortaokul Türkçe Müfredatı yürürlüğe girmiştir. Ortaokulun 1. 2. ve 3. sınıflarında (7.5.4) toplam 16 saat Türkçe dersi okutulmaya başlanmıştır. Türkçenin alt dalları ise, ortaokulda Kıraat, Gramer ve Tahrir dersleri olarak yer almıştır³⁴⁹.

Tablo 7'de, 1931'de kabul edilen ortaokul ders programı sunulmuştur³⁵⁰. 1927'deki ortaokul programına göre, Tarih, Coğrafya, Arziyat (Yer Bilimi), Fizik, Matematik ve Yabancı Dil derslerinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bunların dışındaki derslerin yalnızca sınıfları ve saatleri değiştirilmiştir. 1931'de ise Fen Bilgisi, El Yazısı, Erkekler için Askerlik Dersi, Kızlar için Çocuk Bakımı ve Serbest Zaman dersleri eklenmiştir. Haftalık ders saati ise 32'den 34'e çıkarılmıştır.

³⁴⁸ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 67.

³⁴⁹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 67.

³⁵⁰ Kılıç, *a.g.e.*, s. 67.

Tablo 7. 1931’de Ortaokul Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	6	5	4
Tarih	2	2	3
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	1	1	1
Hayvanat (Hayvan Bilimi)	-	2	2
Nebatat (Bitki Bilimi)	-	2	2
Arziyat (Yer Bilimi)	-	-	1
Fizyoloji (Biyoloji) ve Hıfzıssıhha (Sağlık Bilgisi)	-	-	3
Fizik	-	2	2
Kimya	-	2	2
Matematik	5	4	4
Fen Bilgisi	3	-	-
Yabancı Dil	5	5	5
El yazısı	1	1	1
Resim	2	2	1
Musiki	2	2	1
Jimnastik	2	2	1
Askerlik Dersleri (Erkeklerle)	-	2	2
Çocuk Bakımı (kız)	-	-	1
Serbest Zaman	3	1	2
Toplam	34	34	34

Tablo 8’de, 1937’de kabul edilen ortaokul ders programı sunulmuştur³⁵¹. 1931’deki ortaokul programına göre, yalnızca Matematik dersinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Diğer derslerin sınıfları ve saatleri değiştirilmiştir. 1931 programına göre Hayvanat, Nebatat ve Arziyat dersleri çıkarılmıştır. 1937’de ise Tabii İlimler, Kızlar için Askerlik Dersi, Ev İdaresi, Dikiş-Biçki ve erkekler için Serbest Zaman dersleri eklenmiştir. Pozitif ve Sosyal Bilimler derslerinin yanı sıra, öğrencilere hayatları boyunca gerekli olan pratik ve teknik bilgiler verilmeye başlanmıştır. Haftalık ders saati ise 34’ten 29’a düşürülmüştür.

³⁵¹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 69-70; Akyüz, *a.g.e.*, s. 322; Kılıç, *a.g.e.*, s. 68.

Tablo 8. 1937’de Ortaokul Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	5	4	4
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	2
Yurt Bilgisi	-	2	2
Fen Bilgisi ve Kimya	-	-	3
Fizik	-	3	-
Matematik	5	4	4
Biyoloji ve Hıfzısıhha (Sağlık Bilgisi)	-	2	3
Tabii İlimler	3	-	-
Yabancı Dil	5	4	4
El yazısı	2	-	-
Resim	1	1	1
Müzik	1	1	1
Jimnastik	1	1	1
Askerlik Dersi (Erkekler)	-	2	2
Askerlik Dersi (Kızlar)	-	1	1
Dikiş Biçki	2	1	-
Ev İdaresi	-	1	-
Çocuk Bakımı	-	-	1
Serbest Zaman Erkekler	2	-	-
Toplam	29	29	29

1937-1938 öğretim yılı bir geçiş dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu yıllardan itibaren ortaokullarda Fizik ve Kimya dersleri ayrı ayrı verilmiş, ikinci ve üçüncü sınıflarda Biyoloji yerine Tabii İlimler (Nebatat ve Hayvanat) dersleri okutulmasına karar verilmiştir³⁵². 13 Şubat 1939'da Kültür Bakanlığı tarafından ortaokul öğrencileri için bir Gramer kitabı hazırlanması kararı alınmıştır³⁵³. 17-29 Temmuz 1939'da Birinci Şura'da, ortaöğretim için Sınav Yönetmelikleri, Disiplin Yönetmeliği ve Öğretim Programları yeni biçimleriyle kabul edilmiştir. Şurada, ortaöğretim öğrenci sayılarının ileriye dönük hesaplanması ve 5 yıllık bir plana bağlanması onaylanmıştır. Ayrıca, yayın işlerinin Bakanlık tarafından üstlenilmesi ve okul kitaplarının devlet matbaasında basılması görüşülmüştür³⁵⁴.

1 Şubat 1940'da Kültür Bakanlığı tarafından yapılan incelemelerde, ortaokullardan bazı öğretmenlerin Yazma (kompozisyon) derslerine yeterince önem vermedikleri ve bu nedenle istenilen verimin alınmadığı bildirilmiştir. Bakanlık, öğretmenlerin konunun seçilmesi, nasıl verilmesi ve düzeltmelerin nasıl yapılması

³⁵² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 68.

³⁵³ “Yeni Kitaplar Müsabaka ile Yazdırılacak”, *Haber*, 13 Şubat 1939, nr. 1919, s. 1.

³⁵⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 102.

gerektiği ile ilgili esasları belirlemiştir. Bu esaslar, okullarda Türkçe öğretmenlerinin toplu bulunduğu bir sırada okunmuştur³⁵⁵.

1940'ta İstanbul'da, ortaokul Türkçe kitaplarıyla lise Edebiyat kitaplarını inceleyen komisyon faaliyetlerine devam etmiştir. Komisyon üyeleri, kitaplar üzerinde hazırladıkları raporları Kültür Bakanlığı'na göndermiştir. Şubat ayı sonunda çalışmalar tamamlanmıştır. Kültür Bakanlığı, bu konu hakkında lise edebiyat öğretmenlerinin de görüşlerini almayı istemiştir. Her öğretmenin, bu kitaplar hakkında görüşlerini Mart ayının ilk haftasında belirleyerek bakanlığa bir raporla bildirmesi kararlaştırılmıştır³⁵⁶.

Ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin iyi bir şekilde yabancı dil öğrenebilmeleri için okullar arasında tekdüze bir öğretim metodu uygulanması planlanmıştır. Kültür Bakanlığı, kitap ihtiyacının karşılanması amacıyla İngilizce, Fransızca ve Almanca ders kitaplarının hazırlanmasını ve Kültür Bakanlığı Matbaası'nda bastırılmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca, yabancı dil öğretmenliği yapabilmek için belirli şartlar getirilmiştir³⁵⁷.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kâğıt fiyatları artmış ve kâğıt ithali zorlaşmıştır. Bu nedenle, okul ders kitaplarının fiyatlarının artmaması ve "ucuz devlet kitabı" prensibine sadık kalınması için fiyat farkının, bütçeye konulan ödenekle karşılanmasına karar verilmiştir. Yapılan hesaplamalara göre, 1940-1941 eğitim-öğretim yılı ders kitapları için kâğıt ihtiyacı 1250 ton olarak tahmin edilmiştir. Pahalılıktan dolayı ortaya çıkan fiyat farkı ise 105.000 lira olarak belirlenmiştir. Bu para, Kültür Bakanlığı bütçesine konulmuş ve böylece kâğıt fiyatlarındaki artışa rağmen okul kitaplarının fiyatında bir fark oluşmamıştır³⁵⁸.

Kültür Bakanlığı, ortaokul ve lise olgunluk sınavlarının nasıl yapılması gerektiğini açıklamıştır. Bu sınavlarda, öğrencilerin öğrenim dönemleri boyunca kazandıkları genel bilgilerin yoklaması yapılmıştır. Liselerin sınav sorularının tamamının Bakanlık tarafından gönderileceği bildirilmiştir. Öğrenciler, her sınıfta okunan bütün derslerden sorumlu olmuştur. Ortaokulların Tarih, Türkçe, Tabiat (Doğa) Bilgisi ve Matematik derslerine ait sorular ise Bakanlık tarafından gönderilmiştir³⁵⁹.

³⁵⁵ "Orta Mekteplerde Tahrir Vazifesi Nasıl Verilecek", *Haber*, 1 Şubat 1940, nr. 2013, s. 1.

³⁵⁶ "Edebiyat ve Türkçe Kitapları İçin", *Haber*, 5 Şubat 1940, nr. 2014, s. 1.

³⁵⁷ "Lisan Derslerine Ehemmiyet Verilecek", *Haber*, 12 Mart 1940, nr. 2045, s. 1.

³⁵⁸ "Ders Kitapları", *Haber*, 10 Nisan 1940, nr. 2065, s. 1.

³⁵⁹ "Olgunluk İmtihanlarının Şekli", *Haber*, 26 Nisan 1940, nr. 2071, s. 1.

1943'teki İkinci Milli Eğitim Şurası'nda, Türkçe dersinde özellikle yazma öğretimine ağırlık verilmesi, resmi yazılarda dil ve ifade birliğinin sağlanması ve ortaokul Türkçe programının yeniden gözden geçirilmesi benimsenmiştir³⁶⁰. 1943'te Maarif Vekilliği, 5 yıllık programına göre 2 yıl içinde Dünya Edebiyatı'nın başlıca klasik eserlerini Türkçeye çevirerek yayınlamayı planlamıştır. Ayrıca, Cumhuriyet Bayramı'nda 50 yeni kitabı satışa sunmayı hedeflemiştir³⁶¹.

3.3. LİSE MÜFREDAT PROGRAMI

Cumhuriyet Dönemi'nde, 1923'te liseler için düzenlenen Talimatname (yönetmelik), Türkiye'deki eğitim sisteminde önemli bir dönüm noktası olmuş ve sonraki yıllarda yapılan düzenlemelere temel sağlamıştır³⁶².

Tablo 9'da, 1922'de kabul edilen Sultani okulları ders programı verilmiştir³⁶³. Sultani ders programında, haftalık en yüksek ders saati Türkçe Bilgisine değil, Ecnebi (Yabancı) Dil Bilgisine ayrılmıştır. Hukuk, İktisat, Nebatat (Bitki Bilimi) ve Felsefe dersleri birinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Tabiiye (Tabiat Bilgisi), Heyet (Gök Bilimi) ve Makine dersleri ise ikinci sınıftan itibaren okutulmuştur. Hayvanat dersi birinci sınıfta, Nebatat dersi ise sadece ikinci sınıfta verilmiştir. Programda; pozitif bilimlere, sosyal bilimlere, din dersine ve yabancı dil bilgisi derslerine yer verilmiştir.

³⁶⁰ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 103.

³⁶¹ “Maarif Vekilliğinin Bastırdığı Kitaplar”, *Haber*, 4 Kasım 1943, nr. 2430, s. 1.

³⁶² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 79.

³⁶³ Kılıç, *a.g.e.*, s.66.

Tablo 9. 1922’de Sultani Okulları Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Din Dersleri	2	2	2
Türkçe	3	3	3
Arapça	4	3	3
Farisi (Farsça)	1	1	-
Ecnebi Dil	5	5	5
Tarih	3	2	2
Hukuk	-	1	1
Cografya	1	1	1
İktisat	-	2	2
Fizik	2	2	2
Kimya	2	2	2
Hayvanat (Hayvan Bilimi)	2	-	-
Nebatat (Bitki Bilimi)	-	2	-
Tabiiye (Tabiat Bilgisi)	-	-	2
Heyet (Gök Bilimi)	-	-	1
Cebir (Matematik)	2	1	-
Müsellasat (Trigonometri)	1	-	-
Hesap (Matemetik)	1	-	1
Hendese (Geometri)	1	1	1
Makine	-	-	1
Resim	1	1	1
Felsefe	-	2	2
Toplam	32	32	32

Tablo 10'da, 1927'de kabul edilen lise ders programı verilmiştir³⁶⁴. Her sınıfta haftalık en yüksek ders saati Yabancı Dil Bilgisine ayrılmıştır. Nebati ve Hayvani Fizyoloji (Biyoloji), Felsefe ve İctimaiyat (Sosyoloji) dersleri sadece birinci sınıfta, Arziyat (Yer Bilimi) dersi ise sadece ikinci sınıfta verilmiştir. Müsellesat (Trigonometri), Mihanik (Fizik), Kurumsal Matematik ve Kozmoğrafya (Gök Bilimi) dersleri ikinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Programda pozitif bilimlere, sosyal bilimlere ve yabancı dil bilgisi derslerine yer verilmiştir. Her sınıfta haftalık ders saati 32 olarak belirlenmiştir.

³⁶⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 43.

Tablo 10. 1927’de Lise Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe ve Edebiyat	3	3	5
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	1
Nebati ve Hayvani Fizyoloji (Biyoloji)	3	-	-
Müsellesat (Trigonometri)	-	-	1
Mihanik (Fizik)	-	-	2
Hendese ve Resmi Hattı	3	2	2
Cebir (Matematik)	3	2	2
Kurumsal Matematik	-	-	1
Kozmografya (Gök Bilimi)	-	-	1
Arziyat (Yer Bilimi)	-	2	-
Fizik	2	2	2
Kimya	2	2	2
Laboratuvar	3	3	2
Yabancı dil	5	5	5
Farisi (Farsça)	1	1	-
Arabi (Arapça)	2	2	-
Resim	2	2	1
Felsefe ve İhtimaiyat (sosyoloji)	-	2	3
Jimnastik	2	2	1
Toplam	32	32	32

1929-1930 öğretim yılı başında, Arapça ve Farsça dersleri lise programlarından çıkarılmıştır³⁶⁵. 31 Ekim 1929’da, Lise Türkçe Müfredatı yürürlüğe konulmuştur. Lisenin 1. 2. ve 3. sınıflarında toplam 9 saat Türkçe dersi okutulmaya başlanmıştır. Türkçenin alt dalları ise lisede kıraat, edebiyat ve tahrir dersleri olarak yer almıştır³⁶⁶.

Tablo 11’de, 1931’de kabul edilen lise ders programı verilmiştir³⁶⁷. 1931’de liselerin üçüncü sınıflarında Fen ve Edebiyat şubeleri oluşturulmuştur. Edebiyat ve Felsefe dersleri birinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Yurt Bilgisi dersi ise sadece birinci ve ikinci sınıfta bir saat verilmiştir. Matematik ve 1. Yabancı Dil derslerine toplam 20 saat ayrılmıştır. 1927’deki lise ders programına göre Türkçe, Nebati ve Hayvani Fizyoloji, Müsellesat, Mihanik, Hendese, Resmi Hattı, Kurumsal Matematik, Kozmografya, Arziyat, Laboratuvar, Yabancı Dil, Farisi, Arabi, Resim ve İhtimaiyat dersleri çıkarılmıştır. Tabiiye, Askerlik (erkekler için), Yurt Bilgisi ve Serbest Zaman dersleri ise eklenmiştir. Haftalık ders saati 32’den 34’e çıkarılmıştır.

³⁶⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 321.

³⁶⁶ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 67.

³⁶⁷ Kılıç, *a.g.e.*, s. 67.

Tablo 11. 1931’de Lise Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	-	3	2	5
Felsefe	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Matematik	5	4	9	2
Tabiiye (Tabiat Bilgisi)	3	2	1	1
Fizik	3	2	2	1
Kimya	3	2	2	1
1. Yabancı Dil	5	5	5	5
2. Yabancı Dil	3	3	2	3
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik Erkeklerle	1	2	2	2
Yurt Bilgisi	1	1	-	-
Serbest Zaman	2	3	3	3
Toplam	34	34	34	34

Tablo 12’de, 1934’te kabul edilen lise ders programı verilmiştir³⁶⁸. Psikoloji dersi birinci sınıfta, Felsefe ve İktisadiyat dersi ise ikinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Yabancı Dil dersine 20, Matematik dersine ise toplam 19 saat ayrılmıştır. 1931’deki lise ders programına göre Tabiiye, 2. Yabancı Dil, Yurt Bilgisi ve Serbest Zaman dersleri çıkarılmıştır. İktisadiyat, Psikoloji, Tabii İlimler, Fizik Laboratuvarı ve Kimya Laboratuvarı dersleri ise eklenmiştir. Haftalık ders saati birinci ve ikinci sınıfta 34’ten 29’a, üçüncü sınıfta ise 34’ten 30’a düşürülmüştür.

Tablo 12. 1934’te Lise Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat (Türkçe)	3	3	2	5
Felsefe İktisadiyat (Sosyoloji)	-	-	2	6
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1
Matematik	5	4	8	2
Tabii İlimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik Laboratuvar	1	1	1	1
Kimya	2	2	2	1
Kimya Laboratuvar	1	1	1	1
Yabancı Dil	5	5	4	6
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik Erkeklerle	1	2	2	2
Toplam	29	29	30	30

³⁶⁸ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 70-71.

1934'te lise programında yapılan yeni bir değişiklikle Felsefe ve Estetik derslerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca, Edebiyat programı da ağırlıklı olarak Batı Edebiyatı doğrultusunda değiştirilmiştir³⁶⁹. 1935'e kadar Türkiye'de ortaokul ve liselerde Baccalaureate (Bakalorya) sistemi uygulandığı kabul edilmiştir³⁷⁰.

Tablo 13'te, 1937'de kabul edilen lise ders programı verilmiştir³⁷¹. Fizyoloji (Biyoloji) ve Sosyoloji dersleri ikinci sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır. Psikoloji dersi ise sadece ikinci sınıfta verilmiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların Fen Şubesinde haftada en yüksek ders saati Matematik ve Yabancı Dil bilgisine ayrılmıştır. 1934'teki lise ders programına göre Felsefe dersi çıkarılmış, Fizyoloji (Biyoloji), Askerlik (Kızlar) ve Laboratuvar (Kızlar) dersleri eklenmiştir. Haftalık ders saati ise birinci ve ikinci sınıflarda 29, üçüncü sınıfta ise 30 olarak belirlenmiştir.

Tablo 13. 1937'de Lise Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Fizyoloji (Biyoloji) ve Sosyoloji	-	-	3	7
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	1	3
Coğrafya	2	2	1/3	1
Matematik	5	4	8	2
Tabii ilimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik Laboratuvarı	1	1	1	1/2
Kimya	2	2	2	1
Kimya Laboratuvarı	1	1	1	1/2
Yabancı Dil	5	5	3	5
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik Erkeklerle	2	2	2	2
Askerlik (Kızlar)	1	1	1	1
Laboratuvar (Kızlar)	1	1	1	1
Toplam	29	29	30	30

³⁶⁹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 68.

³⁷⁰ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 79. Fransa'da lise ve dengi okul mezunları, üniversiteye girebilmek için ayrı ve kapsamlı bir sınava girerek Bakalorya derecesini almışlardır. Bakalorya benzeri bir sınav, biraz değişiklikle 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne de girmiştir. İdadilerde, bitirme sınavlarında başarılı olanlara Bakalorya yerine mülazemet rüsu verilmiştir. 1908'den sonra buna Bakalorya denilmiştir. Bu adlandırma, 1926-1935 yılları arasında ortaokul ve liselerde de geçerli olmuştur. Sakaoğlu, *a.g.e.* s. 79.

³⁷¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 322; Kılıç, *a.g.e.*, s. 68.

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihlerinde yapılan Birinci Heyeti İlmiye toplantısında, "Sultani" adının yerine "lise" adı kullanılmasına karar verilmiştir. Böylece Sultaniler liseye dönüştürülmüştür. Liselerin eğitim süresi ise 4+4+3=11 yıl olarak belirlenmiş; Fen ve Edebiyat şubelerinin lise son sınıfta ayrılması uygun görülmüştür³⁷².

23 Nisan 1924'te başlayan İkinci Heyeti İlmiye toplantılarında, lise öğretiminin 3+3=6 yıl olmasına karar verilmiştir. 1 Eylül 1924'te, tam devreli liselerin dışındaki tek devreli idadilere "Orta Mektep" adı verilmiştir. Böylece "Lise" adı sadece son üç öğretim yılı olan "Devre-i Sani" kısmına verilmiş, ilk üç sınıfa ise "Kısmı Evvel," kalan üç sınıfa da "Kısmı Sani" denilmesine karar verilmiştir. Kız liselerinin öğretim süresi bakımından erkek liselerine eşit olması, programlarının da aynı şekilde düzenlenmesi, ancak ilk kısımda kızların bazı meslek derslerini görmesi uygun görülmüştür³⁷³.

Lise programlarının, mesleki hayata hazırlayıcı bilgiler vermesi gerektiği vurgulanmış; hukuk ve iktisat dersleri, "İçtimaiyat" (sosyoloji) adı altında birleştirilmiş, felsefe ders saatleri artırılmış ve "Türk ve Ecnebi Medeniyeti" dersi eklenmiştir. Liselerde haftalık ders saati 30 olarak belirlenmiştir. Liselerde öğretimin parasız olması kararlaştırılmış, ancak kısa bir süre için zengin velilerden para alınmasına da izin verilmiştir. Tek devreli liselerde ise ihtiyaca göre erkekler için ticaret ve iktisat, kızlar için ev idaresi derslerinin verilmesi uygun görülmüştür. Liselerin üst sınıfları için ders kitaplarının artık yarışma usulü ile değil, alanında uzman kişiler tarafından yazdırılması ve tercüme ettirilmesine karar verilmiştir³⁷⁴.

Üçüncü Heyeti İlmiye toplantısında, liselerin azaltılmasının sadece belirli yerlerde yapılması ve yavaş yavaş çoğaltılması kararı konuşulmuştur³⁷⁵. 1937'de Sınav Talimatnamesi çıkarılmıştır. Talimatnameye göre, liseler için laboratuvar dersleri ve bu derslere ilişkin sınavların öngörülmesi, Fen ve Edebiyat kolları sınavlarının ise zümre derslerinden yapılmasına karar verilmiştir³⁷⁶.

Lise son sınıf öğrencilerinin sözlü sınavlarda aldıkları notlar, kanaat notu olarak kaydedilmiştir. Kanaat notu ve yoklama notlarının, öğrencinin başarısını etkileyen önemli faktörler arasında yer almıştır. Örneğin, birinci yazılı notu 1 ile, ikinci yazılı ve sözlü sınav notları ise 2 ile çarpılarak toplamı 5'e bölünmüş ve öğrencinin notu 5 ve

³⁷² Akyüz, *a.g.e.*, s. 363.

³⁷³ Ergün, *a.g.e.*, s. 75-96; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 67.

³⁷⁴ Ergün, *a.g.e.*, s. 76-77.

³⁷⁵ Ergün, *a.g.e.*, s. 79-80; Akyüz, *a.g.e.*, s. 363.

³⁷⁶ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 80-81.

üzeri ise o dersten başarılı sayılmıştır. Üç dersten başarısız olan öğrenciler ikmal sınavına girmeye hak kazanmış, dört ve daha fazla dersten başarısız olanlar ise sınıfta kalmıştır. İki ikmal sınavını geçemeyen öğrencilerin liseyle ilişkisi kesilmiştir³⁷⁷.

Olgunluk sınavları şu şekilde düzenlenmiştir: Fen Kolu sınavları; Türkçeden bir kompozisyon, Matematik, Fizik-Kimya, Tabiiye derslerini içermiştir. Edebiyat Kolu sınavları ise; Türkçeden bir kompozisyon, Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Felsefe ve İhtimaiyat derslerini kapsayacak şekilde iki gruba ayrılmıştır. Olgunluk sınavını geçemeyen öğrenciler, üniversiteye kayıt olma hakkını kazanamamıştır³⁷⁸.

Sonuç olarak, 1937’de çıkarılan Sınav Talimatnamesi, lise öğrencilerinin başarılarını değerlendirme sistemini belirleyerek, sınavlar ve kanaat notları üzerinden bir eğitim standardı oluşturmuştur. Bu sistem, yükseköğretime geçiş için önemli bir rol oynamıştır.

³⁷⁷ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 81.

³⁷⁸ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 81.

İKİNCİ BÖLÜM

1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYON'DA EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLATI VE İLKÖĞRETİM EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON'DA EĞİTİMİN İDARİ TEŞKİLAT YAPISI

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'da eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur. Nisan 1918'de Vehbi Bey, Afyon'a bağımsız sancak beyi olarak atanmıştır. Böylece Karahisar-ı Sahib Hüdavendigâr Vilayeti'nden bağını kopararak bağımsız bir il olmuştur. Bu dönemde Karahisar-ı Sahib'de Maarif Müdürlüğü kurulmuştur. Afyon'un ilk Maarif Müdürü ise İsmail Şükrü Çelikalay (1918-1926) olmuştur. Ardından sırasıyla Abdülatif Nevzat (1926-1928), Talat Bey (1928-1929), Nevzat Bey (1929-1932), Lütfi Engin (1932-1941), Fazıl Gönen (1941-1944) ve Vehbi Okay (1944-1949) bu görevde bulunmuşlardır³⁷⁹.

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'da ilçelerde eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur: İlçelerde eğitimin idari teşkilatı, 26 Mart 1926 tarihinde çıkarılan 788 sayılı kanunla "Maarif Memurlukları" adıyla kurulmuştur. Aynı kanunla "Maarif Eminlikleri" teşkilatı da oluşturulmuştur. 26 Şubat 1935'te ise 2072 sayılı talimatname ile teşkilat genişletilmiştir. Maarif Memurlukları, 5442 sayılı İller İdaresi Kanunu kapsamına alınmıştır³⁸⁰.

2. AFYON'DA İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ, KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

2.1. İLKOKULLARIN DURUMU

Cumhuriyet Dönemi'nde alınan kararlar doğrultusunda, Afyon'da eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu kapsamda, okuma yazma oranının ve okul sayısının artırılması, öğretmenlerin durumlarının iyileştirilmesi öncelikli amaçlar arasında yer almıştır³⁸¹.

Cumhuriyet döneminde Afyon'da bulunan ilkokul, öğretmen ve öğrenci mevcudu şu şekilde olmuştur. Cumhuriyet'ten önce Afyon'da 77 ilkokul bulunmakta ve bu okullarda 5600 öğrencinin öğrenim görmüştür³⁸². Afyon merkezde, 1923 yılından önce 20'si şehir merkezinde, 50'si ise köylerde olmak üzere toplamda 70 ilkokulda

³⁷⁹ Bayar, "Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi", s. 25.

³⁸⁰ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 34.

³⁸¹ Uyan, *a.g.e.*, s. 27.

³⁸² TBMMZC, D:2, İ:3, C:15, İN:71, T:7 Mart 1925, s. 210.

geleneksel bir eğitim verilmiştir³⁸³. Cumhuriyet döneminde Afyon'da bulunan okulların sayısına bakıldığında, bu sayının 70 ile 270 arasında değiştiği görülmüştür. Bu da Cumhuriyet döneminde Afyon'da okul sayısının arttığını göstermiştir. 1923 yılı itibarıyla Afyon'da 70 adet ilkokul bulunmakta olup, bu okullarda 6000 öğrenci öğrenim görmüştür³⁸⁴.

1923-1924 yılları arasında Afyon'da 73 ilkokulda 148 öğretmen görev yapmış ve 6.793 öğrenci öğrenim görmüştür³⁸⁵. 1924-1925 öğretim yılında Afyon'da 64 erkek ilkokulu ve 10 kız ilkokulu olmak üzere toplam 74 ilkokul bulunmuştur. Bu okullarda toplam 6.793 öğrenci öğrenim görmüştür³⁸⁶. 1925-1926 öğretim yılı dikkate alındığında, Afyon merkez ve kazalarında 92 ilkokul bulunmuştur. Bu okullarda 7.000 öğrenci öğrenim görmüştür³⁸⁷. Bu okullardaki öğretmen sayısına bakıldığında, 1926 yılında toplam 196 öğretmenin görev yaptığı görülmüştür³⁸⁸.

1926-1927 öğretim yılında, 91 ilkokulda 5.790 erkek ve 1.131 kız öğrenci olmak üzere toplam 6.921 öğrenci öğrenim görmüştür. Aynı dönemde, 166 erkek ve 36 kadın olmak üzere toplam 202 öğretmen görev almıştır³⁸⁹. 1927 yılında, okul sayısında az da olsa bir artış görülmüştür. Bu bağlamda, belirtilen yılda 93 ilkokul bulunmuştur. Söz konusu okullarda 6.499'u erkek ve 590'ı kız olmak üzere toplam 7.089 öğrenci öğrenim görmüştür³⁹⁰. Kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısına göre az olduğu hemen fark edilmiştir. Yapılan basit bir hesaplamayla, erkek öğrenci sayısının, kız öğrenci sayısının yaklaşık 11 katı fazla olduğu anlaşılmıştır.

1928-1929 öğretim yılında şehirde 108 resmi ilkokulda 6.661 öğrenci öğrenim görmüştür. 1929-1930 öğretim yılında ise 93 resmi ilkokulda 6.708 öğrenci eğitim almıştır³⁹¹. Her geçen yıl okul sayılarının az da olsa arttığı görülmüştür. 1930-1931 öğretim yılında ilkokul sayısı 101'e yükselmiştir. Bu okullarda 7.573 öğrenci eğitim almıştır. Okullarda görev yapan öğretmen sayısı ise 219 olarak belirlenmiştir³⁹².

1930-1932 yıllarında Afyon'un nüfusunun 258.743 olduğu tespit edilmiştir. Bu nüfus dikkate alındığında, öğretmen sayısının nüfusa oranla az olduğu görülmüştür.

³⁸³ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300.

³⁸⁴ "Şu Rakamları Her Halde Okuyunuz!", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

³⁸⁵ Uyan, *a.g.e.*, s. 26; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 338-339; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77.

³⁸⁶ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300.

³⁸⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 382.

³⁸⁸ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298-299.

³⁸⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 382.

³⁹⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237.

³⁹¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 377.

³⁹² Metin, *a.g.t.*, s. 44.

Çünkü o dönemde 214 öğretmen görevde bulunmuştur. Nüfusun öğretmen oranına bakıldığında, 1.073 kişiye bir öğretmen düşmüştür³⁹³. 1931-1932 öğretim yılına gelindiğinde, öğrenci ve okul sayılarında bir artış olduğu görülmüştür. Bu dönemde 113 ilkokul eğitim hizmeti vermiştir. Okullarda öğrenci sayısında bir artış gözlenmiş olup, yıl boyunca 8.186 öğrenci derslere devam etmiştir. Öğretmen sayısında ciddi bir artış göze çarpmamakla birlikte, 221 öğretmenin görev yaptığı tespit edilmiştir³⁹⁴.

Cumhuriyetin ilanından sonra okul sayılarında bir artış yaşanmıştır. Bu bağlamda, Afyon merkezde binalar arasında mesafe bulunan ve dağınık bir şekilde yerleşen 20 ilkokul bulunmuştur. Köylerde ise bu tür 70 ilkokul yer almıştır. Afyon Maarif Müdürlüğü, bu dağınıklığın farkına varmış ve 1933 yılında yeni ve büyük 17 tam dönemli ilkokul açmıştır. Ayrıca, köy okullarının sayısı arttırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, 1923-1933 yılları arasında 65 köy ilkokulu inşa edilmiştir. Merkez ve ilçelerde yapılan 5 büyük ilkokul ile birlikte okul sayısı 70'i bulmuş, buna ek olarak inşası devam eden 20 köy ilkokulu da dâhil edilmiştir³⁹⁵.

Bütün bu istatistikler dikkate alındığında, 1932-1933 öğretim yılında Afyon'da 132 ilkokul bulunduğu tespit edilmiştir. Anılan okullarda 10.079 öğrenci öğrenim görmekte iken, hizmet veren öğretmen sayısı ise 242 olarak belirlenmiştir³⁹⁶. Afyon'da eğitim binalarında belirli bir standart bulunmamıştır. 1923-1924 öğretim yılına bakıldığında, 73 ilkokuldan sadece 34'ü mektep olarak inşa edilmiş binalarda hizmet vermiştir. Geri kalan 39 okul ise şahıslara ve vakıflara ait binalarda eğitim vermiştir. Bu binaların eğitime uygun şartlara sahip olduğunu söylemek zordur, çünkü yalnızca 36'sı eğitim ve öğretime uygun olmuştur. Geri kalan 37'sinin ise sağlık koşulları, eğitim yapmaya uygun olmamıştır³⁹⁷.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Afyon'da okul binalarının yetersiz olduğu görülmüştür. Başka amaçlar için yapılan birçok bina, eğitim için kullanılmıştır. Bu bağlamda, Afyon'daki ilkokullar eğitime uygun olmayan koşullara sahip olmuştur. Okulların çoğu küçük, sağlıksız, biçimsiz ve bakımsız binalardan oluşmuştur³⁹⁸.

³⁹³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 346.

³⁹⁴ Metin, *a.g.t.*, s. 44.

³⁹⁵ Hilmi, *a.g.m.*, s. 296

³⁹⁶ *Son Haber*, 23 Mart 1933, nr. 1355, s. 1.

³⁹⁷ Uyan, *a.g.e.*, s. 26; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 338-339; Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77.

³⁹⁸ Süleyman Hilmi, "Cumhuriyetin On Yılında Afyon'da Maarif İnkılabımız", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 12, 29 Ekim 1933, Afyon, s. 296.

1933'te Cumhuriyet'in 10. Yıl Dönümü'nde köy ve nahiyelerde 25 yeni okul açılmış ve 15 okulun temelleri atılmıştır³⁹⁹. Afyon'da okul sayısı 133'e çıkmış, öğretmen sayısı 247, öğrenci sayısı ise 10.177'ye yükselmiştir. Bu yıl, eğitim altyapısının güçlendiği ve köylerdeki eğitime daha fazla önem verildiği bir yıl olmuştur⁴⁰⁰.

1933-1934 öğretim yılında 135 ilkokulda 246 öğretmen görev yapmış ve 4.983 öğrenci öğrenim görmüştür. Okul sayısının artmaya devam ettiği bu dönemde, öğretmen kadrosu da güçlenmiş, ancak hala büyük bir artış yaşanmamıştır⁴⁰¹. 1934-1935 öğretim yılında 137 ilkokulda 250 öğretmen görev yapmış, 983 öğrenci mezun olmuştur. 22 köy okulunun inşası tamamlanmış ve 11 okulun inşası ise bitmek üzere olmuştur. 29 Ekim 1934'te Cumhuriyet Bayramı'nda 19 ilkokulun temeli atılmıştır. Eğitim altyapısının hızla gelişmeye başladığı bu yıl, köy okullarına özel bir önem verilmiştir⁴⁰².

1935'te 142 ilkokulda 13.285 öğrenci öğrenim görürken, 261 öğretmen görev yapmıştır. Bu yıl, hem okul sayısının hem de öğretmen sayısının önemli ölçüde arttığı, eğitim altyapısının büyük oranda güçlendiği bir dönemi işaret etmiştir⁴⁰³. 1937'de Afyon'da 140 ilkokulda 332 öğretmen görev yapmış ve 16.319 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğretim yılı, okulların yaygınlaşması ve öğrenci sayısının artış gösterdiği bir yıl olmuştur. Aynı zamanda, eğitim kalitesinin arttığı bir dönem olmuştur⁴⁰⁴.

1938'de okul sayısı 145'e, öğretmen sayısı ise 265'e ulaşmıştır⁴⁰⁵. 1938'de 56 köyde eğitimli okul açılarak, okul sayısı 201'e yükselmiştir⁴⁰⁶. 27 Ekim 1938'de, 201 ilkokulda 20.000 öğrencinin öğrenim gördüğü belirtilmiştir. Ayrıca, halk dershanelerinde 22.000 kişiye okuma yazma öğretilmiştir. Bu yıl, köylerde eğitim imkânlarının önemli ölçüde arttığı ve halkın eğitim seviyesinin yükseldiği bir yıl olmuştur⁴⁰⁷.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında okul binalarının sayısı arttıkça eğitim altyapısı güçlenmiştir. Bu bağlamda Afyon'da 1923-1938 yılları arasında 121 ilkokul binası

³⁹⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 377.

⁴⁰⁰ Hilmi, *a.g.m.*, s. 296.

⁴⁰¹ "Bir Yıl İçinde Vilayetimizde Neler Yapıldı", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 24, 29 Ekim 1934, Afyon s. 219.

⁴⁰² "Bir Yıl İçinde Vilayetimizde Neler Yapıldı", *a.g.m.*, s. 219.

⁴⁰³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 377.

⁴⁰⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s.298-299; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237.

⁴⁰⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 374.

⁴⁰⁶ Metin, *a.g.t.*, s. 52.

⁴⁰⁷ "Şu Rakamları Her Halde Okuyunuz!", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

yapılmış, 52 binanın inşasının ise tamamlanmak üzere olduğu bildirilmiştir⁴⁰⁸. Afyon'da 1925-1938 yılları arasında 133 ilkokul binası inşa edilmiştir⁴⁰⁹.

Köy öğretmenlerinin görevlendirildiği 1937-1938 yılından itibaren ilköğretim gelişmeye başlamıştır. 1939-1940 öğretim yılında, öğretmenli köy okullarının yanı sıra 81 öğretmenin görev aldığı okullarda 2.400 öğrenci öğrenim görmüştür⁴¹⁰. 1939-1940 öğretim yılında Afyon'da, 133 şehir ilkokulu ve 81 köy ilkokulu olmak üzere toplam 214 okul bulunmuştur⁴¹¹. Afyon'da 1942-1944 yılları arasında ilkokullara devam eden öğrenci sayısı 10.000 kişi artmıştır. Öğrenci sayısındaki artış, eğitim hizmetlerinin daha geniş bir kitleye sunulmaya başlandığını göstermiştir⁴¹².

1943-1944 öğretim yılında 143 ilkokulda, 265 öğretmen ve 133 eğitimci görev yapmıştır. Bu dönemde öğrenci sayısı ise toplamda 19.447'ye ulaşmıştır. Öğrenci sayısının artması, öğretmen ve eğitimci sayısındaki artışa paralel olarak eğitimdeki gelişmeyi yansıtmıştır⁴¹³. 1943-1944 öğretim yılında şehirdeki okullardan 323, öğretmenli köy okullarından 297, eğitimci köy okullarından ise 484 olmak üzere toplam 1.104 öğrenci mezun olmuştur. Bu veriler, eğitimdeki yaygınlaşmanın ve başarının bir göstergesi olmuştur⁴¹⁴.

1944'te Afyon'da 265 ilkokul öğretmeni ve 161 köy eğitimci görev yapmıştır⁴¹⁵. Ayrıca, köy enstitüsünü bitirip köylerde görev alan 58 öğretmenle eğitim kalitesi artmıştır. 5 enstitü mezunu öğretmen ise 1943'te göreve başlamıştır. Bu rakamlara, enstitülerde okuyan 500'den fazla öğrenci de eklenerek, öğretmen sayısının 1000'e ulaşması tahmin edilmiştir. Eğitimci sayısındaki artış, köy okullarında eğitimin daha etkili hale gelmesini sağlamıştır. Enstitü mezunlarının sayısının artması da eğitimdeki niteliği yükseltmiştir⁴¹⁶.

1944-1945 öğretim yılında Afyon'da, 132 şehir ilkokulu ve 138 köy ilkokulu olmak üzere toplam 270 okul bulunmuştur. Bu okullarda 521 öğretmen görev yapmış ve 27.430 öğrenci öğrenim görmüştür. Başka bir deyişle, her iki ilkokula 3 öğretmen

⁴⁰⁸ “Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?” *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁴⁰⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 376.

⁴¹⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 374.

⁴¹¹ *Cumhuriyetin 50. Yılında Afyon İl Yıllığı* -1973, Ankara 1973, s. 59.

⁴¹² “Vilayetimizde İlköğretim Meselesi Kısa Bir Zamanda Halledilmiş Olacak!”, *Haber*, 7 Aralık 1944, nr. 2538, s. 1.

⁴¹³ “Vilayetimizde İlköğretim Meselesi Kısa Bir Zamanda Halledilmiş Olacak!”, *Haber*, 7 Aralık 1944, nr. 2538, s. 1. Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 298-299; Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 237; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 338-339.

⁴¹⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 380.

⁴¹⁵ “Vilayetimizde İlköğretim Meselesi Kısa Bir Zamanda Halledilmiş Olacak!”, *Haber*, 7 Aralık 1944, nr. 2538, s. 1.

⁴¹⁶ “Vilayetimizde İlköğretim Meselesi Kısa Bir Zamanda Halledilmiş Olacak!”, *Haber*, 7 Aralık 1944, nr. 2538, s. 1.

düşmüş ve her öğretmene 50 öğrenci verilmiştir Öğrenci başına öğretmen oranının azalması, öğretmen sayısındaki artışa rağmen eğitimdeki yoğun talebi ve zorlukları göstermiştir⁴¹⁷. 1923-1943 yılları arasında Afyon ilindeki ilkokulların sayısı yaklaşık 4 katına, ilkokul öğretmenlerinin sayısı ise 2,5 katına çıkmıştır. Aynı dönemde öğrenci sayısı ise yaklaşık 9 kat artmıştır⁴¹⁸.

1945-1946 yılında eğitimci sayısı 136'ya yükselmiştir. Öğretmen sayısının artmasıyla birlikte eğitimci sayısı azalmıştır. Cumhuriyetin ilanından önce okula devam eden öğrenci sayısı 6.000'den 20.000'e ulaşmıştır. Sağlıksız ve eğitime elverişsiz olan ilkokul binaları tamir edilerek, öğrenci ve öğretmen sayıları artırılmıştır⁴¹⁹.1945'te Afyon merkezde 28.198 ilkokul çağında çocuk bulunmuştur. Bu çocuklardan 3.041'i şehir okullarında, 4.509'u bucak ve köylerdeki öğretmenli okullarda, 2.637'si ise eğitimli okullarda olmak üzere toplam 10.187'si okula gitmiştir⁴²⁰.

Tablo 14'te, Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'da inşa edilen ilkokulların sayısı verilmiştir⁴²¹. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan büyük ve yeni ilkokul binaları günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bazı okul binaları eğitim faaliyetine devam ederken, bazıları ise farklı amaçlarla kullanılmaktadır. 1925-1938 yılları arasında Afyon'da toplamda 133 ilkokul inşa edilmiştir. Bu dönemde okul yapımında belirgin artışlar yaşanmıştır. 1929-1931 yılları arasında sadece birer adet ilkokul yapılmasının nedeni, 1929'da başlayıp 1930 yılının sonlarında tam anlamıyla hissedilen Dünya Ekonomik Buhranı olarak tahmin edilmiştir. 1932 ve sonrasında ise okul yapımında tekrar bir canlanma görülmüştür. 1938'de 12 okul binasının inşasına devam edilmiştir. 1925'ten 1938'e kadar Afyon'da toplam 133 ilkokul yapılmıştır.

⁴¹⁷ Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 338-339; *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 59.

⁴¹⁸ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300.

⁴¹⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 374.

⁴²⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 380.

⁴²¹ Metin, *a.g.t.*, s. 55.

Tablo 14. Afyon’da Yeni Yapılan İlkokulların Sayısı

Öğretim Yılları	Yapılan Okul Sayısı
1925-1926	7
1926-1927	24
1927-1928	10
1928-1929	6
1929-1930	1
1930-1931	1
1931-1932	1
1932-1933	6
1933-1934	13
1934-1935	17
1935-1936	9
1936-1937	19
1937-1938	7
1938-1939	12

Tablo 15’te, 1924-1933 yılları arasında tam dönemli şehir ilkokulu ve birinci dönem köy ilkokulundan mezun olan öğrenci sayıları verilmiştir⁴²². Afyon’daki ilkokul mezuniyet sayılarında bazı dalgalanmalar gözlemlenmiştir. 1927’de, şehir ve köy ilkokullarından en yüksek mezuniyet sayısı gerçekleşmiştir. 1929-1933 yılları arasında şehir okullarındaki öğrenci sayısı azalırken, köy okullarındaki öğrenci sayısı artmıştır. Bunun nedeni, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın şehir merkezini daha fazla etkilemesi ve köylerdeki ilkokul sayısının artmasıyla birlikte merkeze giden öğrenci sayısının azalması olarak değerlendirilmiştir. Her dönemde köy okullardan mezun olan öğrenci sayısının şehir okullarına kıyasla fazla olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Köy ilkokullarının önemi artmıştır.

Tablo 15. Tam Dönemli Şehir ve Birinci Dönem Köy İlkokulu Mezun Sayıları

Öğretim Yılları	Şehir İlkokul Mezunları	Köy İlkokul Mezunları	Toplam Okul
1924-1925	96	275	371
1925-1926	257	754	1011
1926-1927	330	585	915
1927-1928	491	821	1312
1928-1929	459	612	1071
1929-1930	316	356	672
1930-1931	240	445	685
1931-1932	217	550	767
1932-1933	176	537	713
1933-1934	269	588	857

⁴²² Hilmi, *a.g.m.*, s. 300.

Tablo 16'da, 1926-1945 yılları arasında Afyon'daki ilkokul, öğretmen ve öğrenci ve sayıları verilmiştir⁴²³. İlkokul sayısında, 1936-1939 yılları arasında bir azalma görülmüştür. Bu dönemde okul sayısının düşmesine rağmen öğretmen ve öğrenci sayısının artmasının nedeni, yeni ilkokul binalarının büyük ölçekte yapılması olmuştur. Bazı öğretim yıllarında çok az dalgalanmalar olmasına rağmen toplam öğretmen ve öğrenci sayıları düzenli olarak artmıştır.

Tablo 16. Afyon İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Öğretim Yılları	İlkokul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1926-1927	86	182	7364
1933-1934	134	245	10998
1934-1935	138	251	13123
1935-1936	140	261	14454
1936-1937	137	260	14861
1937-1938	197	313	16319
1939-1940	214	346	17722
1938-1939	191	315	15999
1939-1940	214	346	17722
1940-1941	215	348	19372
1941-1942	240	389	19448
1942-1943	242	382	19318
1944-1945	270	521	27431

Tablo 17'de, 1926-1945 yılları arasında Afyon'daki ilkokul, öğretmen, öğrenci ve mezun sayıları verilmiştir⁴²⁴. Okul, öğretmen, öğrenci ve mezun sayılarında düzenli olarak artış görülmüştür.

Tablo 17. Afyon İlkokul, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayıları

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci			Diploma Alanlar		
		Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1926-1927	86	148	34	182	6127	1237	7364	-	-	-
1934-1935	138	208	43	251	8953	4170	13123	261	70	331
1939-1940	214	280	66	346	12955	4767	17722	626	180	806
1944-1945	270	421	100	521	18087	9344	27431	1340	213	1553

⁴²³ Türkiye Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Enstitüsü, *Millî Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1973, s. 18, *Afyon İl Yıllığı* -1973, s.59; Yaşar, a.g.e., s. 380-381.

⁴²⁴ T.C. DİE, *Millî Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 18; *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 59.

Tablo 18'de, 1923-1945 yılları arasında Afyon'da bulunan ilkokul, öğretmen ve öğrenci sayılarına verilmiştir. Aynı zamanda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına yer verilmiştir⁴²⁵. 1928-1929 öğretim yılında ilkokul sayısında bir azalma görülmüştür. Ancak, 1926-1945 yılları arasında toplam öğrenci sayısı düzenli olarak artmıştır. Bu bağlamda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 1933 yılı sonrasındaki yıllarda belirgin şekilde arttığını görülmüştür

Tablo 18. Afyon İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Mevcudu

Öğretim Yılları	İlkokul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		
			Erkek	Kız	Toplam
1923-1924	70	156	5600	1000	6600
1924-1925	78	162	5250	1160	6410
1925-1926	83	166	5160	760	5920
1926-1927	84	195	6750	1250	7000
1927-1928	109	190	5250	1250	6500
1928-1929	98	192	5750	1750	7500
1929-1930	101	194	5000	2200	7200
1930-1931	101	193	5250	2250	7300
1931-1932	113	209	5240	2050	7290
1932-1933	133	226	7050	2050	9100
1933-1934	135	231	7500	3500	1100
1934-1935	134	236	9000	4350	13350
1935-1936	134	246	10000	5100	15100
1936-1937	134	247	10000	5100	15100
1937-1938	137	250	10500	5000	15500

3. MERKEZDEKİ İLKOKULLAR

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon merkezde birçok ilkokul açılmış ve eğitim hizmetleri genişletilmiştir. Bu dönemde, yeni okulların açılması ve mevcut okulların eğitim faaliyetlerine devam etmesiyle eğitim seviyesi artmış, halkın eğitimiyle ilgili önemli adımlar atılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon merkezdeki okulların açılması ve faaliyetlerine dair bilgiler şu şekilde olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde Afyon merkezde Ulucami Kız İlkokulu, 1923-1924 öğretim yılında açılmıştır⁴²⁶. Gazi Kemal İlkokulu ise 1926-1927 öğretim yılında faaliyette başlamıştır⁴²⁷. Bu okul 1929-1930 öğretim yılında Mecidiye Mahallesi'nde, eğitim faaliyetine devam etmiştir⁴²⁸. Kasım Paşa İlkokulu, Kuyulu İlkokulu (Tac Ahmet Mahallesi) ve İlk Numune Erkek İlkokul ise 1926-1927 öğretim yılında eğitim

⁴²⁵ Metin, *a.g.t.*, s. 53,54,56.

⁴²⁶ A“Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?”, *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

⁴²⁷ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 298.

⁴²⁸ “Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?”, *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

faaliyetini sürdürmüştür⁴²⁹. Bu okullarla ilgili daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır. 1935'te Afyon Merkez'de, Dumlupınar İlkokulu, İsmet Paşa İlkokulu, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu, Cumhuriyet İlkokulu, Kadınana İlkokulu ve Namık Kemal İlkokulu eğitim faaliyetine devam etmiştir⁴³⁰.

Afyon'un merkeze bağlı kasaba ve köylerinde, 1930'lu yıllarda eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması adına birçok ilkokul açılmıştır. Bu dönemde, hem yeni okullar inşa edilmiş hem de mevcut okulların eğitim faaliyetlerine devam edilmiştir. 1931 ve 1935 yıllarında açılan okullar, bölgedeki eğitim seviyesinin yükselmesine katkı sağlamıştır.

1931'de Afyon merkeze bağlı kasaba ve köylerde bulunan ilkokullar şunlardır: Feleli, Ayvalı, Göynük, Gebeceler, Tokuçlar, Kozluca, Fethi Bey, Erkmen ve Karaca Ahmet köylerinde birer okul yaptırılarak eğitime başlanmıştır⁴³¹. 1935'te, merkeze bağlı köylerde, Büyük Kalacık Köyü, Nuri Bey Köyü, Salar Köyü, Feti Bey Köyü, Cakır-Erkmen Köyü, Dinar Köyü, Çarık Köyü, Sülümenli Köyü, Değirmen Ayvalı Köyü ve Anbanas Köyü ilkokulları eğitim faaliyetinde yer almıştır⁴³².

Afyon merkezdeki ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına 1934 yılında 31.020 TL, 1935 yılında ise 32.412 TL ödenek ayrılmıştır. Afyon merkeze bağlı köylerdeki ilkokul öğretmenlerine ise 1934 yılında 7.104 TL, 1935 yılında ise 7.200 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışlarının, öğretmenlerin terfi ve benzeri düzenlemelerle bağlantılı olduğu düşünülmüştür⁴³³.

Afyon merkeze bağlı köylerdeki eğitim altyapısının güçlendirilmesi amacıyla, çeşitli tarihlerde ilkokul inşaatları gerçekleştirilmiştir. Yerleşim yerlerinin ihtiyaçları doğrultusunda yeni okullar açılmıştır. 6 Ağustos 1936'da, Afyon merkeze bağlı Sülümenli ve Gebeceler köylerindeki ilkokul inşaatlarının tamamlandığı bildirilmiştir⁴³⁴. 6 Aralık 1945'te Afyon merkeze bağlı Örenbağ'da nüfus yoğunluğu nedeniyle bir ilkokul yapılması duyurulmuştur. İlkolul inşası için Hamza Beyoğlu Medresesi'nin arsası uygun görülmüştür⁴³⁵.

⁴²⁹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298.

⁴³⁰ Metin, *a.g.t.*, s. 47.

⁴³¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 375.

⁴³² Metin, *a.g.t.*, s. 47.

⁴³³ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁴³⁴ "Yeni Mektepler", *Haber*, 6 Ağustos, 1936, nr. 1674, s. 1.

⁴³⁵ "Örenbağ Semtinde Yapılacak İlkokul", *Haber*, 6 Aralık 1945, nr. 2638, s. 1.

Afyon merkeze bağlı kasaba ve köylerde bulunan okullardaki öğretmenlerin terfileri düzenli olarak duyurulmuş ve takip edilmiştir. Bu duyurular, Afyon'daki öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin izlenmesini sağlamıştır. Ayrıca eğitimdeki kaliteyi artırmaya yönelik bir adım olmuştur. 25 Haziran 1936'da, Merkez Kocatepe İlkokulu öğretmenlerinden Ali Rıza Bey, Büyükkalecik İlkokulu'ndan Abdullah Bey, Barbaros İlkokulu'ndan Mesude Hanım ve Salar İlkokulu'ndan Hasbi Bey'in maaşlarının birer derece terfi ettiği bildirilmiştir⁴³⁶.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, Gebeceler İlkokulu'ndan Kenan Tunç, Küçük Hüyük İlkokulu'ndan Refik Kılınç ve Arslan Mehmet'in maaşlarının birer derece terfi ettiği bildirilmiştir. Aynı gün, Afyon'a bağlı Değirmenayvalı İlkokulu öğretmeni İbrahim Şenbaba ve Çakır Köyü İlkokulu öğretmeni Bekir Öz'ün maaşlarının birer derece yükseldiği de duyurulmuştur⁴³⁷.

3.1. CUMHURİYET İLKOKULU

Cumhuriyet İlkokulu, günümüzde Afyon Merkez Akmescit Mahallesi, Yukarı Pazar Caddesi'nde yer almakta ve halen eğitim faaliyetine devam etmektedir⁴³⁸. Bu okul, ilk olarak Feyz-i Meşrutiyet İlkokulu adıyla 1915-1916 öğretim yılında Kuyulu Mahallesi, Aşağı Kilise mevkiinde açılmıştır. İlkokulun bu dönemde açılması savaşa rağmen dönemin eğitim ihtiyaçlarına ve toplumsal yapısına yanıt veren önemli bir adım olmuştur⁴³⁹.

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, Feyz-i Meşrutiyet Okulu 1924'te Cumhuriyet İlkokulu adını almıştır. İlkokulun adının değişmesi, eğitimdeki yenilikçi ve modernleşme sürecinin bir yansıması olmuştur. Bu değişim, Cumhuriyetin değerleriyle uyumlu bir eğitim anlayışının benimsenmeye başladığını ve toplumsal dönüşüm sürecinde eğitimin önemli bir rol oynadığını göstermiştir⁴⁴⁰.

1924'te medreseler kapandığında, Yeni Cami Medrese binası kısa bir süre Cumhuriyet İlkokulu olarak kullanılmıştır⁴⁴¹. Bu bağlamda, Cumhuriyet İlkokulu 1926'da Yeni Camii avlusunda bulunan eski bir medresede eğitim ve öğretimine devam

⁴³⁶ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁴³⁷ “Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler”, *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁴³⁸ https://afyoncumhuriyet.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8438.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁴³⁹ Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 228-229; Atabek, *a.g.e.*, s. 193.

⁴⁴⁰ Hasan Özpinar, *Karahisar-ı Sahib'den Afyonkarahisar'a*, Büyük Taarruz 'un 100. Yılı Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2022, s. 332. 23 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyetin halka benimsetilmesi için okullara ve caddelere Cumhuriyet adı verilmiştir. Böylece okulun adı Cumhuriyet İlkokulu olmuştur. https://afyoncumhuriyet.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8438.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁴⁴¹ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 285.

etmiştir. 1926'da yeni bir ilkokul binasının yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda 1926'da eski bir Ermeni Kilise yıkılarak yerine Cumhuriyet İlkokulu'nun inşasına başlanmıştır⁴⁴². Okul, yeni binasına geçinceye kadar Yeni Cami Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir⁴⁴³. Cumhuriyet İlkokulu'nun inşası 3 yılda tamamlanarak, 1931-1932 eğitim-öğretim yılında Yukarı Pazar semtinde hizmete girmiştir⁴⁴⁴.

Cumhuriyet İlkokulu'nun mimarı, Afyon İl Özel İdare Mimarı Süreyya Yücel olmuştur. Aynı tarihlerde, aynı planla Dinar İlçesi'nde de bir okul yaptırılmıştır. Bu bağlamda ilkokulun tasarımı ve inşası, Cumhuriyet döneminin modern eğitim anlayışını ve planlamasını yansıtmıştır⁴⁴⁵.

Cumhuriyet İlkokulu, eğitim faaliyetlerini başarılı bir şekilde sürdürmüş ve önemli bir öğrenci kitlesine hizmet vermiştir. Bu bağlamda, 1937-1938 öğretim yılında Cumhuriyet İlkokulu'nda erkek ve kız olmak üzere toplam 51 öğrenci mezun olmuştur. Bu sayı, dönemin koşulları göz önüne alındığında, okulun eğitimdeki etkisini ve toplumdaki yerini de göstermiştir⁴⁴⁶.

Aynı zamanda, ilkokul sağlam temeller üzerine inşa edildiği için uzun yıllar eğitim vermesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, 9 Mayıs 1938'de Cumhuriyet İlkokulu, asırların yıpratamadığı büyük bir eser olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, okulun bölgedeki kültürel ve tarihsel önemi vurgulanmıştır⁴⁴⁷.

Cumhuriyet İlkokulu'nun, dönemin eğitim anlayışını yansıtan önemli bir yapı olduğu ve hem fiziksel hem de kültürel bir gelişimi ifade ettiği belirtilmiştir. Çünkü modernleşme sürecinde eğitim kurumlarının rolü büyük olmuştur. Bu bağlamda, Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon merkezde yapılan büyük ve modern okul binaları arasında Cumhuriyet İlkokulu da yer almıştır⁴⁴⁸.

Cumhuriyet İlkokulu'nda, çeşitli tarihlerde öğretmenlerin terfi ve maaş artışlarına ilişkin önemli duyurular yapılmıştır. 25 Haziran 1936'da, Cumhuriyet

⁴⁴² https://afyoncumhuriyet.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8438.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁴⁴³ "Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?", *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

⁴⁴⁴ https://afyoncumhuriyet.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8438.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2024). Bir başka kaynağa göre, okulun 1932 yılı başlarında Yukarı Pazar Semti'nde yapıldığı belirtilmiştir. Özpınar, *a.g.e.*, s. 332. Bir başka kaynağa göre, Afyon'da imar edilen yapılar tablosunda Cumhuriyet İlkokulu'nun inşasına 1939'da başlandığı belirtilmiştir. Kaya, *a.g.t.*, s. 80; Bir başka kaynağa göre, Cumhuriyet İlkokulu'nun yeni binasına 1940'ta taşındığı ifade edilmiştir. Metin, *a.g.t.*, s. 42.

⁴⁴⁵ Özpınar, *a.g.e.*, s. 332. Okulun caddeye bakan kısmında, daha önce balkon şeklinde açık olan kısım, 1950'li yıllarda kapatılarak dersliğe dönüştürülmüştür. Özpınar, *a.g.e.*, s. 332.

⁴⁴⁶ "Cumhuriyet Okulu", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁴⁴⁷ "Fikirler", *Haber*, 9 Mayıs 1938, nr. 1846, s. 1.

⁴⁴⁸ "Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

İlkokulu'ndan Ferit Bey ve Hikmet Bey'in birer derece terfi ettiği bildirilmiştir⁴⁴⁹. 10 Haziran 1937'de, Cumhuriyet İlkokulu'ndan Mustafa Bey, Talat Bey, Kâşif Bey, Muhtar Bey, Hüseyin Bey ve Zarife Hanım'ın birer derece terfi ettiği duyurulmuştur⁴⁵⁰. 12 Ocak 1939'da, Merkez Cumhuriyet İlkokulu Başöğretmeni Hikmet Çerçel ve öğretmenlerden Hasbi Diker, Mehmet Tevfik Batı ve Abdullah Türker'in maaşlarının birer derece yükseldiği belirtilmiştir Bu gelişmeler, Cumhuriyet İlkokulu'ndaki eğitim kadrosunun sürekli olarak güçlendirildiğini ve öğretmenlerin performanslarının yükseldiğini göstermiştir⁴⁵¹.

Okulun faaliyetlerine baktığımızda, 1942'de Cumhuriyet İlkokulu öğrencileri elde ettikleri yapağları işleyerek ip haline getirmiştir. Bu iplerden 20 çift çorap ve 2 çift eldiven yaparak, askerlere hediye toplayan komisyona teslim etmişlerdir. Bu etkinlik öğrencilerin hem el emekleriyle hem de vatanseverlik duygusuyla toplumlarına destek verdiklerini göstermiştir⁴⁵².

Maarif Müdürlüğü tarafından verilen yönerge üzerine, 30 Ocak 1944 Pazar günü Cumhuriyet İlkokulu'nda Başöğretmen Hikmet Çerçel, öğretmenler ve velilerden oluşan bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda, uygulanan ders programının usulleri ve tiftisten korunmak için okul idaresinin aldığı önlemler açıklanmıştır. Ayrıca, okuldaki yoksul öğrenciler için iç çamaşırı, çorap ve ayakkabı temin edilmesi amacıyla para toplanmış, çamaşırlık hasse ve kaput bezi yardımları yapılmıştır. Yardımların diğer okullar için de yapılmasına karar verilmiştir Bu toplantı, Cumhuriyet İlkokulu'nun eğitim ve sosyal sorumluluk konusundaki duyarlılığını ortaya koymuştur. Hem öğrencilerin eğitimine yönelik önlemler alınmış hem de yoksul öğrencilere maddi destek sağlanarak toplumda dayanışma ruhu güçlendirilmiştir. Ayrıca, diğer okullara da yardımların yapılması kararı, bu yardımların daha geniş bir çevreye yayılmasını sağlamıştır⁴⁵³.

Cumhuriyet İlkokulu mezunları tarafından, 30 Ocak 1944 Pazar günü okulun terasında bir veda çayı verilmiştir. Bu veda çayına, Belediye Başkanı Hüseyin Tiryakioğlu, Kültür Direktörü, ilkokul başöğretmenleri, öğretmenler ve mezun öğrenciler katılmıştır. Misafirlere çayla birlikte ikramlarda bulunulmuştur. Çayın ardından okulda açılan el işleri ve resim sergileri gezilmiş, ayrıca okul müzesi ziyaret edilmiştir. Hatıra olarak öğrencilerle birlikte fotoğraflar çekilmiştir. Bu veda çayı,

⁴⁴⁹ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936 nr. 1665, s. 1.

⁴⁵⁰ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁴⁵¹ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁴⁵² Kaya, *a.g.t.*, s. 182.

⁴⁵³ "Yoksul Öğrencilere Yardım", *Haber*, 3 Şubat 1944, nr. 2454, s. 1.

Cumhuriyet İlkokulu'nun geçmişe duyduğu saygıyı ve mezunlarıyla olan güçlü bağlarını yansıtmıştır. Etkinlik, hem okulun eğitsel değerlerinin hem de toplumsal dayanışmanın önemini pekiştiren anlamlı bir anı oluşturmuştur⁴⁵⁴.

3.2. Dumlupınar İlkokulu

Dumlupınar İlkokulu, günümüzde Hacı Mahmut Mahallesi, 27 Mayıs Caddesi'nde eğitim ve öğretime devam etmektedir. Okul, üç katlı tek bir binadan oluşmuş ve arazi eğimine göre düzenlenmiştir. Ayrıca, girişli, bodrumlu, iki katlı, kırma çatılı, üstü balkonlu, öne çıkıntılı ve kâgir bir yapıya sahiptir. Ortadaki koridorun her iki yanında derslikler yer almıştır. Dış görünümü itibarıyla pencere üst ve alt hat çıkıntılı olup, diğer yapılarla uyumlu bir şekilde inşa edilmiştir⁴⁵⁵. Bu bina, günümüzde Dumlupınar Bilim ve Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır⁴⁵⁶.

1926'da, Hacı Mahmut Mahallesi'nde bulunan Afyon Lisesi'nin ilkokul kısmı ayrılarak, aynı binada Dumlupınar İlkokulu adı verilmiştir⁴⁵⁷. Bu bağlamda, Dumlupınar İlkokulu 1926-1927 öğretim yılında açılmıştır⁴⁵⁸. Ordu bulvarı İstasyon Caddesi'nde, bulunan okul 1929-1930 öğretim yılında eğitim faaliyetine devam etmiştir⁴⁵⁹. Dumlupınar İlkokulu, Afyon Lisesi'nin artan öğrenci ihtiyacı nedeniyle 1936'da liseye tahsis edilmiştir. 1938'de ise okul yıkılarak yerine lise ek binaları yapılmıştır. Dumlupınar İlkokulu, bir süre İttihat ve Terakki binasında hizmet verdikten sonra, Anıtpark'ın yanında inşa edilen yeni binasına taşınmıştır⁴⁶⁰.

Dumlupınar İlkokulu'nun yeni binası ve inşaat süreciyle ilgili gelişmeler şu şekilde olmuştur. 9 Ağustos 1937 Pazartesi günü, yeni yapılması planlanan Dumlupınar İlkokulu'nun projesi ve üzerine eklenmesi düşünülen katın uygunluğunu incelemek amacıyla Bayındırlık Bakanlığı Fen Heyeti'nden bir uzmanın Afyon'a geldiği bildirilmiştir⁴⁶¹.

3 Ocak 1938 Pazartesi günü, Millî Eğitim Bakanlığı, Dumlupınar İlkokulu binasını özel idareden satın alarak Afyon Lisesi'ne tahsis ettiğini bildirmiştir⁴⁶². Böylece, Dumlupınar İlkokulu'nun Afyon Lisesi'ne verilmesi üzerine Zafer Abidesi

⁴⁵⁴ “Cumhuriyet Okulu”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁴⁵⁵ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/kulturenvanteri/dumlupinar-ilkokulu>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁴⁵⁶ <https://dumlupinarbilsem.meb.k12.tr/>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁴⁵⁷ Kılıç, a.g.e., s. 49; Afyon İl Yıllığı 2001, s. 77; Atabek, a.g.e., s. 193.

⁴⁵⁸ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 299. Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 237.

⁴⁵⁹ “Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?”, *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

⁴⁶⁰ Özpınar, a.g.e., s. 165-330.

⁴⁶¹ “Dumlupınar Mektebi”, *Haber*, 9 Ağustos 1937, nr. 1775, s. 1.

⁴⁶² “Lise Binasına Yapılacak İlave”, *Haber*, 3 Ocak 1938, nr. 1813.

çevresinde yeni bir ilkokul yapılmasına karar verilmiştir. Bu okul binasının, Bayındırlık binasına bitişik olup, abideyi çevreleyen binalardan biri olması planlanmıştır⁴⁶³.

Binanın cephe genişliği 90 metre olup, keşif bedelinin 111.000 lira civarında olduğu belirtilmiştir. Okulun ihalesi, 6 Nisan 1938 Çarşamba günü İl Özel İdaresi'nde yapılmıştır. Okul inşaatının 23.000 liralık kısmının 25 Mayıs 1938'de bitmesi ve parasının 1937 mali yılı bütçesinden ödenmesi kararlaştırılmıştır. Diğer kısmının ise 1938 yılı sonunda tamamlanması düşünülmüştür⁴⁶⁴.

1937 yılında inşasına başlanan Dumlupınar İlkokulu için 10.926 lira harcanmıştır⁴⁶⁵. Dumlupınar İlkokulu bina inşasından artan paranın, yeni göreve başlayan ilkokul öğretmenlerinin araç ve gereç temini için kullanılması uygun görülmüştür⁴⁶⁶. Afyon 1938 şehir bütçesinden, Dumlupınar İlkokulu'nun inşası için 13.998 lira ayrıldığı bildirilmiştir⁴⁶⁷.

9 Mayıs 1938 Pazartesi günü, Dumlupınar İlkokulu'nun temel atma töreninin yapıldığı bildirilmiştir. Törende, İlkokul Başöğretmeni Ragıp ve Afyon Valisi Durmuş Evrendilek birer konuşma yapmıştır. Ayrıca, Afyon Belediye Başkanı Hüseyin Tiryakioğlu'nun kızı ve aynı zamanda Dumlupınar İlkokulu mezunu olan Müfide Tiryakioğlu da bir konuşma yapmıştır⁴⁶⁸.

Dumlupınar İlkokulu, dönemin eğitim anlayışını yansıtan ve hem fiziksel hem de kültürel gelişimi simgeleyen önemli bir yapı olarak öne çıkmıştır. Modernleşme sürecinde eğitim kurumlarının büyük bir rolü olduğu göz önüne alındığında, Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon merkezde inşa edilen büyük ve modern okul binaları arasında Dumlupınar İlkokulu da önemli bir yer tutmuştur⁴⁶⁹.

16 Ekim 1939 Pazartesi günü, Dumlupınar İlkokulu'nun çatısının yeniden yapılmak üzere yıkıldığı duyurulmuştur⁴⁷⁰. 22 Mayıs 1941 Perşembe günü, Cumhuriyet Meydanı'nda inşaatı yarıda kalmış ve bahçesi bulunmayan Dumlupınar İlkokulu binasının, Beden Terbiyesi Bölge Teşkilatı'na jimnastik salonu yapmak için satıldığı bildirilmiştir. Böylece okulun başka bir yerde yapılmasına karar verilmiştir. Beden

⁴⁶³ “Dumlupınar Mektebinin de İhalesi Yapıldı”, *Haber*, 11 Nisan 1938 nr. 1838, s. 1.

⁴⁶⁴ “Dumlupınar Mektebinin de İhalesi Yapıldı”, *Haber*, 11 Nisan 1938 nr. 1838, s. 1.

⁴⁶⁵ Kaya, *a.g.t.*, s. 80.

⁴⁶⁶ “Öğretmenlerin Teçhizat Bedelleri”, *Haber*, 18 Nisan 1938, nr. 1840, s. 1.

⁴⁶⁷ “Vilayet Bütçesine Bir Bakış”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1 1938 yılında, Afyon Belediyesi'nin bütçesi 222.100 olarak belirlenmiştir. Kaya *a.g.t.*, s. 61.

⁴⁶⁸ “Bir Temel Atma Töreni Daha”, *Haber*, 9 Mayıs 1938, nr. 1846, s. 1.

⁴⁶⁹ “Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?”, *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁴⁷⁰ “Yeni Binalar”, *Haber*, 16 Ekim 1939, nr. 1986, s. 1.

Terbiyesi Umum Müdürlüğü tarafından satın alınan bina için ilk taksit olarak 20.000 lira verilmesi uygun görülmüştür. Dumlupınar İlkokulu'nun kamulaştırılması ise halk tarafından uygun bulunmamıştır⁴⁷¹.

7 Mayıs 1942'de, Yeni Dumlupınar İlkokulu'nun İstasyon Caddesi üzerindeki boş arsalardan birinde yapılmasına karar verilmiştir⁴⁷². Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı, bina inşasını iletmiştir. Büyük salonları olan bu binanın Afyon'un en büyük binalarından birisi olması düşünülmüştür⁴⁷³. Yeni Dumlupınar İlkokulu inşasının, İstasyon Caddesi üzerinde yapıldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bu bilgilere göre, Dumlupınar İlkokulu'nun tam olarak nerede ve ne zaman açıldığı tespit edilememiştir. Ancak, günümüzdeki ilkokul binasının uzun yıllardır eğitim faaliyetine devam etmesi ve 1938'de inşasına başlanan bina ile aynı adreste bulunması nedeniyle, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne satılan binanın bir bölümünde açıldığı tahmin edilmiştir.

Dumlupınar İlkokulu'ndaki öğretmenlerin terfi ve görev değişiklikleri şu şekilde olmuştur. 1936'da Dumlupınar İlkokulu'nda 6 öğretmen görev yapmıştır⁴⁷⁴. 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Dumlupınar İlkokulu'ndan Süleyman Bey, Ragıp Bey, Ziya Bey ve Talia Hanım'ın birer derece terfi ettiği bildirilmiştir. Bu durumda, okulda görev yapan 6 öğretmenden 4'ü terfi etmiştir. ve bu da okulun eğitim kalitesinin artmasına katkı sağlamıştır⁴⁷⁵.

10 Haziran 1937 Perşembe günü, Müyessere Hanım ve Tahir Bey'in birer derece terfi ettikleri duyurulmuştur⁴⁷⁶. 12 Ocak 1939 Perşembe günü, Dumlupınar İlkokulu öğretmenlerinden Ragıp Olgun, Süleyman Bey ve Ziya Demirel'in, görev süreleri dolduğu ve müfettiş raporlarında başarılı oldukları için maaşlarının birer derece yükseldiği belirtilmiştir⁴⁷⁷. 8 Haziran 1942 Pazartesi günü, İlköğretim Disiplin Kurulu üyeliğine Dumlupınar İlkokulu Başöğretmeni Ragıp Olgun'un seçildiği bildirilmiştir. Bu gelişmeler, Dumlupınar İlkokulu'nun eğitim kalitesini artırmaya yönelik çabalarını ve öğretmen kadrosunun sürekli olarak desteklendiğini göstermiştir⁴⁷⁸.

⁴⁷¹ "Dumlupınar Mektebi", *Haber*, 22 Mayıs 1941, nr. 2184, s. 1.

⁴⁷² "Yeni Bir İlkokul Yapılacak", *Haber*, 7 Mayıs 1942, nr. 2279, s. 1.

⁴⁷³ "Şehrimiz Büyük Bir Yapı Kazanıyor", *Haber*, 27 Eylül 1943, nr. 2420, s. 1.

⁴⁷⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 383.

⁴⁷⁵ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁴⁷⁶ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁴⁷⁷ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁴⁷⁸ "İlköğretim İnzibat Meclisi Azalığı", *Haber*, 8 Haziran 1942, nr. 2288, s. 1.

Okulun faaliyetlerine baktığımızda, 23 Ocak 1929 Pazartesi günü, Dumlupınar İlkokulu öğrencileri tarafından okulun bir toplantı düzenlenmiştir. Diğer ilkokulların beşinci sınıf öğrencileri de davet edilmiştir. Toplantıda temsiller yapılmış ve marşlar söylenmiştir. Bu etkinlik, Dumlupınar İlkokulu öğrencilerinin sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlarken, aynı zamanda diğer okullarla işbirliği ve dayanışma ruhunu pekiştirmiştir⁴⁷⁹.

Dumlupınar İlkokulu'nda eğitim gören öğrencilerin desteklenmesi amacıyla çeşitli yardım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Besler Aşevi sahibi Salim Pancar, Dumlupınar İlkokulu'ndan 10 öğrenciye, 1943 ve 1944 yıllarında ders sonuna kadar parasız yemek vermiştir. Bu tür yardımlar, hem öğrencilerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamış hem de toplumun eğitimdeki rolünü ve dayanışmasını pekiştirmiştir⁴⁸⁰.

3.3. KADINANA İLKOKULU

Günümüzde Afyon merkez Dumlupınar Mahallesi, Milli Egemenlik (Bankalar) Caddesi No:15'te bulunan Kadınana İlkokulu, güneydeki Kadınana (Ambaryolu) Caddesi'ne cepheli bir konumda yer almakta olup, halen eğitim faaliyetini sürdürmektedir⁴⁸¹.

Kadınana İlkokulu'nun mimari yapısı, işlevsellik ve estetik açıdan dikkat çeken özellikler taşımıştır. İlkokulun mimari yapısı şu şekilde olmuştur. Kadınana İlkokulu, zemin, giriş ve üst kat olmak üzere üç katlı, 10 derslikli ve Marsilya kiremit örtülü, kırma çatılı bir binadan oluşmuştur. Binanın her iki yanında ön ve arkada 1,5 metre, ortasında ise ön ve arkada 0,7 metrelik çıkmalarla binaya derinlik ve genişlik kazandırılmıştır. Her üç kattaki pencere sayıları aynıdır; zemin kattaki pencereler küçük dikdörtgen, üst kattaki pencereler ise sivri kemerli dikdörtgen formla tasarlanmıştır⁴⁸².

Her iki yöne açılan kapılar, demir doğramalı çift kanatlı olup, önde aşağıya doğru genişleyen taş korkuluklu bir merdiven bulunmuştur. Arkada ise iki yana açılarak inilen, Atatürk büstünün yer aldığı ve demir parmaklıklarla çevrilmiş bir merdiven mevcut bulunmuştur. Ayrıca, zemin kattaki iki pencere kapı haline getirilerek bahçeye

⁴⁷⁹ “Mekteplerde”, *Son Haber*, 28 Aralık 1929, nr. 880, s. 1.

⁴⁸⁰ “Salim Pancar'ın Hamiyeti”, *Haber*, 21 Aralık 1944, nr. 2542, s. 1.

⁴⁸¹ İbrahim Yüksel, *Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih*, T.C. Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Ankara 2005, s. 27. Başlangıçta Milli Egemenlik, Kadınana ve Yüzbaşı Ağah caddeleri olmak üzere üç cepheli olarak inşa edilen Kadınana İlkokulu'nun Yüzbaşı Ağah Caddesi'ne bakan cephesi, 1960'lı yıllarda tek katlı bir sıra dükkân yapılarak kapatılmıştır. Doğusunda ise evler ve dükkânlar yer almıştır. Tapuya ise 1 pafta, 3861 ada, 1 parsel numarasıyla kayıt edilmiştir. Yüksel, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁸² Yüksel, *a.g.e.*, s. 29.

giriş çıkış sağlanmıştır. Zemin katta salon, depo ve tuvaletler; giriş katında idari bölüm ve derslikler; üst katta ise derslikler bulunmuştur⁴⁸³.

Kadınana İlkokulu'nun inşasına, 1926 yılında eski iki mezar arasında bulunan alanda başlanmıştır. İlkokul 1929-1930 öğretim yılında hizmete girmiştir⁴⁸⁴. Kadınana İlkokulu, dönemin eğitim anlayışını yansıtan ve aynı zamanda fiziksel ve kültürel gelişimi simgeleyen önemli bir yapı olarak dikkat çekmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde, modernleşme sürecinde eğitim kurumlarının büyük bir rolü olduğu düşünüldüğünde, Afyon merkezde inşa edilen büyük ve çağdaş okul binaları arasında Kadınana İlkokulu önemli bir yere sahiptir⁴⁸⁵.

1923-1932 yılları arasındaki dönem, Erken Cumhuriyet Ulusal Mimarlık Dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Kadınana İlkokulu, dönemin mimari anlayışını yansıtmıştır. Mimarlar Vedat Bey ve Kemalettin Bey, bu dönemin iki büyük ustası olarak yapıtlarıyla Ulusal Mimarlık örneklerini oluşturmuşlardır. Kadınana İlkokulu binasında da, Mimar Kemalettin Bey'in çizgileri ve izleri gözlemlenmiştir⁴⁸⁶.

Kadınana İlkokulu, tarihi ve kültürel bir öneme sahip olup, adını tarihi kaynaklara göre Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad bin Feramuz'un kızlarından almıştır. Moğol tehlikesinden kaçan üç kız kardeş, Melek Peyker, Naime Gevher ve Asiye, sadık adamları Ömer Ağa ve yardımcılarıyla birlikte Konya'dan Afyon'a göç etmişlerdir. Afyon'a yerleşen bu üç kız kardeş, beraberlerinde getirdikleri hazinelerini halkın yararına harcamış ve yaptıkları hayır işleriyle büyük sevgi ve saygı kazanmışlardır. Bu kız kardeşlerin anısını yaşatmak amacıyla, Afyon'da inşa edilen okula "Kadınana" adı verilmiştir. Bu nedenle okul, bölgedeki önemli bir eğitim kurumu olmanın yanı sıra, tarihi bir mirası da yaşatmıştır⁴⁸⁷.

Kadınana İlkokulu'ndaki öğretmenlerin başarıları ve terfileri şu şekilde olmuştur. 1936 yılında Kadınana İlkokulu'nda 9 öğretmen görev yapmıştır⁴⁸⁸. 25 Haziran 1936

⁴⁸³ Yüksel, *a.g.e.*, s. 29.

⁴⁸⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 299. Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237. Özpınar, *a.g.e.*, s. 331. Bir başka kaynağa göre, Kadınana İlkokulu'nun 10.000 lira ile 2 Nisan 1928'de tamamlanarak eğitime başladığı belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 193. Bir başka kaynağa göre, 40.000 lira harcanarak 2 Nisan 1928'de eğitime başlandığı belirtilmiştir. Yüksel, *a.g.e.*, s.27. Bir başka kaynağa göre, tabloda okulun inşasına 1939 yılında başlandığı ve 16.208 lira harcandığı belirtilmiştir. Kaya, *a.g.t.*, s. 80.

⁴⁸⁵ "Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁴⁸⁶ Yüksel, *a.g.e.*, s. 28-29. Erken Cumhuriyet Dönemi ulusal mimari yapılardan biri olması nedeniyle, Konya Kültür ve Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 5 Temmuz 1995'te 2318 sayılı karar ile koruma altına alınmıştır. Özpınar, *a.g.e.*, s. 331; Yüksel, *a.g.e.*, s. 30.

⁴⁸⁷ Yüksel, *a.g.e.*, s. 27. 2013-2014 öğretim yılında okul binasının, kayıt olan öğrencilere yetmemesi sonucu, Kadınana İlköğretim Okulu, Afyonkarahisar Valiliği kararı ile Kadınana İmam Hatip Ortaokulu'na dönüştürülmüştür. Günümüzde Kadınana İmam Hatip Ortaokulu olarak eğitim faaliyetine devam etmektedir. Yüksel, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁸⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 383.

Perşembe günü, Kadınana İlkokulu öğretmenlerinden Mehmet Keskin ve Nuriye Hanım'ın birer derece terfi ettikleri bildirilmiştir⁴⁸⁹. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Tevfik Bey, İsmail Bey, Oğuz Bey, Haydar Bey ve Mustafa Enver'in birer derece terfi ettiği duyurulmuştur⁴⁹⁰. 12 Ocak 1939 Perşembe günü, Kadınana İlkokulu Başöğretmeni Mehmet Keskin'in, görev süresi dolduğu ve müfettiş raporlarında başarılı olduğu için maaşının bir derece yükseldiği belirtilmiştir. Bu terfiler okulun eğitim kalitesini ve öğretmenlerin eğitim sürecindeki katkılarını yansıtmıştır⁴⁹¹.

Kadınana İlkokulu'nda, eğitim öğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak çeşitli ders tatbikatları gerçekleştirilmiştir. Kadınana İlkokulu'nda öğretim programları kapsamında ders tatbikatları yapılmıştır. Bu çerçevede, 12 Ekim 1929 Cumartesi günü, Kadınana İlkokulu Başöğretmeni Lamia Hanım ve öğrencileri, Ankara'ya giderek Adalet Sarayı'nda ağır ceza mahkemesindeki bir yargılama davasına katılmışlardır. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin eğitim hayatlarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinciyle yetişmelerine katkı sağlamıştır⁴⁹².

3 Ocak 1938'de, ilkokul öğretmenleri arasında her hafta çarşamba günleri öğleden sonra Mesleki Konferanslar verilmesine karar verildiği bildirilmiştir. Bu konferanslar için Kadınana İlkokulu'nun tahsis edildiği belirtilmiştir. Bu karar, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemeyi ve eğitim kalitesini artırmayı hedeflemiştir. Kadınana İlkokulu'nun bu tür etkinliklere ev sahipliği yapması, okulun eğitimdeki rolünü pekiştiren önemli bir adım olmuştur⁴⁹³.

Afyon merkez ve merkeze bağlı ilkokul öğretmenleri, Maarif Müdürlüğü'nün daveti üzerine 4 Ekim 1939 Çarşamba günü saat 14.00'te Kadınana İlkokulu'nda toplanmışlardır. Toplantıda, ders yılı içinde uygulanması planlanan bazı konular hakkında görüş alışverişinde bulunulmuş ve verilen kararların ana konularını belirlemek amacıyla bir heyet oluşturulmuştur. Toplantılar, 5 Ekim 1939 Perşembe günü de devam ettiği için dersler yapılmamıştır. Sonuç olarak, Kadınana İlkokulu'nda yapılan toplantılar, eğitimle ilgili önemli kararların alınmasına katkı sağlamıştır⁴⁹⁴.

⁴⁸⁹ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁴⁹⁰ “Terfi Eden Öğretmenler”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁴⁹¹ “Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler”, *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁴⁹² “Mektepler”, *Son Haber*, 13 Ekim 1929, nr. 820, s. 2.

⁴⁹³ “Meslek Konferansları”, *Haber*, 3 Ocak 1938, nr. 1813, s. 1.

⁴⁹⁴ “Muallimler Kurulu”, *Haber*, 5 Ekim 1939, nr. 1983, s. 1.

3.4. NAMIK KEMAL İLKOKULU

Günümüzde Afyon, Tacı Ahmet Mahallesi, Kubbeli Caddesi'nde bulunan Namık Kemal İlkokulu, 1926-1927 eğitim-öğretim yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır⁴⁹⁵. Namık Kemal İlkokulu, 1929'da Küçük Demirciler Caddesi'nde eğitim faaliyetine devam etmiştir⁴⁹⁶. Namık Kemal İlkokulu binası birçok kez değişmiştir. Yusuf Hoca İlkokulu, Cumhuriyet döneminde Namık Kemal İlkokulu adını almıştır⁴⁹⁷. Ayrıca Yeni Cami Medrese binası da bir dönem Namık Kemal İlkokulu olarak kullanılmıştır⁴⁹⁸. Ancak, Yusuf Hoca İlkokulu'nun ve Yeni Cami Medrese binasının hangi dönemlerde Namık Kemal İlkokulu olarak kullanıldığı tespit edilememiştir.

Namık Kemal İlkokulu için yeni bir bina yapılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda okulun yeni binası ve inşaat süreciyle ilgili gelişmeler şu şekilde olmuştur: Kubbeli Mahallesi'nde (şu anki Tacı Ahmet Mahallesi) James McNaughton tarafından inşa edilen Protestan Kilisesi'nin okul binası olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kilise, Kurtuluş Savaşı sırasında Askeri Hastane olarak da hizmet vermiştir. Cumhuriyet İlkokulu'nun yanında bulunan mevcut Namık Kemal İlkokulu binası, artan öğrenci sayısına yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle, Yukarı Pazar Mahallesi'nde bulunan Protestan Kilisesi'nin Namık Kemal İlkokulu'na dönüştürülmesine karar verilmiştir. Gerekli resmi işlemlerin tamamlanabilmesi için Afyon Valisi Ziya Tekeli tarafından özel muhasebe müdürlüğüne talimat verilmiştir⁴⁹⁹.

Protestan Kilisesi'nin, Yukarı Pazar Mahallesi'nin okul ihtiyacını karşılaması için binanın tamirine başlanması gerektiği bildirilmiştir. Bunun üzerine Vali Ziya Tekeli, Afyon Belediye Başkanı ve Bayındırlık Müdürü bölgeye gitmişlerdir. Kilisenin tamiri için ne kadar paraya ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Kilise binası, Özel İdare Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Ders yılı başında, Namık Kemal İlkokulu'nun Protestan Kilisesi binasında eğitime başlaması için gerekli işlemler yapılmıştır. Böylece, bu okulun şehrin en kalabalık bölgesinin okul ihtiyacını karşılaması amaçlanmıştır⁵⁰⁰. Bu bağlamda Namık Kemal İlkokulu, 1947'de yeni binasına taşınmıştır⁵⁰¹.

⁴⁹⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298, s. 1.

⁴⁹⁶ "Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?", *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

⁴⁹⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 228-229; Atabek, *a.g.e.*, s. 192.

⁴⁹⁸ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 285. Medreseler 1924'te kapandığında, Yeni Cami Medrese binası 1924'te İmam Hatip Mektebi olarak kullanılmaya başlanmış, 1926'dan 1930 yılına kadar Cumhuriyet İlkokulu olarak faaliyet göstermiş, bu tarihten sonra ise Namık Kemal İlkokulu olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 285.

⁴⁹⁹ "Yeni Okul", *Haber*, 22 Mayıs 1947, nr. 2785, s. 1.

⁵⁰⁰ "Okul İşleri", *Haber*, 2 Haziran 1947, nr. 2788, s. 1.

⁵⁰¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 367.

Namık Kemal İlkokulu'nda, 1936 ile 1939 yılları arasında öğretmenlerin görevleri ve başarıları doğrultusunda çeşitli terfi ve maaş artışları yaşanmıştır. 1936'da, Namık Kemal İlkokulu'nda 4 öğretmen görev yapmıştır⁵⁰². 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Namık Kemal İlkokulu öğretmenlerinden İbrahim Bey'in bir kademe terfi ettiği bildirilmiştir⁵⁰³. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Muhtar Bey ve Şevkiye Hanım'ın birer kademe terfi ettiği duyurulmuştur⁵⁰⁴. 12 Ocak 1939 Perşembe günü, Namık Kemal İlkokulu öğretmenlerinden İbrahim Oskay ve Hatice Özata'nın görev sürelerinin dolduğu ve başarılarının müfettiş raporlarıyla belirlendiği için maaşlarının birer kademe yükseldiği duyurulmuştur. Bu gelişmeler, okulda öğretmenlerin başarılarının takdir edilerek, görevlerine olan katkılarının artırılmasına yönelik önemli adımlar atıldığını göstermiştir⁵⁰⁵.

3.5. GEDİK AHMET PAŞA İLKOLULU

Gedik Ahmet Paşa İlkokulu, günümüzde Afyon Merkez Marulcu Mahallesi, Kurtuluş Caddesi, Şehit Yüzbaşı Erdinç Satır Er Sokak No: 2'de bulunan bir okul olup, 16 derslik, kütüphane, yemekhane, çok amaçlı salon ve oyun odası bulunmuştur⁵⁰⁶. Afyon'da, eğitim tarihinde önemli bir yer tutan Gedik Ahmet Paşa Mektebi'nin geçmişi, 1883 yılına kadar uzanmıştır. Gedik Ahmet Paşa Mektebi, 1883-1884 öğretim yılında Afyon merkezde İptidai Mektebi olarak açılmıştır⁵⁰⁷.

Gedik Ahmet Paşa İlkokulu, İmaret Külliyesi içinde fırın evi ve mezarlık yerine, II. Abdülhamit döneminde Mutasarrıf İbrahim Sarım Bey'in öncülüğünde ahşap olarak yapılmıştır. Okulun 1913 yılına ait “Gedik Ahmet Paşa İptidai Mektebi Müdüriyeti” adında bir mührü bulunmuştur⁵⁰⁸. Ahmet Sami Bey, 14 Eylül 1914'te ilkokulda 100 kuruş maaşla öğretmen olarak görevlendirilmiştir. 20 Şubat 1915 tarihine kadar görevine devam etmiştir⁵⁰⁹. 1926-1927 öğretim yılında, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu olarak eğitim faaliyetini sürdürmüştür⁵¹⁰. Cumhuriyet döneminde, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'nun binası ile ilgili yeterli bilgi bulunamamıştır. Okulun, yeni bina yapılana

⁵⁰² Yaşar, *a.g.e.*, s. 383.

⁵⁰³ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁵⁰⁴ “Terfi Eden Öğretmenler”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁵⁰⁵ “Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler”, *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁵⁰⁶ <https://www.zingat.com/okul/gedik-ahmet-pasa-ilkokulu-25320>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024). Gedik Ahmet Paşa İlkokulu binası 1951'de yıkılarak, yeri Taş Medrese'nin önündeki yeşil alan olmuştur. Yeni okul binası ise Kurtuluş Caddesi üzerinde yaptırılmıştır. Göñçer, *a.g.e.*, s. 80; Özpinar, *a.g.e.*, s. 334.

⁵⁰⁷ Özpinar, *a.g.e.*, s. 334; Ilgar, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, s. 228-229.

⁵⁰⁸ Göñçer, *a.g.e.*, s. 80-81; Özpinar, *a.g.e.*, s. 334;

⁵⁰⁹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁵¹⁰ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 298.

kadar İmaret Külliyesi içinde eğitimine devam ettiği tahmin edilmiştir. İlkokul, günümüzdeki binasında 1951'de eğitim vermeye başlamıştır⁵¹¹.

Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'nda, çeşitli eğitim faaliyetleri ve etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda 13 Ekim 1929 tarihinde, ilköğretim programları gereği Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'nda ders tatbikatı yapıldığı bildirilmiştir. Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'ndan bir sınıf, öğretmenleri Muhittin Bey tarafından Demirci Dükkânları'nda gezdirilmiştir. Bu etkinlikler, okulun eğitim kalitesini artırmaya yönelik önemli adımlar olmuştur⁵¹².

Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'nda 1936-1939 yılları arasında öğretmenlerin terfi ve maaş artışları ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1936'da, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu'nda 7 öğretmen görev yapmıştır⁵¹³. 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu öğretmenlerinden Makbule Hanım'ın bir kademe terfi ettiği belirtilmiştir⁵¹⁴. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Zihni Bey, Hasan Bey ve Sabri Bey'in birer kademe terfi ettiği bildirilmiştir⁵¹⁵.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu öğretmeni Cahide Üçgül'ün, görev sürelerinin dolduğu ve başarılarının müfettiş raporlarıyla tespit edildiği için maaşının bir kademe yükseldiği duyurulmuştur. Bu gelişmeler, okulda öğretmenlerin başarılarının takdir edilerek, eğitimdeki verimliliğin artırılmasına yönelik adımlar atıldığını göstermiştir⁵¹⁶.

3.6. İSMET PAŞA İLKOKULU

Afyon'da, eğitim tarihinde önemli bir yer tutan İsmet Paşa İlkokulu'nun geçmişi, 1922 yılına kadar uzanmıştır. 1922'de Afyon'da, Mecidiye Mahallesi'nde, Çukurtarla mevkiinde Rehber İrfan adıyla bir ilkokul açılmıştır. Bu okulun adı, 1926-1927 öğretim yılında İsmet Paşa İlkokulu olmuştur⁵¹⁷. İsmet Paşa İlkokulu, Mecidiye Mahallesi'nde 1929-1930 öğretim yılında eğitim faaliyetine devam etmiştir⁵¹⁸.

İsmet Paşa İlkokulu'nda, 1936-1939 yılları arasında öğretmenlerin terfi ve maaş artışlarıyla ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1936'da, İsmet Paşa İlkokulu'nda 7

⁵¹¹ <https://gap.meb.k12.tr/tema/icerik.php?KATEGORINO=813629>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁵¹² "Mektepler", *Son Haber*, 13 Ekim 1929, nr. 820, s. 1.

⁵¹³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 383.

⁵¹⁴ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁵¹⁵ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁵¹⁶ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁵¹⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298; Atabek, *a.g.e.*, s. 193.

⁵¹⁸ "Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?", *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

öğretmen görev yapmıştır⁵¹⁹.25 Haziran 1936 Perşembe günü, İsmet Paşa İlkokulu öğretmenlerinden Tayyar Bey ve Şefik Bey'in birer kademe terfi ettiği bildirilmiştir⁵²⁰. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Yahya Bey'in bir kademe terfi ettiği duyurulmuştur⁵²¹.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, İsmet Paşa İlkokulu Başöğretmeni Şefik Gürkay ile öğretmenler Mesude Oyal ve Sadiye Başaran'ın görev sürelerinin dolduğu ve başarılarının müfettiş raporlarıyla tespit edildiği için maaşlarının birer kademe yükseldiği bildirilmiştir. Bu gelişmeler, öğretmenlerin başarılarının ödüllendirilmesiyle okulda eğitim kalitesinin yükseltilmeye çalışıldığını göstermiştir⁵²².

Afyon'da eğitim alanında önemli gelişmeler yaşanırken, öğretmenler arasında mesleki paylaşımların yapıldığı toplantılar da düzenlenmiştir. Okulun faaliyetlerine baktığımızda, Afyon'da bulunan ilkokul öğretmenleri, 14 Aralık Çarşamba günü Halkevinde mesleki bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantıda, İsmet Paşa İlkokulu Başöğretmeni Şefik Gürkay bir konuşma yapmıştır. Ardından, Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin kısa bir konuşma yaparak, çağın bir çocuk çağı olduğunu vurgulamıştır. Çocuğun ancak bu asırda anlaşılmaya başlandığını belirtmiştir. Toplantılar her Çarşamba günü halkevinde yapılmıştır. Bu toplantılar, öğretmenlerin mesleki gelişimini destekleyerek, çağın eğitim anlayışına uygun olarak çocuklara yönelik daha etkili bir eğitim süreci oluşturulmasına katkı sağlamıştır⁵²³.

3.7. SAHİPATA İLKOKULU

Afyon'da eğitim tarihinde önemli bir yer tutan Numune İlkokulu'nun açılışı, devlet mülkü olan bir evin eğitim amaçlı kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Avukat Ballı Bekir Bey, 1909'da Mecidiye Mahallesi'nde, Çukurtarla mevkiinde tarla üzerine şahsına ait bir ev yaptırmıştır. Bekir Bey, devlete borçlandığı için evine el konulmuştur. 1915'te ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından bu evde altı sınıflı Numune İlkokulu açılmıştır. Bu durum, eğitim için mevcut kaynakların verimli bir şekilde değerlendirildiğini ve bölgedeki eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önemli bir adım atıldığını göstermiştir⁵²⁴.

Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan zorluklara rağmen okul, eğitim faaliyetlerine devam ederek bölgedeki eğitim ihtiyacını karşılamaya önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

⁵¹⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 383.

⁵²⁰ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁵²¹ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁵²² "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁵²³ "Mesleki Toplantı", *Haber*, 19 Aralık 1938, nr. 1905, s. 1.

⁵²⁴ Atabek, *a.g.e.*, s. 193.

Bu bağlamda, 1918 yılına kadar Numune İlkokulu eğitimine devam etmiştir. Ancak, Milli Mücadele döneminde okul binasında düşman askerleri konaklamıştır⁵²⁵. Bu okul, 1922'de Rehber İrfan adıyla tekrar açılmıştır. 1926'da ise adı İsmet Paşa İlkokulu olarak değiştirilmiş, daha sonra Sahipata İlkokulu olarak adlandırılmıştır⁵²⁶.

3.8. SAKARYA İLKOKULU

Afyon'daki eğitim kurumlarının tarihsel gelişimi, okulun ismi ve yer değişiklikleriyle şekillenmiştir. 1925-1926 öğretim yılında Afyon Merkez Kız İlkokulu olarak açılmış, 1926'da ise Sakarya Kız Numune İlkokulu adını almıştır⁵²⁷. Afyon'da, 1926-1927 öğretim yılında Sakarya İlkokulu olarak faaliyete geçilmiştir⁵²⁸. Sakarya İlkokulu, 1929-1930 öğretim yılında Ermeni Mahallesi'nde eğitimine devam etmiştir⁵²⁹.

Sakarya İlkokulu'nda, öğrencilere yönelik çeşitli yardımlar sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Bu bağlamda Sakarya İlkokulu'nda oluşturulan Himaye Heyeti tarafından, fakir öğrencilere elbise ve ayakkabı temin etmek amacıyla bir eşya piyangosu düzenlenmiştir. Piyango çekilişinin 15 Ocak 1932 Cuma günü yapılması kararlaştırılmış, ancak çekiliş 22 Ocak 1932 Cuma günü saat 14.00'e ertelendiği duyurulmuştur. Bu etkinlikler, okulun öğrencilerine sağlanan desteğin ve dayanışmanın önemli bir göstergesi olmuştur⁵³⁰.

Sakarya İlkokulu'ndaki öğretmen kadrosuna, yeni bir öğretmen görevlendirilmiştir. Bu bağlamda 29 Ekim 1934'te 1600 lira maaşla Hüseyin Nazif Balcıoğlu, Sakarya İlkokulu'na ikinci öğretmen olarak atanmıştır. Nazif Bey, bu okulda 31 Ekim 1936 tarihine kadar görev yapmıştır. Bu atama, okulun eğitim kadrosunun güçlenmesine katkı sağlamış ve öğretim faaliyetlerinin devamlılığını sağlamıştır⁵³¹.

⁵²⁵ https://sahipata.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_12633401.html. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

⁵²⁶ Atabek, *a.g.e.*, s. 193. 1950 yılında alınan bir kararla, okula Anadolu Selçuklu Devleti'nin değerli adamlarından Fahrettin Ali Sahipata'nın adı verilmiştir. https://sahipata.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_12633401.html. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

⁵²⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237; Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

⁵²⁸ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298.

⁵²⁹ "Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?", *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

⁵³⁰ "Sakarya Mektebinin Piyangosu", *Son Haber*, 14 Ocak 1932, nr. 1239, s. 1.

⁵³¹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

3.9. 27 AĞUSTOS İLKOKULU

27 Ağustos İlkokulu'nun tarihi, Birinci Dünya Savaşı sırasında inşa edilen Sanayi Mektebi'ne dayanmıştır. Bu bağlamda okul Birinci Dünya Savaşı sırasında Afyon Valisi Şevket Bey tarafından, yatılı olarak Hamidiye Mahallesi'nde Sanayi Mektebi olarak inşa edilmiştir⁵³². Sanayi Mektebi, 1917-1918 öğretim yılında açılmıştır⁵³³. Fransız kuvvetleri tarafından işgal edilen okulun 10 Şubat 1920'de boşaltıldığı bildirilmiştir. Böylece okulun Darülmualiminin olarak eğitime devam etmesine karar verilmiştir⁵³⁴.

Sanayi Mektebi'nin tarihsel süreci, Cumhuriyet Dönemi'nde önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Sanayi Mektebi, Cumhuriyet Dönemi'nde tamir edilerek 1 Ekim 1943'te Erkek Sanat Okulu olarak eğitime başlamıştır. 1944-1945 öğretim yılında ise Erkek Sanat Enstitüsü olarak eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Erkek Sanat Enstitüsü, 1947'de yeni binasına taşınmıştır. Sanayi Mektebi binası ise Afyon'un Kurtuluş günü olan 27 Ağustos'ta, 27 Ağustos İlkokulu olarak eğitime devam etmiştir⁵³⁵. Günümüzde okul, aynı binasında (Hamidiye Mah. Altınay Sokak) 27 Ağustos İlkokulu olarak eğitim faaliyetine devam etmektedir⁵³⁶.

3.10. ALİ ÇETİNKAYA İLKOKULU

12 Aralık 1935'te, Zafer Anıtı çevresinde yapılması planlanan ve Ali Çetinkaya'nın adını taşıyan ilkokul binası için kamulaştırma işlemlerine başlandığı duyurulmuştur. Bu okul için, Demirciler Çarşısı ve Anıstana Mahallesi'nden 20 bina ve arsanın kamulaştırılmasına karar verilmiştir. Bu kamulaştırma işlemleri, Ali Çetinkaya İlkokulu'nun inşasının önünü açmış ve okulun yapımına zemin hazırlamıştır. ⁵³⁷. Böylece Ali Çetinkaya İlkokulu'nun inşasına 1937'de başlamış ve önemli bir bütçe ayrılmıştır. Bu okulun inşası için 83.535 lira harcandığı belirtilmiştir⁵³⁸. Ali Çetinkaya İlkokulu ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır ve okulun açılış tarihi tam olarak tespit edilememiştir.

⁵³² Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344.

⁵³³ Atabek, *a.g.e.*, s. 193.

⁵³⁴ “Eski Afyon Gazetelerinden Nakiller”, *Haber*, 24 Kasım 1947, nr. 2832, s. 1.

⁵³⁵ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Erkek Sanat Enstitüsü) Briefing Dosyası.

⁵³⁶ https://27agustos.meb.k12.tr/icerikler/okulumuzun-tarihcesi_14630164.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁵³⁷ “Yeni Okul İçin İstimlak”, *Haber*, 12 Aralık 1935, nr. 1611, s. 1.

⁵³⁸ Kaya, *a.g.t.*, s. 80.

4. İLÇELERDEKİ İLKOKULLAR

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanında yapılan reformlar ve yatırımlar, köylerden şehirlere kadar geniş bir alanda etkili olmuştur. Afyon'da da bu dönemde ilkokul sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'un ilçe merkezlerinde ve köylerinde pek çok ilkokul açılmıştır. Bu kapsamda, Bolvadin, Sandıklı, Emirdağ, Dinar, Şuhut, Sinanpaşa ve Çay ilçelerinde bulunan ilkokullar detaylı bir şekilde verilmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'un nahiyelerinde bulunan ilkokullar da şu şekilde sıralanmıştır.

1935'te, Büyük Çobanlar ilçesinin merkez ve köylerinde; İscehisar Köyü, Işıklar Köyü, Gebecik Köyü, Göynük Köyü ve Feleli Köyü'nde ilkokullar eğitim vermeye devam etmiştir. Eğret ilçesi merkez ve köylerinde ise; Eğret Merkez İlkokulu, Düğür Köyü, Karaca Ahmet Köyü ve İhsaniye Köyü'nde ilkokullar yer almıştır⁵³⁹.

Büyük Çobanlar'da bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 ve 1935 yıllarında 3.960 TL ödenek ayrılmıştır. Eğret'teki ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına ise 1934 ve 1935 yıllarında 3.792 TL ödenek ayrılmıştır⁵⁴⁰.

1935'te Hocalar merkez ve köylerinde; Hocalar Merkez İlkokulu, Ahur Hisar Köyü, Yavaşlar Köyü, Çepni Köyü, Dola Köyü ve Çalca Köyü ilkokulları faaliyet göstermiştir. Aynı yıl, Dazkırı (Tazkırı) merkez ve köylerinde ise; Tazkırı Merkez İlkokulu, Başmakçı Köyü, Evciler Köyü, Çardak Köyü, Aşağı Apa Köyü, Yukarı Apa Köyü, Kızılözen Köyü, Bozkurt Köyü, Kırıklar Köyü ve Tutluca Köyü ilkokulları eğitim vermiştir⁵⁴¹.

Hocalar'da bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 2.544 TL, 1935 yılında ise 3.576 TL ödenek ayrılmıştır. Dazkırı'daki ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına ise, 1934 yılında 14.460 TL, 1935 yılında ise 14.772 TL ödenek ayrılmıştır⁵⁴².

1935'te, Haydarlı merkez ve köylerinde Haydarlı İlkokulu, Tatarlı Köyü, Kadınlar Köyü ve Huri Köyü ilkokulları faaliyet göstermiştir. Aynı yıl, İshaklı merkez ve köylerinde ise İshaklı Merkez İlkokulu, Dereçine Köyü, Kırca Köyü, Üç Kuyu Köyü,

⁵³⁹ Metin, *a.g.t.*, s. 47.

⁵⁴⁰ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁵⁴¹ Metin, *a.g.t.*, s. 48.

⁵⁴² Metin, *a.g.t.*, s. 51.

Çiftlik Köyü ve Karapınar Köyü ilkokulları eğitim vermiştir⁵⁴³. İshaklı'da bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 ve 1935 yıllarında 7.896 TL ödenek ayrılmıştır⁵⁴⁴.

1935'te Bayat merkez ve köylerinde; Bayat Merkez İlkokulu, Han Köyü ve Kayı Köyü ilkokulları faaliyette bulunmuştur. Davulga merkez ve köylerinde ise; Davulga Merkez İlkokulu, Bademli Köyü, Salihler Köyü, Yukarı Pire Beyli Köyü, Ören Köyü, Cüvecci Köyü ve Aşağı Pire Beyli Köyü ilkokulları eğitim vermiştir. 1935'te Umraniye merkez ve köylerinde ise; Umraniye Merkez İlkokulu, Bağlıca Köyü, Alikan Köyü, Akvıran Köyü, Dağınık Köyü ve Kılıçlar Köyü ilkokulları eğitim faaliyetlerine devam etmiştir⁵⁴⁵.

Bayat'ta bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 4.560 TL, 1935 yılında ise 4.728 TL ödenek ayrılmıştır. Davulga'da bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 5.352 TL, 1935 yılında ise 5.472 TL ödenek ayrılmıştır. Umraniye'de bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 5.148 TL, 1935 yılında ise 6.552 TL ödenek ayrılmıştır⁵⁴⁶.

4.1. BOLVADİN'DEKİ İLKOKULLAR

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'daki ilçelerde eğitimin idari teşkilat yapısı şu şekilde olmuştur: 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte yönetim sistemi değişmiştir. İlçelerde bulunan okulların yönetimi, yeni kurulan “Maarif Memurluklarına” verilmiştir. Bu kurum daha sonra sırasıyla “Maarif Memurluğu”, “İlköğretim Müdürlüğü” ve “İlçe Maarif Müdürlüğü” adını almıştır⁵⁴⁷.

Cumhuriyet'ten önce, Bolvadin İlçesi'nde eğitim durumu ve okulların yapısı belirli bir düzene göre şekillenmiştir. Cumhuriyet'in ilanından önce, Bolvadin İlçesi'nde 7 ilkokulda öğretim faaliyeti sürdürülmüştür. Bu okullardan Numune İlkokulu'nun eğitim süresi 6 yıl olarak belirlenmişken, diğer ilkokullar 3-4 yıllık eğitim vermiştir. Ayrıca, Bolvadin'in her kasabasında ve bazı köylerinde de ilkokul bulunmuştur. Bu

⁵⁴³ Metin, *a.g.t.*, s. 49

⁵⁴⁴ Metin, *a.g.t.*, s. 52.

⁵⁴⁵ Metin, *a.g.t.*, s. 50.

⁵⁴⁶ Metin, *a.g.t.*, s. 52.

⁵⁴⁷ Özkan, *a.g.m.*, s. 35.

bağlamda Bolvadin'deki ilkokullar, ilçedeki eğitim faaliyetlerinin yayılmasında ve gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir⁵⁴⁸.

Bolvadin'deki ilkokullar, Osmanlı Devleti döneminden itibaren eğitim hayatında önemli bir yer tutmuştur. Bu nedenle, Osmanlı Devleti döneminde inşa edilen ilkokul binaları, Cumhuriyet dönemi boyunca da kullanılmaya devam etmiştir. Akçeşme İlkokulu, İnas (Kız) İlkokulu, Kemalettin Sami Paşa İlkokulu, Kocatepe İlkokulu ve Osmani İlkokulları 1940 yılına kadar eğitim vermiştir. Ancak, bu okullar eski ve büyük binalar olması sebebiyle kapanmıştır. Ardından yeni okul binalarının inşasına başlanmıştır. Böylece eski okullar kapanarak yerlerine modern eğitim yapıları inşa edilmiş ve Bolvadin'deki eğitim altyapısı güçlendirilmiştir⁵⁴⁹.

Cumhuriyet Dönemi'nde, Bolvadin ilçesinde pek çok ilkokul açılmış ve eğitim hizmetleri yaygınlaştırılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde, Bolvadin'de Dişli İlkokulu 1923-1924 öğretim yılında açılmıştır⁵⁵⁰. Kemer kaya İlkokulu, 1926-1927 öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır⁵⁵¹. Büyükkarabağ İlkokulu, 1928-1929 öğretim yılında açılmıştır. Özburun İlkokulu binası ise 1928'de inşa edilmiştir. Okul binası, 1934'te yanmış ve aynı yıl yeniden yapılmıştır⁵⁵². Yörük Karacaören Köyü İlkokulu, 1933-1934 öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır⁵⁵³.

1935 yılında Bolvadin merkezde Akçeşme İlkokulu, Kocatepe İlkokulu, Bağca İlkokulu ve Kemalettin Sami Paşa İlkokulu eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Aynı yıl, Bolvadin ilçesine bağlı köylerde ise Hamidiye, Çoğu, Dişli, Özburun, Büyükkarabağ ve Yörük Karacaören köylerinde ilkokullar faaliyette bulunmuştur⁵⁵⁴. Kurucuova İlkokulu, 1943-1944 öğretim yılında açılmıştır. Bu okullar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanındaki gelişmelere katkı sağlamıştır. Bolvadin'deki eğitim altyapısının güçlenmesine yardımcı olmuştur⁵⁵⁵.

Bolvadin'deki ilkokulların inşa süreçleri dikkatle takip edilmiş, okulların inşası için ihale yapılmış ve bütçe ayrılmıştır. 1937'de inşasına başlanan Bolvadin İlkokulu için 24.344 lira harcandığı belirtilmiştir⁵⁵⁶. 1938 yılında, şehir bütçesinden Bolvadin

⁵⁴⁸ Muharrem Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, *Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümünde Bolvadin Milli Eğitim Müdürlüğü’nün Armağanı*, Atay Basımevi, Afyon 1998, ss. 38-69, s.39.

⁵⁴⁹ Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s.40.

⁵⁵⁰ Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 64.

⁵⁵¹ Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 63.

⁵⁵² Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 65.

⁵⁵³ Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 66.

⁵⁵⁴ Metin, *a.g.t.*, s. 49.

⁵⁵⁵ Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 65.

⁵⁵⁶ Kaya, *a.g.t.*, s. 80.

İlkokulu inşaatının tamamlanması için 6.000 lira ayrılmıştır⁵⁵⁷. 27 Ekim 1938'de, Bolvadin Merkez İlkokulu inşaatına devam edildiği bildirilmiştir⁵⁵⁸. 3 Ağustos 1939'da, Bolvadin'de yapılması planlanan ilkokulların inşasının ihaleye çıkartıldığı duyurulmuştur⁵⁵⁹.

Bolvadin'deki ilkokul öğrencilerine yönelik yardımlar yapılmıştır. Bu doğrultuda 4 Aralık 1944'te, Bolvadin'de Mehmet Aşkar adında bir yardımsever, 120 ilkokul öğrencisinin elbise ve ayakkabı ihtiyacını karşılamıştır. Bu yardım, öğrencilerin eğitim hayatlarını daha sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerine önemli bir katkı sağlamıştır⁵⁶⁰.

Bolvadin merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 12.424 TL, 1935 yılında ise 13.188 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu öngörülmüştür⁵⁶¹.

Bolvadin İlkokullarında görev yapan öğretmenlerin terfi işlemleri, çeşitli tarihlerde gerçekleştirilmiş ve duyurulmuştur. Bolvadin İlkokullarından terfi eden öğretmenler şu şekildedir: 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Bolvadin Bağçe İlkokulu öğretmeni İsmail Hakkı'nın bir derece terfi ettiği bildirilmiştir⁵⁶². 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Bolvadin İlkokulu öğretmenlerinden Salahattin Bey ve Gülsüm Hanım'ın birer derece terfi ettikleri duyurulmuştur⁵⁶³. 12 Ocak 1939 Perşembe günü, Bolvadin Merkez İlkokulu'ndan Fehmi Türk ve diğer Bolvadin İlkokulu öğretmenlerinden İsmail Yılmaz, Ali Üçer, Besim Arısoy, İshaklı Şahin Ünver, Mehmet Ali Gülmen, Vedia Çağlıyan ve Karapınar'dan Süleyman Erdemli'nin maaşlarının birer derece yükseldiği bildirilmiştir. Bu terfiler, öğretmenlerin kariyerlerinde ilerlemelerini sağlamakla birlikte, eğitim kalitesinin artırılmasına da katkı sağlamıştır⁵⁶⁴.

⁵⁵⁷ “Vilayet Bütçesine Bir Bakış”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

⁵⁵⁸ “Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?”, *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁵⁵⁹ “Mektep İnşaatı”, *Haber*, 3 Ağustos, 1939, nr. 1965, s. 1.

⁵⁶⁰ “Bolvadin de Yeni Bir Hamiyet Eseri”, *Haber*, 4 Aralık 1944, nr. 2537, s. 1.

⁵⁶¹ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁵⁶² “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁵⁶³ “Terfi Eden Öğretmenler”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s.1.

⁵⁶⁴ “Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler”, *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

4.1.1. Numune (Akçeşme) İlkokulu

Bolvadin Numune İlkokulu, Osmanlı döneminin sonlarına doğru eğitim hayatına başlamıştır. Zaman içinde çeşitli iyileştirmeler ile öğrencilere daha iyi hizmet sunmak amacıyla birçok ek yapı ve kaynak oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Bolvadin Numune İlkokulu, Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde Kestement Mahallesi'nde, 1882-1883 öğretim yılında açılmıştır. İlkokulun eğitim süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir. 1912'de, Kaymakam Ahmet Maruf Bey tarafından Numune İlkokulu'na mutfak ve fırın eklenmiş, böylece fakir ve köyden gelen öğrencilere öğle yemeği verilmiştir. Daha sonra, köyden gelen öğrencilerin barınabilmesi için yatakhane yapılmıştır⁵⁶⁵.

Bolvadin Numune İlkokulu'nun giderlerini karşılamak amacıyla, çeşitli ekonomik düzenlemeler ve bağışlar yapılmıştır. Bu doğrultuda Emirdağ Caddesi'ndeki Palas Otel'i'nin bulunduğu yerdeki Kaptanı Derya Hüseyin Paşa Vakfı'na ait iki dükkân satın alınarak kahvehane haline getirilmiştir. Ayrıca, Çarşı Camii'nin güneyindeki mezar yeri bozularak 8 adet dükkân yapılmış ve bu dükkânların geliri okula bağışlanmıştır⁵⁶⁶.

Bolvadin Numune İlkokulu öğretmen kadrosuna bir atama yapılmıştır. Ahmet Gümüş, 11 Nisan 1923'te Bolvadin Numune İlkokulu'na Matematik öğretmeni olarak 2400 lira maaşla görevlendirilmiştir⁵⁶⁷.

Numune İlkokulu'na, halk arasında “Kır Okulu” da denilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise “Akçeşme İlkokulu” adıyla 5 yıllık eğitim veren bir ilkokul haline getirilmiştir. Bu değişim, okulun eğitim süresini uzatarak öğrencilere daha kapsamlı bir eğitim imkânı sunmuş⁵⁶⁸.

Bolvadin'deki ilkokullarda yapılan terfilerle öğretmenlerin gelişimleri düzenli olarak desteklenmiştir. 25 Haziran 1936'da, Akçeşme İlkokulu'ndan Sacit Bey ve Yörük Karacaören İlkokulu'ndan Hasan Asım Bey'in birer derece terfi ettikleri bildirilmiştir⁵⁶⁹. Akçeşme İlkokulu'nda eğitim süreci boyunca birçok okul müdürü görev almış ve okul, 1945 yılına kadar merkezi okul olarak eğitim vermeye devam etmiştir. Okul müdürleri, Maarif Memurluğu görevlerini yürütmüştür. Akçeşme İlkokulu'nda sırasıyla Halil İbrahim Bey (1920-1925), Ali Haydar Bey (1925-1934), Ahmet Muhtar Bey (1934-

⁵⁶⁵ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 360. Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 39.

⁵⁶⁶ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 360. Bayar, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, s. 39.

⁵⁶⁷ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁵⁶⁸ Muharrem Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, Bilge Yayıncılık, İstanbul Temmuz 2005, s. 103.

⁵⁶⁹ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

1935), Sacit Bey (1935-1936), İsmail Önen (1936-1936), Ahmet Ergüven (1936-1937), Eşref Yıldırım (1937-1943) ve Ali Yüksel (1944-1945) okul müdürlüğü yapmıştır⁵⁷⁰.

4.1.2. Mecidiye İlkokulu

Bolvadin Mecidiye İlkokulu'nun tarihçesi, hem Osmanlı hem de erken Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin izlerini taşıyan bir örnek olmuştur. Mecidiye İlkokulu, Sultan Abdülaziz döneminde inşa edilip, zamanla çeşitli yenilikler ve değişikliklerle eğitim sürecine devam etmiştir.

1854'te Arap Hoca Medresesi'nin yanan arsasının bir kısmına inşa edilmiştir. Mecidiye Mahallesi'nde, Sultan Abdülaziz döneminde yapılan ve 3 yıl süreyle eğitim veren bu okula Mecidiye İlkokulu adı verilmiştir. 1912'de tamir edilerek 4 derslikli okul haline getirilmiştir. Aynacızade Abdülkadir Bey, burada öğretmenlik yapmıştır. Okul 1930'da yıkılmıştır. Bekdeşzade Hüseyin ve İsmail Ağalar, okulun arsasını Maarif Müdürlüğü'nden satın alarak üzerine ev yapmışlardır. Sonuç olarak, Mecidiye İlkokulu'nun yıkılmasının ardından, okulun arsası yerel halk tarafından değerlendirilmiştir. Eğitim alanındaki bu değişim, arsaların farklı bir kullanım alanına dönüşmesine yol açmıştır⁵⁷¹.

4.1.3. İnas (Kız) İlkokulu

Bolvadin İnas İlkokulu, uzun bir geçmişe sahip olup, çeşitli aşamalardan geçerek eğitime katkılarda bulunmuştur. Bolvadin İnas İlkokulu, 1864'te Keşşefzade Hacı Bekir Bey ve oğlu Hacı Ahmet tarafından Hacı Yusuf Mahallesi'nde ortaokul olarak inşa edilmiştir. 1906'da ortaokul yeni binasına taşınmıştır. Eski okul binası, 3 yıllık İnas İlkokulu olarak eğitim faaliyetine devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise İnas İlkokulu, Bahçe İlkokulu adını almıştır. Böylece, Bolvadin İnas İlkokulu, tarihsel gelişimi ve dönemin koşullarına göre isim değişiklikleri ve yapılandırmalarla eğitim faaliyetine devam etmiştir⁵⁷².

⁵⁷⁰ Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 55.

⁵⁷¹ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 103; Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 360.

⁵⁷² Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 121; Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 39.

4.1.4. Kocatepe İlkokulu

Bolvadin Kocatepe İlkokulu, tarihi bir geçmişe sahip olup, uzun yıllar eğitim hizmeti sunmuştur. Bolvadin Kocatepe İlkokulu, 1890 yılında Şazi Mahallesi'nde, Demirciler içinde iki katlı olarak inşa edilmiştir⁵⁷³. Çarşı içinde bulunan okulun öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir⁵⁷⁴. Kocatepe İlkokulu, 1930 yılına kadar eğitim amacıyla kullanılmıştır. Ardından bina, farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır⁵⁷⁵.

4.1.5. Osmani İlkokulu

Bolvadin Osmani İlkokulu'nun binası, zaman içinde çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. 1906'da Şazi Mahallesi'nde iki katlı olarak yapılan Bolvadin Ortaokulu'nun birinci katı, "Osmani İlkokulu" olarak kullanılmıştır⁵⁷⁶. Çarşı içinde bulunan ilkokulun eğitim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir⁵⁷⁷. Bolvadin Ortaokulu, 1924'te kapanarak binanın tamamı ilkokul olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1932'de Osmani İlkokulu kapatılarak yerine Halkevi binası yapılmıştır. Ardından bina, farklı amaçlar için kullanılmaya devam etmiştir⁵⁷⁸.

4.1.6. Geylani İlkokulu

Geylani İlkokulu'nun tarihsel gelişimi, bulunduğu bölge ve geçirdiği isim değişiklikleriyle önemli bir süreci yansıtmıştır. Geylani İlkokulu, Ağılönü Şıhlar Mahallesi'nde külliye'nin bir parçası olarak Sıbyan Mektebi olarak açılmıştır. Sıbyan Mektebi, Şeyh Abdülkadir Geylani-i Sani'nin türbesinin kuzey tarafındaki höyük üzerinde yer almıştır. 1910-1911 öğretim yılında ise Geylani İlkokulu olarak 3 yıllık eğitim faaliyetini sürdürmüştür⁵⁷⁹. Abdülkadir Baykara, 1925-1930 yılları arasında Geylani İlkokulu'nda müdür olarak görev yapmıştır. Geylani İlkokulu, 1947-1948 öğretim yılında "Kemalettin Sami Paşa İlkokulu" adını almıştır⁵⁸⁰.

⁵⁷³ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 361.

⁵⁷⁴ Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 39.

⁵⁷⁵ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 121.

⁵⁷⁶ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 361.

⁵⁷⁷ Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 39.

⁵⁷⁸ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 121.

⁵⁷⁹ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 361.

⁵⁸⁰ Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 61.

4.1.7. Mıhrak-ı Zafer İlkokulu

Bolvadin Mıhrak-ı Zafer İlkokulu, Kaymaz Mahallesi'nde bulunan Babalıkzade Ahmet Bey Medresesi tamir edilerek açılmıştır. Mıhrak-ı Zafer İlkokulu'nun eğitim süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir. İlkokul 3 derslikten oluşmuştur⁵⁸¹. Kestement Mahallesi'nde bulunan Mıhrak-ı Zafer Mektebi, sıbyan mektebi olarak açıldıktan sonra ilkokula dönüştürülmüştür⁵⁸². 1940 yılına kadar Mıhrak-ı Zafer adıyla kullanılarak daha sonra satılmıştır⁵⁸³.

4.1.8. Fatih Sultan Mehmet İlkokulu

Bolvadin'deki eğitim tarihinin önemli bir parçası olan Fatih Sultan Mehmet İlkokulu, geçmişten günümüze farklı isimler ve yapılarla eğitim vermeye devam etmiştir. Bolvadin'deki Fatih Sultan Mehmet İlkokulu, bir mezarlık üzerine inşa edilmiştir. Bolvadin'de, Osmanlı Devleti'nin en büyük mezarlıklarından biri olan "Silleli Mezarlığı"nın bozulmasıyla 1939 yılında okulun temeli atılmıştır⁵⁸⁴.

Barok mimarisinin örneklerinden olan okul binası, halkın yardımıyla 1941 yılında tamamlanmıştır. 1944-1945 öğretim yılında "İsmet İnönü İlkokulu" adıyla eğitim vermeye devam etmiştir. 1950 yılında okulun adı "Savaş İlkokulu" olarak değiştirilmiştir. Daha sonra tekrar "Fatih Sultan Mehmet İlkokulu" olarak adlandırılmıştır⁵⁸⁵.

4.2. SANDIKLI'DAKİ İLKOKULLAR

1935'de Sandıklı merkezde Bağçeçi İlkokulu, Barbaros ilkokulu ve ilham ilkokulu eğitim faaliyetinde bulunmuştur. 1935'de Sandıklı bağlı köylerde Kusura Köyü, Ballık Köyü, Kızılviran Köyü, Bas Ağaç Köyü, Sorkun Köyü, Maçıl Köyü, Ürküt Köyü, Ekin Hisar Köyü, Kılındıras Köyü, Bektas Köyü, Akarım Köyü, Kızık Köyü, Menteş Köyü, Güdübez Köyü ve Hacan Köyü ilkokulları yer almıştır⁵⁸⁶.

Sandıklı merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 22.272 TL, 1935 yılında ise 23.908 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş

⁵⁸¹ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 121.

⁵⁸² Bayar, *Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi*, s. 37.

⁵⁸³ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 360.

⁵⁸⁴ Bayar, *Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi*, s. 59.

⁵⁸⁵ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 138.

⁵⁸⁶ Metin, *a.g.t.*, s. 47-48.

artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu tahmin edilmiştir⁵⁸⁷.

11 Kasım 1937'de, üç sınıflı köy ilkokulunu bitirdikten sonra eğitimine devam edemeyen köylü öğrenciler için Sandıklı ilçe merkezinde bir pansiyon yapılması duyurulmuştur. Böylece, eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak, her yaştan öğrencinin eğitimine devam edebilmesi amaçlanmıştır⁵⁸⁸.

Afyon'un Sandıklı ilçesindeki ilkokul öğretmenlerinin terfi süreçleri düzenli olarak duyurulmuş ve öğretmenlerin başarılı performanslarına göre maaşlarında artışlar yapılmıştır. Sandıklı'da bulunan ilkokullardan terfi eden öğretmenler şunlardır: 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Sandıklı Ballık İlkokulu öğretmenlerinden Ferhat Bey, Kızık İlkokulu'ndan Hasan Orhan, Bekteş İlkokulu'ndan Tevfik Bey, Güdübez İlkokulu'ndan Mehmet Emin Bey, Haçan İlkokulu'ndan Hasan Hüseyin Bey ve Ürküt İlkokulu'ndan Mehmet Doğrul'un birer derece terfi ettikleri bildirilmiştir⁵⁸⁹.

10 Haziran 1937 Perşembe günü, Sandıklı ilkokullarından Nafiz Naci Bey, Eşref Bey, Ali Nazım, Menteş Köyü İlkokulu öğretmeni Süleyman Bey ve Kılındıras (Karadirek) İlkokulu öğretmeni Mehmet Emin Bey'in birer derece terfi ettikleri belirtilmiştir⁵⁹⁰.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, Afyon Sandıklı İlkokul öğretmenlerinden bazılarının görev sürelerinin dolduğu belirtilmiştir. Bu öğretmenler, müfettiş raporlarında başarılı görüldükleri için maaşlarının birer derece yükseldiği duyurulmuştur. Merkez Çetinkaya İlkokulu öğretmeni Fatma Saygüner, merkezdeki diğer ilkokul öğretmenlerinden Ahmet Ergüven, Zahit Ergüven, Mesude Çerçel, Orhan Kökten ve Nazif Bey birer derece terfi etmişlerdir. Sandıklı'nın Bahçe İçi İlkokulu'ndan Reşat Arel, Balçık İlkokulu'ndan Ferhat Akay, Kızık İlkokulu'ndan Hüsnü Ergüven, Hocalar İlkokulu'ndan Ahmet Muhtar, Banaz Sorgun ve Mehmet Ersoy'un maaşları birer derece yükselmiştir⁵⁹¹.

⁵⁸⁷ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁵⁸⁸ "Sandıklı'da Köylü Talebe İçin Pansiyon", *Haber*, 11 Kasım 1937, nr. 1800, s. 1.

⁵⁸⁹ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁵⁹⁰ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁵⁹¹ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

4.2.1. Ali Çetinkaya İlkokulu

Sandıklı'da Ali Çetinkaya İlkokulu'nun yapım inşasına 1932'de başlanmıştır. Okulun inşası 1936 yılında tamamlanarak eğitim hizmetine sunulmuştur. Bu süreçte, ilkokul binasının inşa edilmesi ve açılışı ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sandıklı'da bulunan Hacim Sultan Tekkesi, 1932 yılında ilkokul yapılması amacıyla yıkılmıştır. Ardından, bu alanda bir ilkokul binası inşa edilmeye başlanmıştır⁵⁹². 5 Şubat 1936'da Başmühendis Fehmi Tokay ve Mühendis İsmail Bey, Sandıklı'da yapımı süren yeni ilkokul binasını incelemek amacıyla bölgeye gitmişlerdir⁵⁹³. 13 Temmuz 1936'da, Sandıklı'da inşa edilen ilkokul binasının tamamlandığı bildirilmiştir⁵⁹⁴. 26 Aralık 1936'da, Sandıklı'da ilkokulun açılış töreninin yapıldığı bildirilmiştir⁵⁹⁵.

Sandıklı İlkokulu'nun açılış törenine Vali Durmuş Evlendilek, Belediye Başkanı Hüseyin Tiryakioğlu ve Kültür Direktörü Kemal Cenap Bey katılmıştır. Ayrıca, Sandıklı Halkevi Başkanı Ahmet Gevrek ve Maarif Memuru Orhan Bey de törende konuşmalar yapmıştır. İlbay, yeni okulun memleket için hayırlı gençler yetiştirmesini temenni ederek kurdeleyi kesmiştir. Törende yapılan konuşmalar sonucunda, yeni okula Ali Çetinkaya'nın isminin verilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni ilkokulda, başöğretmen ve öğretmen odaları, hademe odası, müze, gaz sığınağı, yemek odası gibi bölümlerin yanı sıra 6 dersane de bulunmuştur. Ali Çetinkaya İlkokulu'nun inşası 21.000 liraya mal olmuştur⁵⁹⁶. Sandıklı Ali Çetinkaya İlkokulu, Cumhuriyet döneminde ilçelerde yapılan yeni ve büyük okullardan biri olarak öne çıkmıştır⁵⁹⁷.

Afyon Milletvekili Berç Bey, 1937'de Sandıklı'ya gittiğini ve orada iki katlı güzel bir okul (Ali Çetinkaya İlkokulu) gördüğünü, bu okulu çok beğendiğini dile getirmiştir. Okulun alt katının ilkokul, üst katının ise ortaokul olarak kullanıldığını belirtmiştir. Okulda ilkokul öğretmeni bulunduğunu ancak ortaokul öğretmenin olmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin öğretmen talebini Kültür Bakanlığı'na ilettiğini ancak "öğretmen yok" cevabını aldığını belirtmiştir. Bu ziyaret, okulun mimarisine ve işleyişine duyulan ilgiyi yansıtırken, aynı zamanda eğitimdeki bazı eksiklikleri de gözler önüne sermiştir⁵⁹⁸.

⁵⁹² Karakuş, a.g.e., s. 97.

⁵⁹³ "Sandıklı da Yapılan İlk Okul", *Haber*, 6 Şubat 1936, nr. 1626, s. 1.

⁵⁹⁴ "Sandıklı'da Yeni Mektep Binası Bitti", *Haber*, 13 Temmuz 1936, nr. 1667, s. 1.

⁵⁹⁵ "Sandıklı'da", *Haber*, 26 Aralık 1936, nr. 1706, s. 1.

⁵⁹⁶ "Sandıklı'da", Yeni Bir Kültür Yuvası, *Haber*, 30 Aralık 1936, nr. 1707, s. 1. Bir başka kaynağa göre, tabloda Sandıklı Ali Çetinkaya İlkokulu'nun inşasına 1939'da başlandığı ifade edilmiştir. Kaya, a.g.t., s. 80.

⁵⁹⁷ "Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁵⁹⁸ TBMMZC, D:5, İ:4, C:25, İN:67, T:26 Mayıs 1938, s. 218.

4.2.2. İlhami Kız İlkokulu

İlhami İlkokulu'nun ne zaman açıldığı kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak okul, Cezayir Camisi'nin alt tarafında, İlhami ismiyle bilinen dar bir sokakta yer almıştır. Bu okulda yalnızca kız öğrenciler eğitim görmüştür. İki katlı ve bahçeli olan okul, 1940 yılında özel mülkiyete geçtikten sonra konut olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreç, dönemin eğitim altyapısındaki değişiklikleri ve eğitim kurumlarının zaman içindeki dönüşümünü yansıtmıştır⁵⁹⁹.

4.3. EMİRDAĞ'DAKİ İLKOKULLAR

Cumhuriyet dönemi süresince, Afyon'un Emirdağ ilçesinde yeni ilkokullar açılarak eğitim hizmetleri genişletilmiştir. Böylece bölgede eğitim altyapısının güçlendirilmesine önemli katkılar sağlanmıştır. Bu dönemde Alibeyce, A.Kurudere, Bademli, Eşrefli, Gedikevi, Gömü, Güneysaray, Hamzahacılı, Karacalar, Kuruca, Örenköy, Soğukkuyu, Suvermez ve Yeniköy gibi köylerde ilkokullar açılmıştır.

Tablo 19'da Cumhuriyet Dönemi'nde Emirdağ ilçesi merkez ve köylerinde açılan ilkokullar, öğretmen ve öğrenci sayıları verilmiştir⁶⁰⁰. İnkılap İlkokulu hariç diğer okullar Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan yeni ve modern okul binaları arasında yer almıştır.

Tablo 19. Emirdağ İlkokul, Öğretmen ve Öğrenci Mevcudu

Okulun Adı	Açıldığı Yıl	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Adayazı İlkokulu	1944	5	113
Alibeyce İlkokulu	1944	1	9
A.Kurudere İlkokulu	1948	1	29
Bademli İlkokulu	1929	6	128
Eşrefli İlkokulu	1936	4	87
Gedikevi İlkokulu	1945	2	28
Gömü İlkokulu	1930	9	100
Güneysaray İlkokulu	1944	5	91
Hamzahacılı İlkokulu	1928	1	15
İnkılap İlkokulu	1912	18	483
Karacalar İlkokulu	1938	4	75
Kuruca İlkokulu	1945	1	11
Örenköy İlkokulu	1925	6	103
Soğukkuyu İlkokulu	1935	-	-
Suvermez İlkokulu	1929	2	42
Yeniköy İlkokulu	1935	4	104

⁵⁹⁹ Semih Ofset, *Geçmiş Zaman Olur Ki Fotoğraflarla Sandıklı*, Sandıklı İlçesi Merkez Ve Köylerini Güzelleştirme Derneği Yayınları-II, C:I, Ankara, 2010, s. 115.

⁶⁰⁰ Özcan Türkmen, "Emirdağ", Emirdağ Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, 1994, s. 39.

Cumhuriyet dönemi boyunca, Emirdağ ilçesindeki köylerde eğitim altyapısının güçlendirilmesi amacıyla ilkokul inşaatları devam etmiştir. 8 Ekim 1932'de, Emirdağ ilçesinin Pirebeğli Köyü'nde yapılan bir dersane ve iki odalı ilkokulun duvarlarının tamamen bittiği ve iç kısımlarına başlandığı bildirilmiştir. Eski Akviran Köyü'ndeki ilkokul binası tamamlanmış, Alikan Köyü'ndeki üç dersane ve iki odalı betonarme okul inşası bitirilmiştir. İsey Köyü'nde yapılan ilkokulun kâgir kısmı tamamlanmış ve çatısı örülmüştür. Kayı Köyü'nde yontma taştan yapılan ilkokulun kâgir kısmı da bitirilmiştir. Gömü Köyü İlkokulu'nun inşası için taş hazırlıkları yapılmıştır⁶⁰¹.

1935'te Emirdağ merkezde İnkılâp İlkokulu ve Zafer İlkokulu eğitim faaliyetinde bulunmuştur. 1935'te Emirdağ ilçesine bağlı köylerde ise Suvermez Köyü, Hamza Hacili Köyü, Ferikli Köyü, Akviran Köyü, Bey Köyü, Gümü Köyü ve Tez Köyü ilkokulları yer almıştır⁶⁰².

1938 yılında, Afyon şehir bütçesinden Emirdağ Ümraniye İlkokulu'nun inşası için 1000 lira ödenek ayrıldığı bildirilmiştir. Bu yatırım, bölgedeki eğitim altyapısının güçlendirilmesine yönelik bir adım olmuştur⁶⁰³. Emirdağ merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 9.564 TL, 1935 yılında ise 10.872 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu tahmin edilmiştir⁶⁰⁴.

Emirdağ ilkokullarında, öğretmenlerin terfi ve maaş artışlarıyla ilgili gelişmeler çeşitli tarihlerde duyurulmuştur. Bu terfiler ve kıdem zamları, öğretmenlerin görev sürelerini doldurdukları ve başarılarının müfettiş raporlarıyla tespit edilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir.

Emirdağ ilkokullarında terfi eden öğretmenler şu şekildedir: 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Emirdağ Zafer İlkokulu öğretmeni Zehra Hanım, Hamzabacılı İlkokulu'ndan Hüseyin Nazmi, Aşağı Piribeyli İlkokulu'ndan Tahir Bey, Davulga İlkokulu'ndan Fahri Bey, Bademli İlkokulu'ndan İbrahim Bey, Toklucak İlkokulu'ndan Ali Durmuş ve Bayat İlkokulu'ndan Mustafa Oğuz birer derece terfi ettikleri bildirilmiştir⁶⁰⁵.

⁶⁰¹ “Emirdağ da Yeni Yapılan Mektepler”, *Son Haber* 8 Ekim 1932, nr. 1328, s. 1.

⁶⁰² Metin, *a.g.t.*, s. 50.

⁶⁰³ “Vilayet Bütçesine Bir Bakış”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

⁶⁰⁴ Metin, *a.g.t.*, s. 52.

⁶⁰⁵ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

10 Haziran 1937 Perşembe günü, Emirdağ İlkokulu'ndan Şükrü Emin, Dağınık Köyü Öğretmeni Murat Bey, Alikan İlkokulu Öğretmeni Vehbi Bey ve Salihler İlkokulu Öğretmeni Abdülkadir Bey'in birer derece terfi ettikleri duyurulmuştur⁶⁰⁶.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, Emirdağ İlkokulu öğretmenlerinden bazılarının görev sürelerini doldurdıkları ve başarılarının müfettiş raporlarıyla tespit edildiği için maaşlarının birer derece yükseldiği bildirilmiştir. Emirdağ Merkez Başöğretmeni İsmail Önen, Öğretmen Ahmet Orhan, Zehra İyigün, Bağlıca İlkokulu'ndan İbrahim Özgül, Suvermez İlkokulu'ndan Hayri Pamukçu, Bayat İlkokulu'ndan Mustafa Oğuz ve İhsan Aydemir, kıdem zammı alan öğretmenler olarak belirtilmiştir⁶⁰⁷.

Afyon merkez ve ilçelerde, Maarif Müdürü tarafından okullarda teftişler yapılmıştır. Bu çerçevede, 19 Ocak 1939'da Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin'in Emirdağ merkez ve köylerinde teftişlerde bulunduğu bildirilmiştir⁶⁰⁸.

4.3.1. İnkılap İlkokulu

Emirdağ İnkılap İlkokulu, uzun bir tarihî geçmişe sahip olup, eğitim alanında önemli bir yere sahip olmuştur. Emirdağ İnkılap İlkokulu'nun temelleri, 1905 yılında Emirdağ ilçe kaymakamı Nuri Bey'in önderliğinde ve ilçe halkının katkılarıyla atılmıştır. Okulun inşası üç yıl süren çalışmaların ardından tamamlanarak eğitim faaliyetine başlamıştır⁶⁰⁹. 1908-1911 yılları arasında binanın hangi amaçla kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamıştır. Okul binasında bir yazıt yer almasına rağmen, yazıt okunamamıştır. İlçenin en eski okulu olması nedeniyle "Eski Okul" olarak da anılmıştır⁶¹⁰. İnkılap İlkokulu, 1911-1912 öğretim yılında İnkılap Mahallesi, Suvermez Caddesi No:1'de Numune İlkokulu olarak açılmıştır. Okul, tapuda 128 ada, 2828 pafta, 1 parsel numarası ile kayıtlıdır. Daha sonra okul, sırasıyla Hâkimiyeti Milliye, Zafer ve İnkılap isimlerini almıştır⁶¹¹.

İnkılap İlkokulu, tarihi ve mimari özellikleriyle önemli bir yere sahiptir. Okulun bahçesi dâhil olmak üzere toplam alanı 5398 m² olup, kullanım alanı 400 m²'yi kapsamıştır. Klasik Osmanlı mimarisinin son dönemlerine ait eserler arasında yer almıştır. Okul, birkaç kez yangına maruz kaldığı için özgün mimarisi hakkında fazla

⁶⁰⁶ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁶⁰⁷ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁶⁰⁸ "Maarif Müdürünün Tefişleri", *Haber*, 19 Ocak 1939, nr. 1914, s. 1.

⁶⁰⁹ Yüksel, *a.g.e.*, s. 135.

⁶¹⁰ Yüksel, *a.g.e.*, s. 135. Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.01.2005 tarih ve 222 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Yüksel, *a.g.e.*, s. 135.

⁶¹¹ Akın, *a.g.e.*, s. 117. Günümüzde İnkılap İlkokulu, Emirdağ Belediye Başkanı Serkan Koyuncu'nun talimatıyla restore edilerek Emirdağ Kültür Evi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

bilgiye ulaşamamıştır. Geniş bir bahçenin ortasında yer alan okul, kareye yakın dikdörtgen bir biçime sahip olup, pencere pervazları, merdiven korkulukları, merdivenler ve kapılar ahşaptan yapılmıştır. Okulun yapı malzemesi ise düzgün kesme taşlardan oluşmuştur. Yangınlar nedeniyle geçirdiği tamiratlar sonucunda okul, özgünlüğünü kaybetmiştir⁶¹².

4.4. DİNAR'DAKİ İLKOKULLAR

1923-1935 yılları arasında Dinar ilkokullarıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamıştır. Ancak, 1935 yılında Afyon Dinar merkez ve köylerinde birçok ilkokul eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Bu yıl, Dinar merkezde Ilıca İlkokulu ve Yeni Yol İlkokulu aktif bir şekilde eğitim vermeye devam etmiştir. Aynı dönemde, Dinar'a bağlı köylerde de Bey Köyü, İnce Su Köyü, Dombay Köyü, Akça Köyü, Eber Köyü, Dikici Köyü, Kara Taş Köyü, Bademli Köyü ve Yere Giren Köyü ilkokulları eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür⁶¹³.

Dinar merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 13.344 TL, 1935 yılında ise 14.040 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu düşünülmüştür⁶¹⁴.

27 Ekim 1938'de, Dinar Yeniyol İlkokulu ve Dinar Ilıca İlkokulu, yeni yapılan büyük ve modern okul binaları arasında gösterilmiştir⁶¹⁵. 2 Mayıs 1938 Pazartesi günü, Afyon şehir bütçesinden Dinar Uluköy İlkokulu için 1000 lira ödenek ayrıldığı belirtilmiştir⁶¹⁶.

Dinar ilköğretim işlerini ilerletmek ve gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla 12 Ağustos 1944 Cumartesi günü ilçede köy eğitimcileri, öğretmenler, muhtarlar, köy üyeleri ve ilçe köy kâtiplerinin katılımıyla Dinar Halkevi'nde, Kaymakam Ekrem Rolas'ın başkanlığında büyük bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda köylerde öğretmen evleri, işçilik, okul binalarının inşası ve devamsız öğrencilerin takibi gibi konular ele alınmıştır. İlk olarak Kaymakam Ekrem Rolas, sorunların ana kaynaklarını açıklamıştır. Ardından 4274 sayılı kanundan bazı maddeler okunmuş ve bölge ilköğretim müfettişi, zorluklara rağmen yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Toplantı, İsmet

⁶¹² Akın, *a.g.e.*, s. 115-116.

⁶¹³ Metin, *a.g.t.*, s. 48.

⁶¹⁴ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁶¹⁵ “Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?”, *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁶¹⁶ “Vilayet Bütçesine Bir Bakış”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

İnönü'nün ilköğretim gazetesine yazdığı “İlköğretim Davamız” adlı makalenin okunmasıyla sona ermiştir⁶¹⁷.

Dinar İlçesi'ndeki ilkokullarda çeşitli tarihlerde öğretmenlerin terfi ettiği ve maaşlarının birer derece yükseldiği duyurulmuştur. Bu gelişmeler, öğretmenlerin uzun süreli hizmetlerinin bir karşılığı olarak değerlendirilmiştir. Dinar İlçesi'ndeki ilkokullardan terfi eden öğretmenler şu şekildedir: 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Eber İlkokulu öğretmenlerinden Rüştü Bey, Kızılören İlkokulu öğretmenlerinden Kenan Bey, Ilıca İlkokulu öğretmenlerinden Hüsniye Hanım ve Uluköy İlkokulu öğretmenlerinden Rıfat Bey'in birer derece terfi ettiği bildirilmiştir⁶¹⁸.

10 Haziran 1937 Perşembe günü, Dinar İlkokullarından Nafiz Uçak, Yümnü, Necati ve Kadri, Dazkıran İlkokulu'ndan Ahmet Bey, Dombay İlkokulu'ndan Mehmet Bey ve Karataş'tan Mehmet Bekir'in birer derece terfi ettikleri duyurulmuştur⁶¹⁹.

12 Ocak 1939 Perşembe günü, Yeniyol İlkokulu öğretmenlerinden Hüsniye Önen, Düriye Baysal, Akçeköy İlkokulu öğretmeni Mahmut Kutlu, İscesu İlkokulu öğretmeni Mahmut Salman, Tatarlı İlkokulu öğretmeni Hızır Nayman, Akgün, Nafiz Uzun, Uluköy İlkokulu'ndan Gani Aksu, Kızılören İlkokulu'ndan Ethem Aytekin, Eber İlkokulu'ndan Ahmet Rüştü Ünlü, Evciler İlkokulu'ndan Tevfik Durmuş, Tutluca İlkokulu'ndan Ali Soysal ve Başmakçı İlkokulu'ndan Muharrem Göker'in maaşlarının birer derece yükseldiği bildirilmiştir⁶²⁰.

4.5. ŞUHUT'TAKİ İLKOKULLAR

1923-1935 yılları arasında Şuhut ilkokullarıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamıştır. Ancak, 1935 yılı itibarıyla Afyon Şuhut merkez ve köylerinde birçok ilkokul eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Bu yıl Şuhut merkezinde ve köylerinde Şuhut Merkez İlkokulu ile birlikte Balçık Hisar Köyü, Kara Adilli Köyü, Efe Köyü, Badeş Köyü, İnli Köyü ve Atlı Köyü İlkokulları da eğitim vermeye devam etmiştir⁶²¹.

Şuhut merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 8.304 TL, 1935 yılında ise 8.772 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu tahmin edilmiştir⁶²².

⁶¹⁷ “Dinar İlköğretim İşleri”, *Haber*, 25 Eylül 1944, nr. 2518, s. 1.

⁶¹⁸ “Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri”, *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁶¹⁹ “Terfi Eden Öğretmenler”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁶²⁰ “Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler”, *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁶²¹ Metin, *a.g.t.*, s. 47.

⁶²² Metin, *a.g.t.*, s. 51.

Şuhut İlçesi'ndeki ilkokullarda çeşitli tarihlerde öğretmenlerin terfi ettiği ve maaşlarının birer derece yükseldiği duyurulmuştur. Bu bağlamda 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Şuhut İlkokulu öğretmenlerinden Bekir Sıtkı ve Atlıhisar İlkokulu'ndan İbrahim Bey'in birer derece terfi ettiği belirtilmiştir⁶²³. 12 Ocak 1939 Perşembe günü Şuhut İlkokulu öğretmenlerinden Şükriye Çoğulu ve Balçıkhisar İlkokulu'ndan Şekip Bey'in maaşlarını birer derece yükseldiği belirtilmiştir⁶²⁴.

Afyon merkez ve ilçelerde, Maarif Müdürü tarafından okullarda teftişler yapılmıştır. Bu çerçevede, Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin, Şuhut merkez ve köylerindeki ilkokulları ve eğitimci okullarını teftiş ettiği bildirilmiştir⁶²⁵.

4.6. SİNANPAŞA'DAKİ (SİNCANLI) İLKOKULLAR

1923-1935 yılları arasında Sinanpaşa ilkokullarıyla ilgili Leyli İlkokulu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, 1935 yılı itibarıyla Afyon Sinanpaşa merkez ve köylerinde birçok ilkokul eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. 1935'te Sinanpaşa merkez ve köylerinde Sincanlı Merkez İlkokulu, Mahmarı Köyü, Paşa Köyü, Serban Köyü, Sinir Köyü, Düzağaç Köyü, Küçük Höyük Köyü, Garipçe Köyü, Tazlar Köyü, Nuh Köyü ve Balmahmut Köyü ilkokulları faaliyette bulunmuştur⁶²⁶.

Sinanpaşa merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 11.870 TL, 1935 yılında ise 12.120 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu tahmin edilmiştir⁶²⁷.

Sinanpaşa İlçesi'ndeki ilkokullarda çeşitli tarihlerde öğretmenlerin terfi ettiği ve maaşlarının birer derece yükseldiği duyurulmuştur. Bu bağlamda 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Sinanpaşa İlkokul Öğretmenlerinden Mesude Hanım ve Ahmet Bey'in birer derece terfi ettiği bildirilmiştir⁶²⁸. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Sinanpaşa İlkokul öğretmenlerinden Hasan Bey, Turhan Bey, Garipce İlkokulu'ndan Abdurrahman Zühtü, Büyük Kalecik İlkokulu'ndan Ali Canip, Eğret İlkokulu'ndan Celal Bey ve Ahmet Bey, Ayvalı İlkokulu'ndan Kâmil Bey, Düğer İlkokulu'ndan

⁶²³ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁶²⁴ "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

⁶²⁵ "Maarif Müdürü", *Haber*, 12 Şubat 1940, nr. 2020, s. 1.

⁶²⁶ Metin, *a.g.t.*, s. 47

⁶²⁷ Metin, *a.g.t.*, s. 51

⁶²⁸ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

Mehmet Emin ve Küçük Hüyük İlkokulu'ndan Muharrem Bey birer derece terfi ettiği duyurulmuştur⁶²⁹.

Afyon'da eğitim alanında gelişmeler yaşanırken, özellikle köy enstitülerinin etkisiyle bazı ilçelerde yeni okullar inşa edilmiştir. Çifteler Köy Enstitüsü öğrencilerinden bir yapı ekibi, Afyon'a gelerek burada kurulması planlanan pansiyonlu okullardan biri olan Sinanpaşa İlçesi'ndeki okulun inşasına başlamıştır⁶³⁰.

4.6.1. Sinanpaşa Leyli İlkokulu

Sinanpaşa ilçesinde yer alan Leyli İlkokulu, tarihi geçmişi ve mimari özellikleriyle dikkat çeken önemli bir eğitim kurumu olmuştur. Sinanpaşa Leyli İlkokul binası ilçe merkezi Ali Çetinkaya Mahallesi'nde bulunmuştur. Binanın giriş kapısı üzerinde bulunan “*Maşallah 3 Eylül 1308- 24 Safer 1308*” yazısından Eylül 1892'de yaptırıldığı anlaşılmıştır. Son dönem Osmanlı mimarisi özelliklerini taşımakta olup, kesme ve moloz taşlı kâgir bir yapıda olmuştur⁶³¹. Yapıldığı tarihten itibaren 1924'e kadar bina kışla olarak kullanılmıştır. 1924'te Sinanpaşa Leyli (Yatılı) İlkokulu olarak açılmıştır⁶³². 01 Nisan 1925'te Sinanpaşa Leyli (Yatılı) İlkokulunu teftiş etmek için bir memur gönderilmiştir⁶³³. Sinanpaşa Leyli İlkokulu 1945'e kadar eğitim faaliyetini sürdürmüştür. Bu durum, okulun uzun süreli bir eğitim kurumu olmasının yanı sıra, sadece bir bina değil, aynı zamanda bir dönemin izlerini taşıyan önemli bir mekan olduğunu göstermiştir⁶³⁴.

4.7. ÇAY'DAKİ İLKOKULLAR

1923-1935 yılları arasında Çay ilçesine ait ilkokullarla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, 1935 yılı itibarıyla Afyon'un Çay ilçesi merkez ve köylerinde bulunan ilkokullar eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Bu yıl Çay ilçe merkezinde Çay İlkokulu, köylerde ise Yaka Sinek Köyü, Karamık Karacaören Köyü, Akarım Köyü ve Eber Köyü ilkokulları yer almıştır⁶³⁵.

⁶²⁹ “Terfi Eden Öğretmenler”, *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁶³⁰ “Sinanpaşa Nahiyesinde Yatılı Okul”, *Haber*, 6 Temmuz 1944, nr. 2498, s. 1.

⁶³¹ Yüksel, *a.g.e.*, s. 136.

⁶³² Yüksel, *a.g.e.*, s. 137.

⁶³³ BCA; 180-9-0-0-59-295-25.

⁶³⁴ Yüksel, *a.g.e.*, s. 136. Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.11.2004 tarih ve 147 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Yüksel, *a.g.e.*, s.136.

⁶³⁵ Metin, *a.g.t.*, s. 49.

Çay merkez ve köylerinde bulunan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarına, 1934 yılında 8.980 TL, 1935 yılında ise 10.156 TL ödenek ayrılmıştır. Bu maaş artışının, öğretmenlerin terfi ve diğer düzenlemelerle bağlantılı olduğu tahmin edilmiştir⁶³⁶.

1938 yılı Afyon bütçesinde, eğitim alanındaki yatırımların artırılması amacıyla, Çay İlkokulu ve Dereçine İlkokulu binalarının inşası için 1000'er lira ayrıldığı duyurulmuştur⁶³⁷. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar çerçevesinde, ilçe ve köylerde birçok resmi bina inşa edilmiştir. Bu yapılar arasında yer alan Çay İlkokulu da, eğitim olanaklarını yaygınlaştırmak ve halkı modern yaşamla tanıştırmak adına önemli bir adım olmuştur⁶³⁸. Yeni bir Çay İlkokulu'nun inşa süreci, 1938 yılında düzenlenen bir ihale ile başlatılmıştır⁶³⁹.

Çay İlçesi'ndeki ilkokullarda çeşitli tarihlerde öğretmenlerin terfi ettiği ve maaşlarının birer derece yükseldiği duyurulmuştur. Çay İlçesi'nde bulunan ilkokullardan terfi eden öğretmenler şöyledir: 25 Haziran 1936 Perşembe günü, Çay İlkokulu öğretmenlerinden Hakkı Bey, Dereçine İlkokulu'ndan Hayri Bey ve İnli İlkokulu'ndan İbrahim Bey'in birer derece terfi ettiği bildirilmiştir⁶⁴⁰. 10 Haziran 1937 Perşembe günü, Çay İlkokulu'ndan Mehmet Emin Bey, İshaklı İlkokulu'ndan Celal Bey, Çoğu İlkokulu'ndan Sinan Bey, Dereçine İlkokulu'ndan Rüştü Bey'in birer derece terfi ettiği belirtilmiştir⁶⁴¹. 12 Ocak 1939 Perşembe günü, Çay İlkokulu öğretmeni Niyazi Toros'un maaşını bir derece yükseldiği bildirilmiştir⁶⁴².

⁶³⁶ Metin, *a.g.t.*, s. 51.

⁶³⁷ "Vilayet Bütçesine Bir Bakış", *Haber*, 2 Mayıs 1938, Pazartesi, nr. 1844, s. 1.

⁶³⁸ "Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?", *Haber*, 27 Ekim 1938, nr. 1894, s. 3.

⁶³⁹ "Mektep İnşaatı", *Haber*, 3 Ağustos, 1939, nr. 1965, s. 1.

⁶⁴⁰ "Terfi Eden İlk Mektep Öğretmenleri", *Haber*, 25 Haziran 1936, nr. 1665, s. 1.

⁶⁴¹ "Terfi Eden Öğretmenler", *Haber*, 10 Haziran 1937, nr. 1758, s. 1.

⁶⁴² "Maaşları Birer Derece Yükselen Öğretmenler", *Haber*, 12 Ocak 1939, nr. 1912, s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYONKARAHİSAR'DA ORTAOKUL EĞİTİMİ, KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON MERKEZ ORTAOKULU

Afyon Ortaokulu binası, uzun yıllar boyunca farklı eğitim kurumlarına ev sahipliği yapmış olan tarihi bir yapı olmuştur. Günümüzde İstasyon Caddesi Ordu Bulvarı üzerinde yer alan Afyon Ortaokulu binasının inşasına 19 Mayıs 1914'te başlanmış ve 1916 yılında tamamlanmıştır. 1917 yılında yeni okul binasında eğitim ve öğretim faaliyetleri başlamıştır. Afyon Ortaokulu, 1923-1926 yılları arasında ilkokul ve ortaokulu kapsayan bir eğitim kurumu olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir. Ana binanın yanına yapılan küçük binada ilkokul, büyük binada ise ortaokul eğitimi verilmiştir⁶⁴³. Bu nedenle, Afyon Lisesi binasında belirli dönemlerde hem ortaöğretim hem de lise eğitimi aynı çatı altında verilmiştir⁶⁴⁴.

1940'lı yıllar Türkiye'de, ortaokulların ve liselerin en verimli ve başarılı dönemi olarak kabul edilmiştir. Bunun nedeni, okul sayılarının, öğretmen kadrolarının ve öğrenci sayılarının birbirine paralel bir şekilde artarak dengeye ulaşması ve bu sayede eğitim kalitesinin yükselmesi olmuştur⁶⁴⁵. Okul ortamlarının eğitime uygunluğu, öğretim kadrolarının pedagojik formasyonları ve eğitime verdikleri önemin, 1940'lı yıllarda eğitim gören öğrenciler üzerinde önemli bir etkisi olmuştur⁶⁴⁶.

1.1. ORTAOKUL ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ DURUMU

1923-1945 yılları arasındaki dönemde Afyon Ortaokulu'nda yaşanan gelişmeler, şehrin eğitim altyapısındaki büyümeyi ve çeşitliliği göstermiştir. Bu dönemde okula katılan öğrenci sayısı, öğretmen kadrosu ve mezuniyet verileri, hem eğitimdeki talep artışını hem de eğitim kurumlarının bu artan talebi karşılamak için yaptığı çabaları ortaya koymuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon Ortaokulu, 1923-1924 öğretim yılında 186 öğrenciyle eğitim faaliyetlerine başlamıştır⁶⁴⁷. 1927-1935 yılları arasında Afyon Ortaokulu'nda 18 öğretmen görev yapmış, 585 erkek ve 33 kız öğrenci olmak üzere

⁶⁴³ Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 537; Kılıç, *a.g.e.*, s. 49; Yurdabakan, *a.g.e.*, s.71; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 380-381; Atabek, *a.g.e.*, s. 200.

⁶⁴⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237.

⁶⁴⁵ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 108.

⁶⁴⁶ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 108.

⁶⁴⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 298; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 237.

toplam 618 öğrenci eğitim almıştır. Öğrenci sayısındaki artış, okulun eğitim kapasitesinin genişlediğini göstermektedir. Bu dönemde 94 erkek ve 4 kız olmak üzere toplam 98 öğrenci mezun olmuştur. Kız öğrenci sayısının düşük kalması, okulun erken yıllarındaki kadın eğitimi sınırlamaları ve toplumsal koşulların etkisini yansıtmıştır.⁶⁴⁸

13 Ekim 1929'da, Afyon Maarif Müdürlüğü, Afyon Ortaokulu'ndaki öğrenci sayısındaki artışı karşılamak amacıyla birinci sınıfına bir şube daha açılmasını talep etmiştir⁶⁴⁹. 1928-1929 öğretim yılında Afyon Ortaokulu'nda 303 öğrenci eğitim görmüştür. 1929-1930 öğretim yılında ise okulda öğrenci sayısı artmış ve 406 öğrenci öğrenim görmüştür⁶⁵⁰. 1935-1940 yılları arasında Afyon Ortaokulu'nda 23 öğretmen görev yapmış, 748 erkek ve 57 kız olmak üzere toplam 805 öğrenci eğitim almıştır. Bu dönemde 60 erkek ve 1 kız olmak üzere toplam 61 öğrenci mezun olmuştur⁶⁵¹. 1940-1945 yılları arasında Afyon Ortaokulu'nda 36 öğretmen görev yapmış, toplam 344 öğrenci eğitim almıştır. Buradaki öğrenci sayısının önceki yıllara göre daha düşük olması, savaş dönemi gibi dış faktörlerin eğitim üzerindeki etkisi olarak değerlendirilmiştir⁶⁵².

1923-1932 yılları arasında Afyon Ortaokulu'ndan mezun olan kız öğrenci sayısı şu şekildedir: 1923'te 4, 1924'te 6, 1925'te 3 kız öğrenci mezun olmuştur. Kız öğrenci sayısının düşük olmasının nedeni, Afyon Ortaokulu'nda karma eğitime 1934-1935 öğretim yılında geçilmesi olmuştur. 1926'da 23, 1927'de 15, 1928'de 37, 1929'da 44, 1930'da 39, 1931'de 45, 1932'de ise 31 kız öğrenci mezun olmuştur. Toplamda, 1923-1932 yılları arasında 247 kız öğrenci ortaokuldan mezun olmuştur⁶⁵³.

Tablo 20'de, 1934-1937 yılları arasında Afyon Ortaokulu'ndan diploma alan erkek ve kız öğrenci sayıları verilmiştir⁶⁵⁴. 1924-1937 yılları arasında ise toplam 253 öğrenci, 223'ü erkek ve 30'u kız olmak üzere ortaokul diploması almıştır.

⁶⁴⁸ *Afyon İl Yıllığı*, -1973, s. 66.

⁶⁴⁹ Arı, "Maarif Siyasetimiz ve Orta Mektep", *Son Haber*, 13 Ekim 1929, nr, 820, s. 1.

⁶⁵⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 377.

⁶⁵¹ *Afyon İl Yıllığı*-1973, s. 66.

⁶⁵² Yaşar, *a.g.e.*, s. 384.

⁶⁵³ Hilmi, *a.g.m.*, s. 299.

⁶⁵⁴ Afyon Lisesi Orta Kısım 1934-1935, 1935-1936, 1936-1937 yıllarına ait Bitirme Diploması Defteri, Afyon Lisesi Arşivi.

Tablo 20. Afyon Ortaokul Mezun Sayısı

Öğretim Yılları	Devre	Diploma Alanlar		
		Erkek	Kız	Toplam
1934-1935	Haziran	39	5	44
1934-1935	Eylül	26	5	31
1935-1936	Haziran	47	2	49
1935-1936	Eylül	42	6	48
1936-1937	Haziran	29	5	34
1936-1937	Eylül	40	7	47

Tablo 21'de, 1926-1945 yılları arasında Afyon Ortaokulu'ndaki öğretmen, öğrenci ve mezun sayıları verilmiştir⁶⁵⁵. 1944-1945 yılları arasında öğrenci sayısının yarıya düşmesinin nedeni, Bolvadin ve Sandıklı ilçelerinde birer ortaokul açılması ve bazı öğrencilerin sanat okullarına gitmesi olarak öngörülmüştür.

Tablo 21. Afyon Ortaokul Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayısı

Öğretim Yılı	Öğretmen			Öğrenci			Mezun		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1926-1927	15	-	15	137	-	137	23	-	23
1934-1935	-	-	-	351	51	402	65	10	75
1939-1940	16	2	18	828	104	932	108	26	134
1944-1945	13	7	20	407	53	460	100	12	112

Afyon Ortaokulu'nda görev yapan öğretmenlerin maaş artışları ve görev süreleri verilmiştir. Bu öğretmenlerden bazıları, uzun yıllar boyunca farklı branşlarda eğitim vermiş ve okulun gelişimine katkıda bulunmuştur.

Afyon Ortaokulu'na atanan öğretmenler şu şekilde verilmiştir: Berire Işındağ, 21 Ekim 1928'de Afyon Ortaokulu'na Dikiş ve Ev İdaresi öğretmeni olarak 1700 lira maaşla atanmıştır. 1 Eylül 1929'da maaşı artırılarak 1750 lira olmuştur. 30 Kasım 1930'a kadar görevine devam etmiştir. Ardından uzun yıllar boyunca Afyon Lisesi'nde Dikiş ve Ev İdaresi öğretmenliği yapmıştır⁶⁵⁶.

Ömer Fevzi Bey, 14 Kasım 1925'te Afyon Ortaokulu'na 1700 lira maaşla Fransızca öğretmeni olarak atanmıştır. 30 Aralık 1929'a kadar bu görevine devam etmiştir. Bu süre zarfında maaşı sırasıyla 3250, 850, 2500 lira olmuştur. 1 Eylül 1928'de ise aynı okulda 3250 lira maaşla Matematik öğretmeni olarak göreve başlamıştır. 30 Kasım 1930'a kadar matematik öğretmenliği yapmış ve bu dönemde maaşı sırasıyla

⁶⁵⁵ T.C. DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 40.

⁶⁵⁶ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

3500, 2500, 3500 lira olmuştur. Ardından lisede matematik öğretmeni olarak görevine devam etmiştir⁶⁵⁷.

Ahmet Sami Bey, 5 Ekim 1924'te Afyon Ortaokulu'na Tarih ve Coğrafya öğretmeni olarak 2000 lira maaşla atanmıştır. 1 Mart 1925'te maaşı 2300 liraya çıkarılmış, 1 Eylül 1926'da ise tekrar zam yapılmış ve maaşı 3250 lira olmuştur. 31 Ağustos 1927'ye kadar görevine devam etmiştir⁶⁵⁸. Sami Bey, 26 Aralık 1926'da Afyon Ortaokulu'na Pedagoji ve Türkçe öğretmeni olarak 850 kuruş maaşla atanmıştır. 1 Ekim 1927'de maaşı artırılarak 2500 lira olmuştur. 16 Eylül 1928'e kadar görevine devam etmiştir⁶⁵⁹. Sami Bey, 17 Eylül 1928'de 1700 lira maaşla Afyon Ortaokulu'na Türkçe öğretmeni olarak atanmıştır. 30 Kasım 1930'a kadar görevine devam etmiştir. Bu süre zarfında maaşı sırasıyla 1750, 3500, 3000 ve 4000 lira olmuştur. 1 Eylül 1930'da 5000 lira maaşla ortaokul müdürlüğüne atanmış, ancak 30 Kasım 1930'da görevden ayrılmıştır⁶⁶⁰.

2. İMAM HATİP ORTAOKULU

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun getirdiği düzenlemeler, Türkiye'deki eğitim sisteminde köklü değişikliklere yol açmış ve özellikle din görevlisi yetiştiren okulların açılmasına zemin hazırlamıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun din görevlisi eğitimi düzenleyen 4. maddesinde, medreselerin kapatılmasına karşılık, imamlık ve hatiplik gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi için ayrı okulların açılması öngörülmüştür⁶⁶¹.

Kanunda öngörülen bu okullar, 1924'te İmam Hatip Okulları adı altında 29 merkezde açılmıştır⁶⁶². Bu okullar, ortaöğrenim seviyesinde 4 yıllık bir eğitim vermiştir. Bu bağlamda, din görevlisi yetiştirmek amacıyla açılan İmam Hatip okullarından biri de Afyon'da kurulmuştur. Afyon İmam Hatip Okulu ise 1924'te Yeni Cami Medresesi'nde açılmıştır⁶⁶³. Afyon'da açılan İmam Hatip Okulu'nda, iptidai hariç, birinci sınıfta 32, ikinci sınıfta 19, üçüncü sınıfta ise 6 öğrenci öğrenim görmüştür. 1923-1924 öğretim yılında 57 öğrenci kayıt yaptırmış, 1924-1925 öğretim yılında ise 51 öğrenci kayıt olmuştur. Bu öğretim yılının ardından okul kapanmıştır⁶⁶⁴.

⁶⁵⁷ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁶⁵⁸ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁶⁵⁹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁶⁶⁰ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁶⁶¹ TBMMZC, D:2, İ:2, C:7, İN:2, T:3 Mart 1924, s. 25.

⁶⁶² Tutsak, *a.g.m.*, s. 259.

⁶⁶³ Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

⁶⁶⁴ Öcal, *a.g.e.*, s. 132- 134;

Dolayısıyla, Afyon İmam Hatip Okulu 31 Ağustos 1926'da kapatılmıştır. Ülkedeki diğer İmam Hatip okulları da, 1930 yılında öğrenci sayısının az olmasından dolayı kapatılmıştır⁶⁶⁵.

3. İLÇELERDEKİ ORTAOKULLAR

3.1. BOLVADİN ORTAOKULU

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Afyon'da merkez ortaokulunun ardından ikinci ortaokul Bolvadin ilçesinde açılmıştır. Bolvadin Ortaokulu'nun eğitim süreci, ilçedeki eğitim altyapısının gelişimiyle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Bolvadin Rüştüyesi, 1904-1905 öğretim yılında 2 katlı olarak Şazi Mahallesi'nde inşa edilen yeni binasında eğitim vermeye başlamıştır. Bolvadin Ortaokul'u ise 1921'de kapanmıştır⁶⁶⁶. Bu bina, Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmani İlkokulu olarak eğitime devam etmiştir. Okul 1924'te tekrar kapanmıştır. Bolvadin Ortaokulu ise 1932-1933 öğretim yılında Bolvadin Halkevi binasında yeniden açılmıştır⁶⁶⁷.

Bolvadin Ortaokulu binası, Belediye Başkanı Hasan Türkmen'in çabaları ve halkın yardımlarıyla inşa edilmiştir. Bolvadin Ortaokulu, 1945-1946 öğretim yılında, kendi yeni binasında eğitime başlamıştır⁶⁶⁸. Bu ortaokulda, Kur'an-ı Kerim, Tecvit, Dinî İlimler, Türkçe Okuma, Kitabet, Matematik, Geometri, Resim, Hüsnü Hat, Coğrafya, Genel Tarih ve Toplum Bilimi derslerinin yanı sıra, Arapça, Farsça ve Fransızca olmak üzere üç dil de okutulmuştur⁶⁶⁹.

Özel bir kanunla, ilkokul öğretmenlerine konut temin etmek amacıyla bir sandık kurulmuştur. Sandığın sermayesi, Türkiye genelindeki öğretmenlerin maaşlarından yapılan kesintilerle oluşturulmuştur. Afyon öğretmenleri öncelikli olarak belirlenerek, Bolvadin'de ortaokul yakınlarında iki konut inşa edilmiştir. Aynı bölgede, Bolvadin Belediyesi de iki örnek ev yaptırarak, bu evleri kiraya vermiştir⁶⁷⁰.

⁶⁶⁵ Akyüz, a.g.e., s. 300; Tutsak, a.g.m., s. 259-260.

⁶⁶⁶ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 140. Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 360.

⁶⁶⁷ Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 40.

⁶⁶⁸ *Afyon İl Yıllığı* -1967, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul 1968, s. 159; *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 61-62. Afyon Lisesi'ne ilk refakat eden okul, 1957-1958 öğretim yılında iki dönemli bir lise haline getirilen Bolvadin Ortaokulu olmuştur. Bolvadin'de açılan ilk orta dereceli okul olan "Bolvadin Lisesi", dönemin Afyon Milletvekili Gazi Yiğitbaşı'nın çabaları ve halkın desteğiyle Bademli Mahallesi'nde, Eylül 1958 öğretim yılında faaliyete geçmiştir. Okulun açılışı, dönemin Başbakanı Adnan Menderes tarafından yapılmıştır. Bunun ardından, diğer ilçelerde de ortaokullar açılarak, daha sonra iki dönemli lise haline getirilmiştir. *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 61. *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 159 Bayar, "Bolvadin'de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi", s. 40-41. *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 61; *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 159.

⁶⁶⁹ Bayar, *Kadim Kent Bolvadin*, s. 143.

⁶⁷⁰ "Bolvadin Öğretmen Evleri", *Haber*, 17 Ocak 1946, nr. 2649, s. 1.

3.2. SANDIKLI İSMET İNÖNÜ ORTAOKULU

Cumhuriyet döneminde Afyon'da açılan üçüncü ortaokul, Sandıklı ilçesinde kurulmuştur. Sandıklı İsmet İnönü Ortaokulu, hem halkın katkılarıyla hem de resmi kurumların desteğiyle uzun bir çalışma sürecinin ardından eğitim hayatına kazandırılmıştır. Bu bağlamda, okulun temeli büyük bir törenle 9 Ağustos 1943'te atılmıştır. 780 gün süren çalışmalar sonucunda okul, köy ve şehir halkının katkılarıyla tamamlanmıştır⁶⁷¹. Okulun inşasında, başta belediye olmak üzere resmi ve özel tüm kurumlar destek vermiştir. Kurum başkanı Mehmet Akbilgin ve üyelerden Ahmet Bozkurt, İsmet İnönü Ortaokulu'nun düzenli bir şekilde inşa edilmesini sağlamıştır. Böylece Sandıklı İsmet İnönü Ortaokulu, 1945-1946 öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır⁶⁷².

İsmet İnönü Ortaokulu, Cumhuriyet dönemi Türk mimarisinin izlerini taşımıştır. Halk, çocuklarını okula kaydettirmek için bir elinde çocuğu, diğer elinde ilkokul diploması, nüfus cüzdanı ve diğer kayıt belgeleriyle "*Yaşasın Cumhuriyet, Yaşasın Büyüklerimiz*" diyerek okula gitmiştir. 20 Eylül 1945 itibarıyla, ortaokulun birinci sınıfında kız ve erkek toplamda 150 öğrenci yer almakta, diğer sınıflarda ise her birinde yaklaşık 25 öğrenci olduğu tahmin edilmiştir⁶⁷³.

İsmet İnönü Ortaokulu'nda 9 asil ve 7 ücretli öğretmen görev yapmıştır. Okulda, 590 erkek ve 86 kız öğrenci olmak üzere toplamda 676 öğrenci eğitim görmüştür. Ortaokulda öğretmen kadrosu, hem asil hem de ücretli öğretmenlerle desteklenmiş, okulda erkek öğrencilerin sayısının belirgin şekilde fazla olduğu gözlemlenmiştir⁶⁷⁴.

1945 yılı nüfus sayımına göre, köyleriyle birlikte 50.000 nüfusu olan Sandıklı ilçesi, eğitim alanında önemli bir gelişim kaydetmiştir. 77 köyü bulunan ilçede, her köy için okul binaları ve öğretmen evleri inşa edilmiştir⁶⁷⁵. Sandıklı'da Ortaokulun yanı sıra bir sanat okulu açılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, Millî Eğitim Bakanlığı, Sandıklı İlçesi'ndeki sanat okulu inşaatına 5000 lira tutarında bir destek sağlamıştır⁶⁷⁶. Emirdağ Ortaokulu, 1948'de İnkılap İlkokulu'nun birinci katında açılmıştır. 1948-1949 öğretim yılında ise, Dinar Ortaokulu eğitime başlamıştır⁶⁷⁷.

⁶⁷¹ Reşat Arel, "Sandıklı'da Orta Sanat Okulu Açılacak", *Haber*, 4 Şubat 1946, nr. 24, 2654, s. 1.

⁶⁷² Reşat Arel, "Sandıklı'da Orta Sanat Okulu Açılacak", *Haber*, 4 Şubat 1946, nr. 24, 2654, s. 1.

⁶⁷³ Reşat Arel, "Sandıklı Ortaokula Kavuştu", *Haber*, 20 Eylül 1945, nr. 2618, s.1.

⁶⁷⁴ *Afyon İl Yıllığı-1967*, s. 159; *Afyon İl Yıllığı -1973*, s. 61-62.

⁶⁷⁵ Reşat Arel, "Sandıklı'da Orta Sanat Okulu Açılacak", *Haber*, 4 Şubat 1946, nr. 24, 2654, s. 1.

⁶⁷⁶ "Sandıklı Ortaokulu İnşaatına 5000 Lira Yardım", *Haber*, 7 Nisan 1947, nr. 2772, s. 1.

⁶⁷⁷ Akın, *a.g.e.*, s.118; Yüksel, *a.g.e.*, s. 135; *Afyon İl Yıllığı -1967*, s. 159; *Afyon İl Yıllığı -1973*, s. 61-62.

4. AFYON LİSESİ

4.1. LİSE BİNASI

Günümüzde İstasyon Caddesi Ordu Bulvarı üzerinde bulunan ve eğitimine halen devam edilen okul binasının yapımına 19 Mayıs 1914'te başlanmış, Ekim 1916'da ise iki yılı aşkın bir sürede tamamlanmıştır. Binanın arsası 3645 metrekare olup, bu alanın 931 metrekarelik kısmına okul binası inşa edilmiştir⁶⁷⁸.

Dumlupınar Mahallesi, Ordu Bulvarı No: 16'da bulunan Afyon Lisesi, tapuda 1 pafta, 372 ada, 1 parsel numarasıyla kayıtlı olmuştur. Son dönem Osmanlı yapılarından biri olan lise binası, Türk mimarisinin son gelişmelerini yansıtan neoklasik tarzda inşa edilmiştir. Ön yan duvarları, Osmanlı çini sanatının en güzel örnekleriyle süslenmiştir⁶⁷⁹. Lise binası, mimari tarzı ve çinili cephesiyle Afyon'un en güzel tarihi yapılarından biri olmuştur⁶⁸⁰. Öğretim sisteminde herhangi bir değişiklik yapılmadan, 1921 yılına kadar öğretime devam edilmiştir⁶⁸¹.

Afyon'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun yadigârı olarak hükümet konağından başka büyük devlet binasının bulunmadığı, lise binasının ise Cumhuriyet Dönemi eseri olduğu belirtilmiştir. Lise binasının, Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde ve yenileşme hareketlerinin başladığı son dönemlerde halkın çalışmalarıyla inşa edildiği iddia edilmiştir. Bu nedenle Afyon Lisesi Cumhuriyet'in köklü eğitim kurumlarından biri olarak kabul edilmiştir⁶⁸².

Lise binasının mimari özellikleri şöyle olmuştur: Okul, ince uzun dikdörtgen planlı olup bodrum katıyla birlikte üç katlı olarak inşa edilmiştir. Uzun bir koridor etrafında, alt katta sınıflar, üç oda ve bir tuvalet bulunmuştur. Okulun mimarı, yerli Ermeni asıllı Avadis Avdik olmuştur. Yapı, Türk mimarisinin son gelişmelerini yansıtan Neo-Klasik üslupta inşa edilmiştir. Cephede, birinci ve ikinci kat pencerelerinin üst ve alt kısımları ile giriş çevresi çini kaplamasıyla süslenmiştir. Kıрма oturtma çatısı Marsilya kiremitleriyle kaplanmıştır. Bu kısmın çatısı, yarlarda yayvanlaşan tonoz formunda yapılmıştır. Pencere ile çatı arasındaki boş alan ve sivri kemerin iki yanına uygun çinilerle kaplanmıştır. Çiniler, çok renkli geometrik ve bitkisel desenli küçük kare plakalar halinde yapılmıştır. Bina cephesi, ön kapının

⁶⁷⁸ Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

⁶⁷⁹ Yüksel, *a.g.e.*, s. 45.

⁶⁸⁰ *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 61; *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 159.

⁶⁸¹ Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

⁶⁸² "Fikirler", *Haber*, 9 Mayıs 1938, nr.1846, s. 1

ortasından geçen eksenle simetrik olarak tasarlanmıştır. Ana giriş önde yer alarak oldukça gösterişli bir şekilde yapılmıştır. Arka tarafta ise bahçeye inilen iki kapı yer almıştır. Giriş, mermer başlıklı yedi basamaktan oluşan bir merdivenle kanatlı ahşap-cam kapıya açılmıştır. Okul kapısının üzerine "Mektebi İdadi Mülki" yazılı çini levha asılmıştır, ancak zamanla bu levha kaybolmuştur⁶⁸³.

Önde kesme taş kaplama, arkada ise köşeler kesme taş olarak yapılmıştır. Duvarlar yontma taştan inşa edilerek, duvarlardaki çini döşemeler kıvrık dal, Rumi ve palmet dekorlarını taşımıştır. Bodrum katının her iki ucunda, güneye uzanan bölümlerde batıda erkekler, doğuda ise kızlar için tuvaletler yer almıştır. Orta bölüm ise kömürlük ve kalorifer dairesi olarak kullanılmıştır⁶⁸⁴.

Bodrum katına, birinci katın ortasında bulunan iki merdiven ile bahçeye açılan biri büyük, biri küçük olmak üzere iki kapıdan girilmiştir. Birinci kat; her iki yanda üçer olmak üzere toplam altı sınıf, üç oda, bir tuvalet, üst kata çıkan merdivenler ve arkaya açılan iki kapı ile öne açılan cümle kapısına sahiptir. İkinci kat; her iki katta da bulunan sınıf ve odalarda süsleme yapılmamış olup, birinci kat ile aynı planda inşa edilmiştir. Sadece giriş kapıları bulunmamış ve ön giriş bölümü öğretmenler odası olarak düzenlenmiştir. İç bölmeler ve koridorlar, tavan ve döşemeler tamamen ahşap malzeme ile yapılmıştır⁶⁸⁵.

Bahçe, demir parmaklıklarla çevrelenmiştir. Ön yüzde, batı kanat önünde bir dikdörtgen havuz, doğu kanat önünde ise küçük bir kaide üzerine yerleştirilmiş Atatürk Büstü bulunmuştur. Ön bahçe, arka bahçeden duvarlarla ayrılmıştır. Batı kısmında, girişi kontrol eden nöbetçi öğretmen binası, doğu kısmında ise yatakhaneler kompleksi yer almıştır. Arka bahçe ise spor alanı olarak kullanılmıştır⁶⁸⁶.

⁶⁸³ Ilgar "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 377; Atabek, *a.g.e.*, s. 195; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; Özpınar, *a.g.e.*, s. 172; Yaşar, *a.g.e.*, s. 385.

⁶⁸⁴ <https://huseyinertas.tr.gg/afyon-lisesi-tarihcesi.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁶⁸⁵ <https://huseyinertas.tr.gg/afyon-lisesi-tarihcesi.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁶⁸⁶ <https://huseyinertas.tr.gg/afyon-lisesi-tarihcesi.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

4.2. MİLLİ MÜCADELE'DE AFYON LİSESİ

Birinci Dünya Savaşı nedeniyle okullarda öğrenci sayısı azalmıştır. Özellikle Sultanilerin ikinci dönemlerinde bir veya iki öğrencili sınıflar bulunmuştur. Savaşın gençleri cephelere göndermesi ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle okul çağındaki birçok öğrencinin çalışmak zorunda kalması bu durumu büyük ölçüde etkilemiştir⁶⁸⁷.

Milli Mücadele Dönemi'nde, Anadolu'nun düşman işgali sırasında Afyon'da da bazı sorunlar yaşanmıştır. Şehir, bir süre İngiliz, İtalyan, Fransız ve Yunan kuvvetleri tarafından işgal altında kalmıştır. İşgal sırasında, düşman kuvvetleri bazı okulları karargâh ve hastane olarak kullanmıştır⁶⁸⁸.

Afyon ve çevresi, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin hemen ardından, 17 Kasım 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiştir⁶⁸⁹. İngilizler, bugünkü Afyon Lisesi yönetim binasını genel karargâh olarak kullanmış, lise sınıf binalarını ise askerlerinin ikameti için işgal etmiştir. İngilizlerin Afyon Lisesi'ni işgali, başta mutasarrıf olmak üzere halkın ileri gelenleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Lisenin boşaltılması için Hariciye Nezareti tarafından İstanbul Yüksek Komiserliği nezdinde girişimlerde bulunulmuştur. Ancak bir sonuç alınamamıştır⁶⁹⁰.

İngilizlerin Afyon'u işgali süresi boyunca okullarda eğitim-öğretim yapılamamıştır. 19 Mart 1920'de, Afyon Lisesi İngiliz işgalinden kurtulmuştur⁶⁹¹. Ancak lise binası işgalden yine kurtulamamış ve bu kez Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Afyon, Yunanlılar tarafından ilk olarak 28 Mart 1921 Pazar günü işgal edilmiştir. Bu işgal, 7 Nisan 1921 Perşembe gününe kadar sürmüştür. Yunan kuvvetleri şehre girdiğinde, Yunan İşgal Komutanlığı karargâh olarak Afyon Lisesi binasını kullanmıştır⁶⁹².

Yunanlıların Afyon'u birinci işgali (28 Mart - 7 Nisan 1921) ve ikinci işgalleri (13 Temmuz 1921 - 27 Ağustos 1922) sırasında, lise ve yanındaki küçük bina (Dumlupınar İlkokulu) Yunan askerleri tarafından işgal edilmiştir. Okul, işgal süresi boyunca Yunanlılar tarafından hastane olarak kullanılmıştır⁶⁹³. Bu işgal sırasında Afyon Lisesi'nde eğitim yapılamamıştır. Bu nedenle, okul geçici olarak Karaman Mahallesi,

⁶⁸⁷ Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

⁶⁸⁸ Ahmet Altıntaş, *Millî Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011, s. 30-31.

⁶⁸⁹ Altıntaş, *a.g.e.*, s. 30.

⁶⁹⁰ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 38.

⁶⁹¹ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 296.

⁶⁹² Altıntaş, *a.g.e.*, s. 136.

⁶⁹³ Altıntaş, *a.g.e.*, s. 136,140.

Damardı Sokak No:5'te, Arap Binbaşı olarak bilinen kişinin evine taşınmıştır. Afyon'un kurtuluşu ile okul, kendi binasında yeniden eğitim vermeye başlamıştır⁶⁹⁴.

Sancak Genel Meclisi tarafından kabul edilen ve eğitime ilişkin beş yıllık çalışma programında, 1916-1917 öğretim yılında idadilerin sultaniye dönüşmesi planlanmıştır. Ancak bu yıllarda okul, kendi binasında 5 sınıflı idadi olarak eğitime devam etmiştir. 1921-1922 öğretim yılında ise okul, 9 sınıflı Sultaniye dönüşmüştür⁶⁹⁵. Bu bağlamda Sultani okulunun ilk müdürü, Darül Fünun Matematik bölümünden mezun olan Ömer Fevzi Atabek olmuştur⁶⁹⁶. Ömer Fevzi Atabek, 26 Ekim 1922'de Sultani okuluna müdür olarak 2500 lira maaşla atanmıştır⁶⁹⁷.

Ömer Fevzi Atabek, Sultani okulunun açılışıyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“2 Kasım 1922 Perşembe günü Çinili Lise binası ile yanındaki küçük bina Yunanlılar tarafından hastane ittihaz edilmiş, Afyon kurtulur kurtulmaz cihet-i askeriyede hastane yapmış; mutasarrıflar bir türlü tahliye ettirememiş; ben bir yolunu bularak tahliye ettirdim. Binanın camları hiç kalmamış ve sıralardan da eser yoktu; şehirde kalan Yunan esirlerinden 10 kişi ile mektebi temizlettim. Bu hafta bu suretle meşgul oldum. 10 Kasım 1922 Cuma: Mektep sıraları için kereste temin ettim. 11 Kasım 1922 Cumartesi: İstanbul'dan Anadolu'ya firar arkadaşlarımdan Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey'i gördüm. Tayyare Bölük Kumandanı olarak gelmiş; kendisine müracaat ederek kararları mucibince yevmiye tahsisi ile marangoz efradına mektep sıraları yaptırmak için izin aldım. Yalnız geceleri çalışmak şartını koydular. Bu geceden itibaren evkaf dairesinden avizeler alıp küçük binanın odalarında 5 kişi çalışmaya başladılar. 8 gece çalışarak ihtiyaca yeterli sıralar yapıldı. Bu faaliyet kereste, çivi ve usta bulunmadığı bir zamanda ifa edildi. 20 Kasım 1922 Pazartesi: Afyon'da kar yağıyordu, bugün 8.30'da okulda derslere başladı”* şeklinde ifade etmiştir⁶⁹⁸. Böylece okulda 20 Kasım 1922'de eğitime başlanmıştır. Ömer Fevzi Bey, 13 Ekim 1923 tarihine kadar görevde kalmıştır⁶⁹⁹.

⁶⁹⁴ Ilgar, “Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler”, s. 378.

⁶⁹⁵ Ilgar, “XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim”, s. 537; Kılıç, a.g.e., s. 49. Yurdabakan, a.g.e., s. 71; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77; Ilgar, “Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler”, s. 380-381; Atabek, a.g.e., s. 200.

⁶⁹⁶ Ilgar, “XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim”, s. 537; Kılıç, a.g.e., s. 49; Yurdabakan, a.g.e., s. 71; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77; Ilgar, “Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler”, s. 380-381; Atabek, a.g.e., s. 200; Özpınar, a.g.e., s. 172.

⁶⁹⁷ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁶⁹⁸ Yüksel, a.g.e., s. 47.

⁶⁹⁹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

4.3. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE AFYON LİSESİ

Cumhuriyetin ilanından sonra bir lise daha yapılması düşünülmüştür. Ancak, ilkokulların o yıllarda az mezun vermesi nedeniyle mevcut lisenin sınıfları dolmamıştır. Bu durum, okulun dönemlerini tamamlayamayıp ortaokula dönüştürülmesine yol açmıştır⁷⁰⁰. Bu bağlamda okul 1923-1926 yılları arasında, ilk ve orta kısımları kapsayan bir ortaokul olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Ana binasının yanına yapılan küçük bina ilkokul, büyük bina ise ortaokul olarak kullanılmıştır⁷⁰¹. Bu dönemde okulun ilk müdürü Ali Nihat Bey olmuştur⁷⁰².

Medreseler 1924'te kapandığında, Yeni Cami Medresesi'nin 41 öğrencisi Afyon Lisesi'nin orta kısmına nakledilmiştir⁷⁰³. 13 Ekim 1929'da Maarif Vekâleti'ne, Afyon Ortaokulu'nun birinci sınıfına bir şube daha açılması talebi bildirilmiştir⁷⁰⁴. Afyon'da 1926 yılında, ortaokullarda iki yıl süreli pedagoji sınıfları açılmıştır⁷⁰⁵.

Ayrıca, 1926'da okulun ilkokul kısmı ayrılarak aynı binada Dumlupınar İlkokulu adı verilmiştir⁷⁰⁶. 1930 yılına kadar pedagoji sınıfları devam etmiştir. Daha sonra, pedagoji sınıfları kaldırılarak 1929-1930 öğretim yılında lise haline getirilmiştir⁷⁰⁷. İki yıllık pedagoji sınıflarında eğitim gören 23 öğrenci, öğretmen olarak mezun olmuş ve göreve başlamıştır⁷⁰⁸. 1929-1930 ders yılı sonunda, şehrin ve çevre ilçelerin artan nüfus ve lise ihtiyacını karşılamak amacıyla, 1931'de yeniden bir düzenlemeye gidilerek ortaokul, 6 sınıflı lise haline getirilmiştir. Ahmet Sami Onur, okulun ilk lise müdürü olmuştur⁷⁰⁹. Ahmet Sami Bey, 1 Aralık 1930'da 5000 lira maaşla göreve başlamıştır. 31 Ağustos 1932 tarihine kadar Afyon Lisesi'nde müdürlük yapmıştır⁷¹⁰.

Mustafa Kemal Paşa, 2 Mart 1931 Pazartesi günü Afyon'u ziyaret etmiştir⁷¹¹. Bu ziyarette, Afyon Lisesi Müdürü Ahmet Sami Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın geçeceği yoldan liseye kadar öğrencilerin iki sıra halinde nöbet tutmalarını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, halkevinden ayrıldığı sırada yolların lise izcileri tarafından kapatıldığını

⁷⁰⁰ Hilmi, *a.g.m.*, s. 296.

⁷⁰¹ Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 537; Kılıç, *a.g.e.*, s. 49; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 380-381; Atabek, *a.g.e.*, s. 200; Özpinar, *a.g.e.*, s. 172.

⁷⁰² Atabek, *a.g.e.*, s. 200.

⁷⁰³ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 285.

⁷⁰⁴ Arı, "Maarif Siyasetimiz ve Orta Mektep", *Son Haber*, 13 Ekim 1929, nr. 820, s. 1.

⁷⁰⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293; *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 159; *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 60.

⁷⁰⁶ 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 300-301.

⁷⁰⁷ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300; Atabek, *a.g.e.*, s. 200; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

⁷⁰⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 386; Yüksel, *a.g.e.*, s. 48.

⁷⁰⁹ 40. Dönem Afyon Lisesi Mezunları, s. 12; Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 300-301, Uyan, *a.g.e.*, s. 27.

⁷¹⁰ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷¹¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 388; Yüksel, *a.g.e.*, s. 45; Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

görmüştür. Polis, jandarma ve askeri inzibat kuvvetleri yolu açmaya çalışırken, Mustafa Kemal Paşa durumu fark etmiş ve zabıta kuvvetlerinin müdahalesine engel olmuştur. İzicilerin açtığı yolu takip ederek liseye doğru yönelmiştir. Bir izciye, "Bu yol nereye gider?" diye sorduğunda, izci "İrfan yuvasına, Paşam!" cevabını vermiştir. Mustafa Kemal Paşa bu cevaptan memnun olmuş ve izcileri takip ederek liseye gitmiştir. Lise kapısında, Müdür Ahmet Sami Bey, öğretmenler ve öğrenciler tarafından sevgi gösterileriyle karşılanmıştır⁷¹².

Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Sami Bey'den lisenin durumu ve ihtiyaçları hakkında bilgi alarak, ihtiyaçlarının giderilmesi ve eksik kadrosunun tamamlanması için emirler vermiştir. Ardından, Müdür ve öğretmenlere teşekkür ederek büyük sevgi gösterileri arasında okuldan ayrılmıştır. Bu tarihi ziyaret, filme de alınmıştır⁷¹³. Mustafa Kemal Paşa, liseyi ziyaret ettikten sonra, Edip Ali Bakı ve Eflatun Cem Güney'i okulda görevlendirmiştir⁷¹⁴.

1 Aralık 1930'da lise birinci sınıfı, 1931'de lise birinci ve ikinci sınıfları, 1932'de ise lisenin bütün sınıfları ile fen ve edebiyat şubeleri oluşturularak, 1932'den itibaren tam devreli lise olarak eğitim vermeye başlanmıştır. Haziran 1933'te ise ilk mezunlarını vermiştir⁷¹⁵. Çevre şehir ve ilçelerden liseye okumaya gelen öğrencilerin barınabilmesi için 1931'de bir pansiyon yapılmıştır. Böylece yatılı öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır. Resmi pansiyonlu olan okul, Afyon'un kullanışlı tek lisesi olmuştur⁷¹⁶.

Tablo 22'de, 1932-1945 yılları arasında Afyon Lisesi'nde pansiyon öğrencilerinden alınan ücretler gösterilmiştir⁷¹⁷. 1932-1933 öğretim yılında 150 lira olan ücret, 1933-1934 öğretim yılında 130 liraya düşürülmüştür. En yüksek artış ise 1943-1944 öğretim yılında yapılmıştır. Bunun nedeni öğrenci sayısının bu yılda azalması olarak tahmin edilmiştir.

⁷¹² Bayar, "Afyon Lisesi Tarihi", s.y.

⁷¹³ Yüksel, a.g.e. s. 48.

⁷¹⁴ Yaşar, a.g.e., s. 387.

⁷¹⁵ Yaşar, a.g.e., s. 386.

⁷¹⁶ Afyon İl Yıllığı -1967, s. 159; Afyon İl Yıllığı -1973, s. 60.

⁷¹⁷ TBMMZC, D:4, İ:2, C:9, İN:66, T:20 Haziran 1932, sy; TBMMZC, D:4, İ:3, C:15, İN:50, T:15 Mayıs 1933. TBMMZC, D:4, İ:4, C:22, İN:58, T:27 Mayıs 1934, sy; TBMMZC, D:5, İ:1, C:3, İN:27, T:22 Mayıs 1935, sy. TBMMZC, D:5, İ:2, C:11, İN:67, T:25 Mayıs 1936, sy; TBMMZC, D:5, İ:3, C:18, İN:63, T:24 Mayıs 1937, sy. TBMMZC, D:5, İ:4, C:25, İN:64, T:23 Mayıs 1938, sy; TBMMZC, D:6, İ:1, C:2, İN:14, T:22 Mayıs 1939, sy. TBMMZC, D:6, İ:2, C:11, İN:56, T:27 Mayıs 1940, sy; TBMMZC, D:6, İ:3, C:18, İN:56, T:26 Mayıs 1941, sy. TBMMZC, D:6, İ:4, C:25, İN:62, T:25 Mayıs 1942, sy; TBMMZC, D:7, İ:1, C:2, İN:26, T:24 Mayıs 1943, sy. TBMMZC, D:7, İ:2, C:10, İN:58, T:22 Mayıs 1944, sy; TBMMZC, D:7, İ:3, C:17, İN:58, T:21 Mayıs 1945, sy.

Tablo 22. Afyon Lisesi Pansiyon Ücretleri

Öğretim Yılı	Pansiyon Ücreti (Lira)
1932-1933	150
1933-1934	130
1934-1935	130
1935-1936	130
1936-1937	130
1937-1938	130
1938-1939	130
1939-1940	134
1940-1941	140
1941-1942	160
1942-1943	200
1943-1944	300
1944-1945	300

Ülke genelinde sadece bir lisesi olan şehirlerde, yani 19 lisede karma eğitime başlanmıştır. Bu bağlamda 1934-1935 öğretim yılından itibaren, Afyon Lisesi'nde karma eğitime geçilmiştir⁷¹⁸.

Afyon Lisesi, öğrenci ihtiyacını karşılamakta zorlanmaya başlamıştır. Bu nedenle liseye bir ek bina yapılmasına karar verilmiştir⁷¹⁹. 3 Ocak 1938 Pazartesi günü, Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından Dumlupınar İlkokulu, özel idareden satın alınıp liseye tahsis edildiği bildirilmiştir. Ardından, 44.799 lira 66 kuruş keşif bedeli olan bir ek binanın inşası için ihale açılmıştır⁷²⁰.

27 Ocak 1938'de bazı taliplerin şartları kabul etmemesi nedeniyle lise ek binasının ihalesi gerçekleştirilemediği duyurulmuştur. Şartlar değiştirildikten sonra, ihalenin yeniden yapılmasına karar verilmiştir⁷²¹. Ancak, ihalenin iptal edilmesiyle inşaatın gecikmesi ve ders yılı başında başvuru yapan öğrencilerin okula alınamaması göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle, adı geçen ihalenin geçerli sayılmasına karar verilmiştir⁷²².

Yeni lise teşkilatına göre, büyük bina öğrencilere yetmediğinden, Dumlupınar İlkokulu'na bırakılan bina, 1937'de bakanlıktan verilen tahsisatla 15.000 liraya satın alınarak, beş dersane, yatakhane, yemekhane, mutfak, çamaşırhane, banyo dairesi,

⁷¹⁸ Tutsak, a.g.m., s. 262.

⁷¹⁹ “Vilayetimizde İki Binanın Daha Temeli Atıldı”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, Pazartesi, nr. 1844, s. 1.

⁷²⁰ “Lise Binasına Yapılacak İlave”, *Haber*, 3 Ocak 1938, nr. 1813, s. 1.

⁷²¹ “Lise Pansiyonu”, *Haber*, 27 Ocak 1938, nr. 1820, s. 1.

⁷²² BCA; 30-18-1-2-83-51-19.

jimnastik salonu, fizik, kimya ve tıbbiye laboratuvarlarını içeren yeni bir ek binanın yapılmasına 27 Şubat 1938'de başlanılmıştır⁷²³.

2 Mayıs 1938'de, lise ek binasının temellerinin atıldığı duyurulmuştur. Temel atma törenine İstiklal Marşı ile başlanmıştır. Ardından Afyon Valisi Durmuş Evrendilek ve lise müdürü Sami Akyol birer konuşma yapmıştır. Konuşmaların ardından Afyon Valisi, temele ilk taşı kendi eliyle koymuştur⁷²⁴. Ağustos 1938'de yeni kısım liseye eklenmiştir. Dönemin şartlarına göre lise, geniş ve her ihtiyacı karşılayan bir binaya kavuşmuştur⁷²⁵. Böylece Afyon Lisesi ek binası, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan yeni ve modern binalar arasında yer almıştır⁷²⁶. 5 Eylül 1938'de, Afyon Lisesi Müdürlüğüne Sami Akyol'un yerine Numan Eken atanmıştır⁷²⁷.

Afyon Lisesi pansiyonuna ilave olarak bir pansiyon yapılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda pansiyon binasının inşasına başlanmıştır. Binanın inşasının ne zaman başladığı tespit edilememiştir. 16 Ekim 1939'da, lise pansiyon inşasının büyük bir kısmının tamamlandığı bildirilmiştir⁷²⁸. 28 Aralık 1939'da, Kültür Bakanı Hasan Ali Yücel'in, Hatay'dan İzmir'e geçerken Afyon'a uğradığı bildirilmiştir. Yücel, Afyon'da kaldığı süre boyunca Afyon Lisesi'ni de ziyaret etmiştir⁷²⁹. Afyon Valisi Durmuş Evrendilek, Ankara seyahatinde liseye ek olarak yapılan pansiyon için Kültür Bakanlığı'nın 1940 yılı bütçesinden 25.000 lira verilmesini talep etmiştir. Durmuş Evrendilek'in isteği, Kültür Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir⁷³⁰.

Afyon Lisesi yeni müdürü Mesut Erginsoy, 28 Ocak 1940 Pazartesi günü Afyon'a gelerek 80.00 lira maaşla görevine başlamıştır⁷³¹. 7 Ekim 1940'da, lisede öğrenci sayısının 1500'e ulaştığı bildirilmiştir. Bu nedenle, orta kısım birinci sınıfta çift öğretim yapılmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin bir kısmı öğleden önce, bir kısmı ise öğleden sonra eğitim almıştır. 1942'de Afyon Lisesi'ne 13 sınıf, laboratuvarlar ve diğer bilimler olmak üzere yeni bina ilavesi yapılmıştır⁷³².

⁷²³ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381; Kılıç, *a.g.e.*, s. 49; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; Atabek, *a.g.e.*, s. 200; Yaşar, *a.g.e.*, s. 388.

⁷²⁴ "Vilayetimizde İki Binanın Daha Temeli Atıldı", *Haber*, 2 Mayıs 1938, Pazartesi, nr. 1844, s. 1.

⁷²⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381; Kılıç, *a.g.e.*, s. 49; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; Yaşar, *a.g.e.*, s. 388.

⁷²⁶ "Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

⁷²⁷ "Lise Direktörlüğü", *Haber*, 5 Eylül 1938, nr. 1880, s. 1.

⁷²⁸ "Yeni Binalar", *Haber*, 16 Ekim 1939, nr. 1986, s. 1.

⁷²⁹ "Maarif Vekili Şehrimizde", *Haber*, 28 Aralık 1939, nr. 2005, s. 1.

⁷³⁰ "Vilayet İşleri: Lise Pansiyonu", *Haber*, 24 Mayıs 1940, nr. 2083, s. 1.

⁷³¹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri; "Lise Müdürü", *Haber*, 29 Ocak 1940, nr. 2012, s. 1; "Lise Müdürlüğü", *Haber*, 28 Ocak 1940, nr. 2010, s. 1; "Lise Müdürü", *Haber*, 11 Ocak 1940, nr. 2008.

⁷³² Yaşar, *a.g.e.*, s. 388; Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

25 Eylül 1944'te Kemal Ant, Afyon Lisesi Müdürlüğüne tayin edilerek görevine başladığı bildirilmiştir⁷³³. Afyon ilkokullarından mezun olan öğrencilerden bir kısmı Sanat Okullarına gitmiştir. Bu nedenle lisedeki öğrenci sayısı azalmıştır. Böylece, 1943'te çift ders usulüne son verilmiştir⁷³⁴. 1945'te, Bolvadin ve Sandıklı ilçelerinde birer ortaokul açılmıştır⁷³⁵. 11 Ocak 1943 Pazartesi günü, Türk Maarif Cemiyeti tarafından Uşak'ta özel bir lise açılmıştır. 12 Kasım 1945'te ise Uşak Lisesi'nin inşasının bitmek üzere olduğu bildirilmiştir⁷³⁶.

Çevre yerleşim merkezlerinden bazı öğrenciler Uşak Lisesi'ne kaydırıldığı için, 1945 öğretim yılında Afyon Lisesi'nde öğrenci sayısı azalmıştır. 1944'te 19 şubesi olan lisede, 1945'te 17 şube açılmıştır⁷³⁷. Sonuç olarak, bu gelişmeler Afyon Lisesi'ndeki öğrenci sayısındaki değişikliklere ve çevre ilçelerdeki eğitim imkânlarının artmasına yol açmıştır.

Ortaokullara parasız yatılı öğrenci alınmasına karar verilmiştir. Afyon Lisesi ve ortaokul kısmına da parasız yatılı öğrenci kabul edilmesi bildirilmiştir. Okula kayıt olmak isteyenlerin, lise müdürlüğüne Ağustos sonuna kadar başvuru yapmaları gerektiği duyurulmuştur⁷³⁸.

Afyon Lisesi öğrencileri, hem eğitimdeki hem de sınavlardaki üstün başarılarıyla dikkat çekmiş ve yurtdışında eğitim görme fırsatı yakalamıştır. Ankara'dan Avrupa'ya göndermek için öğrenciler arasında bir sınav yapılmıştır. Afyon Lisesi'nden mezun olan Tüccar Hasan Özsoy'un oğlu Nuri Özsoy, bu sınavda büyük bir başarı göstermiştir. Nuri Bey, lise eğitimini de sınıf birincisi olarak tamamlamıştır. Ali Çetinkaya, Nuri Bey'e özel bir ilgi göstererek Çer Mühendisliği öğrenimine devam etmesini istemiştir⁷³⁹.

1943-1944 öğretim yılında Sandıklılı Eşref Erkmen ile Afyonlu Hüseyin Danaoğlu, Afyon Lisesi'ni pekiyi derecede bitirmiştir. Bu öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yabancı ülkelere gönderilmek için yapılan sınavı kazanmıştır. Afyon'da sınavlarda başarılı olan 6 öğrencinin Avrupa ve Amerika'da eğitim gördüğü

⁷³³ “Yeni Lise Müdürü”, *Haber*, 25 Eylül 1944, nr. 2518, s. 1.

⁷³⁴ “Lisede Çift Ders Yapılamayacak”, *Haber*, 9 Eylül 1943, nr. 2415, s. 1.

⁷³⁵ “Lisemizde Öğrenci Sayısı”, *Haber*, 8 Ekim 1945, nr. 2623, s. 1.

⁷³⁶ “Uşak Lisesi”, *Haber*, 11 Ocak 1943, nr. 2346, s. 1; “Uşak Lisesinin İnşası Yakında Bitiyor”, *Haber*, 12 Kasım 1945, nr. 2633, s. 1.

⁷³⁷ “Lisemizde Öğrenci Sayısı”, *Haber*, 8 Ekim 1945, nr. 2623, s. 1.

⁷³⁸ “Parasız Yatılı Talebe Alınacak”, *Haber*, 17 Ağustos 1944, nr. 2510, s. 1.

⁷³⁹ “Bir Genç Hemşerimizin Muvaffakiyeti”, *Haber*, 21 Ekim 1937, nr. 1794, s. 1.

bildirilmiştir⁷⁴⁰. Bu öğrenciler, başarılarıyla sadece Afyon Lisesi'ni değil, aynı zamanda Türkiye'yi uluslararası alanda temsil etmek için önemli bir fırsat elde etmişlerdir.

Afyon Lisesi, beş binadan oluşan bir blok şeklinde inşa edilmiştir ve uzun yıllar boyunca Afyon'un ve çevre illerin tek lisesi olma özelliğini taşımıştır. Tarihsel bir üne sahip olan bu okuldan sonra, yeni liseler açılana kadar neredeyse yüz yıl geçmiştir. Okul, Afyonlu aydınlar ve farklı sektörlerde memleket çapında ün kazanmış birçok şahsiyetin eğitim aldığı bir kurum olmuştur⁷⁴¹.

Türk eğitim sisteminin asırlık bir çınarı olan Afyon Lisesi, yetiştirdiği devlet, siyaset ve bilim insanlarıyla Cumhuriyet tarihi boyunca önemli bir yer edinmiştir⁷⁴². 23 Eylül 1941'de Afyon Lisesi'nden mezun olan Süleyman Demirel, Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı olmuştur. Yine Afyon Lisesi mezunu olan Ahmet Necdet Sezer de bu geleneği sürdürerek 10. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir⁷⁴³. İsmet Atilla, Veysel Eroğlu, Erdal Akar, Abdullah Kaptan, Rıza Çerçel, Şahabettin Yiğitbaşı, Nejat Bilge, Mehmet Topbaş gibi pek çok siyasetçi, bilim insanı, sanatçı ve yazar Afyon Lisesi mezunu olmuştur⁷⁴⁴. Afyon Lisesi, 1950'li yılların başlarına kadar çevre illere eğitim hizmeti veren tek lise olmuştur⁷⁴⁵.

4.3.1. Öğretmen ve Öğrenci Durumu

Afyon Lisesi'nin eğitim süreci, yıllar içinde önemli bir büyüme ve gelişim göstermiştir. 1923 yılında okul, başlangıçta sınırlı öğrenci sayılarıyla eğitim vermeye başlamış ve zamanla öğrenci sayısı artmıştır. 1923'te okulun ilköğretim kısmında 75, birinci dönemde ise 20 olmak üzere toplam 95 öğrenci öğrenim görmüştür⁷⁴⁶. 1932'de liseden 27 öğrenci mezun olmuştur⁷⁴⁷. 1933-1934 Haziran ayında, lisenin Fen Şubesinden 22 erkek öğrenci mezun olmuştur⁷⁴⁸.

⁷⁴⁰ “Avrupa ve Amerika’ya Gidecek Öğrenciler”, *Haber*, 4 Haziran 1945, nr. 2588, s. 1.

⁷⁴¹ *Afyon İl Yıllığı*-1967, s. 159; *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 60; “Afyon”, *Yurt Ansiklopedisi*, s. 300.

⁷⁴² Yüksel, *a.g.e.*, s. 45.

⁷⁴³ Yüksel, *a.g.e.*, s. 45. Süleyman Demirel, 1937-1938 öğretim yılında 88 numara ile kayıt olduğu Afyon Lisesi'nden, 1940-1941 öğretim yılında mezun olmuştur. Ahmet Necdet Sezer ise 1952-1953 öğretim yılında kayıt olduğu Afyon Lisesi Orta Kısmı'ndan, 1954-1955 öğretim yılında mezun olmuştur. 1955-1956 öğretim yılında Afyon Lisesi'ne başlayan Ahmet Necdet Sezer, 1957-1958 öğretim yılında Fen Şubesi'nden mezun olmuştur. Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

⁷⁴⁴ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 48. Liseden mezun olanlar için detaylı bilgiler, adı geçen eserde verilmiştir. Bkz. Yüksel, *a.g.e.*, s. 49-51.

⁷⁴⁵ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 48. Afyon Lisesi, 06.11.2003 tarih ve 2585 sayılı kararlar ile restorasyon izni alarak, 05.04.2004 tarihinde ihaleye çıkmıştır. 16.06.2004 tarihinde yapılan yer tesliminin ardından, restorasyon Gazi Endüstri Meslek Lisesi'ne yaptırılmıştır. Okul, 25 Ekim 2004'te açılarak eğitimine devam etmiştir. Yüksel, *a.g.e.*, s. 30-31.

⁷⁴⁶ Ilgar, “XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim”, s. 537; Kılıç, *a.g.e.*, s. 49; Yurdabakan, *a.g.e.*, s. 71; *Afyon İl Yıllığı* -2001, s. 77

⁷⁴⁷ Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

⁷⁴⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 387. Bir başka kaynaktan, liseden 17 öğrencinin mezun olduğu belirtilmiştir. Hilmi, *a.g.m.*, s. 299.

Ayrıca, 1933'te 23 öğretmen diplomalarını alarak eğitim kadrosunda görev yapmaya başlamıştır⁷⁴⁹. 29 Ekim 1933'te lisede 594 öğrenci öğrenim görmüştür⁷⁵⁰. 1934-1935 öğretim yılında toplam 98 öğrenci mezun olmuştur⁷⁵¹. 1935'te ortaokul ve lise kısımlarında, 26'sı kız, 197'si erkek olmak üzere toplam 223 öğrenci mezun olmuştur. 1935'te 79 öğrenci liseden mezun olmuştur⁷⁵².

1935-1936 öğretim yılında orta kısımda 404, lise kısmında ise 274 olmak üzere toplam 678 öğrenci öğrenim görmüştür. 1936-1937 öğretim yılında ise orta kısımda 461, lise kısmında 307 olmak üzere toplam 768 öğrenci öğrenim görmüştür⁷⁵³. 1936'da liseden 57 öğrenci mezun olmuştur. 1936'da lise ve orta kısımlarda, 54'ü kız olmak üzere toplam 800'e yakın öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerden 194'ü köylerden öğrenim görmek için gelmiş ve bir kısmı yatılı kalmıştır. Bir kısmı ise okul dışında, Sandıklı, Şuhut ve Senirkent adını verdikleri yurtlarda kalmıştır⁷⁵⁴. 27 Ekim 1938'de lisede öğrenci sayısının 1.225 olduğu belirtilmiştir⁷⁵⁵. Sonuç olarak, Afyon Lisesi, yıllar içinde öğrenci sayısını ve mezun sayısını artırarak eğitimde önemli bir rol oynamış, bölgedeki eğitim ihtiyaçlarını karşılayan ve çevre ilçelerden öğrenci kabul eden büyük bir eğitim kurumu haline gelmiştir.

Tablo 23'te 1934-1945 yılları arasında Afyon Lisesi'nde öğretmen, öğrenci ve mezun sayıları verilmiştir⁷⁵⁶.

Tablo 23. Afyon Lisesi Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayıları

Öğretim Yılı	Öğretmen			Öğrenci			Diploma		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1934-1935	19	2	21	208	8	216	48	2	50
1939-1940	11	4	15	225	16	241	68	6	74
1944-1945	12	4	16	383	15	398	82	4	86

Tablo 24'te, 1932-1943 yılları arasında Afyon Lisesi'nde öğretmen sayısı ortaokul ve lisede bulunan toplam öğrenci sayıları verilmiştir. Aynı zamanda öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına yer verilmiştir⁷⁵⁷.

⁷⁴⁹ Afyon İl Yıllığı -2001, s. 77.

⁷⁵⁰ Hilmi, a.g.m., s. 296; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381.

⁷⁵¹ Afyon Lisesi, 1934-1935 Yıllarına ait Lise Bitirme Diploması Defteri, Afyon Lisesi Arşivi; Yaşar, a.g.e., s. 387.

⁷⁵² Yaşar, a.g.e., s. 387.

⁷⁵³ Yaşar, a.g.e., s. 389.

⁷⁵⁴ Yaşar, a.g.e., s. 387.

⁷⁵⁵ "Şu Rakamları Her Halde Okuyunuz!", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

⁷⁵⁶ T.C. DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 56.

⁷⁵⁷ Yaşar, a.g.e., s. 380-381-387; Kaya, a.g.t., s. 120.

1932-1943 yılları arasında Afyon Lisesi'nde öğretmen sayısında dalgalanmalar yaşanırken, öğrenci sayısında genel olarak bir artış görülmüştür. 1933-1934'te 25 öğretmen görev yaparken öğrenciye sayısı 664 ulaşılmıştır. 1940-1941'de öğretmen sayısı 36'ya çıkmıştır. 1941-1942'de öğrenci sayısı 1447'ye kadar yükselmiştir. 1942-1943'te ise 1089'a gerilemiştir. Bu azalmanın nedeni öğrencilerin bir kısmının Sanat Okullarına gitmesi olmuştur.

Tablo 24. Lise Öğretmen Sayısı ve Ortaokul, Lise Toplam Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen/Öğrenci
1932-1933	-	534	-
1933-1934	25	664 ⁷⁵⁸	26
1934-1935	21	618	29
1935-1936	25	722 ⁷⁵⁹	28
1936-1937	33 ⁷⁶⁰	768 ⁷⁶¹	23
1937-1938	26 ⁷⁶²	1095	42
1938-1939	10	1095	109
1939-1940	15	1173	78
1940-1941	36	1265	35
1941-1942	35	1447	41
1942-1943	38	1089	28

Tablo 25'te, 1933-1937 yılları arasında Afyon Lisesi'nin Fen ve Edebiyat şubelerine ait erkek ve kız öğrenci mezun sayıları sunulmuştur⁷⁶³. 1933-1937 yılları arasında Fen Şubesinden toplam 88 öğrenci mezun olmuştur. Bu dönemde Edebiyat Şubesinden ise 288 erkek ve 16 kız olmak üzere toplam 304 öğrenci diploma almıştır. Her iki şubeden 1933-1937 yılları arasında toplam 392 öğrenci mezun olmuştur.

Tablo 25. Afyon Lisesi Mezun Sayıları

Öğretim Yılları	Devre	Fen Şubesi			Edebiyat Şubesi			Toplam Diploma
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	
1933-1934	Haziran	22	-	22	57	3	60	82
1933-1934	Eylül	21	-	21	52	3	55	76
1934-1935	Haziran	26	-	26	43	2	45	71
1934-1935	Eylül	7	-	7	18	2	20	27
1935-1936	Haziran	3	-	3	59	2	61	64
1935-1936	Eylül	2	-	2	6	2	8	10
1936-1937	Haziran	7	-	7	45	2	47	54
1936-1937	Eylül	-	-	-	8	-	8	8

⁷⁵⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 380-381. Başka bir sayfada toplam öğrenci sayısı 630 olarak verilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 387.

⁷⁵⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 387. Başka bir sayfada toplam öğrenci sayısı 720 olarak verilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 380-381.

⁷⁶⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 387. Başka bir sayfada toplam öğretmen sayısı 15 olarak verilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 381.

⁷⁶¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 380-381. Başka bir sayfada toplam öğrenci sayısı 749 olarak verilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 387.

⁷⁶² Yaşar, *a.g.e.*, s. 387. Başka bir sayfada toplam öğretmen sayısı 10 olarak verilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 381.

⁷⁶³ Afyon Lisesi, 1933-1934, 1934-1935, 1935-1936, 1936-1937 Yıllarına ait Lise Bitirme Diploması Defteri, Afyon Lisesi Arşivi.

4.3.2. Eğitim Kadrosu ve Öğretmen Maaşları

4.3.2.1. Eğitim Kadrosu

1921-1947 yılları arasında Afyon Lisesi'nde görev yapan müdürler şunlar olmuştur. Afyon Lisesi'nde 1921-1947 yılları arasında sırasıyla Ömer Fevzi Atabek (1921-1922), Ahmet Sami Onur (1929-1932), Sami Akyol (1932-1938), Numan Eken (1938-1940), Mesut Erginsoy (1940-1944) ve Kemal Ant (1944-1947) müdürlük yapmıştır⁷⁶⁴. 1923-1926 yılları arasında ise okula bir lise müdürünün atanamamış olmasının nedeni, okulun bu dönemde yalnızca ilk ve orta kısımları kapsayan bir ortaokul olarak faaliyet göstermesi olmuştur.

Afyon Lisesi'nde 1937-1940 yılları arasında yönetim kadrosu şu şekilde olmuştur: Ethem Yılmaz Ergenekon, 11 Kasım 1937'de Afyon Lisesi Yar Direktörlüğü'ne 2500 lira maaşla görevlendirilmiştir⁷⁶⁵. 18 Kasım 1937'de, Lise Yar Direktörlüğü'ne Matematik öğretmeni Fehmi Bey'in tayin edildiği duyurulmuştur⁷⁶⁶. 23 Aralık 1937'de, Lise Müdür Yardımcısı ve Matematik öğretmeni Fehmi Bey'in Baş Direktörlüğü'ne tayin edildiği belirtilmiştir⁷⁶⁷.

Numan Eken, 22 Eylül 1938'de Lise Direktörlüğü'ne 8000 lira maaşla atanmıştır⁷⁶⁸. Ahmet Ünal, 8 Ekim 1938'de 40.00 lira maaşla Baş Yar Direktörlüğü'ne görevlendirilmiştir⁷⁶⁹. 8 Ekim 1938'de, Lise Yar Direktörlüğü'ne Haydar Özdemir 2500 lira maaşla atanmıştır⁷⁷⁰. 8 Ekim 1938'de, Yar Direktörlüğü'ne 3.000 lira maaşla Sabahattin Öz görevlendirilmiştir⁷⁷¹. 20 Eylül 1939'da, Lise Yar Direktörlüğü'ne, Tarih ve Coğrafya öğretmeni Akif Öşir 3000 lira maaşla atanmıştır⁷⁷². 10 Kasım 1939'da, Lise Yar Direktörlüğü'ne Hüseyin Nazif Balcıoğlu 3000 lira maaşla görevlendirilmiştir⁷⁷³. İhsan Tok, 1 Ocak 1940'ta Lise Baş Yardımcı Direktörlüğü'ne 4000 lira maaşla atanmıştır⁷⁷⁴. 22 Mart 1940'ta, Lise Yar Direktörlüğü'ne Akif Öşir 3500 lira maaşla görevlendirilmiştir⁷⁷⁵.

⁷⁶⁴ https://afyonlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/03/01/964316/fotograf_galerisi_1162017.html. ((Erişim Tarihi: 12.06.2024)).

⁷⁶⁵ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri. 22 Aralık 1937'de görevden ayrılmıştır.

⁷⁶⁶ "Lisede", *Haber*, 18 Kasım 1937, nr. 1802, s. 1.

⁷⁶⁷ "Lise Baş Muavinliği", *Haber*, 23 Aralık 1937, nr. 1810, 1.

⁷⁶⁸ "Lise Direktörlüğü", *Haber*, 5 Eylül 1938, nr. 1880, s. 1; Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁶⁹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷⁰ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷¹ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷² Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷³ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷⁴ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷⁵ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

Afyon Lisesi eğitim kadrosu şu şekilde olmuştur. Ahmet Sami Bey, 4 Kasım 1922'de Sultaniye Tarih ve Coğrafya öğretmeni olarak 1500 lira maaşla atanmıştır. 1 Kasım 1923'te maaşı 1800 lira olarak artırılmıştır. 4 Ekim 1924 tarihine kadar görevine devam etmiştir⁷⁷⁶. 11 Şubat 1937'de, Lise Tarih Öğretmeni olarak Ahmet Akif Bey'in atandığı bildirilmiştir⁷⁷⁷.

9 Aralık 1937'de, lise Türkçe öğretmenliğine atanan Nuriye Tuğrul'un görevine başladığı bildirilmiştir⁷⁷⁸. 7 Kasım 1938'de, Edebiyat öğretmeni Refik Fikret, Tarih öğretmeni Yahya Pehlivan, Türkçe öğretmeni Hüseyin Nazif Balcıoğlu ve İngilizce öğretmeni Mehmet Selcan'ın Afyon Lisesi'ne yeniden tayin edildikleri ve görevlerine başladıkları duyurulmuştur⁷⁷⁹. Afyon Edebiyat öğretmenliğine, eski Edebiyat öğretmeni Zekeriya Gökaytaç tayin edilmiştir⁷⁸⁰.

1945'te, lisede 1 müdür, 1 başmuavin, 1 kâtip, 1 muhasip, 1 ambar memuru, 1 kütüphane memuru, 19 birinci devre öğretmeni ve 18 ikinci devre öğretmeni görev yapmıştır⁷⁸¹. 6 Ağustos 1945 Pazartesi günü, Afyon Lisesi Müdürü Kemal Ant ve öğretmenler Ferhunde Ataman, Berire Işındağ, Edip Ali Bakı, Cavit Gediktuna, Ömer Aktuncer, Ahmet Ünal, Orhan Ercem, Mahir Türkan, Suphi Tonkay, Tahsin Tantırlı ve Haydar Özdemir'in birer derece terfi ettiği duyurulmuştur⁷⁸².

27 Eylül 1945'te, Afyon Lisesi'ne Tabiat Bilgisi öğretmeni Hacer Eron, Edebiyat öğretmeni İffet Ercem ve Zeki Davut Akpınar, Matematik öğretmeni İbrahim Bocut ve Almanca öğretmeni Hüseyin Sesli'nin tayin edilerek görevlerine başladığı bildirilmiştir⁷⁸³.

⁷⁷⁶ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.

⁷⁷⁷ "Lise Tarih Öğretmenliği", *Haber*, 11 Şubat 1937, nr. 1726, s. 1.

⁷⁷⁸ "Lisede", *Haber*, 9 Aralık, 1937, nr. 1806, s. 1.

⁷⁷⁹ "Lisede", *Haber*, 7 Kasım 1938, nr. 1897, s. 1.

⁷⁸⁰ "Lisede", *Haber*, 19 Ekim 1939, nr. 1987, s. 1.

⁷⁸¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 389.

⁷⁸² "Lisemizde Tayin ve Terfiler", *Haber*, 6 Ağustos 1945, nr. 2606, s. 1.

⁷⁸³ "Lisemize Yeni Gelen Öğretmenler", *Haber*, 27 Eylül 1945 nr. 2620, s. 1.

Tablo 26'da, Afyon Lisesi'nde görev yapan öğretmenlerin branşları, göreve başlama ve ayrılma tarihleri ile maaşları hakkında bilgiler verilmiştir⁷⁸⁴. Bazı öğretmenlerin sadece göreve başladıkları dönemde aldıkları ilk maaş bilgileri verilmiştir. Öğretmenlerin maaşları, her yıl ders saatlerinin azalmasına veya artmasına göre belirlenmiştir. Maaşlar, ek ders ilavesi ve terfilerle artmıştır. Ek ders ücretlerinin saati genellikle 4.000 lira olarak belirlenmiştir. Örneğin, 2 ders saati için 8.000 lira, 8 saatlik ilave ders ücreti ise 32.000 lira olmuştur. Afyon Lisesi'nde stajyerlik yapan bazı öğretmenler, daha sonra lisede öğretmen olarak görevlerine devam etmiştir.

Tablo 26. Afyon Lisesi'nde Görev Yapan Öğretmenler ve Maaşları

Öğretmenler	Görevleri	Başlangıç Tarihi	Ayrılış Tarihi	Maaş
Ahmet Sami Katipzade (Onur)	Türkçe Edebiyat	01.12.1930	31.08.1932	4000
	Türkçe	21.11.1932	31.08.1935	4000
Şevket Kutkan	Edebiyat Stajeri	27.05.1940	-	7500
Sabahattin Öz	Edebiyat Stajyeri	29.08.1934	29.04.1935	2500
	Edebiyat Öğretmeni	16.09.1935	01.11.1936	2500
	Türkçe	01.11.1936	31.01.1940	2000
	Edebiyat	01.02.1940	-	2500
Ethem Yılmaz Ergenekon	Türkçe Stajyeri	30.09.1937	01.12.1937	2500
	Türkçe Öğretmeni	01.01.1938	14.12.1939	2500
Hüseyin Nazif Balcıoğlu	Türkçe	29.10.1938	15.11.1939	2000
Berire Işındağ	Türkçe	10.10.1938	-	4000
Ali Gündüz	Edebiyat Stajyeri	30.04.1940	-	3000
İhsan Tok	Tarih Coğrafya	28.10.1937	31.12.1939	3000
	Coğrafya	01.05.1940	-	800
Haydar Özdemir	Tarih Coğrafya	30.09.1938	-	2500
Mustafa Yücel	Tarih Coğrafya	05.12.1938	30.09.1939	6000
		30.09.1939	-	2500
Yahya Pehlivan	Tarih Coğrafya Stajyeri	03.10.1938	-	2500
	Tarih Öğretmeni	25.09.1939	01.11.1939	3200
Akif Öşir	Tarih Coğrafya	30.08.1939	-	3000
Muzaffer Göksel	Coğrafya Stajyeri	26.12.1939	01.03.1940	3000
Hüsnü İrkalata	Tarih	21.12.1939	17.06.1940	4000
		18.06.1940	-	5000
Nasia Çizer	Fizik	20.10.1937	31.01.1940	2500
	Kimya	22.02.1940	-	3000
Mesut Erginsoy	Fizik	28.01.1940	-	3000
Halit Bayrak	Kimya	19.12.1939	-	2400
Suphi Tonkay	Fen Bilgisi	01.11.1936	30.09.1937	6000

⁷⁸⁴ Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri; “Yeni Öğretmenler”, *Haber*, 14 Nisan 1938, nr. 1839, s. 1. “Lisede”, *Haber*, 28 Şubat 1938, nr. 1827, s. 1; “Lisede”, *Haber*, 4 Kasım 1937, nr. 1798, s. 1; “Lisede”, *Haber*, 14 Ekim 1937, nr. 1792, s. 1; “Lisede”, *Haber*, 28 Aralık 1939, nr. 2005, s. 1; “Terfi”, *Haber*, 17 Haziran 1940, nr. 2092, s. 1; “Lisede”, *Haber*, 1 Şubat 1940, nr.2012, s. 1.

Tablo 26. (Devamı) Afyon Lisesi'nde, Görev Yapan Öğretmenler ve Maaşları

Öğretmenler	Görevleri	Başlangıç tarihi	Ayrılış Tarihi	Maaş
Ömer Fevzi Atabek	Matematik	01.12.1930	01.11.1936	3500
		01.10.1937	01.03.1938	3200
Suphi Tonkay	Matematik Stajyeri	01.10.1937	01.10.1938	3000
	Matematik öğretmeni	16.11.1939	18.12.1939	2000
		11.04.1940	-	2500
Ferhunde Evinç	Matematik Stajyeri	30.03.1938	18.12.1939	2500
	Matematik Öğretmeni	28.06.1940	-	3000
Hüseyin Bayhan	Matematik	25.09.1939	01.07.1940	6000
Edip Ali Bakı	Fransızca	30.09.1931	09.11.1936	3000
		09.11.1936	24.09.1939	4000
Ahmet Gümüş	Fransızca	01.12.1937	30.09.1939	3000
		25.09.1939	01.07.1940	6000
Nizamettin Özbek	Fransızca	18.04.1938	05.09.1939	4000
Suphi Tonkay	Fransızca	28.11.1938	15.11.1939	2400
Reyhan Teoman	Fransızca	25.09.1939	30.11.1939	2400
		01.12.1939	-	3200
Kemal Çetin	Fransızca	01.11.1939	05.12.1939	6000
		06.12.1939	-	6000
Naci Özmen	İngilizce	11.12.1939	03.01.1940	6000
		04.01.1940	10.04.1940	4400
Numan Eken	Tabiiye	22.09.1938	-	4000
Rasim Giray	Tabiiye	08.10.1938	-	2500
Halit Bayrak	Tabiiye	30.09.1939	18.12.1939	2500
Menkıbe Gündüz	Tabiiye Stajeri	31.03.1938	31.11.1939	2500
	Tabiiye Öğretmeni	01.12.1939	-	3600
		28.06.1940	-	3000
Hüsnü Söylem	Tabiiye Stajyeri	29.08.1940	-	2500
Burhanettin Arıkan	Askerlik (Erkek) Öğretmeni	01.12.1937	31.07.1939	6000
		25.09.1939	02.07.1940	4800
Halil Ünal	Askerlik (Kızlar)	01.12.1937	30.10.1939	2600
		01.11.1939	01.07.1940	6000
Kemal Ergenekon	Askerlik (Erkekler)	03.10.1938	01.07.1939	3200
		25.09.1939	01.07.1940	4800
Berire Işındağ	Dikiş ve Ev İdaresi	01.12.1930	31.08.1938	1750
		01.09.1938	-	2500
Saadettin Baybure	Felsefe	07.10.1936	31.08.1938	3000
Hayrettin Çizer	Resim	20.10.1937	-	2500
		01.09.1939	-	3000
Ahmet Ünal	Beden Eğitimi	25.02.1938	25.09.1939	2500
		01.01.1940	-	1200
Hayrettin Çizer	Yazı Öğretmeni	22.03.1938	15.11.1939	3200
		16.11.1939	-	800

4.3.2.2. Öğretmen Maaşları

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'da öğretmen maaşları derecelerine göre belirlenmiştir. Belirtilen yıllarda öğretmenlerin derecelerinde önemli değişiklikler görülmemiştir. İlk yıllarda dereceler genellikle düşük seviyelerde kalırken, 1940'lı yılların başında öğretmenlerin derecelerinde belirgin bir yükselme yaşanmıştır. Genel olarak, yıllar geçtikçe öğretmenlerin derecelerinde bir istikrar sağlanmıştır. Böylece eğitimin kalitesi artmıştır.

Tablo 27'de, 1932-1945 yılları arasında ortaokul ve lise öğretmenlerinin yıllara ve derecelere göre maaşları verilmiştir⁷⁸⁵. Maaşlarda önemli derece bir artış veya azalma olmamıştır. 7. derecedeki öğretmenler, 1935-1936 öğretim yılına kadar 55 lira alırken, 1939-1940 öğretim yılından itibaren 60 lira almaya başlamıştır. 8. derecedeki öğretmenlerin maaşı ise 1939-1940 öğretim yılına kadar 45 lira olup, 1940-1941 öğretim yılında 60 lira olmuştur. 13. derecedeki öğretmenlerin maaşı ise 1939-1940 öğretim yılına kadar 22 lira, bu yıldan sonra ise 20 lira olmuştur. Bunlar dışında öğretmen maaşlarında herhangi bir artış olmamıştır.

Tablo 27. Ortaokul ve Lise Öğretmenlerinin Maaşları

Öğretim Yılı	Öğretmenlerin Dereceleri										Öğretmen ve Stajyerlerin Dereceleri				
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	17
1932-1933	-	-	-	80	70	55	45	40	35	30	25	22	20	17,5	
1933-1934	-	-	90	80	70	55	45	40	35	30	-	22	-	-	-
1934-1935		-	-	-	70	55	45	40	35	30	-	22	20	-	-
1935-1936	-	-	-	-	70	55	45	40	35	-	-	-	20	-	-
1936-1937	-	-	-	-	-	-	-	40	35	-	-	-	20	-	-
1937-1938	-	-	90	80	70	-	45	40	35	30	25	22	20	17,5	14
1938-1939	-	-	-	-	-	-	45	40	35	30	25	22	20	17,5	14
1939-1940	-	-	-	-	-	-	45	40	35	30	25	22	20	-	-
1940-1941	125	100	90	80	70	60	50	40	35	30	25	20	-	-	-
1941-1942	-	100	90	80	70	60	50	40	35	30	25	20	-	-	-
1942-1943	-	100	90	80	70	60	50	40	35	30	25	20	-	-	-
1943-1944	-	100	90	80	70	60	50	40	35	30	25	20	-	-	-
1944-1945	-	-	90	80	70	60	50	40	-	30	25	20	-	-	-

⁷⁸⁵TBMMZC, D:4, İ:2, C:9, İN:66, T:20 Haziran 1932, s. 336; TBMMZC, 4. D:4, İ:3, C:15, İN:50, T:15 Mayıs 1933, s. 130; TBMMZC, D:4, İ:4, C: 22, İN:58, T:27 Mayıs 1934 s. 301; TBMMZC, D:5, İ:1, C:3, İN:27, T:22 Mayıs 1935, s. 319; TBMMZC, D:5, İ:2, C:11, İN:67, T:25 Mayıs 1936, s. 336; TBMMZC, D:5, İ:3, C:18, İN:63, T:24 Mayıs 1937, s. 350-351; TBMMZC, D:5, İ:4, C:25, İN:64, T:23 Mayıs 1938, s. 365; TBMMZC, D:6, İ:1, C:2, İN:14, T:22 Mayıs 1939; TBMMZC, 6. D:6, İ:2, C:11, İN:56, T:27 Mayıs 1940; TBMMZC, D:6, İ:3, C:18, İN:56, T:26 Mayıs 1941; TBMMZC, D:6, İ:4, C:25, İN:62, T:25 Mayıs 1942; TBMMZC, D:7, İ:1, C:2, İN:26, T:24 Mayıs 1943. TBMMZC, D:7, İ:2, C:10, İN:58, T:22 Mayıs 1944; TBMMZC, D:7, İ:3, C:17, İN:58, T:21 Mayıs 1945.

Tablo 28'de, 1940-1945 yılları arasında Ortaöğretim Dâhiliye Şefi ve İdare Memuru maaşları verilmiştir⁷⁸⁶. Belirtilen yıllarda maaşlarda artış veya azalma olmamıştır. Ancak müdürlerin dereceleri yükseldikçe maaşları artmıştır.

Tablo 28. Ortaöğretim Dâhiliye Şefi ve İdare Memuru Maaşları

Öğretim Yılları	Müdürlerin Dereceleri						
	8	9	10	11	12	13	14
1940-1941	50	40	35	30	25	20	15
1941-1942	50	40	35	30	25	20	15
1942-1943	50	40	35	30	25	20	15
1943-1944	50	40	35	30	25	20	15
1944-1945	50	40	-	30	25	20	15

4.3.3. Lisenin Faaliyetleri

Afyon Lisesi öğretmenleri ve öğrencileri, okulda, halkevinde ve lisede çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir. Lise öğretmenleri ve öğrencileri, müsamereler, konferanslar, sergiler ve veda çayları gibi etkinlikler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, öğrenciler Taşpınar İzci Oymağı, Afyon Okutma ve Yardım Birliği gibi gruplar oluşturmuşlardır.

Afyon halkını sosyal ve kültürel alanda geliştirmek amacıyla açılan Afyon Halkevi kadrosunda, genel olarak eğitimcilerin çoğunlukta olması dikkat çekmiştir. Çünkü dönemin aydın kesimini oluşturan öğretmenler, Cumhuriyet ve demokrasinin yaşatılması için en temel unsuru oluşturmuştur. Özellikle Afyon Lisesi öğretmenleri, şubelerdeki etkin rolleri ve verdikleri konferanslarla Halkevi çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuşlardır⁷⁸⁷.

4.3.3.1. Müsamereler

Afyon Lisesi öğretmenleri tarafından Halkevi salonunda "Öğretmenler Gecesi" düzenlenmiştir. Lise öğrencileri tarafından ise çeşitli müsamereler sahnelenmiştir. Ayrıca, lise son sınıf öğrencileri tarafından veda müsamereleri yapılmıştır.

⁷⁸⁶ TBMMZC, D:6, İ:2, C:11, İN:56, T:27 Mayıs 1940; TBMMZC, D:6, İ:3, C:18, İN:56, T:26 Mayıs 1941; TBMMZC, D:6, İ:4, C:25, İN:62, T:25 Mayıs 1942; TBMMZC, D:7, İ:1, C:2, İN:26, T:24 Mayıs 1943; TBMMZC, D:7, İ:2, C:10, İN:58, T:22 Mayıs 1944, sy; TBMMZC, D:7, İ:3, C:17, İN:58, T:21 Mayıs 1945.

⁷⁸⁷ Ortak, Şaban, Demirdelen, Ceren, "Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevleri ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1940 Yılına Kadar)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.VIII, S.1, 2006, ss. 253-272, s. 256.

14 Kasım 1932’de Afyon bulunan öğretmenlerin haftada bir gece Halkevi’nde toplanarak "Öğretmenler Gecesi" düzenlediği duyurulmuştur⁷⁸⁸. Afyon’da öğretmenler iki haftada bir toplanarak mesleki konferanslar düzenlemiş ve tartışmalar yapmışlardır⁷⁸⁹.

22 Mart 1935 Cuma gecesi, bütün öğretmenler halkevinde toplanarak verimli söylevler dinlemiş ve mesleki konular üzerinde konuşmalar yapmışlardır⁷⁹⁰. 2 Mart 1936’da, Afyon Lisesi öğrencilerinin Halkevi salonunda gündüz ve gece olmak üzere üç müsamere düzenlediği duyurulmuştur⁷⁹¹. Afyon Lisesi ve ilkokul öğretmenleri, 5 Mart 1938 Cumartesi akşamı halkevinde toplanarak mesleki görüşmeler yapmış ve eğlenceler düzenlemişlerdir⁷⁹².

6 Mart 1939 Pazartesi günü, Afyon Lisesi öğrencileri tarafından halka bir müsamere verilmiştir. Müsamerede, Milli Mücadele yıllarına ait yazılmış olan “*Kızıl Çağlayan*” adlı piyes sahnelenmiştir. İstiklal Marşı ile başlayan müsamerede, farklı şiirler, monologlar ve okul korusu tarafından müzik parçaları seslendirilmiştir. Müsamere sırasında, Okul Müdürü Kenan Eken, “Çocuk Terbiyesi” hakkında bir konuşma yapmıştır⁷⁹³.

10 Nisan 1939 Pazartesi günü, Afyon’daki öğretmenler davet üzerine halkevinde toplanmıştır. Afyon Valisi Durmuş Evrendilek, toplantının amacını belirten bir konuşma yapmıştır. Ardından sözü Galip Demirer’e bırakmıştır. Demirer, halkevinin çalışma kollarından bahsetmiştir. Öğretmenlerin bu kollar aracılığıyla neler yapmaları gerektiğini anlatmıştır. Afyon’a yeni atanan öğretmenlerin halkevine kaydolmalarını ve daha önce kayıtlı olanlarla birlikte çalışmalarını söylemiştir. Öğretmenler adına Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin cevap vererek, tüm öğretmenlerin halkevinde çalışmaya hazır olduklarını ve bunu ikinci bir görev olarak gördüklerini belirtmiştir. Bu genel toplantının ardından, özel toplantılar yapılması ve bir faaliyet programının belirlenmesi planlanmıştır⁷⁹⁴.

Afyon Lisesi son sınıf öğrencileri, 1939 ve 1940 yıllarında Halkevi salonunda düzenledikleri çeşitli müsamerelerle hem kültürel hem de milli değerleri yansıtan

⁷⁸⁸ “Halkevinde Muallimler Gecesi”, *Son Haber*, 14 Kasım 1932, Pazartesi, nr. 1321, s. 1.

⁷⁸⁹ “Evimizin İşleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 4, 19 Şubat 1933, Afyon, s. 100.

⁷⁹⁰ “Halkevinde Toplantılar”, *Duyum*, 25 Mart 1935, nr. 1536, s. 1.

⁷⁹¹ “Lisenin Müsameresi”, *Haber*, 2 Mart 1936 Pazartesi, nr. 1633, s. 1.

⁷⁹² “Halkevinde Muallimler Gecesi”, *Haber*, 7 Mart 1938, nr. 1828, s. 1.

⁷⁹³ “Lisenin Müsameresi”, *Haber*, 6 Mart 1939, nr. 1925, s. 1.

⁷⁹⁴ “Halkevinde”, *Haber*, 13 Nisan 1939, nr. 1936, s. 1.

etkinlikler gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda 12 Haziran 1939 Pazartesi günü, lise son sınıf öğrencisi Cemalettin tarafından halkevinde bir veda müsameresi düzenlendiği bildirilmiştir. Müsamerede, "Arzuhalci Abdi" komedisi ve "Baykuş" piyesleri sahnelenmiştir. Lise Müdürü Numan Eken de bir konuşma yapmıştır⁷⁹⁵.

Lise son sınıf öğrencisi tarafından, 18 Mart 1940 Pazartesi akşamı halkevinde bir müsamere düzenlenmiştir. Müsamere, Çanakkale Zaferi'nin öneminden bahseden bir önsözle başlamıştır. Çanakkale Zaferi ve 18 Mart'ta uygulanan Köy Kanunu hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından, köy ve köylünün önemini vurgulayan söylevler sunulmuştur. Şarkılar ve milli oyunlarla gece devam etmiştir⁷⁹⁶. 15 Nisan 1940 Cumartesi akşamı, lise son sınıf öğrencileri bir veda müsameresi düzenlemiştir⁷⁹⁷.

Lisede hem toplumsal yardımlaşmaya katkı sağlamak hem de kültürel etkinlikleri desteklemek amacıyla bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu bağlamda 4 Mayıs 1940 Cumartesi akşamı, lise öğrencileri tarafından Yardımsever Bayanlar Cemiyeti yararına Halkevi temsil salonunda bir müsamere düzenlendiği bildirilmiştir. Biletlerin iki kişilik bir aile için 50 kuruş olduğu belirtilmiştir⁷⁹⁸.

4.3.3.2. Sergiler

Afyon Lisesi öğrencileri, halkevinde ve lisede çeşitli sergiler düzenlemiştir. Sergilerde el işleri, resimler, karikatürler ve dikiş-nakış gibi farklı eserler halkla gösterilmiştir.

7 Haziran 1937 Pazartesi günü, Afyon Lisesi kız ve erkek öğrencileri tarafından farklı sanat eserlerinden oluşan bir sergi düzenlendiği bildirilmiştir. Sergide resim, karikatür, nakış, dikiş işleri ve diğer eserler yer almıştır. Birçok eseri kapsayan bu sergi halka açık olarak yapılmıştır. Eserler arasında lise son sınıf öğrencisi Şahap Bey'in resimleri ve Ümran Hanım'ın karikatürleri ilgi toplamıştır⁷⁹⁹.

30 Mayıs 1938 Pazartesi günü, lise öğrencilerinin Afyon Halkevi'nde bir sergi düzenlediği duyurulmuştur. Sergide öğrencilerin yaptığı el işleri, işlemeler, resimler, şapkalar ve dikiş-nakış işleri sergilenmiştir⁸⁰⁰.

⁷⁹⁵ "Lisenin Müsameresi", *Haber*, 1 Haziran 1939, nr. 1950, s. 1; "Lisenin Müsameresi", *Haber*, 12 Haziran 1939, nr.1953, s. 1.

⁷⁹⁶ "Halkevinde", *Haber*, 20 Mart 1940, nr. 2052, s. 1.

⁷⁹⁷ "Lisenin Veda Müsameresi", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

⁷⁹⁸ "Müsamere", *Haber*, 29 Nisan 1940, nr. 2072, s. 1.

⁷⁹⁹ "Lisenin Sergisi", *Haber*, 7 Haziran 1937, nr. 1757, s. 1.

⁸⁰⁰ "Şehrimizde İki Sergi", *Haber*, 30 Mayıs 1938, nr. 1852, s. 1.

2 Haziran 1938 Perşembe günü, Lise Dikiş ve Ev İdaresi öğretmeni Berire İşındağ'ın rehberliğinde, kız öğrencilerin yaptığı dikiş ve nakış işleri halkevi salonunda sergilenmiştir⁸⁰¹. 21-26 Mayıs 1944 tarihleri arasında, lisenin yeni binasında resim ve el işleri sergisi açılmıştır⁸⁰².

4.3.3.3. Veda Çayları

Afyon Lisesi öğrencileri ve öğretmenleri tarafından halkevinde veda çayları verilmiştir. Bu veda çayları, öğretmenler ve öğrenciler arasında güçlü bir bağ oluşturarak, okulda geçirilen yılların önemli anılarından biri olmuştur.

16 Mayıs 1937 Pazar günü, Afyon Lisesi son sınıf öğrencileri tarafından halkevinde öğretmenlerine bir veda çayı verilmiştir⁸⁰³. 30 Mayıs 1938 Pazartesi günü, halkevinde lise mezunlarının öğretmenlerine bir veda çayı verdiği duyurulmuştur⁸⁰⁴. Halkevinde lise mezunları bir veda çayı vermiştir. Bu etkinlikte Zekeriya Gökaytaç bir konuşma yapmıştır. 29 Mart 1940 Cuma akşamı, halkevinde Afyon Lisesi öğretmenleri tarafından meslektaşlarına bir veda çayı verilmiştir⁸⁰⁵.

4.3.3.4. Taşpınar İzci Oymağı

Afyon Lisesi öğrencileri tarafından Taşpınar İzçileri Oymağı grubu oluşturulmuştur. Afyon Lisesi'nin Taşpınar İzci Oymağı, çeşitli izcilik faaliyetlerine katılarak, hem takım ruhunu hem de bireysel sorumluluk bilincini pekiştirmiştir.

Taşpınar İzçileri Oymağı, 26 Nisan 1937 Pazar günü öğretmenleriyle birlikte izcilik tatbikatı için Çakır Köyü'ne gitmiştir⁸⁰⁶. Taşpınar İzci Oymağı, 9 Mayıs 1937 Pazar günü sabah otobüsle Sandıklı'ya gitmiş ve akşam geri dönmüştür. Ayrıca, izciler Sandıklı'da düzenlenen bir futbol maçında berabere kalmışlardır⁸⁰⁷. 19 Haziran 1944 Pazartesi günü, Lise izcilerinin Kütahya Çamlıca'da bir kamp kurduğu bildirilmiştir. Kampa Kütahya izcileri de katılmıştır. İzçiler, kırdaki ve iş hayatında alışmaları için tüm işlerini kendileri yapmışlardır. Bu etkinlikler, izcilerin hem doğayla iç içe olmalarını hem de günlük yaşamda gerekli becerileri kazanmalarını sağlamıştır⁸⁰⁸.

⁸⁰¹ "Lisenin Sergisi", *Haber*, 2 Haziran 1938, nr. 1853, s. 1.

⁸⁰² "Lisede Resim ve İş Sergisi", *Haber*, 25 Mayıs 1944, nr. 2486, s. 1.

⁸⁰³ "Lise Son Sınıf Okurlarının Çayı", *Haber*, 17 Mayıs 1937, nr. 1752, s. 1.

⁸⁰⁴ "Lise Mezunlarının Veda Çayı", *Haber*, 30 Mayıs 1938, nr. 1852, s. 1.

⁸⁰⁵ "Lisenin Çayı", *Haber*, 1 Nisan 1940, nr. 2061, s. 1.

⁸⁰⁶ "Lise İzçileri", *Haber*, 26 Nisan 1937, nr. 1745, s. 1.

⁸⁰⁷ "Lise İzçileri Sandıklıya Gidip Geldiler", *Haber*, 10 Mayıs 1937, nr. 1749, s. 1.

⁸⁰⁸ "Lise İzçileri", *Haber*, 19 Haziran 1944, nr. 2493, s. 1.

Afyon Lisesi Taşpınar İzci Oymağı, Cumhuriyet Bayramı törenlerine her yıl katılmak üzere çeşitli yıllarda Ankara'ya gitmiştir. Bu etkinliklerde önemli bir yer almıştır. Ali Çetinkaya, Ankara'ya gittiğinde Afyonlulara sahip çıkarak onları ağırlamıştır. 27 Ekim 1933'te Taşpınar Oymağı, Büyük Bayram'ı kutlamak ve gazileri selamlamak amacıyla Ankara'ya gittiğinde, Ali Bey onlarla ilgilenmiştir. Aynı zamanda Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Madalyası'nı hediye etmiştir⁸⁰⁹.

29 Ekim 1939'da Ankara'da Cumhuriyet Bayramı'nda yapılması planlanan geçit resmine katılmak için lise izcilerinden oluşan 48 kişilik bir grup, 23 Ekim 1939 Pazartesi günü Ankara'ya gitmiştir⁸¹⁰. Afyon Maarif Müdürlüğü, her yıl olduğu gibi 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda yapılan büyük geçit için resmi hazırlıklarına başlamıştır. 29 Ekim 1940 Salı günü, geçit resmine katılması planlanan lise öğrencileri belirlenmiştir. Afyon Lisesi izcilerinin de Cumhuriyet Meydanı'nda bulunması duyurulmuştur⁸¹¹. Afyon Lisesi izcileri, 29 Ekim 1944'te düzenlenen Cumhuriyet Bayramı törenine katılmak üzere Ankara'ya gitmişlerdir. Bu katılımlar, gençlerin milli bayramlara olan bağlılıklarını ve cumhuriyetin değerlerine olan saygılarını pekiştirmiştir⁸¹².

4.3.3.5. Lisenin Sporcuları

Afyon Lisesi öğrencileri tarafından bir spor grubu oluşturulmuştur. Afyon Lisesi çeşitli spor etkinliklerinde önemli başarılar elde etmiştir. Kütahya Lisesi ile yapılan voleybol ve futbol maçlarını kazanmıştır. Afyon Bölgesi, İnönü Kır Koşusu'na katılma hakkı kazanmıştır. Konya Lisesi ile çeşitli spor karşılaşmaları yapmıştır. Demirspor Kulübü ile oynanan maçta mağlup olmuştur.

Kurban Bayramı'nda, Kütahya Lisesi Müdürü, öğretmen ve öğrencilerinden oluşan bir grup Afyon'a gelerek halkevi salonunda bir müsamere vermiştir. Konuklar, Zafer Anıtı'na çelenk bırakmış ve şehri gezmişlerdir. Halkevi, Afyon Lisesi öğretmen ve öğrencileri şerefine bir çay ziyafeti vermiştir. 6 Mart 1936 Cuma günü, Kurban Bayramı'nın üçüncü günü öğleden önce Afyon ve Kütahya sporcuları arasında voleybol

⁸⁰⁹ Musa Seyirci, "Ali Çetinkaya'nın Yetiştirdiği Çevre ve Afyonkarahisar'a Yaptığı Hizmetler", *Ali Çetinkaya*, (Haz. İbrahim Yüksel), Afyon Belediyesi Yayınları, Ankara 1986, s. 79.

⁸¹⁰ "Lise İzçileri", *Haber*, 19 Ekim 1939, nr. 1987, s. 1.

⁸¹¹ "Ankara da Yapılacak Geçit Resmine Şehrimiz İzçileri de İştirak Edecek", *Haber*, 17 Ekim 1940, nr. 2127, s. 1.

⁸¹² "Lise İzçileri", *Haber*, 23 Ekim 1944, nr. 2526, s. 1.

maçı yapılmıştır. Afyon Lisesi bu maçı kazanmıştır. Öğleden sonra ise futbol maçı oynanmıştır. Afyon Lisesi bu maçı da 2-1'lik skorla kazanmıştır⁸¹³.

24 Nisan 1939 Pazartesi günü, Çocuk Bayramı tatili nedeniyle, Lise futbol takımından bir grup, Müdür Numan Eken ve spor öğretmenleriyle birlikte bir maç yapmak üzere Kütahya'ya gitmiştir⁸¹⁴. 13 Mart 1944 Perşembe günü, Afyon'da düzenlenen bölgeler arası grup birinciliği koşu yarışmasında Afyon Bölgesi ikinci olmuştur. Bu başarı sayesinde, Ankara'da yapılan İnönü Kır Koşusu'na katılma hakkı kazanılmıştır. İnönü Kır Koşusu'na katılmak için gençler, Afyon Lisesi Beden Eğitimi öğretmeni Ahmet Ünal eşliğinde gitmiş ve Salı günü Afyon'a dönmüştür⁸¹⁵.

Liselerin ikinci dönem tatili nedeniyle, Konya Lisesi'nden Beden Eğitimi öğretmenleriyle birlikte 20 kişilik bir öğrenci grubu, 20 Mart 1944 Pazartesi günü Afyon'a gelmiştir. Misafir öğrenciler, Afyon Lisesi öğrencileriyle çeşitli spor karşılaşmaları yapmışlardır. Voleybol karşılaşmasını Afyon Lisesi, hentbol karşılaşmasını ise Konya Lisesi kazanmıştır. Futbol maçında ise taraflar berabere kalmışlardır. Son olarak yapılan atletizm yarışmasında puanlama sonucu birinciliği Konya Lisesi kazanmıştır. Misafir öğrenciler, 28 Mart 1944 Salı günü Konya'ya dönmüştür⁸¹⁶. 31 Mayıs 1945 Perşembe günü, Demirspor Kulübü ile Afyon Lisesi sporcuları arasında yapılan maçı 4-2'lik skorla Demirspor kazanmıştır. Bu etkinlikler, Afyon Lisesi'nin spor alanındaki gelişimini ve başarılarını pekiştirmiştir⁸¹⁷.

4.3.3.6. Afyon Okutma ve Yardım Birliği

Afyon Lisesi'nden mezun olup İstanbul Üniversitesi'nde okumaya giden öğrenciler tarafından "Afyon Okutma ve Yardım Talebe Cemiyeti" kurulmuştur. Taşpınar Dergisi'nde, Işıklar Kafilesi'nin İstanbul Üniversitesi'nde okuyan Afyonlu öğrencileri tarafından "Afyon Okutma ve Yardım Talebe Cemiyeti" adında bir dernek kurulduğu duyurulmuştur. Hukuk Fakültesi mezunlarından Orhan Yersel, Tıp Fakültesi'nden Ali Eraslan, Rasim Hancıoğlu, Cemal Tüzün ve Ahmet Turan, cemiyetin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Bu dernek, Afyon'dan İstanbul'a okumaya gelen

⁸¹³ "İl Haberleri", *Haber*, 9 Mart 1936, nr. 1634, s. 1

⁸¹⁴ "Afyon ve Kütahya Lisesi Arasında", *Haber*, 24 Nisan 1939, nr. 1939, s. 1.

⁸¹⁵ "Bölgemiz İnönü Kır Koşusuna İştirak Etti", *Haber*, 30 Mart 1944, nr. 2470, s. 1.

⁸¹⁶ "Konya Lisesi Talebeleri Şehrimizde", *Haber*, 23 Mart 1944, nr. 2468, s. 1.

⁸¹⁷ "Demirspor Lise Maçı", *Haber*, 31 Mayıs 1945, nr. 2587, s. 1.

öğrencilerin yabancılık çekmesini engellemek ve üniversite hayatına alışmalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur⁸¹⁸.

Dernek, iki yıllık tecrübe sonunda İstanbul'da okuyan öğrencilerin yaşayış tarzlarını belirlemiştir. Dernek öğrencileri devlet yurtlarında kalanların dışında, varlıklı olup pansiyoner olarak yaşayanlar, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) tarafından organize edilenler ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle medrese köşelerinde kalanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Maddi sıkıntı yaşayan öğrencilerin çoğu, öğrenimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Bu durumu gözlemleyen Dernek İdare Heyeti, tüm Afyonlu öğrencileri kendi çatısı altında toplamak, yoksul öğrencileri ücretsiz barındırmak ve bir yurt açmak için çalışmıştır. Bu bağlamda, dernek İstanbul'da bulunan Afyonluları Şehzadebaşı'ndaki Letafet Apartmanı'na davet ederek bir toplantı düzenlemiştir. Rüştü Okutman'ın da bulunduğu bu toplantıya İstanbul'daki 120 Afyonlu öğrenci katılmıştır. Ayrıca diğer şehirlerden 150 öğrenci de yer almıştır. Dernek İdare Heyeti'nden Ahmet Karayığit, derneğin kuruluşunu, çalışmalarını ve amaçlarını anlatmıştır. Toplantıda, İhsan Bey ve İstanbul Nafia Müdürü İsmail Devletkuşu birer konuşma yapmıştır. Daha sonra, bu girişimlerin gerçekleşmesi için İsmail Devletkuşu'nun başkanlığında bir komisyon kurulmuş ve hemen faaliyete başlanmıştır. Toplantıya katılan Afyonlular genellikle para yardımı yapmıştır⁸¹⁹.

Dernek, Afyonlu öğrencilerin eğitim hayatlarını kolaylaştırmak ve maddi zorluklarla mücadele etmelerine yardımcı olmak amacıyla önemli adımlar atmıştır. İstanbul'daki Afyonluları bir araya getirerek çeşitli yardım ve organizasyonlar düzenlemiştir

⁸¹⁸ “Afyon Lisesi Mezunları”, *Haber*, 26 Haziran 1944, nr. 2495, s. 1; Rüştü Okutman, “Afyonlu Üniversitelerinin Okutma ve Yardım Derneği”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, S. 128-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, 1945, Afyon, s. 273-274.

⁸¹⁹ Rüştü Okutman, “Afyonlu Üniversitelerinin Okutma ve Yardım Derneği”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, S. 128-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, 1945, Afyon, s. 273-274.

5. AFYON'DAKİ SANAT OKULLARI

5.1. SANAYİ MEKTEBİ

Sanayi Mekteplerinin eğitimdeki dereceleri, ilk olarak 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde belirlenmiştir. Bu bağlamda, Sanayi Mektepleri yükseköğretim veren eğitim kurumları olarak tanımlanmıştır⁸²⁰. 1911 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde ise, Erkek Sanayi Mektepleri'nin her ilin ihtiyaç duyduğu sanayi mahallerinin bir veya ikisinde açılmasına karar verilmiştir. Böylece, kurumsal ve uygulamalı eğitimle çırak ve ustaların gerekli bilgilere sahip olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır⁸²¹.

Vilayetlerdeki Sanayi Mekteplerinin masrafları, 1912'ye kadar kişilerin özel yardımları, düzenlenen piyango gelirleri, satın alınan bazı dükkânlar ve benzeri gelirlerle karşılanmıştır. Bu kurumların yönetimine ise, Vilayet İdare Meclisi üyeleri ve ileri gelenleri arasından seçilen birkaç kişiden oluşan Islahhane Komisyonları (Mektebi Sanayi Komisyonları) bakmıştır. Mart 1912'de çıkarılan Vilayetler İdaresi Kanunu ile bu kurumların masrafları, Vilayet Özel İdaresi bütçesinden karşılanmaya başlanmıştır⁸²².

Böylece Sanayi Mektepleri'nin masrafları resmi bütçelerden karşılanmaya başlanmıştır. Bu okulların yönetimi ise yerel idareler tarafından yapılmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimler, eğitim kurumlarını desteklemeye yönelik ilk adımlarını atmış; merkezi yönetim ise bu süreçte daha fazla sorumluluk almaya başlamıştır.

Karahisar-ı Sahib Sanayi Mektebi, 1911 yılından önce Hamidiye Mahallesi'nde açılmıştır⁸²³. Ancak bu okul, eğitim vermek amacıyla yapılmış kendine ait bir binada faaliyet göstermemiştir. Bu nedenle, 1911'de Sanayi Mektebi'nin harabe durumda olduğu ve yeniden yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak ödenek olmadığı için okulun halk tarafından yapılmasına izin verilmiştir⁸²⁴. Bu bağlamda, mektep Birinci Dünya Savaşı sırasında, Karahisar-ı Sahib'de Vali Şevket Bey tarafından yatılı olarak Hamidiye Mahallesi'nde yeniden inşa edilmiştir⁸²⁵.

1915'te Sanayi Mektebi, Karahisar-ı Sahib'de sanayinin gelişmesi için atılmış önemli bir adım olmuştur. Aynı yıl, otuz adet orak makinesinin tamiri ve bakımı bu

⁸²⁰ Kılıç, *a.g.e.*, s. 49.

⁸²¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 251.

⁸²² Akyüz, *a.g.e.*, s. 252.

⁸²³ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293; Atabek, *a.g.e.*, s. 194.

⁸²⁴ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381. Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 537.

⁸²⁵ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 341-344.

mektepte yapılmıştır⁸²⁶. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle, 1915'te okul askeri amaçlarla kullanıldığı için geçici olarak kapanmıştır⁸²⁷. Bu durum, oldukça geç başlayan teknik eğitimin ilerlemeden aksamasına neden olmuştur.

1915'te, Karahisar-ı Sahib'de yaşayan Ermenilerin önemli bir kısmı tehcire tabi tutulmuştur. Ermenilerin belirlenen yerlere sevkleri sırasında sanatla uğraşanlardan bazıları Karahisar-ı Sahib'de alıkonulmuş, ancak bu yeterli olmamıştır. Ayrıca, Karahisar-ı Sahib'de sanayi işleriyle uğraşan yeterli sayıda Türk usta bulunmamıştır. Bu nedenle Türklerin bu alanda yetiştirilmesi için Ermeni ustalara ihtiyaç duyulmuştur⁸²⁸.

Ermeni ustalar, o dönemdeki Türk ustalar için eğitim kaynağı olarak kullanılmıştır. Buna rağmen, yeterli sayıda Türk usta yetiştirilememiştir. Bunun nedeni, bölgede Sanayi Mektepleri'nin yeterince açılmaması ve desteklenmemesi olmuştur. Kısacası, teknik eğitim Karahisar-ı Sahib'de yetersiz kalmıştır.

Kısaca özetlemiş olursak, XX. yüzyılın başlarında Karahisar-ı Sahib ve çevresinde sanayi ve ticaret önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Ancak, yerli halkın işgal yıllarında ve gayrimüslim nüfusun Milli Mücadele sonrasında Karahisar-ı Sahib'i terk etmesi nedeniyle küçük sanayi önemli bir gerileme yaşamıştır⁸²⁹.

1916-1917 tarihli beş yıllık çalışma programında, 1917-1919 yılları arasında Karahisar-ı Sahib'deki Sanayi Mektebi imalathaneleri, yatakhane ve dershanelerin inşaatı yapılması, ayrıca 1919 yılına kadar sanayi mektebi imalathaneleriyle bir araba fabrikası kurulması planlanmıştır. Ancak, mektebin işgal edilmesi nedeniyle bu planlar gerçekleştirilememiştir⁸³⁰.

23 Nisan 1918'de, Ali Rıza Bey, Sanayi Mektebi'ne Tarih ve Coğrafya öğretmeni olarak 500 kuruş maaşla görevlendirilmiştir. Maaşına, 1919'da 200 kuruş zam yapılmıştır. Sanayi Mektebi'nin kapatılması üzerine, Şubat 1919'da öğretmenlik görevinden ayrılmıştır⁸³¹. Bu bilgiye göre Sanayi Mektebi'nin tekrar kapatılması, eğitimin sürekliliği açısından bir kesinti yaratmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin görevlerini sonlandırmasına yol açmıştır.

⁸²⁶ Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 538.

⁸²⁷ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293.

⁸²⁸ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 35.

⁸²⁹ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 37.

⁸³⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar'da Medreseler ve Mektepler", s. 381; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344; Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 538.

⁸³¹ TBMMZC, D:5, İ:5, C:29, İN:28, T:27 Ocak 1939, s. 40. TBMMZC, D:6, İ:1, C:2, İN:7, T:3 Mayıs 1939, s. 40.

Fransızlar, 16 Nisan 1919'da Karahisar-ı Sahib'e geldiklerinde Sanayi Mektebi'ni karargâh olarak kullanmıştır⁸³². Bu arada mektebin malzemeleri, makineler ve diğer eşyalar demirhane kısmına taşınmıştır. Mektebin yakınında bulunan Numune İlkokulu'nda eğitime devam edilmiştir. Böylece 64 öğrenci yeniden eğitim imkânına kavuşmuştur⁸³³. 10 Şubat 1920'de Sanayi mektebinin Fransızlar tarafından boşaltıldığı bildirilmiştir. 10 Şubat 1920'de Sanayi Mektebi'nin Fransızlar tarafından boşaltıldığı bildirilmiştir. Böylece okulun Darülmualimin olarak eğitim vermesine karar verilmiştir⁸³⁴.

Mustafa Kemal, 23 Mart 1923'te Afyon'a ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında, Türk Ocağı'nın düzenlediği çay ziyafetine katılmıştır. Ziyafet esnasında Başkan Namdar Rahmi Bey, Türk Ocağı'nda 6 adet Çırak Mektebi açıldığını ve bu okullarda 500 çırağın geceleri ocak üyeleri tarafından eğitildiğini belirtmiştir⁸³⁵. Bu konuşmada, önemli bir gelişme olarak görülen Çırak Mektebi'nin yanı sıra Sanayi Mektebi'nin de açılmasıyla, Afyon'da sanayi ve teknik eğitimin temellerinin atıldığını belirtmiştir⁸³⁶.

1920-1943 yılları arasında Sanayi Mektebi ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle okulun ne olarak kullanıldığı tespit edilememiştir. Sanayi Mektebi, Cumhuriyet döneminde tamir edilerek 1 Ekim 1943'te Erkek Sanat Okulu olarak eğitime başlamıştır. 1944-1945 öğretim yılında ise Erkek Sanat Enstitüsü olarak eğitim faaliyetini sürdürmüştür. Erkek Sanat Enstitüsü, 1947'de yeni binasına taşınmıştır. Sanayi Mektebi binası ise 27 Ağustos İlkokulu olarak eğitimine devam etmiştir⁸³⁷.

⁸³² Altıntaş, *a.g.m.*, s. 40.

⁸³³ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293; Kaştan, Alparslan, *a.g.m.*, s. 343-344; Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", s. 538.

⁸³⁴ "Eski Afyon Gazetelerinden Nakiller", *Haber*, 24 Kasım 1947, nr. 2832, s. 1.

⁸³⁵ Latif Daşdemir, "Atatürk'ün Afyonkarahisar Ziyaretlerinin Türkiye Cumhuriyetinin Çağdaşlaşması Açısından Önemi (23 Mart 1923 Tarihli Gezi)", *VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon Belediyesi Yayınları, 18-20 Nisan 2005, ss. 109-122 s. 114.

⁸³⁶ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 285; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229.

⁸³⁷ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Brifing Dosyası. Yusuf Ilgar, Sanayi Mektebi'nin sırasıyla Erkek Sanat Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü, Anadolu Teknik Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ancak Sanayi Mektebi binası (21 Ağustos İlkokulu binası), 1 Eylül 1943'te Erkek Sanat Okulu, 1944'te ise Erkek Sanat Enstitüsü olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1947'de ise Erkek Sanat Enstitüsü, Kurtuluş Caddesi, Hacı Nasuh Mahallesi'ndeki yeni binasına taşınmıştır. Bu binada sırasıyla Anadolu Teknik Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi olarak eğitim verilmiştir. Günümüzde ise Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak eğitim faaliyetine devam etmektedir. Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 293; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 229,232.

5.2. ERKEK SANAT OKULU

5.2.1. Yasal Düzenlemeler

Eğitim sistemindeki ihtiyaçları karşılamak, mesleki eğitimi yaygınlaştırmak ve desteklemek amacıyla, Erkek Sanat Okullarının açılmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sırasıyla şu şekilde gerçekleşmiştir. 1927'ye kadar meslek ve sanat okullarının açılması ve yürütülmesi, il ve belediye idarelerinin sorumluluğunda olmuştur. Bu okullara, yoksul aile çocukları, yetim ve öksüzler meslek sahibi olmak için başvurmuştur. Ancak okul masraflarının o dönemin koşullarına göre yüksek olması önemli bir sorun teşkil etmiştir. 26 Mayıs 1927 tarihli 1052 sayılı kanun ile tüm meslek okullarının emir ve idareleri Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Bu kanunla, Bakanlığın izni olmadan meslek okulu açılmaması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, bu okulların programları, araç gereç temini, öğretmen yetiştirme ve istihdamı gibi görevler Maarif Vekâleti'ne verilmiştir. Bu kanuna göre, 1927-1928 öğretim yılı itibarıyla birçok mesleki ve teknik okul Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır⁸³⁸.

Türkiye'ye davet edilen yabancı uzmanlardan John Dewey'in tavsiyesi üzerine, Maarif Vekâleti mesleki ve teknik öğretim kurumlarıyla ilgilenmek için İlköğretim Dairesi'ni görevlendirmiştir. 1927'de ise Yüksek Öğretim Dairesi görevlendirilmiştir. Bu idari birimin adı, Yüksek ve Mesleki Öğretim Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir⁸³⁹.

1933'te Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1935'te ise mesleki ve teknik okulların masrafları, Kültür Bakanlığı'nın bütçesine aktarılmıştır. Böylece, yükseköğretimin masrafları genel bütçeden ayrılan ödenekle karşılanmıştır⁸⁴⁰. Mesleki ve teknik öğretim okulları, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki duraklamadan sonra, 1935'ten itibaren yeniden canlanmıştır. Kültür Bakanlığı'nın, Dr. Kühne, Prof. Ömer Buysse, Dr. Yung gibi uzmanları getirterek incelemeler yapması, doğrudan mesleki ve teknik öğretimle ilgili olmuştur. Her meslek alanında uzmanlar yetiştirmek amacıyla yurt dışına öğretmen ve öğrenciler gönderilmiş, okullarda kurslar açılmıştır⁸⁴¹.

Sanat okullarında özellikle meslek ve atölye derslerini veren öğretmen ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kültür Bakanlığı, bu ders yılı başında Ankara Bölge Sanat Okulu binasında yatılı olarak bir Erkek Sanat Öğretmen Okulu açmıştır. Bu okullara, beş yıllık

⁸³⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 147-148; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 39-75.

⁸³⁹ Ergün, *a.g.e.*, s. 147-148.

⁸⁴⁰ Güven, *a.g.e.*, s. 260.

⁸⁴¹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 74.

sanat okulu mezunları kabul edilmiştir. Öğrenciler, 3 yıl kuramsal ve uygulamalı ders aldıktan sonra, bölge sanat okullarının meslek ve atölye derslerine öğretmen olma hakkı kazanmıştır. İlk olarak marangozluk, demircilik ve tesviyecilik şubeleri bulunan sanat okullarına, ihtiyaca göre diğer uzmanlık şubeleri de ilave edilmiştir⁸⁴².

Kültür Bakanlığı, köylerin küçük sanatkâr ihtiyacını karşılamak amacıyla 1939-1940 öğretim yılında üç şehirde seyyar köy kursları açmıştır. 1940 yılında ise on şehirde daha seyyar köy kurslarının açılmasına karar verilmiştir. Seyyar köy kurslarında ilk olarak marangozluk ve demircilik işleri üzerinde eğitim verilmiştir. Bu kurslar, halkın devamının sağlanabilmesi için merkezi konumda bulunan köylerde açılmıştır. Köy halkı, yaş şartı olmaksızın kurslara katılabilmektedir. Kurslara, Sanat Okulları mezunu öğretmenler atanmıştır. Kültür Bakanlığı, köylerin kalkınmasında önemli bir rol oynayan bu kursların sayısını, imkânlar dâhilinde artırmıştır⁸⁴³.

1941'de 4304 sayılı yasa ile Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü yerine Bakanlıkta Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Alan okulları; Erkek Sanat Okulları, Kız Sanat Okulları, Orta Ticaret Okulları, Orta Erkek Terzilik Okulları ve Orta Yapı Sanat Okulları olarak belirlenmiştir. Birinci devre; Erkek Sanat Enstitüleri, Kız Sanat Enstitüleri, Ticaret Liseleri ve Yapı Usta Enstitüleri olarak sıralanırken, ikinci devre; Yüksek Teknik Okulu, Motor Usta Okulu ve Yüksek Ticaret Okulları olarak belirtilmiştir. Erkek Teknik Öğretmen Okulu ve Kız Teknik Öğretmen Okulu ise bu alanlara öğretmen yetiştiren yüksekokul kurumları olarak yer almıştır⁸⁴⁴.

1943 yılı itibarıyla, Erkek Sanat Okulları ve Sanat Enstitüleri için gerekli makinelerin temin edilmesine yönelik kararlar şöyledir: 2 Temmuz 1943'te, Erkek Sanat Okulları için gerekli olan makinelerin İsviçre'nin Bern şehrinde bulunan Kain Christen Und Co. A.G. firmasından pazarlık usulüyle satın alınmasına karar verilmiştir⁸⁴⁵. 8 Eylül 1943'te ise Erkek Sanat Okulları ve Sanat Enstitüleri için Almanya'daki "Kirenner", "R.pedereen.u.co." ve "Hasninenfabrik Gubish K.G. Liegnitz" fabrikalarından marangoz makineleri, 10 adet planye ve bir adet ağır kazrak tezgâhının pazarlıkla satın alınmasına karar verilmiştir⁸⁴⁶.

⁸⁴² "Sanat Mektepleri", *Haber*, 29 Kasım 1937, nr. 1804, s. 1.

⁸⁴³ "Köylerde Açılacak Kurslar", *Haber*, 5 Eylül 1940, nr. 2115, s. 1.

⁸⁴⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 75-76; Akyüz, *a.g.e.*, s. 337.

⁸⁴⁵ BCA; 30-18-1-2 -102-48-19.

⁸⁴⁶ BCA; 30-18-1-2 -102-64-18.

Erkek Orta Sanat Okulları ve Erkek Sanat Enstitüleri için gerekli yazılı makine ve aletlere ait ihale, eksik olduğu için geçersiz sayılmıştır. Ancak, durumun acil olması nedeniyle ihalenin geçerli sayılması, Maarif Vekilliği'nin teklifi üzerine 25 Ekim 1943 tarihinde icra vekilleri tarafından kabul edilmiştir. Bu kararlar, eğitim kurumlarının ihtiyaç duyduğu teknik donanımın sağlanarak, mesleki eğitim kalitesinin artırılmasını ve öğrencilerin daha verimli bir şekilde yetiştirilmesini amaçlamıştır⁸⁴⁷.

5.2.2. Okulun Binası

Cumhuriyet Dönemi'nde Afyon'da erkeklere yönelik teknik eğitime geç başlanmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak 11 Ocak 1943 Pazartesi günü Afyon'da bir Sanat Okulu açılması bildirilmiştir⁸⁴⁸.

Maarif Vekilliği ve Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1943-1944 öğretim yılında açılması planlanan yeni okulların hazırlıklarına başlamıştır. Müsteşarlık, 1943 ders yılında ülkenin farklı bölgelerinde ticaret okulları, sanat okulları, enstitüler ve akşam sanat okulları açmayı planlamıştır⁸⁴⁹. Bu bağlamda, 21 Haziran 1943'te nüfusu 10.000'den fazla olan şehir ve ilçe merkezlerinde birer Erkek Sanat Okulu açılmasına karar verilmiştir⁸⁵⁰. İlk çalışmalar sonucunda, Gaziantep, Samsun, Balıkesir, Afyon ve Denizli'de birer Bölge Sanat Okulu açılması kararlaştırılmıştır⁸⁵¹.

İsmet İnönü'nün görüş ve yönergeleriyle Maarif Vekilliği, Türkiye'nin birçok bölgesinde yeni sanat okulları açmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Afyon'a son gezisi (20 Kasım 1937) sırasında boşaltılan eski Sanayi Okulu binasında, 1943-1944 öğretim yılında teknik eğitime başlanılmasına karar verilmiştir. Hazırlıkların yapılabilmesi için okula bir müdür atanarak göreve başlamıştır. Maarif Vekilliği, binayı incelemek üzere Afyon'a bir mimar göndermiştir. Ayrıca binanın tamirine en kısa zamanda başlanması için yönerge vermiştir⁸⁵².

9 Eylül 1943'te, Afyon'da açılması planlanan sanat okuluna kayıt olmak isteyenlerin sayısının 200'e ulaştığı, bu nedenle okul binasının yetersiz kaldığı

⁸⁴⁷ BCA; 30-18-1-2 -103-80-19.

⁸⁴⁸ “Şehrimiz de Sanatlar Okulu Açılabilir mi?” *Haber*, 11 Ocak 1943, nr. 2346, s. 1.

⁸⁴⁹ “Açılacak Teknik Öğretim Okulları”, *Haber*, 17 Mayıs 1943, nr. 2382, s. 1.

⁸⁵⁰ “Nerelerde Ortaokul ve Sanat Okulu Açılabilir mi?”, *Haber*, 21 Haziran 1943, nr. 2392, s. 1.

⁸⁵¹ “Açılacak Teknik Öğretim Okulları”, *Haber*, 17 Mayıs 1943, nr. 2382, s. 1.

⁸⁵² “Memleketimiz Bir Sanatlar Mektebi Kazandı”, *Haber*, 27 Mayıs 1943, nr. 2385, s. 1

bildirilmiştir. Sanat okuluna olan ilgi, bölgedeki teknik eğitime duyulan ihtiyacı ve talebi ortaya koymuştur⁸⁵³.

1943'te, Sanat Okulu derslerinin Hamidiye Mahallesi'nde bulunan eski Sanayi Okulu (27 Ağustos İlkokulu) binasında yapılması uygun görülmüştür. Eski Sanayi Okulu'nun tamirine başlanarak, Ekim 1943'te derslere başlanması planlanmıştır. Okulun atölye salonu elverişli bulunmuş, gerekli aletler temin edilerek makinelerin montajı yapılmıştır. Afyon'da Erkek Sanat Okulu büyük bir rağbet görmüş ve kısa sürede 250 öğrenci kaydolmuştur. 5 sınıfın kurulması planlanmıştır. Bu nedenle çift öğretim yapılması düşünülmüştür. Öğrencilerin bir kısmı sabah derslerine katılırken, diğer kısmının da atölyelerde çalışması, öğleden sonra ise sınıf ve atölye değişikliği yapılması uygun görülmüştür⁸⁵⁴.

Erkek Sanat Okulu günümüzde Hamidiye Mahallesi Altınay Sokak No18/3' te bulunan 27 Ağustos İlkokulu'nda 1 Ekim 1943'te eğitime başlamıştır. Böylece, Afyon'da teknik eğitimin temelleri atılmış ve sanayi eğitime önemli bir katkı sağlanmıştır⁸⁵⁵. E Plan tipine sahip olan Afyon Erkek Sanat Okulu, bir aks üzerinde sıralanan dikdörtgen planlı atölyelerden oluşmuştur. Atölye sayısı ve büyüklüğü, inşa edilen kente göre değişiklik göstermiştir. Erkek Sanat Okulu ve Erkek Sanat Enstitüsü, bu plan tipine uygun olarak yapılmıştır. Ek 21 ve 22'de binaların fotoğrafları verilmiştir⁸⁵⁶.

1943-1944 öğretim yılında, Afyon Erkek Sanat Okulu'nda hem teorik hem de pratik derslerle öğrenciler mesleki eğitime tabi tutulmuştur. Afyon Erkek Sanat Okulu'nda teorik olarak Türkçe, Tarih, Coğrafya, Aritmetik, Geometri, Fizik, Tatbikat, Süsleme, Resim, Mesleki Resim ve dil dersleri verilmiştir. Atölyelerde Tesviyecilik, demircilik ve marangozluk olmak üzere üç şubeden oluşmuştur. Öğrencilere ilk yılda bu üç meslek hakkında üçer aylık genel bilgi eğitimi verilmiştir. Sanat Okulu'nda gündüzleri sadece eğitim verilmiştir. Üç yılını tamamlayan öğrenciler, fabrika, atölye, demircilik ve marangozluk alanlarında iş sahibi olmuştur. Böylece gelirleri olmayan ailelerin çocukları, 16 ya da 17 yaşlarında meslek sahibi olmuştur. Afyon Erkek Sanat Okulu öğrencilerine mesleki fırsat sunmuştur. Öğrenciler, teorik ve pratik eğitimle

⁸⁵³ “Sanatlar Okuluna Rağbet Çok”, *Haber*, 9 Eylül 1943, nr. 2415, s. 1.

⁸⁵⁴ “Şehrimizde Açılan Erkek Sanat Okulu Çalışmalarına Başladı”, *Haber*, 16 Eylül 1943, nr.2417, s. 1.

⁸⁵⁵ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Brifing Dosyası. Bazı kaynaklarda, okulun 1 Eylül 1943'te açıldığı belirtilmiştir. Atabek, *a.g.e.*, s. 195. Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 293.

⁸⁵⁶ Gizem Özal, *Erken Cumhuriyet Dönemi Erkek Sanat Okulları: Niğde Erkek Sanat Okulu Örneği*, Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karabük, Nisan 2019, s. 77.

donatılarak, erken yaşta iş sahibi olmuştur⁸⁵⁷. Afyon Erkek Sanat Okulu'nu tamamlayan öğrenciler, başarı derecelerine göre 5 yıllık Erkek Sanat Enstitülerinde iki yıl daha yatılı olarak eğitim alma hakkına sahip olmuştur. Eğer okul verimli bir sonuç verirse, ilerleyen dönemde beş yıllık enstitüye dönüştürülmesine karar verilmiştir⁸⁵⁸.

Erkek Sanat Okulu'nun sağladığı eğitim imkânları, okulun gelişimini göstermiştir. Eğitimin niteliğini artırmak amacıyla başarılı öğrencilerin enstitülerde eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Okulun eğitim kalitesini yükseltmek ve gelişimini desteklemek için enstitüye dönüşmesi planlanmıştır. Okulun yapılmasında gerekli olan okul eşyaları, öğretim aletleri ve makinelerin bir kısmı daha önce açılan sanat okullarında üretilerek gönderilmiştir. Erkek Sanat Okulu'nun müdürü, öğrencilere ucuz iş elbisesi temini için Afyon Sümerbank satış mağazasından toptan lacivert kalın kumaş almış ve dikimi için terzi ile anlaşmıştır. Böylece öğrencilerin iş elbiselerinin maliyeti 8-10 liraya mal olmuştur. Ayrıca, bu elbiseler fakir öğrencilere de verilmiştir. Sanat Okulu'nun en büyük ilkesi, "kendi yağıyla kavrulmak ve çok az masrafla öğrenci yetiştirmek" olmuştur. Bu okulun hizmetleriyle, istikbale değerli ve vatana faydalı sanatkârların yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Afyon Erkek Sanat Okulu'nun talim ve idaresi öğretmenlerden oluşmuştur⁸⁵⁹.

Afyon Erkek Sanat Okulu, sınırlı kaynaklarla eğitim vererek, kendi kendine yeten bir sistem kurmayı amaçlamıştır. Öğrencilere ucuz iş elbiseleri temin edilmesi ve fakir öğrencilere bu elbiselerin verilmesi, okulun sosyal sorumluluk bilincini ortaya koymuştur. Okulun temel amacı, ekonomik zorluklara rağmen, vatana faydalı sanatkârlar yetiştirmek ve bu hedef doğrultusunda ekonomik ve pratik çözümler üretmek olmuştur. Kısaca, teknik eğitimde verimlilik ve devamlılık sağlanmaya çalışılmıştır.

Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1944'te köylerde marangozluk ve demircilik kursları açılması bildirmiştir. Bu kursların sayısının 15-20 arasında olması beklenmiştir. Böylece teknik eğitimin merkezin dışında kırsal bölgelerde de yaygınlaştırılması amaçlanmıştır⁸⁶⁰.

⁸⁵⁷ "Şehrimizde Açılan Erkek Sanat Okulu Çalışmalarına Başladı", *Haber*, 16 Eylül 1943, nr.2417, s. 1.

⁸⁵⁸ "Şehrimizde Açılan Erkek Sanat Okulu Çalışmalarına Başladı", *Haber*, 16 Eylül 1943, nr.2417, s. 1.

⁸⁵⁹ "Şehrimizde Açılan Erkek Sanat Okulu Çalışmalarına Başladı", *Haber*, 16 Eylül 1943, nr.2417, s. 1.

⁸⁶⁰ "Açılacak Teknik Öğretim Okulları", *Haber*, 17 Mayıs 1943, nr. 2382, s. 1.

5.3. ERKEK SANAT ENSTİTÜSÜ

Afyon'da teknik öğrenim faaliyeti oldukça geç başlamıştır. Erkek Sanat Okulu, 1943-1944 öğretim yılında Afyon merkezde, Hamidiye Mahallesi'ndeki 27 Ağustos İlkokulu'nun geçici binasında eğitim faaliyetine başlamıştır⁸⁶¹.

3 Şubat 1944'te, Afyon Erkek Sanat Okulu'nun şubat ayı başından itibaren Erkek Sanat Enstitüsü'ne dönüştürüldüğü bildirilmiştir. Halkın sevincini ise Afyon Valisi Şefik Bicioğlu, Maarif Vekilliği'ne arz etmiştir⁸⁶². Erkek Sanat Okulu'nun 1943-1944 öğretim yılı tamamlandıktan sonra, 1 Kasım 1944'te okul, Erkek Sanat Enstitüsü olarak eğitim faaliyetine başlamıştır⁸⁶³. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü'nde ikinci öğretim yılında derslerin 1 Ekim 1945 Pazartesi günü başlaması gerektiği duyurulmuştur⁸⁶⁴.

Afyon Erkek Sanat Enstitüsü'nde eğitim kadrosu şöyle olmuştur: Ali Demirel, Hamidiye Mahallesi'nde bulunan Erkek Sanat Okulu ve Erkek Sanat Enstitüsü'nün ilk müdürü olarak 31 Temmuz 1943 - 8 Temmuz 1947 tarihleri arasında görev yapmıştır⁸⁶⁵. 1945'te Erkek Sanat Enstitüsü'nde 1 müdür, 1 müdür muavini, 1 muhasip, 1 ambar memuru ve 18 öğretmen görev yapmıştır. 250'yi aşkın öğrenci ise öğrenim görmüştür⁸⁶⁶. 1945-1946 öğretim yılında ise Erkek Sanat Enstitüsü'nde 23 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 24 öğretmen görev yapmıştır⁸⁶⁷. Öğretmen sayısı 18'den 24'e yükselmiştir. Bu artış enstitünün eğitim kapasitesinin ve öğrenci sayısının arttığını, dolayısıyla daha fazla öğretmene ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir.

Afyon Erkek Sanat Enstitüsü'nde ders yılı sonu etkinlikleri kapsamında sergiler açılmıştır. Bu çerçevede, 4 Haziran 1945'te, Enstitü'nün ders yılı sonu dolayısıyla bir sergi düzenleyeceği duyurulmuştur. Sergide, öğrencilerin bir yıl boyunca yaptıkları eserler sergilenmiştir. Bu sergi, öğrencilerin bir yıl boyunca kazandıkları becerileri sergileyerek, Enstitü'nün eğitim kalitesini ve öğrencilerin gelişimini gözler önüne sermiştir⁸⁶⁸.

Erkek Sanat Enstitüsü ile ilgili Nail Genel'in görüşleri, 5 Temmuz 1945'te yapılan sergiye dair şu şekilde ifade edilmiştir: 1943 yılında açılması planlanan sanat okulunun öğretmenlerini gördüğünü ve Afyon'un ihtiyacı olan sanat okulunun

⁸⁶¹ *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 64; "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 301.

⁸⁶² "Sanatlar Okulu Enstitü Oldu", *Haber*, 3 Şubat 1944, nr. 2454, s. 1.

⁸⁶³ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Brifing Dosyası.

⁸⁶⁴ "Okullarda Ders Başlıyor", *İlkokullarda Kayıt İşleri*, *Haber*, 27 Eylül 1945, nr. 2620, s. 1.

⁸⁶⁵ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Brifing Dosyası.

⁸⁶⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 391.

⁸⁶⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 392.

⁸⁶⁸ "Erkek Sanat Enstitüsü Sergisi", *Haber*, 4 Haziran 1945, nr. 2588, s. 1.

kurulduğunu belirtmiştir. Derslere başlandığını ve birinci sınıfların ikinci sınıf olduğunu ifade etmiştir. Sanat okulu öğrencilerinin istekli bir şekilde çalıştığını ve hiç yorulmadıklarını söylemiştir. Öğrencilerin "Sağlam kafa sağlam vücut ister" ilkesinin yanı sıra "Büyük işe büyük neşe" dediklerini belirtmiştir. Öğrencilerin çalıştıkları tezgâhlar, makineler, rendeler, testerele gibi araçların Sanat Okulunda kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca, Sanat Okullarında "Milli Sanatkârlık" duygusunun ortaya çıktığını dile getirmiştir. Nail Genel'in bu görüşü, Enstitü'nün yalnızca teknik bilgi değil, aynı zamanda milli değerlerle şekillenen bir eğitim sunduğunu vurgulamıştır⁸⁶⁹.

Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, fakir öğrencilerine yönelik ekmek ve kuru erzak temini için bir ihale düzenlemiştir. 1 Kasım 1945 - 31 Aralık 1945 tarihleri arasında, Enstitüde okuyan fakir öğrenciler için ekmek ve kuru erzak ihaleye çıkartılmıştır. Şartnamenin Enstitü Müdürlüğü'nde mevcut olduğu, isteyenlerin 7 Kasım 1945 Çarşamba günü saat 15.00'te Milli Eğitim Müdürlüğü'nde toplanacak komisyondan başvuru yapmaları gerektiği bildirilmiştir. Bu ihale, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önemli bir adım olmuştur⁸⁷⁰.

5.3.1. Enstitünün Yeni Binası

Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, artan öğrenci sayısı nedeniyle yetersiz hale gelmiştir. Bu nedenle yeni bir enstitü binası yapılmasına karar verilmiştir. Enstitünün bina yerinin belirlenmesi için çalışmalara başlanmıştır.

Bu bağlamda, Maarif Vekilliği tarafından Örenbağ semtinde, eski Cenkçi Mezarlığı⁸⁷¹ (Cenkçi Cadde) üzerinde geniş bir arsa üzerinde yeni enstitü binası yapılmasına karar verilmiştir. Bu bölgedeki 7500 m²'lik arsa kamulaştırılmıştır. Bina için gereken arazinin bir kısmı Afyon Belediyesi tarafından temin edilmiştir. Bir kısmı ise kamulaştırma yoluyla satın alınmıştır⁸⁷².

11 Haziran 1945'te, Afyon-Çay yolu üzerinde hazırlanmış olan arsaya Erkek Sanat Enstitüsü binasının yapılması ve inşasına 1945'te başlanması gerektiği bildirilmiştir⁸⁷³. 21 Şubat 1946'da, Erkek Sanat Enstitüsü binasının ihale yoluyla bir müteahhide verildiği ve binanın yapım işlerine en kısa sürede başlanması gerektiği

⁸⁶⁹ Nail Genel, "Erkek Sanat Enstitüsü Sergisi Münasebetiyle", *Haber*, 5 Temmuz 1945, nr. 2597, s. 1.

⁸⁷⁰ "Afyon Erkek Sanat Enstitüsü Müdürlüğünden", *Haber*, 11 Ekim 1945, nr. 2624, s. 2.

⁸⁷¹ Cenkçi Mezarlığı, günümüzdeki Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin bulunduğu alanda yer almıştır. Kuzeyde sebze bahçeleri, Afyonkarahisar-Çay-Bolvadin yolu; güneydoğuda İslî Camii, Aşağı Yol Sokağı; güneybatıda Hacı Nasuh Aralığı ve kuzeybatıda Cenkçi Aralığı ile çevrilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 146.

⁸⁷² "Şehrimizde Açılan Erkek Sanat Okulu Çalışmalarına Başladı", *Haber*, 16 Eylül 1943, nr. 2417, s. 1; "Erkek Sanat Enstitüsü İçin Arsa Alınıyor", *Haber*, 21 Şubat 1944, nr. 2459, s. 1.

⁸⁷³ "İlimizde Bu Yıl Yapılacak Yapılar", *Haber*, 11 Haziran 1945, nr. 2590, s. 1.

bildirilmiştir. Ayrıca, enstitünün bulunduğu bölgeye yeni evlerin yapıldığı belirtilmiştir⁸⁷⁴.

Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer, 7 Ocak 1947 Salı günü Konya'dan Afyon'a gelmiştir. İstasyonda Afyon Valisi Ziya Tekeli, Bölge Komutanı ve Afyon Maarif Müdürlüğü yetkilileri tarafından karşılanmıştır. Bakan Sirer, Kız Enstitüsü, Erkek Sanat Enstitüsü, lise ve diğer okullarda incelemelerde bulunmuştur. Ayrıca yeniden yapılan Erkek Sanat Enstitüsü binasını görmüştür⁸⁷⁵.

8 Eylül 1947'de, Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, yeni binasının birinci kısmı inşaatı tamamlanmıştır. Bu nedenle eğitimin yeni binada yapılması gerektiği bildirilmiştir. Enstitü'nün eski binasının bir kısmı okul atölyesi olarak kullanılması uygun görülmüştür. Okul kısmında ise yeni bir ilkokul açılması planlanmıştır⁸⁷⁶. Böylece, Afyon Erkek Sanat Enstitüsü 1947-1948 öğretim yılında, Kurtuluş Caddesi Hacı Nasuh Mahallesi'nde yapılan bina ve atölyelerde tam teşekküllü olarak eğitime başlamıştır⁸⁷⁷.

Ortaokullarda ve Sanat Enstitüsünde sınıf tekrarı yaparak başarısız olan öğrencilerin pratikte başarılı olmaları için Afyon'da Pratik Sanat Okulu açılmıştır. Erkek Sanat Enstitüsü içinde açılan bu okulda öğrencilere yalnızca uygulamalı dersler verilmiştir. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü'nde tesviyecilik, demircilik ve marangozluk olmak üzere üç şube bulunmuştur. Pratik Sanat Okulu'nda, öğrencilerin pratikte başarılı olmaları için uygulamalı eğitim verilmiştir. Ayrıca, üç farklı şube aracılığıyla öğrencilerin mesleki becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir⁸⁷⁸.

Bu şubelere ek olarak, 1947-1948 öğretim yılında özel tesviyecilik bölümü eklenmiştir. Ancak yeterli öğrenci bulunamadığı için kapatılmış, dört yıl sonra tekrar açılmıştır⁸⁷⁹. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, günümüzde Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adıyla, ana binasında ve atölyelerinde teknik eğitime devam etmektedir.

⁸⁷⁴ “Erkek Sanat Enstitüsü”, *Haber*, 21 Şubat 1946, nr. 2659, s. 1.

⁸⁷⁵ “Şehrimize Geldi”, *Haber*, 9 Ocak 1947, nr. 2747, s.1.

⁸⁷⁶ “Erkek Sanat Enstitüsü”, *Haber*, 8 Eylül 1947, nr. 2815, s. 1. Eski enstitü binasının okul kısmında, 1947'de Afyon'un kurtuluş günü anısına 27 Ağustos İlkokulu açılmıştır.

⁸⁷⁷ “Afyon”, *Yurt Ansiklopedisi*, s. 301.

⁸⁷⁸ “Şehrimizde Pratik Sanat Okulu Açıldı”, *Haber*, 13 Ekim 1947, nr. 2825, s. 1.

⁸⁷⁹ Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Brifing Dosyası.

5.4. AKŞAM KIZ SANAT OKULU

Eğitim sistemindeki ihtiyaçları karşılamak ve mesleki eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla, Kız Sanat Okullarının açılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Mısır asıllı Belçika Eğitim Müdürü Prof. Dr. Omar Buyse, 1927'de Türkiye'deki sanayi ve meslek okullarını inceleyerek bir rapor hazırlamıştır. Yaklaşık 300 sayfalık bu raporda, gündüz çalışanlar ve gündüz okullarında bulunmayan dersler için Akşam Meslek Okulları'nın açılması gerektiğini belirtmiştir⁸⁸⁰. 1937 yılında, Türkiye'deki mesleki eğitimi desteklemek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli meslek okulları açılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Akşam Erkek Sanat Okulları, Kız Enstitüleri, Akşam Kız Sanat Okulları ve Kız Öğretmen Okulları gibi meslek okulları açılmıştır⁸⁸¹.

Afyon'da kızlar için teknik eğitime geç başlanmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla ilk olarak Akşam Kız Sanat Okulu'nun açılmasına karar verilmiştir. 28 Ocak 1937 Perşembe günü, Kültür Bakanlığı tarafından Afyon'da bir Akşam Kız Sanat Okulu açılması kararı alınmıştır. Bu okulun bir sonraki yıl Gündüz Kız Sanat Okulu'na dönüştürülmesi planlanmıştır⁸⁸².

11 Mart 1937 Perşembe günü, Akşam Kız Sanat Okulu'nun Mecidiye Mahallesi'nde, Eski Kız Okulu binasında açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, Afyon'da açılması planlanan Akşam Kız Sanat Okulu Müdürlüğü'ne Hayriye Hanım atanmıştır⁸⁸³. Mecidiye Mahallesi'ndeki (Eski Kız Okulu) Akşam Kız Sanat Okulu binasının yeri tam olarak tespit edilememiştir.

26 Mayıs 1937'de Kültür Bakanı Saffet Arıkan, 1936 yılı bütçesinden ayrılan ödenekle, 1937'de Adana, Afyon, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Konya ve Trabzon olmak üzere yedi şehirde Kız Akşam Sanat Okulu açıldığını belirtmiştir⁸⁸⁴. Afyon'da açılan Akşam Kız Sanat Okulu büyük ilgi görmüştür. Okula farklı zamanlarda gençler ile evli kadınlar katılmıştır. Kız Sanat Okulu'nun genişleyip teşkilatlı bir okul haline gelmesiyle birlikte, Afyon'un önemli bir ihtiyacı karşılanmıştır⁸⁸⁵.

⁸⁸⁰ Ergün, a.g.e., s. 145.

⁸⁸¹ TBMMZC, .D:5, İ:3, C:18, İN:65, T:26 Mayıs 1937, s. 256-257.

⁸⁸² “Akşam Kız Sanat Mektebi”, *Haber*, 28 Ocak 1937, nr. 1722, s. 1.

⁸⁸³ “Akşam Kız Sanat Mektebi”, *Haber*, 11 Mart 1937, nr. 1732, s. 1.

⁸⁸⁴ TBMMZC, .D:5, İ:3, C:18, İN:65, T:26 Mayıs 1937, s. 256-257; TBMMZC, D:7, İ:1, C:4, İN:49, T:17 Temmuz 1943, s.118.

⁸⁸⁵ “Akşam Kız Sanat Okulu”, *Haber*, 15 Nisan 1937, nr. 1742, s. 1. Bolvadin Kız Sanat Okulu, 1957-1958 öğretim yılında eski halkevi binasında faaliyete geçirilmiştir. 1959-1960 öğretim yılında Emirdağ Kız Sanat Okulu, 1967-1968 öğretim yılında Bolvadin Kız Sanat Ortaokulu ve Emirdağ Kız Sanat Ortaokulu, 1969-1970 öğretim yılında ise Şuhut Akşam Kız Sanat Okulu ve Çay Akşam Kız Sanat Okulu açılmıştır. *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 165; *Afyon İl Yıllığı*-1973, s. 65.

28 Eylül 1939'da, Afyon Akşam Kız Sanat Okulu Müdürü Nedime Cebeci'nin başka bir okula atandığı ve Akşam Kız Sanat Okulu'nun Kız Enstitüsüne dönüştüğü bildirilmiştir. Bu bağlamda, Eylül 1939'da Afyon Akşam Kız Sanat Okulu, Kız Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür⁸⁸⁶. Ancak, Kız Enstitüsü'nde Akşam Kız Sanat Şubesi de yer almıştır⁸⁸⁷. 1939-1940 öğretim yılında, Akşam Kız Sanat Okulu başka bir binaya taşınmıştır⁸⁸⁸. Adı geçen bu binanın Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nün yeni binası olduğu tespit edilmiştir.

Afyon Akşam Kız Sanat Okulu'nun eğitim kadrosu, öğrenci sayısı ve mezuniyet durumu şu şekilde değişiklik göstermiştir: 1939-1940 öğretim yılında Akşam Kız Sanat Okulu'nda 5 öğretmen görev yaparken, 112 öğrenci eğitim almıştır. 1944-1945 öğretim yılında ise okulda 7 öğretmen görev yapmış ve 84 öğrenci eğitim görmüştür⁸⁸⁹.

1944-1945 öğretim yılında, Afyon'da 3 teknik meslek okulunda (Akşam Kız Sanat Okulu, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, Erkek Sanat Enstitüsü) 12'si kadın, 21'i erkek olmak üzere toplam 33 öğretmen görev yapmıştır. Aynı eğitim yılında, 264'ü erkek, 114'ü kız olmak üzere toplam 378 öğrenci eğitime devam etmiştir. Her iki dönem arasında mezun veremeyen okullar, ilk mezunlarını 1949-1950 öğretim yılında vermiştir⁸⁹⁰. Bu dönemde erkek öğrencilerin sayısının daha fazla olması, mesleki eğitimin erkekler için daha yaygın olduğunu göstermiştir. Ayrıca, okulların mezun verememesi, eğitim sürecinin daha uzun ve kapsamlı olduğunu, bu nedenle ilk mezunların ise 1949-1950 öğretim yılında verildiğini göstermiştir.

23 Şubat 1943'te Maarif Vekilliği, mevcut Kız Teknik Öğretim okulları ile yeniden açılması planlanan Akşam Kız Sanat Okulları ve Köy Kadınları Gezici Kursları için ihtiyaç duyulan 50.000 lira değerindeki 500 adet Singer dikiş makinesinin, Singer Makineleri Kumpanyası'ndan pazarlık usulüyle satın alınmasına karar vermiştir. Bu karar, kadınların mesleki eğitim almalarını teşvik ederek, özellikle kırsal kesimdeki kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına katkı sağlamayı amaçlamıştır⁸⁹¹.

4 Kasım 1943'te, Akşam Kız Sanat Okulu Müdürlüğü tarafından okulun Sipariş Atölyesi'nin açıldığı duyurulmuştur. Yeni modellerin atölyeye geldiği belirtilmiştir. Aynı zamanda manto, tayyör, her türlü rop, gelin elbiseleri, pijama ve frenk gömleği

⁸⁸⁶ "Bir Tayin", *Haber*, 28 Eylül 1939, nr. 1981, s. 1.

⁸⁸⁷ Atabek, *a.g.e.*, s. 195-196.

⁸⁸⁸ *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 160.

⁸⁸⁹ T.C. *DİE*, Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s. 97.

⁸⁹⁰ T.C. *DİE*, Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s. 72, Yaşar, *a.g.e.*, s. 390.

⁸⁹¹ BCA; 30-18-1-2-101-13-5.

dikimi için siparişlerin alınacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, Kız Enstitüsü ve Akşam Kız Sanat Okulu mezunlarının atölyede çalışabilmeleri için başvuru yapmaları gerektiği bildirilmiştir⁸⁹². Bu gelişme, hem öğrencilere pratik deneyim kazandırmayı hem de okulun üretim kapasitesini artırmayı amaçlamıştır. Akşam Kız Sanat Okulu'ndaki sipariş atölyesi, mezunlara istihdam fırsatları sunarak, okulun mesleki eğitimi daha da güçlendirmiştir.

5.4.1. Okulun Sergileri

Afyon Akşam Kız Sanat Okulu'nda her ders yılı sonunda sergiler düzenlenmiştir. Bu sergiler öğrencilerin bir yıl boyunca kazandıkları becerileri göstererek okulun eğitim kalitesini ve öğrencilerin gelişimini ortaya koymuştur.

1937'de Afyon Halkevi Sergi Kolu ve Kız Sanat Okulu öğrencileri, ders dönemi sonunda çiçek, dikiş ve nakıştan oluşan bir sergi açmayı planlayarak hazırlıklara başlamıştır⁸⁹³. 1937 yılında Afyon Akşam Kız Sanat Okulu, ilk ders dönemini tamamlamıştır. Bu vesileyle, Mecidiye Mahallesi'ndeki okulda, öğrencilerin yaptığı eserlerden oluşan bir sergi düzenlenmiştir. Sergi, 3 Temmuz 1937 Cumartesi günü saat 17.00'de açılmıştır⁸⁹⁴.

2 Mayıs 1938 Pazartesi günü, Afyon Akşam Kız Sanat Okulu'nda yapılan eserlerden bazıları, Ankara'da açılması planlanan sergi için gönderilmesi bildirilmiştir⁸⁹⁵. 30 Mayıs 1938 Pazartesi günü, Kız Sanat Okulu'nun sergisi açılmıştır. Okulun kendi binasında düzenlenen sergide, öğrencilerin yaptığı el işleri, işlemeler, resimler, şapkalar ve dikiş işleri sergilenmiştir⁸⁹⁶.

Nazmi Arıkan, “Akşam Kız Sanat Enstitüsü Sergisi” ile ilgili görüşlerini 23 Haziran 1938'de şu şekilde ifade etmiştir: “Serginin günlerce zihnini sararak ruhuna kadar işlediğini, unutamadığını ve özlediğini belirtmiştir. Eserlerin yapılması ve sergilenmesi zor olduğu için sergiyi düzenleyen öğretmenleri tebrik etmiştir. Sergide büyük bir incelik gösterildiğini bu nedenle tam anlamıyla başarılı olduğunu ifade etmiştir. Özellikle, yapay çiçeklerin yanında gerçek çiçeklerin konulması, ayrıntılı bir

⁸⁹² “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü ve Akşam Kız Sanat Okulu Müdürlüğünden”, *Haber*, 4 Kasım 1943, nr. 2430, s.1.

⁸⁹³ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VI, S. 64, 19 Şubat 1937, Afyon, s. 72.

⁸⁹⁴ “Kız Sanat Mektebinde”, *Haber*, 5 Temmuz 1937, nr. 1765, s. 1.

⁸⁹⁵ “Sergiye Gönderilen Eşya”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

⁸⁹⁶ “Şehrimizde İki Sergi”, *Haber*, 30 Mayıs 1938, nr. 1852, s. 1.

karşılaştırma yapılarak mevsimlerin göz önünde bulundurulması, sergiyi özgün kılmıştır⁸⁹⁷”.

“Girişte bulunan narin ama gür pembe çiçekli elma dalı bunun ilk örneği olmuştur. Afyon, bu güzel kurumu sineline alarak gurur duymuştur. Bir milletin sosyal üstünlüğü, ruh inceliğiyle ölçülmüştür. Bütün milletler, kalkınma hareketlerinde sanat okullarına büyük önem vermiştir. Üstün bir cemiyetin oluşumu, üstün aileler oluşturmakla mümkün olmuştur. Bu da aile içinde ekonomik refah ve ruh üstünlüğüne dayanmıştır. Bu sebeple hükümet, enstitüler açmıştır. Bu kurumların başarısını değerlendirirken teknik ve estetik açıdan iki ayrı boyutta incelenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Serginin teknik ve estetik kusursuzluğu, yarının sosyete hayatımızı gözler önüne sermiştir. Eserlerdeki estetiğin yerli ve milli olduğunu anlayamadığını ve bu konuda bilgi verilmediğine de değinmiştir. Son olarak, hükümetin sanat okullarının faaliyetlerini överek, bu eğitim kurumlarının sayısının artmasını temenni etmiştir⁸⁹⁸”.

1 Haziran 1939 Perşembe günü, Afyon Kız Sanat Okulu sergisinin 3 Haziran 1939 Cumartesi günü saat 16.00'da Halkevi salonunda törenle açılması bildirilmiştir⁸⁹⁹. Halkevi salonunda Kız Sanat Okulu bir sergi düzenlemiştir. Sergide, ilkokul öğrencilerinin yaptığı el işlerinin yanı sıra, kız öğrencilerin dikiş ve nakış çalışmalarından oluşan eserler de sergilenmiştir⁹⁰⁰.

Afyon Akşam Kız Sanat Okulu Biçki-Dikiş Yurdu'nun Haziran 1939'da düzenlediği sergi, bir önceki yıla göre daha başarılı olmuştur. Sergiye katılımın arttığı belirtilmiştir. Sergideki tüm eserlerin inceliği ve güzelliği arasında özellikle çiçeklerden yapılan çardaklı şark köşesi ile öğrencilerden Şükrü, Lütfiye ve Hayriye'nin elma çiçekleri dikkat çekmiştir. İşler arasında pileli entariler, şapkalar ve çiçekler oldukça satılmıştır. Sergide Ulviye Işık'ın gece mavisi üzerine simli işlenmiş tuvaleti, Semahat Özyay'ın truvakar takımı, Lütfiye'nin tiyel işiyle yaptığı bluz ve çocuk elbiseleri beğenilmiştir. Ayrıca Emine Türk'ün beyaz etek ve tayyör takımı ile lame tuvaleti, Saadet Çetiner'in pileli elbisesi, Rüveyde'nin beyaz üzerine kanava işlenmiş elbisesi ve Sabire'nin ajurlu elbiseleri de gelen ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekmiştir⁹⁰¹.

⁸⁹⁷ Nazmi Arıkan, “Akşam Kız Sanat Enstitüsü Sergisi”, *Haber*, 23 Haziran 1938, nr. 1859, s. 1.

⁸⁹⁸ Nazmi Arıkan, “Akşam Kız Sanat Enstitüsü Sergisi”, *Haber*, 23 Haziran 1938, nr. 1859, s. 1.

⁸⁹⁹ “Kız Sanat Okulunun Sergisi”, *Haber*, 1 Haziran 1939, nr. 1950, s. 1.

⁹⁰⁰ “Mekteplerin Sergileri”, *Haber*, 12 Haziran 1939, nr. 1953, s. 1.

⁹⁰¹ “Ali Çetinkaya Enstitüsü, (Biçki Yurdunun Açtığı Bir Sergi Münasebetiyle)”, *a.g.m.*, s. 66.

Afyon Kız Sanat Okulu Direktörü Nedime Hanım ve arkadaşları takdir edilmiştir. Direktör konuşmasında, okulun üçüncü yıl sergi töreninde bulunan Afyon Valisi Durmuş Evrendilek ve diğer tüm misafirlere okul adına teşekkür ederek sözlerine şu şekilde devam etmiştir: Cumhuriyet idaresi, vatanın yükselmesi için ataların ve kadınlığın her yönde yükselmesi gerektiğini belirtmiştir. Kadınların tüm vatani haklardan yararlanmasını sağlarken, aynı zamanda uzun ve zor yılların kökleştirdiği çürük gelenekleri yıkmayı amaçlamıştır. Kadınlara, serbestçe yürüyebilmeleri için sanat ve kültür yollarını göstermiştir. Böylece kadın, kendisine verilen hakları benimseyerek tüm özgürlüğünü ve eşitliğini kazanmıştır⁹⁰².

1939'da kadınlar, memur, avukat, doktor, öğretmen, profesör, sanatkâr gibi pek çok mesleğe girmiştir. Sanat okullarının bu konuda önemli katkıları olmuştur. Kız Sanat Okulu'nun 1938-1939 ders yılı, eserlerin hazırlanıp düzenlenmesi ve öğrencilerle öğretmenlerin uyum içinde çalışması açısından önemli bir gelişme kaydetmiştir. Sergideki tüm parçalar, bugünün ve yarının annelerinin elinden çıkmış, her biri bir bilgiye dayanan eserler olmuştur. Kadın, toplumsal hayatımızda en büyük rolü üstlenmiştir. Güçlü bir şekilde ilerlemenin, bilinçli ve doğru düşünmenin yolu ve yöntemi kadınların elinde şekillenmiştir. Bir milletin toplumsal terbiyesi, kadınların gelişimi ile belirginleşmiştir. Kadınlar, bir milletin ilerleyişini ve gücünü ortaya koyan temel unsurlardan olmuştur. Okullar, analardan alınan temel eğitimi tamamlamıştır⁹⁰³.

Okulda öğrencilere hem manevi hem de maddi açıdan faydalı olunması amaçlanmıştır. Türk Cumhuriyeti, kadınların bilmesi gereken bilgileri edinmesini ve bu bilgilerin aile hayatı için önemli olmasını hedeflemiştir. Sanat okulları, kadınların sanat ve kültür bilgilerini artırmıştır. Kadınlar, genellikle kendi elbiselerini çarşıdan aldıkları kumaşlarla dikmiş, şapkalarını ve ev için gerekli malzemeleri kendileri yapmıştır. Bu sayede dikiş parasıyla ikinci bir elbise ve şapka sahibi olmuş, aynı zamanda ev işlerini de yerine getirmiştir⁹⁰⁴.

Afyon Akşam Kız Sanat Okulu'nun Haziran 1939'daki sergisi, hem katılımın artması hem de sergilenen ürünlerin kalitesiyle büyük bir başarıya imza atmıştır. Sergi, öğrencilerin becerilerini ve okulun eğitim kalitesini gözler önüne sererken, aynı zamanda Cumhuriyet'in kadınlara verdiği değeri ve onlara sunduğu fırsatları vurgulamıştır. Direktör Nedime Hanım'ın konuşmasında, kadınların toplumsal hayatta

⁹⁰² "Ali Çetinkaya Enstitüsü, (Bıçkı Yurdunun Açtığı Bir Sergi Münasebetiyle)", *a.g.m.*, s. 66.

⁹⁰³ "Ali Çetinkaya Enstitüsü, (Bıçkı yurdunun açtığı bir sergi münasebetiyle)", *a.g.m.*, s. 67.

⁹⁰⁴ "Ali Çetinkaya Enstitüsü, (Bıçkı yurdunun açtığı bir sergi münasebetiyle)", *a.g.m.*, s. 68.

daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği ve sanat okullarının bu konuda önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Kadınların sadece ev içi işler için değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda aktif rol alacak şekilde yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu sergi, bu amacın somut bir örneği olmuştur.

5.5. ALİ ÇETİNKAYA KIZ ENSTİTÜSÜ

5.5.1. Enstitü Binası

Eğitim sistemindeki ihtiyaçları karşılamak ve mesleki eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla Afyon'da bir Kız Enstitüsü'nün açılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda, teknik eğitim ilk olarak 1936'da kurs olarak açılan Bıçki-Dikiş Yurdu'nun, Nisan 1937'de Akşam Kız Sanat Okulu'na dönüşmesiyle başlamıştır.

Daha sonraki süreçte, Ali Çetinkaya, Mecidiye Mahallesi'nde (Eski Kız Okulu) bulunan Akşam Kız Sanat Okulu'nun Kız Enstitüsü'ne dönüştürülmesi talimatını vermiştir. Böylece, Kız Sanat Okulu, Enstitü olarak Eylül 1938'de eğitim faaliyetine başlamıştır⁹⁰⁵.

Afyon'da yeni bir Kız Enstitüsü binası yapılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak 21 Ekim 1937'de Kız Enstitüsü binasının ihalesinin yapılması bildirilmiştir⁹⁰⁶. 15 Kasım 1937'de, Afyon'da Utku (Zafer) Anıtı çevresini süsleyen Kız Enstitüsü binasının Kütahyalı Halil Bey tarafından inşa edilmesi duyurulmuştur. Ayrıca, Kız Enstitüsü binasının Ağustos 1938'de tamamlanması planlanmıştır. Eylül 1938'de yeni ders yılının bu binada başlanması hedeflenmiştir. Ancak, eğitim faaliyetine yeni binada 29 Ekim 1939'da başlanabilmiştir⁹⁰⁷.

24 Mart 1936'da Afyon'da Anıtpark yapılarak Utku Abidesi (Zafer Anıtı) dikilmiştir. Afyon Belediye Başkanı Hüseyin Tiryakioğlu, dönemin Nafia Vekili (Bayındırlık Bakanı) Ali Çetinkaya'nın desteğiyle bir şehirleşme hamlesi başlatmıştır. Zafer Abidesi'nin arkasında bulunan ev ve arsalar istimlak edilerek yeni belediye binası ve kız enstitüsünün bu alanda inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu binaların bu alanda inşa edilmesinin amacı, modern bir şehri temsil eden Anıtpark ve Utku Anıtı'nın arkasındaki eski şehir dokusunu koruyarak estetik bir görünüm oluşturmak olmuştur⁹⁰⁸.

⁹⁰⁵ Seyirci, *a.g.m.*, s. 78. Sandıklı Kız Sanat Enstitüsü, 1957-1958 öğretim yılında açılmış ve 1964-1965 öğretim yılında Dinar Kız Enstitüsü olmuştur. 1965-1966 öğretim yılında ise Bolvadin Kız Yapı Sanat Enstitüsü açılmıştır. *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 63-65; *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 160; "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 301.

⁹⁰⁶ "Dört Yeni Bina", *Haber*, 21 Ekim 1937, nr. 1794, s. 1.

⁹⁰⁷ "Kız Enstitüsü", *Haber*, 15 Kasım 1937, nr. 1801, s. 1.

⁹⁰⁸ <http://www.afyonkarahisar.gov.tr/tarihce> (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

25 Aralık 1937 Cumartesi günü, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nün temel atma töreni ile Kızılay'ın 60. Yıl Dönümü töreni bir arada yapılmıştır. Cumhuriyet Alanı'nda, Abide Çevresi'nde, Ali Çetinkaya'nın adı verilerek inşasına başlanan Kız Enstitüsü'nün temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. Binlerce öğrenci, ellerinde Kızılay levhalarıyla geçiş yaptıktan sonra Cumhuriyet Alanı'nda toplanmıştır. İstiklal Marşı'nın ardından, Kızılay Başkanı Bekir Evrenkaya bir konuşma yapmıştır. Ardından, enstitü binasının temelini kazıldığı alana gidilmiştir. Afyon Valisi Durmuş Evrendilek, enstitünün Afyon'a faydalarını anlatan bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına, kuruma adını veren Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanı Ali Çetinkaya'yı saygıyla anarak son vermiştir. İffet Hanım da bir konuşma yapmıştır. Başta vali olmak üzere, kazılan temele ilk taşlar konularak üzerine mala ile harç ilave edilmiştir. Ayrıca, temele o günün tarihi ve bozuk para içeren bir kavanoz yerleştirilmiştir⁹⁰⁹.

Enstitü binasının temelini inşasına 25 Aralık 1937'de başlanmasına rağmen kış mevsimi nedeniyle ilerleme kaydedilememiştir. Bu nedenle, 21 Mart 1938'de Afyon Merkez'deki Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü inşaatı için gerekli işlemlerin tamamlandığı ve havaların ısınmaya başlamasıyla birlikte inşaat başlanması duyurulmuştur⁹¹⁰.

27 Ekim 1938'de, Afyon'un 1938 yılına ait şehir bütçesinden Kız Enstitüsü inşaatının tamamlanması için 20.000 lira ayrıldığı duyurulmuştur. Kız Enstitüsü binası, Cumhuriyet dönemi sırasında inşa edilen yeni ve modern binalar arasında yer almıştır⁹¹¹. Şehir bütçesinden Kız Enstitüsü inşaatı için bütçe ayrılması o dönemde eğitime verilen önemin ve modernleşme çabalarının bir göstergesi olmuştur. Bu bütçe, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde özellikle kadın eğitimi ve mesleki eğitimin teşvik edilmesi amacıyla yapılan yatırımların bir parçası olarak görülmüştür.

Bina inşasında, Afyon İzmir Demiryolu üzerinde çıkarılan, suya ve havaya dayanıklı köprülül taş kullanılmıştır. Bu taşlar binanın uzun ömürlü ve sağlam olmasını sağlayarak, dönemin inşaat tekniklerindeki kaliteyi ve yerel kaynakların verimli bir şekilde kullanımını göstermiştir⁹¹².

Kız Enstitüsü'nün inşası tamamlandığında, yeni binasında tam teşekküllü ve kapsamlı bir eğitim verilmesi planlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin bir kadın için gerekli

⁹⁰⁹ “Kızılay’ın Altmışıncı Yıl Dönümü”, *Haber*, 13 Aralık 1937, nr. 1807, s. 1; “İki Kutlu Tören”, *Haber*, 27 Aralık 1937, nr. 1811, s. 1

⁹¹⁰ “Yeni ve Büyük Yapılar”, *Haber*, 21 Mart 1938, nr. 1832, S. 1.

⁹¹¹ “Yeni Yapıları Eksiksiz Sayabilir Misiniz?” *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

⁹¹² Yaşar, *a.g.e.*, s. 226.

olan kültür ve sanat bilgileriyle donatılması hedeflenmiştir⁹¹³. 28 Eylül 1939'da, Kız Enstitüsü'nde derslerin hâlâ Mecidiye Mahallesi'ndeki eski binada yapıldığı ve en kısa zamanda yeni binasına taşınması gerektiği bildirilmiştir⁹¹⁴. 16 Ekim 1939'da, Afyon'da Kız Enstitüsü binasının inşaatının tamamlanmak üzere olduğu duyurulmuştur⁹¹⁵.

Hacı Mahmut Mahallesi'nde, yeni belediye binasının yanına inşa edilen Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, yaklaşık iki yıl süren inşaatın ardından 29 Ekim 1939'da açılmıştır⁹¹⁶. Ali Çetinkaya, bu okula büyük katkılarda bulunmuştur. Bu nedenle Afyonlular, ona minnettar kalarak okula "Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü" adını vermiş ve bir fotoğrafını imzalayarak onurlandırmışlardır⁹¹⁷. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, uzun yıllar boyunca Afyon'un tek okul olarak büyük ilgi ve rağbet görmüştür. Okul binası, inşa tarzı, temizliği ve kullanışlılığıyla Afyon'un sayılı okulları arasında yer almıştır⁹¹⁸.

Aralık 1939'da Kültür Bakanı Hasan Ali Yücel, Hatay'dan İzmir'e geçerken Afyon'a uğrayarak Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nü ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, enstitünün başarılarının ve eğitim alanındaki gelişmelerin yetkililer tarafından takdir edildiğini yansıtmıştır⁹¹⁹.

1941-1942 öğretim yılında, Kız Enstitüsü'ne bağlı olarak tüm ilçe merkezlerinde birer gezici biçki-dikiş kursu açılmıştır. Böylece, Afyon'da mesleki eğitim yaygınlaştırılmış ve daha geniş bir öğrenci kitlesine ulaşılması hedeflenmiştir⁹²⁰.

Kursların çoğu biçki-dikiş, çamaşır, nakış, moda, çiçek, ev idaresi, posta ve resim gibi alanlarda açılmıştır. Ancak kursların çok azı, doğrudan piyasaya nitelikli iş gücü yetiştirmeye yönelik olmuştur. Kentlerdeki yaygın eğitimin yanı sıra, köy kadınlarına yönelik gezici kurslar da düzenlenmiştir⁹²¹. Böylece ev kadınlarını eğitmek ve iş hayatına kazandırmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin üçte ikisi biçki-dikiş ve çamaşır kurslarına katılmıştır⁹²².

⁹¹³ "Ali Çetinkaya Enstitüsü, (Biçki Yurdunun Açtığı Bir Sergi Münasebetiyle)", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VII, S. 75, Haziran, 1939, Afyon, s. 68.

⁹¹⁴ "Enstitü Öğretmenlikleri", *Haber*, 28 Eylül 1939, nr. 1981, s. 1.

⁹¹⁵ "Yeni Binalar", *Haber*, 16 Ekim 1939, nr. 1986, s. 1.

⁹¹⁶ Seyirci, *a.g.m.*, s. 78.

⁹¹⁷ Seyirci, *a.g.m.*, s. 78.

⁹¹⁸ *Afyon İl Yıllığı* -1973, s. 65; *Afyon İl Yıllığı* -1967, s. 160.

⁹¹⁹ "Maarif Vekili de", *Haber*, 28 Aralık 1939, nr. 2005, s. 1.

⁹²⁰ Ilgar, "Afyonkarahisar Eğitim Tarihi", s. 301; Ilgar, "Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim", s. 239.

⁹²¹ "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 302.

⁹²² "Afyon", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 302.

1943'te Kız Enstitüsü'nde yatılı bir bölüm açılması için Maarif Vekilliği'ne görüş sorulmuştur. Enstitünün binasına göre öğrenci sayısının az olduğu belirtilerek yatılı bölümün açılmasının uygun olduğu ifade edilmiştir⁹²³.

Maarif Vekilliği Baş Müfettişi Ekrem Saraç'ın Afyon Kız Enstitüsü ile Akşam Kız Sanat Okulu'nun teftişi hakkında verdiği 2858 sayı ve 24 Şubat 1944 tarihli raporu, Maarif Vekili tarafından incelenerek 2 Haziran 1944'te Afyon Maarif Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Bu raporda şu hususlara değinilmiştir: Bina ve müstemilatında tertip, temizlik ve bakımın çok iyi olduğu görülmüştür. Bu nedenle okul idaresine teşekkür edilmiştir. Okulun, 100 tabureye, 40 resim atölyesi masasına, 2 okuma masasına, bekleme salonu için ise 4 koltuğa ve 1 orta masaya ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir. Okul, 13 Mart 1943 tarihinde 104 sayılı yazı ile bu ihtiyacı bildirmiş ve sipariş edilmiştir. Siparişler tamamlandığında okul yönetimine teslim edilmesi belirtilmiştir⁹²⁴.

Okulda namzet defterinin tutulduğu, ancak her yıl numaraların yeniden başlatılması gerektiği halde kesintisiz bir şekilde devam ettiği, tastiknameleri gelmediği için 4 talebenin derslere devamlarına izin verildiği, tastikname ile okula gelen öğrencilerin geldikleri tarihin yoklama defterine geçirildiği raporda belirtilmiştir. Bu eksikliklerin derhal giderilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Nakil tastiknamesini göndermeyen okulların adı ve tastiknamesi gönderilmeyen öğrencilerin adlarının da bildirilmesi istenmiştir. Öğretmen ve memurların devam defterlerinin düzenli şekilde tutulduğu, devamsızlıkların takip edildiği, sınıf geçme defteri ile depo demirbaş, tahsisat, maaş, ücret ve avans defterlerinin düzgün tutulduğu, ayrıca gelen giden evrakın kaydedildiği ve hesap işlerinin memur Aşık Emren tarafından yürütüldüğü rapordan anlaşılmıştır⁹²⁵.

Ancak her odada bulunan demirbaşın birer listesinin bulundukları yerlere asılmadığı ve 1000 liralık mütedavil sermayeden sadece 200 liranın kullanıldığı görülmüştür. Demirbaş listelerinin derhal asılması ve mütedavil sermayeden sadece 200 lira harcanması, siparişlerin az olduğu ve atölyenin verimli çalışmadığı izlenimini doğurmuştur. Bu hususta idarenin vekilliğinin aydınlatıcı bilgi vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Kütüphanede mesleki eserlerin olup olmadığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Eğer mesleki eserler varsa, bunların okunmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, tedris heyetinin meslek bağlılığını sağlamak için gerekli tedbirleri almadığını ortaya

⁹²³ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsünde Yatılı Kısım”, *Haber*, 9 Eylül 1943, nr. 2415, s. 1.

⁹²⁴ Teftiş Defteri, İbrahim Evren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivi.

⁹²⁵ Teftiş Defteri, İbrahim Evren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivi.

koymuştur. Eğer mesleki eserler yoksa okul idaresinin bunları temin etmediği anlaşılmıştır. Bu durumun ilgili mercilere bildirilmeleri ve sonuçlarının gönderilmesi gerekli görölmüřtür⁹²⁶.

Bu raporda okulun genel düzeni ve temizlik durumunun iyi olduğu, ancak bazı eksikliklerin bulunduğu belirtilmiştir. Demirbaş listelerinin asılmadığı, mütedavil sermayeden düşük bir miktarın harcandığı ve mesleki eserlerin kütüphanede bulunup bulunmadığına dair eksik bilgi verildiği tespit edilmiştir. Bu hususların giderilmesi ve ilgili mercilere bildirilmesi istenmiştir.

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, kurulduğu yıllarda hızla gelişmiş ve zaman içinde öğrenci ve öğretmen sayısında önemli artışlar yaşamıştır. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü 1939-1940 öğretim yılında 50 öğrenciyle eğitime başlamıştır⁹²⁷. Aynı öğretim yılında, enstitüde 8 kadın öğretmen görev yapmıştır. Enstitüde okuyan kız öğrenci sayısı ise 64'e yükselmiştir⁹²⁸. 1941-1942 öğretim yılında, Kız Enstitüsü'nde 13 öğretmen görev yapmıştır. 1945 yılında ise enstitüde 1 müdür, 1 müdür muavini, 1 kâtip, 1 ambar memuru ve 10 öğretmen görev alırken, 209 öğrenci eğitim görmüřtür⁹²⁹. 1945-1946 eğitim yılında, Kız Enstitüsü'nde 17 öğretmen görev yapmıştır⁹³⁰.

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, 1939-1940 öğretim yılından itibaren önemli bir gelişim göstermiştir. 1945 yılı itibarıyla hem öğretmen kadrosu hem de öğrenci sayısı önemli bir artış göstermiştir. 45'te öğrenci sayısının artmasının nedeni, okulda yatılı bölümün açılması olarak tahmin edilmiştir. Bu süreç, enstitünün büyüyerek eğitim kapasitesini artırdığını ve zaman içinde daha fazla öğrenciye hizmet vermeye başladığını göstermiştir.

5.5.2. Müfredat Programı ve Öğretmen Maaşları

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde hem genel kültür dersleri (Türkçe, Fransızca, Tabiat Bilgisi, Matematik, Tarih, Coğrafya gibi) hem de teknik dersler verilmiştir. Böylece, öğrencilerin hem akademik hem de mesleki becerilerini geliştirmeyi amaçlayan kapsamlı bir eğitim programı hazırlanmıştır. Ayrıca öğrencilere derslerde malzeme konusunda esneklik sağlanarak geçim sıkıntısı olan öğrenciler için "Temrin Tahsisatı" ödeneği sunulmuştur.

⁹²⁶ Teftiş Defteri, İbrahim Evren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivi.

⁹²⁷ Afyon İl Yıllığı -1973, s. 65; Afyon İl Yıllığı -1967, s. 160.

⁹²⁸ T.C. DİE, Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s. 72.

⁹²⁹ Yaşar, a.g.e., s. 391.

⁹³⁰ Yaşar, a.g.e., s. 391.

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde, eğitim programı kapsamında çeşitli dersler, alanında uzman ilköğretim öğretmenleri tarafından verilmiştir. Bu bağlamda Türkçe, Fransızca, Tabiat Bilgisi, Matematik, Tarih ve Coğrafya dersleri ilköğretim öğretmenleri tarafından verilmiştir⁹³¹.

1942'de Maarif Vekilliği, Kız Enstitüleri ile Akşam Kız Sanat Okulları öğrencilerinin ev idaresi derslerini uygulamak amacıyla temizlik, düzen gibi işlerde öğretmenleri tarafından görevlendirilmelerini istemiştir. Böylece öğrencilerin toplu görev ve sorumluluk alma, disiplinli olma gibi faydalı alışkanlıklar kazanmaları hedeflenmiştir. Bu uygulama ile öğrencilerin sadece teorik bilgi değil, aynı zamanda pratik beceriler kazanmasını amaçlanmıştır⁹³².

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsünde okuyan fakat gerekli olan malzemeleri karşılamaya durumu olmayan öğrenciler için malzemesiz olarak öğrenim sağlanmıştır. Durumu olmayan öğrenci velilerinin en kısa zamanda başvuru yapmaları bildirilmiştir⁹³³.

20 Ağustos 1942'de, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü Müdürü tarafından yayımlanan bildiride, enstitülerde bütün öğrencilerin gelirin uygun malzeme almasının serbest olduğu ve öğretmenlerin de bu konuda öğrencileri teşvik ettiği belirtilmiştir. Enstitülerin açıldığı günden beri Afyon'da konuşulduğu gibi masraflı olmadığı, öğrencilerin evlerinde bulunan kumaşları veya eski kıyafetleri yeniden tasarlayarak yeni kıyafetler yaptıkları ifade edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin akraba ve komşularının iş yerlerinde çalışarak geçimlerini sağladığını belirtmiştir. Bu uygulama, geçimin zor olduğu dönemde öğrenciyi ve ailesini maddi açıdan zor durumda bırakmamıştır. Okul Müdürü, öğrenci ailelerine zorunlu malzeme talebinde bulunmadıklarını ve bu zorunluluk iddiasının yalnızca durumu iyi olan öğrenciler tarafından ortaya atıldığını belirtmiştir. Okulda "Temrin Tahsisatı" adıyla bir ödenek bulunmuştur. Bu ödenek yoksul öğrenciler için kullanılmıştır. Enstitüler, bilgi ve sanatı bir arada öğretmek, erkeğe yük olmayan kültürlü ve becerikli ev kadınları yetiştirmeyi amaçlamıştır⁹³⁴.

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, öğrencilere maddi yük getirmemek amacıyla uygun fiyatlarla malzeme temini sağlamıştır. Yoksul öğrenciler için "Temrin Tahsisatı" ödeneği sunmuştur. Bu uygulamalar, hem öğrencilerin hem de ailelerinin geçim

⁹³¹ "Enstitü Öğretmenlikleri", *Haber*, 28 Eylül 1939, nr. 1981, s. 1.

⁹³² "Bir Tamim", *Haber*, 30 Mart 1942, nr. 2268, s. 1.

⁹³³ "Kız Enstitüsüne Devam Edeceklerine Masrafsız Bir Tahsil Temin Ediliyor", *Haber*, 20 Ekim 1941, nr. 2227, s. 1.

⁹³⁴ "Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü Direktörlüğünden", *Haber*, 20 Ağustos 1942, nr. 2308, s. 1.

zorluklarına karşı duyarlı bir yaklaşım sergilemiş, enstitünün amacını yerine getirerek kültürlü ve becerikli ev kadınları yetiştirmeyi hedeflemiştir.

1943'de Maarif Vekilliği, Afyon'daki Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'ne mütedavil sermaye sağlayarak öğrencilere dikiş ve biçki malzemesi temin etmeyi planlamıştır. Böylece, enstitüde eğitim sürecinin daha verimli ve erişilebilir olması hedeflenmiştir⁹³⁵.

Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, eğitim takvimini önceden belirleyerek, öğrenci kayıtları ve ders başlangıç tarihleri ile ilgili duyurular yapmıştır. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, 24 Ağustos 1942'de öğrenci kayıtlarının başladığını duyurmuştur. 1 Eylül 1942 Salı günü ise ikmal sınavlarının yapılması planlanmıştır⁹³⁶. Kız Sanat Enstitülerinde 1 Ekim 1945 Pazartesi günü derslere başlanması duyurulmuştur⁹³⁷.

Tablo 29'da, 1936-1945 yılları arasında Bölge Sanat Okulları, Kız Sanat Okulları, Akşam Sanat Okulları ve Kız Enstitüleri'nde görev yapan öğretmenlerin maaşları sunulmuştur⁹³⁸. Bu okullarda görev yapan öğretmenler, Ordinaryüs Profesör, Profesör, Doçent ve Asistan gibi derecelere göre sınıflandırılmıştır. Öğretmenlerin dereceleri yükseldikçe maaşları artmıştır. En yüksek maaşı Ordinaryüs Profesör alırken, en düşük maaşı ise Asistanlar almıştır.

Tablo 29. Kız Sanat Okulları, Akşam Sanat Okulları ve Kız Enstitüleri Öğretmen Maaşları

Öğretim Yılı	Öğretmenlerin Dereceleri												
	Ordinaryüs Profesör			Profesör		Doçent 6.7.8.9			Asistan 8.9.10.				
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1936-1937	-	-	-	-	-	55	-	-	-	-	-	-	-
1937-1938			90	80	70	55	45	40	35	30	25	-	20
1938-1939	-	-	90	80	70	55	45	40	-	30	25	-	20
1939-1940	-	-	90	80	70	55	45	40	-	30	25	-	20
1940-1941	-	-	90	80	70	-	50	40	-	-	-	20	-
1941-1942	-	-	90	-	70	-	-	40	-	-	-	20	-
1942-1943	125	100	90	80	70	60	50	40	35	-	-	-	-
1943-1944	125	100	90	80	70	60	50	40	35	-	-	-	-
1944-1945	125	100	90	80	70	60	50	40	35	-	-	-	-

⁹³⁵ “Kız Enstitüsüne Mütedavil Sermaye Verilecek”, *Haber*, 21 Haziran 1943, nr. 2392, s. 1.

⁹³⁶ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü Direktörlüğünden”, *Haber*, 20 Ağustos 1942, nr. 2308, s. 1.

⁹³⁷ “Okullarda Ders Başlıyor”, *Haber*, 27 Eylül 1945, nr. 2620, s. 1.

⁹³⁸ TBMMZC, D:5, İ:2, C:11, İN:67, T:25 Mayıs 1936, s. 336. TBMMZC, D:5, İ:3, C:18, İN:63, T:24 Mayıs 1937, s. 350-351; TBMMZC, D:5, İ:4, C:25, İN:64, T:23 Mayıs 1938, s. 365; TBMMZC, D:6, İ:1, C:2, İN:14, T:22 Mayıs 1939; TBMMZC, D:6, İ:2, C:11, İN:56, T:27 Mayıs 1940; TBMMZC, D:6, İ:3, C:18, İN:56, T:26 Mayıs 1941; TBMMZC, D:6, İ:4, C:25, İN:62, T:25 Mayıs 1942; TBMMZC, D:7, İ:1, C:2, İN:26, T:24 Mayıs 1943; TBMMZC, D:7, İ:2, C:10, İN:58, T:22 Mayıs 1944; TBMMZC, D:7, İ:3, C:17, İN:58, T:21 Mayıs 1945.

Bu tabloda, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde öğretmenlerin maaşlarının ve derecelerinin zaman içinde nasıl değiştiği görülmüştür. Özellikle 1936-1945 yılları arasındaki verilere bakıldığında, öğretmen maaşlarının belirli yıllarda arttığı ve derecelerinin farklılıklar gösterdiği dikkat çekmiştir. 1942-1943 öğretim yılında maaşların 125, 100, 90 gibi daha yüksek rakamlara çıkması bu dönemde öğretmen maaşlarının belirgin bir şekilde yükseldiğini göstermiştir. Bu artış, enstitüdeki eğitim standartlarının yükseldiğini göstermiştir. Bazı yıllarda bazı dereceler için maaş ödemelerinin yapılmadığı veya düşük olduğu da gözlemlenmiştir. Bu durum, eğitim bütçesi ve kaynakların sınırlı olduğu zamanlarda öğretmen maaşlarında yapılan kesintiler veya öncelik verilmesiyle ilgili olmuştur.

5.5.3. Enstitünün Sergileri

Afyon Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, her ders yılı sonunda sergiler düzenlemiştir. Bu sergiler, öğrencilerin bir yıl boyunca kazandıkları becerileri sergileyerek okulun eğitim kalitesini ve öğrencilerin gelişimini gözler önüne sermiştir. Öğrenciler, ürünlerini sadece sergilerle değil, kıyafet gösterileri, halk yararına yapılan kıyafetler ve törenlerde de halka gösterme fırsatı bulmuştur. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nün ders yılı sonu dolayısıyla düzenlediği sergi, 16 Haziran 1940 Pazar günü Afyon Valisi Durmuş Evrendilek tarafından açılmıştır. Sergide çeşitli eserler sergilenmiş ve ziyaretçiler için bir süre açık kalmasına karar verilmiştir⁹³⁹.

Enstitüde öğrenciler tarafından yapılan ürünler sadece sergiler için değil, aynı zamanda halk yararına da yapılmıştır. 21 Nisan 1941 Pazartesi günü, Kız Enstitüsü öğretmen ve öğrencilerinin askerlere hediye etmek amacıyla çamaşır ve kıyafet diktığı bildirilmiştir. Bu uygulama dönemin milli dayanışma ruhunu ve kadınların toplumsal sorumluluk bilincini yansıtan anlamlı bir hareket olmuştur. Hem eğitimin hem de kadınların üretkenliğinin toplum yararına kullanılmasının önemini ortaya koymuştur⁹⁴⁰.

Kız Enstitüsü, ders yılı sonu dolayısıyla düzenlediği sergiyi 23 Mayıs 1941 Cuma günü açmıştır. Sergilenen eserler, kızların beceri ve başarılarında kaydedilen gelişmeyi göstermiştir. Serginin Mayıs ayı sonuna kadar açık kalması planlanmıştır. Böylece tüm halkın sergiyi ziyaret etmesi sağlanmıştır⁹⁴¹.

⁹³⁹ “Kız Enstitüsünün Sergisi”, *Haber*, 17 Haziran 1940, nr. 2092, s. 1.

⁹⁴⁰ “Kız Enstitüsünün Yardımı”, *Haber*, 21 Nisan 1941, nr. 2176, s. 1.

⁹⁴¹ “Kız Enstitüsünün Sergisi”, *Haber*, 26 Mayıs 1941, nr. 2185, s. 1.

Kız Enstitüsü öğrencilerinin yaptıkları eserlerden oluşan sergi, 6 Haziran 1942 Cumartesi günü törenle açılmıştır⁹⁴². Kız Enstitüsü'nün 1942-1943 ders yılı sergisi, 17 Haziran 1943 Perşembe günü saat 17.30'da açılmıştır. Okul salonunda düzenlenen sergi için bir açılış töreni gerçekleştirilmiştir⁹⁴³.

Öğrenciler, yeteneklerini sadece sergilerde değil, aynı zamanda kıyafet gösterileri düzenleyerek de sergilemişlerdir. Bu bağlamda Kız Enstitüsü, 22 Ocak 1944 Cumartesi günü belediye salonunda bir kıyafet gösterisi düzenlemiştir. Enstitünün sipariş atölyesinde dikilen elbiseleri giyen öğrenciler, davetli kadınların huzurunda geçişler yapmıştır. Atölyede hazırlanan elbiseler, davetliler tarafından beğenilmiştir. Bu etkinlikler, öğrencilerin hem pratik becerilerini hem de estetik anlayışlarını geliştirmelerinin yanı sıra, okulun eğitim başarısını ve toplumla etkileşimini pekiştirmiştir⁹⁴⁴.

Kız Enstitüsü tarafından 1943-1944 ders yılına ait hazırlanan serginin, 22 Haziran 1944 Perşembe günü açılması duyurulmuştur⁹⁴⁵. Kız Enstitüsü sergisi, 22 Haziran 1944 Perşembe günü törenle açılmıştır. Törene Afyon Valisi Şefik Bicioğlu ve birçok seçkin davetli katılmıştır. Öğrencilerin bir yıl içinde elde ettiği başarıları gösteren eserler, sergiyi gezenler tarafından beğenilmiştir⁹⁴⁶.

Öğrenciler, yeteneklerini sadece sergilerde değil, törenlerde de göstermiştir. Kız Enstitüsü'nde 30 Mayıs 1945 Çarşamba günü bir geçit töreni düzenlenmiştir. Bu tören sırasında öğrenciler, Enstitüde dikilen elbiseleri giymiş ve davetlilere eserlerini sergilemiştir⁹⁴⁷.

Kız Enstitüsü'nün yıllık sergisi, 16 Haziran 1945 Cumartesi günü, kalabalık bir davetli kitlesi önünde Afyon Valisi Şefik Bicioğlu tarafından açılmıştır. Sergide sunulan eserler büyük beğeni kazanmıştır⁹⁴⁸.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde her ders yılı sonunda aksatılmadan (16 Haziran 1940, 23 Mayıs 1941, 6 Haziran 1942, 17 Haziran 1943, 22 Haziran 1944, 16 Haziran 1945) sergiler düzenlenmiştir. Öğrenciler, ders yılı boyunca yaptıkları eserleri bu sergiler aracılığıyla sergilemişlerdir.

⁹⁴² “Kız Enstitüsünün Sergisi”, *Haber*, 8 Haziran 1942, nr. 2288, s. 1.

⁹⁴³ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü”, *Haber*, 17 Haziran 1943, nr. 2391, s. 1.

⁹⁴⁴ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsünün Defilesi”, *Haber*, 27 Ocak 1944, nr. 2452, s. 1.

⁹⁴⁵ “Sergi”, *Haber*, 19 Haziran 1944, nr. 2493, s. 1.

⁹⁴⁶ “Enstitünün Sergisi”, *Haber*, 26 Haziran 1944, nr. 2495, s. 1.

⁹⁴⁷ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsünde”, *Haber*, 4 Haziran 1945, nr. 2588, s. 1.

⁹⁴⁸ “Ali Çetinkaya Kız Enstitüsünün Sergisi”, *Haber*, 18 Haziran 1945, nr. 2592, s. 1.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1923-1945 YILLARI ARASINDA AFYONKARAHİSAR'DAKİ YAYGIN EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. AFYON TÜRK OCAKLARI ŞUBESİ

23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte ülkede yoğun bir halk eğitimi çalışması başlamıştır. Bu çalışmayı özellikle siyasi partiler dernekler ve okullar yürüterek, halkı basınla teşvik etmiştir. Bu halk eğitimi faaliyetleri daha çok gece dersleri, konferanslar, kurslar şeklinde yapılmıştır. Okuma imkânı bulamayan gençlere, yaşlılara, fakir çocuklara ve hükümlülere okuma yazma öğretilmiştir. Ayrıca bazı meslek bilgileri öğretilmeye çalışılmıştır. Okuma yazma, matematik, iktisat, defter tutma, ziraat, elektrik, yabancı dil, dikiş nakış, hastabakıcılık dersleri verilmiştir⁹⁴⁹.

1908'den sonra Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti kurulmuştur. Bu kuruluşlar o dönemde etkili olan Türkçülük akımı hakkında konferanslar düzenleyerek yayın yapmıştır⁹⁵⁰. Türkiye'de ilk Türk Ocağı 25 Mart 1912'de İstanbul'da resmi olarak açılmıştır⁹⁵¹.

Afyon Türk Ocağı ile birlikte 16 şehirde daha Türk Ocağı şubesi açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin en uzun süreli yaygın eğitim kurumu olan ve günümüzde de faaliyetlerine devam eden Afyon Türk Ocağı, diğer illerdeki Türk Ocakları gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Azınlıklara karşı bir denge unsuru olarak kurulmuştur. Afyon Türk Ocağı Şubesi, 18 Mart 1914 Çarşamba günü Mehmet Salim Rıfat, Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, Asım Hocaşade, Esat Efendizade, Haydar Çerçel, Çizmecî Vehbî, Mehmet Fakir Erdemer ve Hüseyin Hamit olmak üzere 8 kurucu üye ile açılmıştır. Türk Ocağı'nın ilk başkanı Mehmet Salim Rıfat Bey olmuştur⁹⁵².

Afyon Türk Ocağı, Türk Ocakları Nizamnamesi'ne göre, halkın bilimsel ve düşünsel olarak gelişimini sağlamak amacıyla açılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türk Ocakları tarafından sohbet toplantıları düzenlenmesi, sevgi ve muhabbet duygularının artırılması hedeflenmiştir. Gündüz ve gece okulları açarak halkın eğitilmesi ve cehaletin bilimin ışıyla ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda tarımın gelişmesi

⁹⁴⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 273.

⁹⁵⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 273; Yaşar, *a.g.e.*, s. 330.

⁹⁵¹ <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/6/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

⁹⁵² Yusuf Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi- 1914/1931", *Taşpınar*, S. 3 Afyon Kocatepe Üniversitesi Özel Sayısı, Kasım 2001, s. 21. Bir başka kaynağa göre, Afyon Türk Ocağı'nın 5 Mart 1914'te kurulduğu belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 330.

için köylere gidilerek modern tarım yöntemlerinin faydaları ve önemi köy halkına anlatılmış; köylerde banka ve şirketlerin kurulması ile kullanılmayan arazilerin iyileştirilmesi sağlanmıştır. Ticaret ve ekonominin gelişimi için çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, sanayinin geliştirilmesi ve geri kalmış zanaatların canlandırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca, memleket tarihinin ortaya çıkarılması ve tarih sevgisinin aşılması amacıyla koşu, yarış, güreş gibi spor etkinlikleri düzenlenmesi planlanmıştır. Nizamnamede, Türk Ocağı'nın siyasi bir kuruluş olmadığı açıkça ifade edilmiştir⁹⁵³.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk Ocağı; milli kültür, ahlak ve ülkünün gelişmesini sağlamak, milli birlik ve toplum yapısını güçlendirmek, Türklüğü yüceltmek amacıyla kurulmuştur. Türk Ocağı'na, ocak ülküsü ve programına inanan, Türk milliyetçiliği idealine bağlı her vatandaşın üyeliği kabul edilmiştir. Daha sonraki süreçte, ocağa kayıtlı üyelerden sicil belgeleri talep edilmiştir⁹⁵⁴.

Afyon Türk Ocağı'nın kurucuları, Milli Mücadele sırasında önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Mehmet Fakir Erdemir, Alaşehir Kongresi'ne katılmış ve kömürcü kılığında cephaneleri cepheye taşımıştır⁹⁵⁵.

Haydar Çerçel ve Ahmet Sami Onur ise Mehmet Fakir Erdemir ile birlikte Alaşehir Kongresi'nde Afyon'u temsil etmiştir. İzzet Ulvi Aykut, İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesiyle birlikte Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmıştır. Afyon'a gelen İzzet Ulvi, burada İngiliz ve Fransız kuvvetlerini eleştiren yazılar yazmıştır. Afyon Türk Ocağı'nın kurucuları, Milli Mücadele döneminde önemli ve cesur görevler üstlenmiştir. Bu kişiler, mücadele sırasında önemli bir fedakârlık, kararlılık ve cesaret göstermiştir⁹⁵⁶.

1.1. AFYON TÜRK OCAĞI BİNASI

Afyon Türk Ocağı Şubesi'nin açılışından (18 Mart 1914) 1920 yılına kadar olan dönemdeki binası tespit edilememiştir. 1920'li yılların başında, Afyon Türk Ocağı Binası, Paşa Camii arkasında, günümüzdeki tarihi belediye binasının bulunduğu alanda,

⁹⁵³ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 22.

⁹⁵⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 330.

⁹⁵⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 331.

⁹⁵⁶ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 22.

Kereste Tüccarı Akşehirli Hacı Yunus ailesi tarafından yaptırılan taş binaya taşınmıştır⁹⁵⁷.

Kâgir yığma taş binanın alt katı işyeri, üst katları ise konut veya otel olarak kullanılmıştır. Afyon Türk Ocağı, bu binada kiracı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Toplantılar için zemin kat, idari odalar için ise üst iki kat ayrılmıştır⁹⁵⁸. Afyon Türk Ocağı, Milli Mücadele döneminde kurucu üyelerinin önemli bir kısmının savaşa katılmasından dolayı faaliyetlerine ara vermiştir. Bu sebeple, Afyon Türk Ocağı 1923 yılı Şubat ayında ikinci kez açılmıştır⁹⁵⁹.

Afyon Türk Ocağı, uzun süre kendi binasına sahip olmamıştır. Bugünkü Anıtpark'ın bulunduğu alandaki Akyunuslar Konağı'nda bulunan Afyon Türk Ocağı binasına ait kira ödemelerinde sıkıntılar yaşanmıştır. Ayrıca, Türk Ocağı binasının daha merkezi bir konumda olması gerektiği düşünülmüştür. Bu sebeple, başka bir binaya taşınmasına karar verilmiştir⁹⁶⁰.

1 Nisan 1925 tarihli Afyon Nur Dergisi'nde, "Afyon Türk Ocağı binasının yapılması için çalışılmıştır. Bir an önce sonuçlandırılmasını bekliyoruz" şeklinde, ocak binasının acil ihtiyaçlardan biri olduğu belirtilmiştir. 1925'te, Türk Ocağı vekil heyetinin kararıyla bedeli karşılığında alınan bina, anlaşmadan üç ay sonra Türk Ocağı İdare Heyeti tarafından teslim alınmıştır. Ancak, asli bir binaya sahip olabilmek için 1926'da Afyon Valisi Ethem Tuncel'in katılımıyla yapılan bir toplantıda, vakıflardan alınması planlanan arsa üzerine ocak binasının yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece, 1926'da Afyon Türk Ocağı binası için arsa arayışına başlanmıştır⁹⁶¹.

Günümüzdeki Afyon Kocatepe Üniversitesi Rıza Çerçel Kültür Merkezi'nin bulunduğu Afyon Türk Ocağı binasının arsası, ocak vekil heyeti tarafından Afyon Vakıflar İdaresi'nden 953 lira 75 kuruşa satın alınmıştır. Afyon Türk Ocağı binasının, Eski Tahtalı Mezarlığı'nın⁹⁶² bulunduğu 1907 metre 50 cm'lik arsa üzerine yapılmasına

⁹⁵⁷ Özpınar, *a.g.e.*, s. 199.

⁹⁵⁸ Kaya, *a.g.t.*, s.87.

⁹⁵⁹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 22. Bir başka kaynağa göre, Afyon Türk Ocağı'nın 1923'te Afyon Lisesi'nin bir odasında kurulduğu belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 331.

⁹⁶⁰ Özpınar, *a.g.e.*, s. 199. Bu Türk Ocağı'nın binası, 1936-1937 yıllarında belediye binası yapılması amacıyla istimlak edilerek yıkılmıştır. Özpınar, *a.g.e.*, s. 199.

⁹⁶¹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 23.

⁹⁶² XX. yüzyılın başlarında, kale çevresindeki yerleşime uygun alanlar dolduğundan dolayı şehirdeki mezarlıklar kaldırılarak yeni alanlar açılmıştır. Tahtalı Mezarlığı da bu amaçla kaldırılan mezarlıklardan biri olmuştur. Yaşar, *a.g.e.*, s. 144.

karar verilmiştir. 1928’de, Yapıcı Derneği tarafından Türk Ocağı binasının inşasına başlanmıştır. Binanın planı Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından hazırlanmıştır⁹⁶³.

Binanın inşası için 50.000 lira harcanmış ve malzemeleri hazineden karşılanmıştır. Bina, Afyon Cezaevi’nde bulunan 19 usta ve işçi tarafından, işçilik ücreti alınmadan yapılmıştır. Binanın yapımında, o dönemin cezaevi müdürü Tahir Bey’in büyük bir emeği olmuştur⁹⁶⁴. 2 Mart 1931’de Mustafa Kemal Paşa, Afyon’u ziyaret sırasında bu binaya uğrayarak şeref defterini imzalamıştır⁹⁶⁵. Nisan 1931’de Türk Ocakları’nın feshedilip mallarının halkevine devredilmesinin ardından, bina uzun yıllar Afyon Halkevi olarak kullanılmıştır⁹⁶⁶.

1.1.1. Kongreleri

Afyon Türk Ocağı Şubesi’nin ilk kongresi 22 Temmuz 1923’te yapılmıştır. Ocak İdare Heyeti, Türk Ocağı başkanlık görevini Salim Bey’e vermiştir. 14 Eylül 1926, 11 Mart 1927 ve 10 Şubat 1928 tarihlerinde, Afyon Türk Ocağı’nın yıllık olağan kongreleri yapılmıştır. Bu kongrelerde görev dağılımları belirlenmiştir⁹⁶⁷.

Tablo 30’da 1926,1927 ve 1928’de Afyon Türk Ocağı Kongreleri’nde belirlenen başkanların ve yöneticilerin görev dağılımları verilmiştir⁹⁶⁸. 1926 ve 1927 yıllarında başkanlık görevine Abdullah Mahir getirilmiştir. 1928’de ise başkan olarak Halil Hilmi Bey görevlendirilmiştir. Türk Ocağı’nın idari ve yönetim kadrosunda çalışan kişiler daha sonra halkevlerinde de faaliyetlerde bulunmuştur.

⁹⁶³ Özpınar, *a.g.e.*, s. 203; Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 24

⁹⁶⁴ Özpınar, *a.g.e.*, s. 203; Kaya, *a.g.e.*, s. 84; Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 24

⁹⁶⁵ Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 31.

⁹⁶⁶ Özpınar, *a.g.e.*, s. 203. Halkevlerinin feshedildiği 1951 yılına kadar sosyal amaçlar için kullanılan bina, 1952’de hazineye devredilmiştir. Uzun yıllar defterdarlık binası olarak kullanıldıktan sonra, 1992’de Afyon Kocatepe Üniversitesi’nin kurulmasıyla birlikte rektörlük binası olarak tahsis edilmiştir. 2000 yılı başlarında, Rıza Çerçel’in adı verilen bina, günümüzde Kültür Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır. Özpınar, *a.g.e.*, s. 203.

⁹⁶⁷ Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 29-30.

⁹⁶⁸ Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 29- 30; Yaşar, *a.g.e.*, s. 333-334.

Tablo 30. Kongrelerde Belirlenen Görev Dağılımları

Yıllar	Görevler	Göreve Seçilenler
1926	Başkan	Abdullah Mahir Erkmen
	Mesul Murahhas	Galip Demirer
	Kâtip	Hamdi Özkara
	Muhasebeci	Bekir Sıdkı Evrenkaya
	Veznedar	Bekir Safi Bey
	Genel Heyet Üyeleri	Mahmut Şükrü Bey, Bekir Evrenkaya, Hamdi Özkara, Galip Demirer, Ahmet Hikmet, Abdullah Mahir, Ebul Kasımlı Bekir,
1927	Başkan	Abdullah Mahir
	Mesul Murahhas	Avukat Halil Hilmi Bozca
	Muhasebeci	Galip Demirer
	Veznedar	Bekir Evrenkaya
	Genel Heyet Üyeleri	Halil Hilmi, Safder Taşpınar, Bekir Evrenkaya, Hamdi Özkara, Fazlızade Cemal, Galip Demirer, Abdullah Mahir
1928	Başkan	Avukat Halil Hilmi
	İdare Heyeti	Halil Hilmi Bozca, Safder Taşpınar, Bekir Evrenkaya, Fazlızade Cemal, Abdullah Mahir.
	İdare Heyeti Yedekleri	Kitapçı Niyazi Nihat, Ahmet Hamdi Bey, Dr. Salih İmre, Evkaf Mehmet Necib, Yagcızade İsmail Hakkı, Celal Bey, Abidin Çelebi.
	Murakabe Heyeti	Avukat Ali Necmettin, İbrahim Saraçoğlu, Giriltizade İbrahim Bey.
	Murakabe Heyeti Yedekleri	Salih Kesri, Muzaffer Bey, Yunusade İbrahim Bey.

1928’de, Afyon Türk Ocağı: Hars (Kültür) Encümeni, Müzik, Temsil Encümeni, İktisat Encümeni, Maarif ve İrşad Encümeni, Ziraat ve Köy İşleri Encümeni, Sağlık Encümeni, Haber işleri Encümeni, Spor Encümeni ve Şehir İşleri Encümeni olarak dokuz konuda faaliyetlerini sürdürmeyi planlamıştır. Bu planlama halkevlerinin dokuz şubesinin temelini ve faaliyetlerinin alt yapısını oluşturmuştur⁹⁶⁹.

Tablo 31’de, Afyon Türk Ocağı’nın açılışından kapatılmasına kadar geçen dönemdeki Ocak başkanlarının isimleri verilmiştir⁹⁷⁰. Afyon Son Haber Gazetesi sahibi Abdullah Mahir Erkmen, üç kez başkanlık yapmıştır. Galip Demirer, Türk Ocağı’nın kapatılmasının ardından Afyon Halkevi başkanı olarak uzun yıllar (19 Şubat 1932 - Ekim 1940) görevde kalmıştır.

⁹⁶⁹ Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 30; Yaşar, *a.g.e.*, s. 334.

⁹⁷⁰ Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 31; Yaşar, *a.g.e.*, s. 332.

Tablo 31. Afyon Türk Ocağı Başkanları

Sıra No	Başkanlar	Görev Tarihi
1	Mehmet Salim bin Rıfat	18 Mart 1914
2	Namdar Rahmi Karatay	Ocak 1923
3	Hoca-zâde Salim Bey	22 Temmuz 1923
4	Abdullah Mahir Erkmen	14 Eylül 1926
5	Abdullah Mahir Erkmen	11 Mart 1927
6	Avukat Halil Hilmi Bozca	10 Şubat 1928
7	Abdullah Mahir Erkmen	1930
8	Galip Demirer	1931-1932

1.1.2. Mustafa Kemal Paşa'nın Afyon Türk Ocağı'nı Ziyareti

Mustafa Kemal Paşa, Türk Ocakları'na büyük önem vermiştir. Bu bağlamda Afyon Türk Ocağı'nı 23 Mart 1923 ve 17 Ekim 1925'te, Dinar Türk Ocağı'nı ise 12 Mart 1930'da ziyaret etmiştir⁹⁷¹. Bu ziyaretler, Türk Ocakları'nın Türk milletinin kültürel ve milli birliğini güçlendirmek için yaptığı faaliyetlerin önemini vurgulamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaretlerinde Türk Ocağı'nın çalışmalarına olan ilgisini ve desteğini ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki seyahatlerinde özellikle Türk Ocakları'nı ziyaret ederek faaliyetlerini övmüştür. Bu kuruluşların bir övünç kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Yurt gezileri sırasında 23 Mart 1923'te Afyon'a gelerek Türk Ocağı'nı ziyaret etmiştir. Bu görüşmede Türk Ocağı'nın kadınları da yer almıştır. Afyon Türk Ocağı, Mustafa Kemal Paşa için bir çay ziyafeti vermiştir. Türk Ocağı için Afyon Lisesi'nin alt katında yirmi beş kişilik bir oda ayrılmıştır. Afyon Türk Ocağı Başkanı Namdar Rahmi, bir konuşma yaparak halkın duygularını dile getirmiştir⁹⁷².

Mustafa Kemal Paşa, konuşmasına "*Muhterem Genç Arkadaşlarım!*" diyerek başlamıştır. Ardından, "*Afyon Türk Ocağı'nın henüz bir buçuk aylık olmasına rağmen, âlimlerinin, öğretmenlerinin ve aydınların çalışmalarıyla verimli sonuçlar elde ettiğini*" ifade etmiştir. Milli iradenin sayesinde eksikliklerin, yanlışların ve mahrumiyetlerin kısa zamanda telafi edileceğini belirterek konuşmasını bitirmiştir⁹⁷³.

Mustafa Kemal Paşa, Latife Hanım ile birlikte Türk Ocağı'nın hatıra defterine şu satırları yazmıştır: "Afyon Türk Ocağı ile gurur duyduklarını ve insanların birbirini dinlemeleri ve anlamaları için bir fırsat sunduğunu belirtmiştir. Memleketlerine ve milli ülküye sahip olan Afyon halkının, gençlerinin aydın duygularını ve Hâkimiyet-i

⁹⁷¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 331.

⁹⁷² Daşdemir, *a.g.m.*, s. 113-114.

⁹⁷³ Daşdemir, *a.g.m.*, s. 114.

Milliye'nin korumasındaki azimlerini gördüğünü, bu nedenle gönlünün ferah olduğunu yazmıştır. Afyon Türk Ocağı'nın halkın önemli gelişmelere ulaşmasını, milletin ve memleketin, bütün Türklüğün sürekli övündüğü gerçek bir nur ve kültür kaynağı olmasını" dilemiştir⁹⁷⁴.

"Yeni Türk Devleti'nin kuruluşunda en çok Türk Ocakları'na güveniyorum" diyen Mustafa Kemal Paşa, toplumsal kuruluşlara duyulan ihtiyacın Türk Ocakları tarafından karşılandığını belirterek, inkılapların halka anlatılmasında ocakların büyük hizmetleri olduğunu söylemiştir⁹⁷⁵.

Mustafa Kemal Paşa, eşi Latife Hanım ve devlet erkânı ile birlikte, Dumlupınar Zaferi'nin ikinci yıl dönümünde, 30 Ağustos 1924'te Afyonkarahisar'a geldiklerinde çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Türk Ocakları adına Hamdullah Suphi Bey bir konuşma yapmıştır⁹⁷⁶.

Türk Ocaklarının iktisadi alandaki görevleriyle ilgili olarak, 1926'da yayımlanan Türk Ocakları mesai programında her Türk Ocağı'nın bulunduğu merkezde ekonomik anlayışı aşlamakla görevli olduğu belirtilmiştir. Bu programda, Afyon Türk Ocağı'nın ekonomi alanında yapması gerekenler şu şekilde açıklanmıştır: "Afyon Türk Ocağı, memleketin Afyon istihaliyle meşgul olmalıdır. Bu mahsulün nerelerde rağbet gördüğünü, satış işlemlerinin, asıl üreticinin aleyhine olarak hangi araçlardan geçtiğini, ürünün işlemi ve arttırılması için ne gibi çarelerin başvurulabileceğini, kendi uzmanları arasında oluşturulan bir ziraat encümeni vasıtasıyla öğretir" şeklinde belirtilmiştir⁹⁷⁷.

Kısaca özelemiş olursak Afyon Türk Ocağı'nın bir başka görevi, Afyon'daki tarım ürünlerinin nasıl işlendiğini, hangi araçlardan geçtiğini ve üreticinin aleyhine olan durumları tespit ederek çözüm aramak olmuştur. Ayrıca ziraat encümeni kurarak bu konuda eğitim vermek olarak belirlenmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 2 Mart 1931'de Afyon'a geldiğinde, onu karşılayanlar arasında Türk Ocağı Başkanı Galip Demirer de bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında Mustafa Kemal Paşa, Galip Demirer ve Dr. Reşit Galip ile birlikte Türk Ocağı binasını gezmiştir. Afyon Türk Ocağı binası yapıldıktan sonra, halkevi'ne devredilmiştir⁹⁷⁸.

⁹⁷⁴ Daşdemir, *a.g.m.*, s. 115-116.

⁹⁷⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 330.

⁹⁷⁶ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 27.

⁹⁷⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 332.

⁹⁷⁸ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

Halkevi Başkanı Galip Bey, bu durumla ilgili anısında, Mustafa Kemal Paşa'nın 2 Mart 1931 tarihli Afyonkarahisar gezisi sırasında Türk Ocağı binası olarak yaptırılan halkevi binasını gezdiğini ve çıkarken Dr. Reşit Galip'in, "*Paşam, bina güzel olmuş fakat burayı halkevi yapmalı*" dediğini belirtmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, "*Evet! Halkevi, Halkevleri...*" şeklinde cevap vermiştir⁹⁷⁹. Bu bağlamda, Afyon Türk Ocağı, hem binasını hem de bazı faaliyetlerini halkevine devretmiştir. Afyon Türk Ocağı'nın faaliyetleri, daha yaygın ve düzenli bir şekilde Afyon Halkevi tarafından sürdürülmüştür.

1.1.3. Faaliyetleri

1.1.3.1. Eğitim Faaliyetleri

Afyon Türk Ocağı Şubesi'nin eğitim faaliyetleri şunlar olmuştur: Halka okuma yazma öğretmek amacıyla kurslar açılmıştır. Türk Ocağı binasında bir kütüphane oluşturularak kitap temin edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, teknik eğitim vermek için Çırak Mektepleri açılmıştır. Gündüz çalışanlar için halk gece dershaneleri düzenlenmiştir. Halka yeni harfleri öğretmek amacıyla da kurslar açılmıştır.

Türk Ocağı şehirde ve ilçelerde düzenlediği eğitim programı ile her yaştaki insana okuma yazma öğretilmiştir. Eğitim alanındaki faaliyetler, İl Maarif Müdürlüğü ve Muallimler Birliği ile işbirliği yapılarak sürdürülmüştür⁹⁸⁰. 1923'te Afyon Türk Ocağı tarafından altı adet Çırak Mektebi açılmıştır. 1923-1924 öğretim yılında bu okullarda 500 öğrenci öğrenim görmüştür. Çırak Mektebi, Afyon'da teknik eğitim açısından bir basamak olmuştur. Bu yıllara göre öğrenci sayısının yüksek olması halkın teknik eğitime olan ilgisini göstermiştir⁹⁸¹.

Türk Ocağı'nın, eğitimle ilgili olarak yaptığı faaliyetlerden birisi de kütüphane kurması ve geliştirmesi olmuştur. Bunun için kitap bağışi kampanyası başlatılmıştır. Aynı zamanda bu kütüphaneye çeşitli sosyal etkinliklerle gelir sağlanması düşünülmüştür. 21 Temmuz 1925'te Afyon Türk Ocağı'nın kitap kampanyası başlatarak bir kütüphanenin kurulması duyurulmuştur⁹⁸².

1926'da Afyon Milletvekili Ali Çetinkaya, kütüphaneye yeni çıkan eserler göndererek kütüphanenin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Kütüphade 83 adet kitap

⁹⁷⁹ Kaya, a.g.t., s. 216.

⁹⁸⁰ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 27.

⁹⁸¹ Yaşar, a.g.e., s. 335.

⁹⁸² Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28.

bulunmuştur. Bu nedenle Türk Ocağı yetkilileri, kütüphaneye, halkın kitap bağışı yapmasını duyurmuştur. Ayrıca piyango yapılması planlamıştır. Bu piyangolar halka fayda sağlamak amacıyla da düzenlenmiştir. Genellikle kütüphane ve hayır kurumları para toplamak için piyango düzenlemiştir⁹⁸³.

Okul ve öğretmen yetersizliği nedeniyle ilköğretim zorunlu hale getirilememiştir. Muallim Birlikleri ve Türk Ocakları, bu açığı kapatmak amacıyla ilçe ve kasabalarda Halk Gece Dershaneleri açmıştır⁹⁸⁴.

1927'de düzenlenen Gece mektebinde ilkokul başöğretmeni Şefik Gürkay idaresi altında 70 öğrenci öğrenim görmüştür. Kurs öğretmenleri Haydar Çerçel, Abdülkadir ve Abdullah Hulusi eğitim vermiştir⁹⁸⁵. Afyon Maarif Müdürü, daha sonra Gece Mektebi'nin programını düzenlemiştir. Programa göre, gündüz okula devam edemeyen esnaf, gece derslerine katılmıştır. Okulda üç sınıf bulunmuş ve 130 öğrenci öğrenim görmüştür⁹⁸⁶. Türk Ocağı'nın düzenlediği Gece Mektebi dersleri, 24 Şubat 1926'da tamamlanmıştır. Bu mekteplerde Müdür Mehmet Bey ve eşi, yaklaşık 70 öğrenciye okuma yazma öğretmiştir. 1927 yılının yaz mevsimi sonunda, Afyon Türk Ocağı binası her akşam açılmaya başlanmıştır. Gece dershaneleri sayesinde, gündüz çalışanların her koşulda okuma yazma öğrenmeleri sağlanmıştır⁹⁸⁷.

1 Kasım 1928'de kabul edilen 1353 sayılı Türk Harfleri Kanunu ile harf inkılabının gerçekleştirilmesinin ardından, 1929'da yeni harfleri halka öğretmek amacıyla Millet Mektepleri açılmıştır. Afyon Türk Ocağı da bu süreçte hizmet vermeye devam etmiştir⁹⁸⁸.

Türk Ocakları Genel Merkez Heyeti, 1928'de yeni harfleri halka öğretmek amacıyla bütün ocaklara bir genelge göndermiştir. Bu genelge doğrultusunda, 20 Ağustos-30 Eylül 1928 tarihlerinde Afyon Türk Ocağı'nda yeni harfleri öğretmek için kurslar açılmıştır⁹⁸⁹.

⁹⁸³ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28.

⁹⁸⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 40.

⁹⁸⁵ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 27-28; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

⁹⁸⁶ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

⁹⁸⁷ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

⁹⁸⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 336.

⁹⁸⁹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335-336.

1.1.3.2. Sosyal Faaliyetleri

Cumhuriyet Dönemi'nde, Afyon Türk Ocağı Şubesi'nde düzenlenen sosyal faaliyetlerin (piyango, açık arttırma, oyunlar müsamere) gelirleri, yetim çocukların giydirilmesi, sünnet düğünlerinin yapılması, tedavi masraflarının karşılanması ve kütüphanenin gelişmesi için kullanılmıştır. Bunların dışında spor faaliyetleri desteklenerek bir klüp oluşturulmuştur. Yerli malı kullanımı teşvik edilmiştir.

Afyon Türk Ocağı'nın sosyal faaliyetleri şunlar olmuştur: Afyon Türk Ocağı, 11 Mayıs 1923'te bir müsamere düzenlemiştir. Müsamerenin geliriyle, yetim çocuklara elbise yapılması ve hayır işlerinde kullanılmasına karar verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Afyon Ortaokulu'nun ilkokul kısmında "İzmir'e Doğru" piyesi sahnelenmiştir. Temmuz 1923'te ise, Afyon Ortaokulu'nun ilkokul kısmında, yetim çocukların sünnet düğünü için bir müsamere düzenlenmiştir. Bu programda, Demirkıran olarak bilinen Hasan Tahsin Vicedani gösteri yapmıştır⁹⁹⁰.

Afyon'un işgalden kurtuluşunun birinci yıldönümünde, 27 Ağustos 1923 Pazar günü, şehit çocukları Afyon Türk Ocağı tarafından sünnet ettirilmiştir. Vatan uğruna canlarını feda eden askerlerimizin emanetlerine, bu kutlu günde sahip çıkmak önemli bir milli değer olmuştur⁹⁹¹. Ekim 1926'da yapılan Genel Kurul toplantısında, Salı akşamları tombala oyunları oynanmasına karar verilmiştir. Bu oyunların gelirlerinin kütüphaneye bağışlanması düşünülmüştür⁹⁹².

1926'da Uşak Şeker Fabrikası'ndan alınan iki okka şeker, Zafer Kırathanesi'nde Afyon Türk Ocağı yararına açık arttırmaya çıkarılmıştır. Şekeri, 30 liraya tuafiyeci Şükrü Bey satın almıştır. Bu açık arttırmadan anlaşıldığı üzere, halkın ocağa karşı büyük desteği olmuştur Türk Ocağı tarafından yardım için düzenlenen faaliyetlere halkın katılımı ve ilgisi yüksek olmuştur. 1927'de, Türk Ocağı'nın düzenlediği iki toplantıda, Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin bir şubesinin Afyon'da açılmasına karar verilmiştir⁹⁹³.

Afyon Türk Ocağı, spor faaliyetleriyle de ilgilenmiştir. Bu bağlamda 1927'de Afyon'da sportif faaliyetleri geliştirmek amacıyla ticaret ve sanatla uğraşan gençlerden oluşan Yıldırım İdman Yurdu'nun kurulmasına öncülük etmiştir. Bu yurttaki kalan gençlere, sporun faydaları ve bu alanda yapılması gerekenler hakkında bir konferans

⁹⁹⁰ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29.

⁹⁹¹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29; Yaşar, *a.g.e.*, s. 336.

⁹⁹² Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29; Yaşar, *a.g.e.*, s. 336.

⁹⁹³ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29. Yaşar, *a.g.e.*, s. 336.

verilmiştir. Daha sonra, Yıldırım İdman Yurdu, Türk Ocağı tarafından bir idman kulübüne dönüştürülmüştür⁹⁹⁴.

Türk Ocağı, 1927'de Afyon'da Yunanlılar tarafından şehit edilen bir vatandaşın hasta çocuğunu ameliyat ettirmiştir. Ayrıca, Afyon'da tedavisi yapılamayan hastaların, İstanbul Türk Ocağı ile işbirliği yapılarak İstanbul'daki hastanelere gönderilmesine karar verilmiştir⁹⁹⁵.

Afyon Türk Ocağı'nın kuruluşundan itibaren bütçesi yetersiz olmuştur. Türk Ocağı giderleri için devlet desteği ise sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, Türk Ocağı hayırseverler tarafından desteklenmiştir. Ocağa gelir getirmesi amacıyla çeşitli sosyal faaliyetler düzenlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Afyon Türk Ocağı'nı ziyaretinden kısa bir süre sonra, Ankara Türk Ocağı tarafından Afyon Türk Ocağı'na 300 lira gönderilmiştir. Ekim 1927'de şehirde düzenlenen müsamere gelirinin Türk Ocağı'na aktarılması, mahalli basın aracılığıyla halka duyurulmuştur. Ayrıca, 1 Kasım 1927'de ocağa gelir getirmesi amacıyla piyango çekilmiştir. Bu piyangodan 250 lira gelir elde edilmiştir⁹⁹⁶.

23 Eylül 1928'de, Afyon Türk Ocağı binasının masrafları için Evkaf bütçesinden 1500 lira ödenek verilmesine karar verilmiştir⁹⁹⁷. Böylece, Türk Ocağı bütçesi 1927'de 5.750 lira iken, 1928'de 18.744 liraya yükselmiştir⁹⁹⁸.

7 Mart 1929 Perşembe günü, Türk Ocakları Merkez Heyeti bütün ocaklara bir genelge göndermiştir. Bu genelgede, Türk Ocağı üyelerinin kıyafet ve ev eşyalarının yerli ürünlerden yapılması gerektiği bildirilmiştir. Yerli malı kullanımının vatani bir görev olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda tüm ocakların aynı şekilde hareket etmeleri istenmiştir. Yerli malının teşvik edilmesi, ekonominin ülke içinde canlanması amacıyla önemli bir detay olmuştur⁹⁹⁹. 1929'da, Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından gönderilen piyango biletlerinin büyük bir kısmı satılmıştır. Aynı yıl, Türk Ocağı Merkezi tarafından düzenlenen eşya piyangosu ise Afyon'da büyük ilgi görmüştür¹⁰⁰⁰.

⁹⁹⁴ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335-336.

⁹⁹⁵ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29; Yaşar, *a.g.e.*, s. 336.

⁹⁹⁶ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 30.

⁹⁹⁷ BCA; 30-57-11-30-18-1-1.

⁹⁹⁸ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 30; Yaşar, *a.g.e.*, s. 334.

⁹⁹⁹ "Türk Ocakları Merkez Heyetinin İyi Bir Kararı", *Son Haber*, 7 Mart 1929, nr. 686, s. 1.

¹⁰⁰⁰ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29.

1.2. İLÇELERDEKİ TÜRK OCAKLARI

Cumhuriyetin ilanından sonra, Afyon Türk Ocağı dışında, Bolvadin, Dinar, Emirdağ ve Sandıklı ilçelerinde de Türk Ocağı şubeleri açılmıştır. Dinar ve Sandıklı 1923'te 164 milletvekilinin imzasıyla TBMM Başkanlığı'na sunulan bir yazı ile Dinar ve Sandıklı Türk Ocağı şubelerine, bedeli karşılığında terkedilen binalardan temin edilmiştir. Ancak Dinar ve Sandıklı Türk Ocaklarının ne zaman açıldığı tam olarak tespit edilememiştir. 1923'te, Şuhut'ta bulunan gençler Türk Ocağı şubesi açmaya karar vermiş, ancak başarılı olamamışlardır. Aynı yıl, Kalecik'te de bir Türk Ocağı açmak için girişimlerde bulunulmuştur¹⁰⁰¹. 28 Temmuz 1925'te Bolvadin Türk Ocağı şubesi açılmıştır¹⁰⁰². Bolvadin Türk Ocağı'nın 1927'deki bütçesi 206 lira, 1928'de ise 1038 lira olarak belirlenmiştir. Türk Ocağı bütçesine bakıldığı zaman bir yıllık süre zarfında 5,04 kat bir artış olmuştur. Bu artış, Türk Ocağı'nın faaliyetlerinin genişlediğini ve giderlerinin arttığını göstermiştir¹⁰⁰³.

1.2.1. Emirdağ Türk Ocağı

Emirdağ Türk Ocağı'nın ne zaman açıldığı tespit edilememiştir. Ancak 22-23 Şubat 1928'de yapılan kongresinde Emirdağ Spor kulübü adı, Emirdağ Türk Ocağı Spor Takımı olarak anılmasına karar verilmiştir. Bu tarihte Türk Ocağı başkan vekili, kaymakam İsmail Hakkı Bey olmuştur¹⁰⁰⁴. Harf İnkılabı'nın kabul edilmesinin ardından, bütün Türk Ocakları şubelerinde halka yeni harfleri öğretmek amacıyla kurslar açılmıştır. Bu bağlamda, Emirdağ'da 11 Eylül 1928 tarihi itibarıyla, yeni harfleri hiç bilmeyen 30 kişiye ve yeni harfleri kısmen bilen 10 kişiye okuma yazmayı öğretmek amacıyla kurs düzenlenmiştir¹⁰⁰⁵. Bu kurslara 40 öğrenci devam etmiştir¹⁰⁰⁶. Emirdağ Türk Ocağı'nın bütçesi, 1927'de 1.575, 1928'de ise 18.744 olarak belirlenmiştir¹⁰⁰⁷.

Türk Ocağı bütçesine bakıldığı zaman bir yıllık süre içerisinde önemli bir artış olmuştur. Türk Ocağı bütçesi yaklaşık yaklaşık 11,9 kat artmıştır. Bu artış, Türk Ocağı'nın faaliyetlerinin ve etkinliklerinin büyüdüğünü, bu nedenle daha fazla mali kaynağa ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

¹⁰⁰¹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

¹⁰⁰² Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

¹⁰⁰³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 334.

¹⁰⁰⁴ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

¹⁰⁰⁵ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28.

¹⁰⁰⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

¹⁰⁰⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 334.

1.2.2. Sandıklı Türk Ocağı

Sandıklı Türk Ocağı'nın ne zaman açıldığı tam olarak tespit edilememiştir. Ancak 1923'te Sandıklı Türk Ocağı için bir bina temin edildiği görülmüştür. Sandıklı Türk Ocağı'nın faaliyetleri şu şekilde olmuştur:

Türk Ocağı, 1928'de halkın yardımıyla Sandıklı Türk Ocağı adıyla bir banka açmaya karar vermiştir. Ayrıca, Eğinhisar ve Resül köyleri Türk Ocağı köyü olarak kabul edilmiştir. Ocaklılar, bu köylere sık sık giderek köylerin temizlenmesi, evlerin sıva ve boyasının yapılması konusunda halkı teşvik etmiştir. Ayrıca, burada bir köy eczanesi ve bir köy çiftçi kooperatifi kurulmuştur. Kooperatif, köylülere tohum, hayvan ve ziraat aletlerini temin etmiştir. Ürünlerinin değerinde satılmasını sağlamıştır. Ocaklılar, 1928'de köyde bin adet ağaç fidanı dikmiştir. Ayrıca köylerin sokak ile meydanlarını radyum lüküs lambalarıyla aydınlatmıştır¹⁰⁰⁸.

Bu Ocak köy halkının gelişimine yönelik birçok faaliyette bulunarak çeşitli hizmetler sunmuştur. Sosyal projelerle halkı teşvik etmiştir. Köylülerin tarımsal ihtiyaçlarını karşılamıştır. Köylerin yaşam kalitesini arttırarak modernleşme sürecine katkıda bulunmuştur. Kısaca özetlemiş olursak, bu Türk Ocağı, Halkevi Köycülük Şubesi'nin görevlerini yerine getirmiştir. Köycülük Şubesi'nin altyapısı, Türk Ocağı'nda oluşturulmuştur.

Sandıklı Türk Ocağı'nda da yeni harfleri öğretmek amacıyla okuma yazma kursları açılmıştır. Bu bağlamda, 20-31 Ağustos 1928 tarihleri arasında eğitim kursları düzenlenmiştir. 13 Eylül 1928 itibarıyla, Muallimler Birliği ile ortaklaşa olarak yeni harfleri öğretmek için bir kurs açılmıştır. Bu kursa 135 öğrenci katılmıştır¹⁰⁰⁹.

23 Nisan 1929 Çocuk Bayramı için Sandıklı Türk Ocağı başkanı, temsilen Küçük Mediha Hanım, Mustafa Kemal, Kazım, İsmet ve Fahrettin Paşalara, Türk Ocakları merkezi ve Anadolu Ajansı'na tebrik telgrafları göndermiştir. Bu arada, Sandıklı Türk Ocağı, Himaye-i Etfal Cemiyeti ile birlikte bir konser düzenlemiştir. Afyon Müzik Heyeti ve Neyzen Feyzi Dede davet edilerek konser verilmiştir. Ayrıca, Afyon ve Sandıklı Türk Ocağı şubeleri, Mustafa Kemal Paşa'yı kongre için Afyon'a ve Sandıklı'ya davet etmiştir¹⁰¹⁰. Ocak tarafından Çocuk Bayramı'nda Mustafa Kemal

¹⁰⁰⁸ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 29.

¹⁰⁰⁹ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28. Bir başka kaynağa göre, Sandıklı'da 1 Eylül 1928'de Muallimler Birliği ile ortaklaşa açılan Yeni Yazı Mektepleri'ne 138 öğrencinin devam ettiği belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

¹⁰¹⁰ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

Paşa ve önemli isimlere gönderilen tebrik telgrafları, yerel halkın Cumhuriyetin ilk yıllarındaki heyecanını ve bağlılığını göstermiştir. Türk Ocağı'nın konser etkinlikleri ve kongre davetleri, kültürel kalkınmaya olan katkısını ve Cumhuriyetin değerlerine olan desteğini ortaya koymuştur.

Türk Ocağı'nın bütçesi 1927'de 3392 lira, 1928'de ise 7827 lira olarak belirlenmiştir Türk Ocağı bütçesi yaklaşık 2,31 kat artmış bu bağlamda faaliyetleri ve giderleri de yükselmiştir¹⁰¹¹.

1.2.3. Dinar Türk Ocağı

Dinar Türk Ocağı'nın ne zaman açıldığı tam olarak tespit edilememiştir. Ancak 1923'te Dinar Türk Ocağı için bir bina temin edilmiştir. Dinar Türk Ocağı'nın faaliyetleri şu şekilde olmuştur:

Şehir merkezinde yapılan eğitim faaliyetlerine benzer çalışmalar, diğer ilçelerde de gerçekleştirilmiştir. Dinar Türk Ocağı da eğitime önem vererek öğretmen arayışına girmiştir. Bu doğrultuda 1927'de Dinar Türk Ocağı, 80 lira ücret karşılığında bir müzik öğretmeni veya kadın öğretmen aradığını duyurmuştur¹⁰¹². Harf İnkılabı ile birlikte, 25 Ağustos 1928'de Dinar'da yeni harfleri halka öğretmek amacıyla Türk Ocağı'nda bir kurs açılmıştır. 5 Eylül'de başlayan kursta, 100'ün üzerinde öğrenciye eğitim verilmiştir. Örneklerde görüldüğü üzere, Harf İnkılabı'na Afyon'da bulunan Türk Ocakları destek vermiştir. Bu çerçevede, tüm ilçelerde okuma yazma kursları açılmıştır¹⁰¹³.

Mustafa Kemal Paşa, yaptığı yurt gezilerinde 12 Mart 1930'da Dinar Türk Ocağı'nı da ziyaret etmiştir Mustafa Kemal Paşa'nın Dinar Türk Ocağı'nı ziyareti, Türk Ocakları'nın kültürel ve sosyal açıdan önemli bir rol oynadığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın yaygın eğitim kurumlarına verdiği önemi göstermiştir¹⁰¹⁴.

1.3. AFYON TÜRK OCAĞI VE ŞUBELERİNİN KAPATILMASI

Çanakkale Savaşları'nda yer alan, Milli Mücadele'de ve Cumhuriyet'in ilanı sürecinde faydalı çalışmalara imza atan Türk Ocağı, 1931'de kapatılmıştır¹⁰¹⁵. 30 Aralık 1931'de, Türk Ocaklarının tasfiyesiyle ilgili bir talimatname yayınlanmıştır¹⁰¹⁶.

¹⁰¹¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 334.

¹⁰¹² Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28.

¹⁰¹³ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 28; Yaşar, *a.g.e.*, s. 335.

¹⁰¹⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 331. Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31.

¹⁰¹⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 330.

¹⁰¹⁶ BCA; 490-1-0-0-80-298-2.

Afyon Türk Ocakları'nın 10 Nisan 1931'de kapanmasının ardından, merkez binası başta olmak üzere matbaası, 273 şubesi, şubelere ait binalar ve eşyaları halkevlerine devredilmiştir. Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra, halkevlerinin faaliyetleri övülürken, Türk Ocakları eleştirilmiştir. Ancak, Türk Ocağı'nda idari, sosyal ve kültürel alanlarda görev yapan kişiler, daha sonra halkevlerinin faaliyetlerinde de yer almıştır¹⁰¹⁷.

28 Aralık 1931'de Türk Ocakları'nın kapatılmasının ardından, şubelerin mallarının tasnif işlemine başlanmıştır. Tasfiye Komitesi, bir talimatname yayınlayarak ocakların gayrimenkulleri, spor teşkilatları, menkulleri, borçları ve alacaklarıyla ilgili maddeler halinde bir rapor hazırlanmasını istemiştir¹⁰¹⁸.

Mart 1931'de başlayan tasnif ve satış işlemleri 1940 yılına kadar devam etmiştir. Bu talimatname sonrasında, ilk olarak Emirdağ Türk Ocağı Şubesi, CHF Genel Merkezi'ne mal beyanında bulunarak devir teslim işlemi gerçekleştirmiştir. Ocak yetkilileri, 24 Mayıs 1931'de CHF Genel Merkezi'ne gönderdikleri telgrafta, şubenin devir teslim töreninin yapıldığı belirtilmiştir. Devir teslim töreni Fırka İdare Heyeti'nden iki, ocak üyelerinden iki kişinin huzurunda gerçekleştirilmiştir. Burada tüm demirbaş eşyalar tespit edilmiştir. Aynı zamanda ocağa ait nakit para, bina ve diğer mal varlıklarının bulunmadığını bildirmiştir¹⁰¹⁹. 8 Mart 1932'de, Afyon Emirdağ Türk Ocağı Şubesi'nde bulunan eşyaların listesi ve alınacak para miktarları belirtilmiştir¹⁰²⁰.

Böylece Emirdağ Şubesi'nin devir teslim işlemleri tamamlanmıştır. Ancak diğer şubelerden CHF Genel Merkezi'ne herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu nedenle, 3 Aralık 1931'de genel merkezden Afyon Türk Ocağı Merkez Şubesi'ne bir telgraf gönderilmiştir. Telgrafta, tüm ocakların fırkaya devredilmesinin üzerinden yedi ay geçmesine rağmen, ocaklardan fırkanın bütçesine önemli bir borç kaldığı bildirilmiştir. Ayrıca, Afyon Merkez Şubesi ve dört ilçe şubesinin genel merkeze hiçbir bilgi sunmadığı belirtilmiştir¹⁰²¹.

¹⁰¹⁷ İlgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 31.

¹⁰¹⁸ BCA; 490-1-0-0-2-7-25.

¹⁰¹⁹ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-102.

¹⁰²⁰ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-78.91.92.93.

¹⁰²¹ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-99.

Bu talimatname sonrasında tasnif işlemleri hızlandırılmıştır. 3 Mart 1932'de Afyon Merkez ve Dinar Türk Ocağı Şubeleri'nden CHF Genel Merkezi'ne gönderilen bir telgrafta, şubelere ait malların tasnif edildiği bildirilmiştir¹⁰²².

Dinar Türk Ocağı Şubesi'nin tasnif sonuçları şu şekilde olmuştur: Ocağa ait tapusu olmayan inşası başlamış 2000 lira değerinde bina bulunmuştur. Ocağa ait fırka, halkevi ve spor teşkilatına uygun olarak inşa edilmesi gereken ancak tamamlanmayan bir bina yer almıştır. Fırka binası olmadığı için Türk Ocağı binasının tamamlanınca fırka binası olması planlanmıştır. Ocağa ait spor teşkilatı da bulunmamıştır. Menkul eşyalar fırka binasında kullanılmıştır¹⁰²³. Bunların dışında, 2 Haziran 1932'de Dinar ilçe merkezindeki Çarşı Meydanı'nda, iki göz odadan ve üç mağazadan oluşan ahşap bir binanın bulunduğu belirtilmiştir. Bu binanın değeri 3000 lira olup, fırkanın ihtiyacını karşılamadığı ve halkevi olarak kullanılmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir¹⁰²⁴.

Bolvadin Türk Ocağı Şubesi'nin tasnif sonuçları şu şekilde olmuştur: 9 Mart 1932'de, Bolvadin Türk Ocağı'na ait herhangi bir gayrimenkul ve spor teşkilatı alacağı bulunmamıştır. Ocağa ait eşyalar arasında 2 adet sandalye (6 lira), 2 temiz battaniye (2 lira) ve 1 masa (3 lira) yer almıştır. Ayrıca, aylığı 2 lira olan 2 yıllık kira bedeli olarak Türk Ocağı'nın 48 lira borcu bulunmuştur¹⁰²⁵.

Sandıklı Türk Ocağı Şubesi'nin tasnif sonuçları şu şekilde olmuştur: Sandıklı Türk Ocağı'na ait bir bina bulunmamıştır. Ancak 300 lira değerinde tapulu bir arsanın mevcut olduğu belirtilmiştir. Bu arsa satılarak, fırka binasının tadilatı için tahsis edilmiştir. Ayrıca, ocağa ait fırka, halkevi, spor teşkilatı gibi binalar da bulunmamıştır¹⁰²⁶. Ocağa ait mallar ayrıntılı bir şekilde liste halinde belirtilmiştir¹⁰²⁷. 4-9 Mart 1932'de ise Türk Ocağı'nın alacak ve borçları da bildirilmiştir¹⁰²⁸.

4 Kasım 1934'te, Afyon Türk Ocağı Merkez Şubesi'ne ait malların listesi şu şekilde olmuştur: Ocağa ait tapulu gayrimenkul arsa üzerine bir fırka binası yapılmıştır. Bu arsanın satış değeri 500 lira olarak belirlenmiştir¹⁰²⁹.

Ocağa ait gayrimenkuller üzerinde herhangi bir borç bulunmamıştır. Ocağa ait binalar, fırka, halkevi ve spor teşkilatının ihtiyaçlarına uygun görülmemiştir. Fırka'nın

¹⁰²² BCA; 490-1-0-0-71-270-3-86.

¹⁰²³ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-0.

¹⁰²⁴ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-74.

¹⁰²⁵ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-85.

¹⁰²⁶ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-79.

¹⁰²⁷ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-80.

¹⁰²⁸ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-81; BCA; 490-1-0-0-71-270-3-82.

¹⁰²⁹ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-56.

faaliyetlerini sürdürebilmesi için uygun bir ocak binası bulunamamıştır. Menkul eşyalar fırka binasında kullanılmıştır¹⁰³⁰.

Afyon Türk Ocağı binasında: 1 adet büyük bayrak, birinin camı kırık beş camlı çerçeveli levha, 12 adet korniş, 12 adet yeşil kumaşlı perde; 32'si eski, 14'ü yeni olmak üzere toplam 50 adet sandalye, 2 adet beyaz masa örtüsü, 1 adet yeşil masa örtüsü; 3'ü kırık, 2'si sağlam olmak üzere toplam 5 tabak, 1 adet çingirak, 1 adet ıstamp; 10'u sağlam, 4'ü kırık olmak üzere toplam 14 sigara tablası, 1 adet hokka, 2 adet yazı kalemi, 1 adet cetvel tahtası, 1 adet zımba makinesi, 1 adet Atatürk resmi, 1 adet el yazısı levha, 1 adet paspas, 2 adet eski su tenekesi, 2 adet soba, 3 adet soba borusu, 6 adet su bardağı, 40 adet kahve kaşığı, 3 adet eski çay süzgeci ve 6 adet cezvenin bulunduğu bildirilmiştir¹⁰³¹.

Devamında, 1 adet kahve yedeği, 1 adet gaz ıbrığı, 1 adet çinko su tası, 2 adet fener, 3 adet küçük lamba, 2 adet lüks lamba, 8 adet çay fincanı ve tabağı, 2 adet çinko leğen, 1 adet küçük masa, 2 adet sağlam ve tabaklı bardak bulunduğu belirtilmiştir. Kayıtlarda, ocağa ait mallar ayrıntılı bir şekilde listelenmiş ancak malların satış fiyatlarına yer verilmemiştir. Örnekte görüldüğü üzere ocağa ait bütün eşyalar kayıt edilmiştir. Kırık veya eski eşyalar dahi listelerde belirtilmiştir. Kamu mallarının takibi düzenli bir şekilde yapılarak korunmuştur¹⁰³².

25 Ocak 1944'te dağılan Türk Ocakları Tasfiye Komisyonu'nun görevine son verilmesine karar verilmiştir¹⁰³³. 1944'te Türk Ocakları'nın yeniden açılmasına karar verilmiştir. Böylece 10 Mayıs 1949'da ise eski ocaklılar tekrar bir araya gelmiştir¹⁰³⁴.

¹⁰³⁰ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-87.

¹⁰³¹ BCA; 490-1-0-0-71-270-3-88.

¹⁰³² BCA; 490-1-0-0-71-270-3-89.

¹⁰³³ BCA; 490-1-0-0-78-290-3.

¹⁰³⁴ Ilgar, "Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi", s. 31. Yaşar, *a.g.e.*, s. 330, 337.

2. AFYON MİLLET MEKTEPLERİ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, okuma yazma bilmeyen büyük bir kitlenin Cumhuriyet ilkelerine göre nasıl eğitilmesi ve okutulması tartışılmaya başlanmıştır. Bu amaçla, "Halk Mektepleri" ve "Halk Dershaneleri"nin kurulması önerilmiştir. Ayrıca, Türk Ocaklarının "Halkevi"ne dönüştürülmesi, gece okulları ve seyyar okulların kurulması da bu öneriler arasında yer almıştır¹⁰³⁵.

Halk Mektepleri ve Halk Dershanelerinin kurulması amacıyla Maarif Vekâleti, Mustafa Necati Bey'in öncülüğünde bakanlık bünyesinde "Halk Terbiyesi" birimini kurmuştur. Ardından, bu halk eğitim birimi "Halk Dershanesi ve Konferansları Yönetmeliği"ni hazırlamıştır. Böylece 1927'de ilk Halk Dershaneleri açılmaya başlanmıştır. Temmuz 1928'de Maarif Vekâleti tarafından yeni bir "Halk Mektebi Yönetmeliği" hazırlanmıştır. Harf İnkılâbı'nın ardından ise, yeni Türk harflerini halkın en kısa sürede ve doğru şekilde öğrenmesi amacıyla bu dershaneler, Millet Mektepleri adı altında yeniden düzenlenmiştir¹⁰³⁶.

Başbakan İsmet İnönü'nün 29 Mayıs 1928 tarihli emri doğrultusunda, Maarif Vekâleti tarafından Haziran ayı ortalarında "Latin harflerinin lisanımızdaki suret ve imkân-ı tatbikini" incelemek amacıyla bir "Dil Encümeni" kurulmuştur. Bu komisyon, Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan, Macar gibi Latin alfabesini kullanan birçok milletin alfabelerini incelemiştir. Komisyon, ilk toplantısını 26 Haziran 1928'de Mustafa Kemal'in başkanlığında, 14 üyesiyle yaparak, Ağustos başında 41 sayfalık bir "Elifba Raporu" sunmuştur¹⁰³⁷.

Komisyonun bu olumlu raporu üzerine, Mustafa Kemal, 8 Ağustos 1928 Çarşamba akşamı Gülhane Parkı'nda, Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tarafından düzenlenen halka açık bir toplantıda, yazı inkılabını şu şekilde duyurmuştur: *“Arkadaşlar, güzel ifade etmek için Yeni Türk Harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenktar, zengin dilimiz, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu gerekliliği anlamak zorundayız, dilimizi kesinlikle anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle kesinlikle çok kısa bir zamanda eksiksiz bir biçimde anlayacağız. Anladığımızın eskisine yakın zamanda bütün herkes*

¹⁰³⁵ Ergün, a.g.e., s. 125-126.

¹⁰³⁶ Metin, a.g.m., s. 32.

¹⁰³⁷ Ergün, a.g.e., s. 115.

tanık olacaktır. Ben buna herkesle eminim, siz de emin olunuz” diyerek sözlerini bitirmiştir¹⁰³⁸. 31 Ekim 1928’de, Türk Harflerinin kabul edilmesi ve tatbiki hakkında bir kanun tasarısı görüşülmüştür. 1 Kasım 1928 tarihinde, 1353 sayılı Kanun kabul edilerek yeni alfabenin yerleştirilmesiyle Harf İnkılabı gerçekleştirilmiştir¹⁰³⁹.

Harf İnkılabından sonra, Millet Mekteplerinin amacı halka yeni harfleri öğretmek olarak belirlenmiştir. Maarif Vekâleti, bir yandan yeni yönetmelik çalışmaları yaparken, aynı zamanda okulların nelerde açılması gerektiğini de tartışmaya başlamıştır¹⁰⁴⁰.

2.1. BİRİNCİ DEVRESİ (1 Ocak 1929)

Millet Mektepleri organizasyonu, ilk olarak 11 Kasım 1928 tarihli kararname ile kabul edilmiştir¹⁰⁴¹. 52 maddeden oluşan bu yönetmeliğin dördüncü maddesinde, Millet Mektepleri’nin Genel Başkanı ve Başöğretmeni olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa belirtilmiştir¹⁰⁴².

Aynı zamanda TBMM Başkanı, Başvekil, İcra Vekilleri, Genelkurmay Başkanı ve Halk Fırkası Genel Sekreteri de bu teşkilatın başkanları arasında yer almıştır. Genel Bakanlıklar ise teşkilatın müfettişleri olarak görev almıştır. Bakanlıklar, gittikleri yerlerde Millet Mektebi teşkilatını denetleyerek, gördükleri eksiklikler ve başarıları her ay sonunda bir raporla doğrudan teşkilat merkezine bildirmiştir¹⁰⁴³.

Böylece Türkiye’de örgün ve yaygın eğitim alanında bir seferberlik başlatılmıştır. Eğitim, ülke gündeminin öncelikli konularından biri haline gelmiştir¹⁰⁴⁴. Bu kararname, 24 Kasım 1928’de yayımlanarak Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir¹⁰⁴⁵. Toplam 52 maddeden oluşan bu yönetmelikte, okulların amacı, örgütte çalışanların görevleri, öğretim müfettişleri ve öğretmenlerin görevleri, derslere devam şartları, halkın bu okullara katılımının sağlanması, açılış törenleri, dershaneler için harcanan paranın temin edilmesi, propaganda örgütü, derslane mezunlarına verilecek belgeler gibi konular detaylı bir şekilde ele alınmıştır¹⁰⁴⁶.

¹⁰³⁸ Ergün, *a.g.e.*, s. 115-116.

¹⁰³⁹ BCA; 30-18-1-1-30-63-16.

¹⁰⁴⁰ Ergün, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁰⁴¹ BCA; 30-18-1-2-1-1-13.

¹⁰⁴² Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁰⁴³ “Millet Mektepleri Talimatnamesi’nden Bazı Maddeler”, *Son Haber*, 22 Aralık 1928, nr. 525, s. 1.

¹⁰⁴⁴ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁰⁴⁵ Şahin, *a.g.m.*, s. 215; Ergün, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁰⁴⁶ Şahin, *a.g.m.*, s. 215; Metin, *a.g.m.*, s. 33.

Maarif Vekâleti, Mustafa Necati Bey'in 2 Aralık 1928 tarihinde valiliklere gönderdiği genelgede, Millet Mektepleri'nde 1 Ocak 1929'dan itibaren derslere başlanması ve belirtilen tarihe kadar her öğretmene bir Millet Mektebi Dershanesi kurulması gerektiğini bildirmiştir. Bakanın bu genelgesinin ardından tüm yurttan yoğun bir Millet Mektebi açma çalışması başlatılmıştır. Ayrıca, bir kurs döneminde başarısız olanların diğer kursa katılabileceği ve tek öğretmenli köylerde hem A hem de B Dershanesinin açılmasına karar verilmiştir. 10 Ocak 1929'da, Millet Mektepleriyle ilgili bilgilerin ve karşılaşılan zorlukların Maarif Vekâleti'ne bildirilmesi istenmiştir¹⁰⁴⁷.

Birinci Millet Mektepleri yönetmeliğinde, A dershaneleri, öğrenim çağını geçmiş olan ve eski Arap harflerini ve Türk harflerini bilmeyen vatandaşların, Türk harfleriyle okuma yazma öğrenmeleri için dört aylık bir dönemi kapsamıştır. B dershaneleri ise, eski Arap harfleriyle okuma yazma bilen ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların, Türk harfleriyle okuma yazma öğrenmeleri için iki aylık bir süreci kapsamıştır¹⁰⁴⁸. Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliğinde, Sabit Millet Mektepleri, Özel Millet Mektepleri ve Seyyar Millet Mektepleri olmak üzere üç tür Millet Mektebi örgütlenmesine gidilmiştir.

Sabit Millet Mektepleri, genellikle okul, toplantı yeri, kahvehane, cami odası, gençler odası gibi sabit mekânlarda faaliyet göstermiştir. Bu dershanelerde, yönetmelik gereğince Kasım ayında eğitime başlanmıştır. Aralık sonunda ise birinci kurs dönemi sona ermiştir¹⁰⁴⁹.

Seyyar Millet Mektepleri, Maarif Vekâleti'nin resmi örgütünün henüz ulaşamadığı bölgelerde vatandaşlara okuma yazma öğretmek amacıyla Seyyar öğretmen teşkilatı oluşturulmuştur. Bu mektepler, yaz ve kış olmak üzere iki dönemde faaliyette bulunmuştur. Kış heyeti, Kasım ayından Şubat sonuna kadar eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Millet Mektebi olmayan ve kış heyeti gönderilmeyen bölgelere ise yaz dershaneleri açılmıştır¹⁰⁵⁰.

Kısaca, okulu olan köylerde açılan dershanelere "sabit", okulu olmayan köylere ise bir dönem için öğretmen gönderilerek açılan dershanelere "seyyar" denilmiştir¹⁰⁵¹. Özel Millet Mektepleri, Sabit Millet Mekteplerine benzer şekilde, ancak özel veya

¹⁰⁴⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 127-128

¹⁰⁴⁸ "Millet Mektepleri Ay Başında Açılıyor", *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

¹⁰⁴⁹ Şahin, *a.g.m.*, s. 216.

¹⁰⁵⁰ Şahin, *a.g.m.*, s. 216.

¹⁰⁵¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 393.

devlet kuruluşlarının personellerini okuryazar hale getirmek amacıyla açılmıştır¹⁰⁵². Bu dershanelerde, 16-45 yaş arasındaki kadın ve erkek tüm vatandaşların okuma yazma ve pratik bilgiler öğrenmesi hedeflenmiştir¹⁰⁵³.

Millet Mekteplerinin gelirlerinin çoğu Maarif Vekâleti tarafından karşılanmıştır. Ancak, Maarif Vekâleti, Millet Mekteplerinin giderlerini karşılamak için ek gelir kaynakları aramıştır. Bu doğrultuda, Millet Mektepleri için harcanacak paranın temin edilmesine yönelik "Suret-i Temini" adında bir yönetmelik hazırlanmıştır. Millet Mekteplerinin giderlerinin büyük bir kısmı maaş ve ücretlerden oluşmuştur. Millet Mekteplerinde görev yapan öğretmenlere, dört aylık bir dönem için 50.000 Türk Lirası gibi düşük bir maaş ödenmiş, üstün çalışma ve başarı gösteren öğretmenlere ise 100.000, 150.000 Türk Lirası ödül verilmiştir. Millet Mekteplerinin 1928-1929 yılı bütçesi; 670.407 Türk Lirası maaş ve ücretler, 211.101 Türk Lirası diğer harcamalar olmak üzere toplam 881.508 Türk Lirası olarak belirlenmiştir. 1929-1930 yılı bütçesi ise 754.251 Türk Lirası olmuştur¹⁰⁵⁴.

25 Aralık 1928 Salı günü, Millet Mektepleri'nin idari faaliyetleri ve birliklerinin şehirler bazında oluşturulacağı bildirilmiştir. Bu birliklerin yönetimi, her şehirde valinin başkanlığında, Savcı, Maliye Müdürü, Başmühendis, Sağlık Müdürü, Jandarma Kumandanı, Özel Muhasebe Müdürü, Şehir Komisyonu üyeleri, Polis Müdürü, Belediye Başkanı, Halk Fırkası'ndan güvenilir bir üye ve Milli Eğitim Müdüründen oluşan bir heyet tarafından sağlanmıştır. Milli Eğitim Müdürü, bu şehir heyetinin Genel Sekreterliğini yürütmüştür¹⁰⁵⁵.

Millet Mektebi idare heyetleri, her şehir, ilçe, kasaba ve köyde görevlerini yerine getirmekten sorumlu olmuştur. İdare heyetlerinin görevlerinden biri de, Millet Mektebi dershaneleri için uygun yerlerin sağlanmasıydı. Ayrıca, bu dershanelerin aydınlatma, ısıtma ve temizlik gibi ihtiyaçlarını karşılamaları da belirtilmiştir. Genel olarak, kimlik kayıtları, yoklama defterleri, yazı tahtası, tebeşir, özel defterler, kalem ve kitap gibi ders malzemelerinin temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda, kadın ve erkek tüm Türk vatandaşlarının Millet Mektepleri teşkilatının bir üyesi olduğu belirtilmiştir¹⁰⁵⁶.

¹⁰⁵² Şahin, *a.g.m.*, s. 217.

¹⁰⁵³ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 2; Yaşar, *a.g.e.*, s. 393.

¹⁰⁵⁴ Şahin, *a.g.m.*, s. 223; Metin, *a.g.m.*, s. 34-35.

¹⁰⁵⁵ "Millet Mektepleri Ay Başında Açılıyor", *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

¹⁰⁵⁶ "Millet Mektepleri Ay Başında Açılıyor", *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

24 Kasım 1928 tarihli Millet Mektepleri Yönetmeliği gereğince, ülke genelinde 1 Ocak 1929'da¹⁰⁵⁷ açılması planlanan Millet Mektepleri için Afyon'da Valilik, Milli Eğitim Müdürlüğü, Türk Ocağı, Öğretmenler Birliği gibi kuruluşlar tarafından gerekli hazırlık çalışmaları vakit kaybetmeden başlatılmıştır. Afyon Valisi Fahrettin Kiper'in başkanlığında, Millet Mektepleri idare heyeti oluşturulmuştur¹⁰⁵⁸.

Afyon'da Millet Mekteplerinin açılması için gerekli hazırlıklar tamamlanmıştır. Okulların 1 Ocak 1929'dan itibaren faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır. Millet Mektepleri'ne kadınların gündüz, erkeklerin ise gece devam etmeleri uygun görülmüştür. 1 Ocak 1929 itibarıyla Afyon'da toplam 181 dershane açılması planlanmıştır. Bu dershanelerden 33'ü merkezde, 148'i ise ilçe, kasaba ve köylerde yer almıştır. Afyon Merkez'de açılan dershanelerin 12'si kadınlar için, 21'i ise erkekler için ayrılmıştır¹⁰⁵⁹.

25 Aralık 1928 Salı günü, Millet Mektepleri'nin Türk tarihinde yeni ve çok önemli bir adım olduğu vurgulanmıştır. Bu mekteplerin, Türkiye'yi bilgisizlikten kurtararak yükseltmesi hedeflenmiştir¹⁰⁶⁰. Afyon halkına okur-yazar olmanın insana sağladığı faydaları anlatırken daha çok halkın günlük yaşamda bilgisizlikten dolayı karşılaştıkları zorluklar ortaya konulmuştur. Yeni harfleri öğrenmekle halkın kazandıkları hakkında “*bütün adam okuma yazma bilen adamdır*” imzasını attığı kâğıdın içinde ne yazılı olduğunu bilir, mektubunu yazar, karşılığını okur, sırlarını başkalarına duyurmaz, mühür taşımaz şeklinde belirtilmiştir¹⁰⁶¹.

25 Aralık 1928 Salı günü, Afyon Dumlupınar İlkokulu'nda Türk harflerinin öğretildiği Halk Dershanelerine devam eden vatandaşların sınavları yapılmıştır. Sınava katılan 100 kişiden 74'ü başarılı olmuştur. Başarılı olan kişilere yeterlilik belgesi verilmiştir. Sınavda başarısız olanlar ise 1 Ocak 1929'da açılması planlanan Afyon Millet Mektebi'nin B sınıfına devam etmeleri uygun görülmüştür. Millet Mekteplerinde 1 Ocak 1929 Salı günü, Türkiye'nin bilgisizliğe veda ettiği bu büyük gün, bir törenle kutlanmış ve diğer mekteplerde de öğretime törenle başlanması sağlanmıştır¹⁰⁶².

29 Aralık 1928 Cumartesi günü, Millet Mektepleriyle ilgili yayınlanan bir haberde “*Türk Milletinin Arap Harflerinden dolayı bilgisiz kaldığı, yirmi yıl medreseye*

¹⁰⁵⁷ BCA; 490-1-0-0-1-2-13.

¹⁰⁵⁸ Metin, *a.g.m.*, s. 37.

¹⁰⁵⁹ “Millet Mektepleri Ay Başında Açılıyor”, *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

¹⁰⁶⁰ “1 Kanun Sani”, *Son Haber*, 25 Aralık 1928, nr. 529, s. 1.

¹⁰⁶¹ Metin, *a.g.m.*, s. 41.

¹⁰⁶² “Millet Mektepleri Ay Başında Faaliyete Geçiyor!” *Son Haber*, 27 Aralık 1928, nr. 531, s. 1.

devam ettiği halde okuma yazma bilmeyenlerin olduğu belirtilmiştir. Yeni yöntemlerle eğitim yapan okulların okuma yazmayı daha çabuk ğretse de eski harflerle zorlandıkları bu nedenle iki üç yıl okula gittiği halde yazmayı öğrenememiş öğrencilerin olduğu dile getirilmiştir. Millet mektepleri öğrencilerin kısa sürede önemli bir ilerleme kaydettiği söylenmiştir.. Avrupa ile coğrafi konum ve ilişkiler bakımından yakın olan Türkiye'nin bilgisizlikten, geri kalmış, kaba ve yarı vahşi imajından kurtulması belirtilmiştir. Millet mekteplerine devam edip okuma yazma ğrenen Türk kadını ve erkeğinin diğer milletlerden geri kalmadığı, okuma yazma bilmenin milli bir şeref olduğu” üzerinde durulmuřtur¹⁰⁶³.

Afyon Millet Mektepleri açılmadan önce, cezaevinde hükümlü olanların önemli bir kısmı yeni harfleri öğrenmiştir. Cezaevinde, yeni yazıyı bütün hükümlülere öğretmek için büyük bir faaliyet gösterilmiştir. şimdiye kadar mevcut hükümlülerin üçte ikisi yeni yazıyı đrenmiřtir¹⁰⁶⁴.

Afyon Millet Mektepleri, 1 Ocak 1929 Salı akşamı saat 19.00'da, törenle her yerde açılmıştır. Tren, Afyon'da Dumlupınar İlkokulu'nun geniş salonunda yapılmıştır. Vali Fahrettin Kiper'in, Harf İnkılabının nemi ve kazanımlarını açıklayan konuşmalarıyla törene başlanmıştır. Ardından, Türk Ocağından Galip Bey ve Muharrem ğretmen birer konuşma yapmıştır. Dumlupınar İlkokulu Başöğretmeni Ragıp ğretmen, örnek bir ders vermiş ve daha sonra küçük bir piyes temsil edilmiştir. Feyzi ğretmen ve arkadaşları tarafından seçilmiş parçalar çalınmış ve zeybek oynanmıřtır¹⁰⁶⁵.

Dumlupınar İlkokulu'nda bir müsamere verilmiştir. Müsamerenin ardından orada bulunan halka örnek ders verilmiştir. Müsamere sırasında Afyon Vali Yardımcısı Aziz Bey, Harf İnkılabının öneminden bahseden bir konuşma yapmıřtır¹⁰⁶⁶. Yeni Türk harflerinin Türk halkına öğretildiği Millet Mektepleri için Afyon'da Valilik, Milli Eğitim Müdürlüğü, Türk Ocağı ve ğretmenler Birliği tarafından yapılan gerekli hazırlıklar, 1 Ocak 1929'dan önce tamamlanmış, kadınların ve erkeklerin nerede ders göreceği belirlenmiştir. 2 Ocak 1929 arşamba günü Son Haber gazetesi aracılığıyla halka duyurulmuřtur¹⁰⁶⁷.

¹⁰⁶³ Son Haber, 29 Aralık 1928, nr. 532, s. 1.

¹⁰⁶⁴ “Yeni Harfler Faaliyeti”, Son Haber, 29 Aralık 1928, nr. 532, s. 1.

¹⁰⁶⁵ “Dün Gece Her Vilayetimizde Millet Mektepleri Faaliyete Başlamıştır”, Son Haber, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

¹⁰⁶⁶ “Vilayetimizde Millet Mektepleri, Bazı Mekteplerimizde Yer Kalmadı”, Son Haber, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

¹⁰⁶⁷ “Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?”, Son Haber, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

Millet Mekteplerinde görevli öğretmenlere 4 ay için en az 50 lira, İlköğretim Müfettişlerine 60 lira, Maarif Müdürlerine ise 90 lira ücret verilmiştir¹⁰⁶⁸.

Tablo 32'de, Afyon'da bulunan birinci dönem Millet Mektepleri yer almıştır¹⁰⁶⁹. Kadınların ders görebilmesi için Sakarya İlkokulu, Kadınana İlkokulu ve Gazi Kemal İlkokulu olmak üzere toplam üç okul belirlenmiştir. Bu okullara, isimleri belirtilen mahallelerde bulunan vatandaşların gitmesine karar verilmiştir. Böylece Afyon Millet Mekteplerinde bir düzen sağlanmıştır. Erkeklerin ders görebilmesi için ise Cumhuriyet İlkokulu, Gedik Ahmet Paşa İlkokulu, Dumlupınar İlkokulu, Namık Kemal İlkokulu ve İsmet Paşa İlkokulu olmak üzere toplam beş okul belirlenmiştir. Millet Mekteplerine katılmak isteyen erkek sayısının kadınlara göre fazla olması nedeniyle erkeklere beş mektep ayrılmıştır.

Tablo 32. Birinci Dönem Afyon Millet Mektepleri

Mahalleler	Millet Mektepleri
Karakâtip, Çavuşbaş, Çavuşoğlu, Bedrik, Kubbeli, Doğancı, Yukarı Pazar, Tacahmet, Zaviye Sultan, Molla Bahşi, Camii Kebir ve Kala Mahalleleri.	Ermeni Mahallesi'ndeki Sakarya İlkokulu
Akmescit, Hacı Yahya, Sinan Hanife, Sinan Paşa, Fakih Paşa, Kahil, Metli, Nakilci, cansız, Göğçe, Hacınasuh, Karaman, Arapmescidi, Ağistina, Hacı Mahmut, Hacı Abdurrahman, Marulcu Hacı Efdal, Hacı Mustafa, Efecik ve Burmalı Mahalleleri.	Eski iki mezar ortasındaki Kadınana İlkokulu
Mecidiye, Hamidiye, Nurcu, Gündoğmuş, Dairecep, Voyvada, Hacıyüp, Hacı Cafer, Hacınuh, Kayadibi, Karamnoğlu ve Hacı Ali Oğlu Mahalleleri.	Mecidiye Mahallesi'ndeki Gazi Kemal İlkokulu
Yukarı Pazar, Molla Bahşi, Çavuşoğlu, Karakatip, Bedrik, Doğancı, Kubbeli, Tacı Ahmet, Ulucami, Kala, Zaviye Sultan, Akmescit ve Hacı Yahya, Mahalleleri.	Yeni Cami Medresesi'ndeki Cumhuriyet İlkokulu
Sinan Hanife, Sinan Paşa, Fakıpaşa, Kahil, Metli, Nakilci, Cansız, Göğçe, Hacınasuh, Hacımustafa ve Hacıabdurrahman Mahalleleri.	Gedik Ahmet Paşa İlkokulu
Karaman, Hacialiloğlu, Karamanoğlu, Kayadibi, Hacınuh, Hacıcafer, Hacıyüp ve Voyvade Mahalleleri.	İstasyon Caddesi'ndeki Dumlupınar İlkokulu
Arapmescidi Anıstana, Hacı Mahmut, Marulcu Hacı Efdal, Efecik ve Burmalı Mahalleleri.	Küçük Demirciler'deki Namık Kemal İlkokulu
Mecidiye Hamidiye Nurcu, Gündoğmuş ve Dairecep Mahalleleri.	Mecidiye Mahallesi'ndeki İsmet Paşa İlkokulu

¹⁰⁶⁸ Yaşar, a.g.e., s. 236.

¹⁰⁶⁹ "Hangi Mahalleler Halkı Hangi Mekteplere Devam Edecekler?", *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1-2.

2 Ocak 1929'da Afyon Sandıklı, öğretmen ve aydınları halka ücretsiz olarak okuma yazma öğretmeye karar vermiştir. Bu nedenle Sandıklı ilçesinde 160 dersane açılmıştır¹⁰⁷⁰. Sandıklı Millet Mekteplerinde gece gündüz çalışan öğretmenler, 946 kadın ve 660 erkek olmak üzere toplam 1.606 kişiye okuma yazma öğretmiştir¹⁰⁷¹.

Millet Mektepleri'nin kurulmasında büyük emek sarf eden Maarif Vekâleti Bakanı Mustafa Necati Bey'in, Millet Mekteplerinin açılışı olan 1 Ocak 1929'da beklenmeyen vefatı, tüm Türkiye'yi olduğu gibi Afyonluları da derinden üzmüştür. 2 Ocak 1929 Çarşamba günü, Mustafa Necati'nin ölüm haberi Afyonlulara *“dün kendisini apandisitten ameliyat yaptırmış olan Maarif Vekâleti Mustafa Necati Bey vefat etmiştir. Son haber genç bakanın vakitsiz ölümünü büyük bir üzüntüyle karşılar”* şeklinde duyurulmuştur¹⁰⁷².

Mustafa Necati Bey'in vefatı üzerine boşalan Maarif Vekâleti görevini bir süre için Başvekil İsmet Paşa vekâleten yürütmüştür. Ancak daha sonra, Maarif Vekâleti'ne yeni bir atama yapılmamıştır. İsmet Paşa, başvekillik görevini sürdürürken 9 Ocak 1929'da Maarif Vekâleti görevini de üstlenmiştir¹⁰⁷³. İsmet İnönü'nün vekâlet ettiği dönemde Millet Mektepleri'ne gösterilen duyarlılık devam etmiştir. İnönü, Millet Mekteplerinin başarıya ulaşmasında en büyük sorumluluğun öğretmenlere düştüğünü vurgulamış ve bu doğrultuda, ülke genelindeki tüm öğretmenlere ulaştırılmak üzere bir genelge yayınlamıştır. Söz konusu genelge, 25 Şubat 1929 Pazartesi günü Afyon'da, Son Haber gazetesinin aracılığıyla okuyucular ve öğretmenlere duyurulmuştur¹⁰⁷⁴.

Millet Mekteplerinde öğretmenlerin okuyup uygulamaları için "Türk Harflerinin Usulü Tedrisi" adlı kitapçık gönderilmiştir. Ayrıca, Millet Mektepleri öğrencilerinin, diğer sınıf öğrencileriyle yetenek açısından kıyaslanmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu öğrencilerin olgun ve tecrübeli olduğu, bu nedenle daha yumuşak bir yaklaşım gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin derslere olan ilgisinin artırılması istenmiştir. Öğretmenlerin sadece okuma yazma öğretmekle kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin temiz olmaları ve kurallara uymaları konusunda da bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Derslere katılımın sağlanması ve bir öğrencinin bile eksik olmaması öğretmenin sorumluluğu olarak belirtilmiştir. Öğretmenlerden, derslerde

¹⁰⁷⁰ “Takdire Şayan Fedakârlık”, *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

¹⁰⁷¹ “Sandıklıda Millet Mektepleri Çok Muvaffakiyetli Bir Netice”, *Son Haber*, 28 Nisan 1929.

¹⁰⁷² “Bir Kara Haber Maarif Vekili Necati Bey Vefat Etti”, *Son Haber*, 2 Ocak 1929, nr. 536, s. 1.

¹⁰⁷³ “Yeni Maarif Vekili İsmet Paşa Hazretleridir”, 8 Ocak 1929, Salı, *Son Haber*, nr. 640, s. 1.

¹⁰⁷⁴ “İsmet Paşa Hazretlerinin Muallimlere Bir Tamimi”, *Son Haber*, 25 Şubat 1929, nr. 677, s. 1.

okuma yazma öğrenen bilgili bireylerin başarılarından ve elde ettikleri kazançlardan bahsetmeleri istenmiştir¹⁰⁷⁵.

Vali Fahrettin Kiper, 15 Ocak 1929 Salı günü "Şehrin Aziz Halkına" başlıklı konuşmasının sonunda şu bilgileri vermiştir: Afyon Millet Mekteplerine kadın ve erkeklerin yoğun ilgisinin olduğu, bu nedenle dershanelerin yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Ocak 1929 itibarıyla Afyon Millet Mekteplerinde 9.575 kadın, 13.918 erkek olmak üzere toplam 23.493 öğrencinin öğrenim gördüğü ifade edilmiştir¹⁰⁷⁶. Ancak, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği'nde, Afyonkarahisar'da bu yıl Millet Mekteplerine devam edenlerin toplam sayısının 11.945 olarak verildiği görülmüştür. Burada, devletin resmi evrakı olduğundan, istatistik rakamlarının gerçeği yansıttığını düşünüyoruz. Vali Bey'in verdiği rakamlar ise, idarecilerin kendilerini başarılı göstermek ve halkı teşvik etmek amacıyla vilayete ulaştırdıkları abartılı bilgilerden kaynaklanmıştır¹⁰⁷⁷.

21 Şubat 1929'da Millet Mektepleri Yönetmeliği'ne göre, Afyon Millet Mekteplerinde öğrenim gören öğrencilere 2 ay sonunda yeterlilik belgelerinin verilmesi bildirilmiştir¹⁰⁷⁸. Millet Mekteplerinde ilk sınavlar, 2 aylık eğitim dönemini tamamlayan ilk grup için 26 Şubat tarihinde yapılmıştır. Dumlupınar Mektebi'nde gerçekleştirilen sınavda, Başöğretmen Ragıp Bey ile Savcı İsmail Hakkı Bey de hazır bulunmuştur. Dumlupınar Mektebi'ndeki bu sınavda 100 kişi başarılı olarak belge almaya hak kazanmıştır. Ayrıca, bu okulda 27 Şubat 1929'a kadar farklı mesleklerden 600 kişi yeni harfleri öğrenmiştir. Bu yıl, Millet Mektepleri'nde okul birincisi olan kursiyerlere, Mustafa Kemal Paşa'nın hediyesi olarak Teşkilat-ı Esasiye Kanunu verilmiştir¹⁰⁷⁹.

2.2. İKİNCİ DEVRESİ (1 Ocak 1930)

24 Kasım 1928'de yayınlanan Birinci Millet Mektepleri Yönetmeliği, bir öğretim yılı sonunda bazı eksiklikler ve boşluklar içerdiği için değiştirilmiştir¹⁰⁸⁰. 22 Eylül 1929'da yeni bir kararname ile İkinci Millet Mektepleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir¹⁰⁸¹. İkinci yönetmelikte, A dershanelerinin amacı, hiç okuma yazma bilmeyen veya Arap harflerini öğrenmiş olan yetişkinleri okuryazar hale getirmek olarak

¹⁰⁷⁵ "İsmet Paşa Hazretlerinin Muallimlere Bir Tamimi", *Son Haber*, 25 Şubat 1929, nr. 677, s. 1.

¹⁰⁷⁶ "Vali Fahrettin, Vilayetin Aziz Halkına", *Son Haber*, 15 Ocak 1929, nr. 645, s. 1.

¹⁰⁷⁷ Sadık Sarısan, "Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Atatürk Özel Sayısı), C.8, S.3, Afyon, 2006, ss. 93-135, s. 127-128.

¹⁰⁷⁸ "Millet Mektepleri", 21 Şubat 1929, nr. 674, s. 1.

¹⁰⁷⁹ Sarısan, *a.g.m.*, s. 127.

¹⁰⁸⁰ Şahin, *a.g.m.*, s. 215; Metin, *a.g.m.*, s. 33-45.

¹⁰⁸¹ BCA; 30-18-1-2-5-48-16.

belirlenmiştir. B dershanelerinin amacı ise, A dershanelerini bitirip okumayı yazmayı öğrenmiş olan vatandaşları, hayatlarında gerekli olan pratik bilgilerle donatılması hedeflenmiştir¹⁰⁸².

Her gün bir saat olmak üzere haftada 6 saat eğitim verilmiştir. 4 aylık eğitimini tamamlayanlar, Mart ayında sertifikalarını almıştır. B dershanelerinde 6 saatlik eğitim şu şekilde planlanmıştır: 2 saat kıraat ve tahrir, 2 saat hesap ve ölçüler, 1 saat sağlık bilgisi, 1 saat ise yurt bilgisi olarak belirlenmiştir¹⁰⁸³. Bu okulları Maarif Vekâleti idare edecek, yerel örgütlenmeyi ise valilikler gerçekleştirecektir. Ayrıca valilerden, yılda iki kez sayısal veriler ve genel değerlendirmelerini rapor halinde Bakanlığa bildirmeleri istenmiştir¹⁰⁸⁴.

İkinci yönetmeliğe göre Millet Mektepleri genel teşkilatı, Sabit Halk Okuma Odaları, Köy Yatı Dershaneleri ve Seyyar A ve B dershanelerinden oluşmuştur¹⁰⁸⁵. Köy Yatı Dershaneleri, Maarif Vekâleti'nin henüz ulaşamadığı okulsuz köylerdeki yetişkinlere ve çocuklara okuma yazma öğretmek amacıyla açılmıştır¹⁰⁸⁶. Halk Okuma Odaları ise, okuma yazma öğrenmiş vatandaşların yaşam için yararlı bilgiler edinmesi ve pratik yapabilmesi amacıyla 1930'da açılmıştır. Halkevlerinin kurulmasının asıl amacı, okuma yazma öğrenmiş halka çağdaş yaşam için gerekli olan bilgileri öğretmek olmuştur¹⁰⁸⁷. Bu dershanelerde, kadın ve erkek her vatandaşın okuma yazma ve pratik bilgiler öğrenmesi planlanmıştır. Ayrıca, Millet Mekteplerine devam edenlerin izinleri ve devam etmeyenlere uygulanan yaptırımlar belirlenmiştir¹⁰⁸⁸.

Millet Mekteplerini bitirenler, halkın ihtiyaç duyduğu konularda mesleki ve fenni bilgiler veren halk dershanelerine ve dil, ticaret, sanat gibi kurslara katılabilmek imkânına sahip olmuştur. Millet Mektepleri, başlangıçta inkılabın coşkusuyla halka sadece okuma yazma öğretmeyi amaçlayan bir örgüt olarak ortaya çıkmış, ancak zamanla zorunlu ve genel halk eğitimi veren bir yapıya dönüşmüştür. Halka, aile, iş, sosyal hayat ve yeni yönetim biçimi ile ilgili bilgilerin yanı sıra teorik ve pratik bilgiler de kazandırılmıştır¹⁰⁸⁹.

¹⁰⁸² Şahin, *a.g.m.*, s. 215-216; Metin, *a.g.m.*, s. 33; Ergün, *a.g.e.*, s. 128-129.

¹⁰⁸³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 393-494.

¹⁰⁸⁴ Ergün, *a.g.e.*, s. 128-129.

¹⁰⁸⁵ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 2; Şahin, *a.g.m.*, s. 216

¹⁰⁸⁶ Metin, *a.g.m.*, s. 34.

¹⁰⁸⁷ Metin, *a.g.m.*, s. 34.

¹⁰⁸⁸ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 2.

¹⁰⁸⁹ Ergün, *a.g.e.*, s. 130.

Millet Mekteplerine gitmeyenlerden, idare heyeti kararıyla Valilik kanununun 68. maddesine göre para cezası alınmasına karar verilmiştir. Eğitimin her iki dershanede 1 Kasım'da başlayıp, Şubat sonunda bitmesi kararlaştırılmıştır¹⁰⁹⁰.

Millet Mekteplerinde 1929-1930 öğretim yılı için okuma yazma öğrenmiş olanlara özel sınıflarda, okuma ve yazma, hesap ve ölçüler, sağlık bilgisi, yurt bilgisi derslerinin verilmesi planlanmıştır. Okuma dersinde, kitaplar, gazeteler ve halk şiirleri okutularak anlamlarının kavranması ve öğrencilere fikirlerini yazıyla ifade etmeleri için yazma dersleri öğretilmesi hedeflenmiştir. Hesap ve ölçüler dersinde, metre, kilometre gibi ölçüler ve hayatta gerekli olan hesap işlerinin öğretilmesi kararlaştırılmıştır. Sağlık bilgisi dersinde, vücudun iç organları, hastalıklardan korunma yöntemleri ve genel sağlık bilgileri anlatılması amaçlanmıştır. Yurt bilgisi dersinde ise Türkiye'nin sınırları, nüfusu, Türk Tarihi, Yeni Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun esas maddelerinin anlatılması planlanmıştır. Ayrıca, bu derste hükümet ve belediye teşkilatı, mahkemeler, vergiler ve dilekçelerin nasıl yazılması gerektiği hakkında bilgi verilmesi uygun görülmüştür¹⁰⁹¹.

1929'da ilk eğitim dönemini tamamlayan Afyon Millet Mektepleri teşkilatı, 1 Ocak 1930'da ikinci dönem eğitimine başlamıştır. Afyon Millet Mekteplerinin yeniden faaliyete geçmesi ile ilgili çalışmalar, mekteplerin açılmasından üç ay önce başlatılmıştır. Dönemin Afyon Vali Yardımcısı Aziz Bey, 24 Ekim 1929 Perşembe günü Son Haber gazetesinde Afyonlu okuyuculara Millet Mektepleri için yapılan çalışmalarla ilgili bir beyanatta bulunmuştur¹⁰⁹².

Bu beyanatta, Millet Mektepleri idare heyetinin 23 Ekim 1929 Çarşamba günü bir toplantı yaptığı belirtilmiştir. Bu toplantıda İkinci Millet Mektepleri dönemi için Afyon'da 188 okulun hazır hale getirildiği, ihtiyaca göre seyyar öğretmenlerin de köylerde eğitim vermesi uygun görülmüştür. Afyon Millet Mektepleri için bütçede 25.000 lira ödenek ayrıldığı, gerekirse bu ödeneğin ulaşım yoluyla 400.000 liraya çıkarılabileceği ifade edilmiştir. Öğretime yönetmelik gereğince Ekim ayında başlanması planlanmıştır. Ayrıca 15.000 alfabe satın alınarak öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması planlanmıştır. İlk ve ortaokulların elektrik tesisatının Cumhuriyet Bayramı'na kadar tamamlanması için talimat verildiği belirtilmiştir¹⁰⁹³.

¹⁰⁹⁰ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 2.

¹⁰⁹¹ "Bu Seneki Millet Mekteplerinde Neler Öğretilcek? *Son Haber*, 21 Ekim 1929, nr. 827, s. 2.

¹⁰⁹² Metin, *a.g.m.*, s. 46.

¹⁰⁹³ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 1.

1 Kasım 1929'da Afyon'da Millet Mektepleri yeniden açılmıştır. Millet Mektepleri'nin resmi açılış töreni Dumlupınar Mektebi'nde gerçekleştirilmiştir. Vali Vekili Aziz Bey ve Dumlupınar Mektebi Başmuallimi Ragıp Bey, harf inkılabının önemi hakkında birer konuşma yapmışlardır. Ardından, harf inkılabıyla ilgili bir müsamere sergilenmiştir. Son olarak, Dumlupınar Mektebi Başmuallimi Ragıp Bey tarafından ilk ders verilmiştir. 1929 yılında erkeklerin Cuma günleri hariç her akşam saat 19.00'dan itibaren bir saat, bayanların ise Pazartesi ve Perşembe günleri ikişer saat, Cumartesi ve Salı günleri ise birer saat ders alması uygun görülmüştür¹⁰⁹⁴.

Vatandaşların köy ve mahalle ihtiyar heyetlerine üye olabilmek, devlet kurumlarıyla, şehir emaneti ve belediyeler, özel idareler, banka, demir yolu ve liman idareleri gibi sürekli hizmetlerde çalışanlar, taşıyıcılar, müteahhitler ve işçiler gibi çeşitli hizmetlere kabul edilmek için, Mayıs 1931'den itibaren Millet Mekteplerinde okuduklarını belirten yeterlilik belgesine sahip olmaları gerektiğine karar verilmiştir¹⁰⁹⁵.

Süleyman Hilmi Taşpınar, Dergisi'nde Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri ile ilgili şunları yazmıştır: Eski Arap harflerinin bilim, kültür ve medeniyet seviyesine ulaşmasının mümkün olmadığı için Harf İnkılabı gerçekleştirilmiştir. Zor öğrenilen Arap harfleri yerine, Latin alfabesinden seçilen Türk harflerine geçilmiştir. Hemen herkes, bu yeni harfleri öğrenmek için çabalamıştır¹⁰⁹⁶. Birçok vatandaş okuma ve yazmayı kendi başına öğrenmiştir. Okuma yazma bilmeyen vatandaşlar ise yeni açılan Afyon Millet Mektepleri'ne kayıt yaptırmıştır. Beş yıl içinde Afyon Millet Mektepleri'nden 15.737 kişi yeterlilik belgesi almıştır¹⁰⁹⁷.

Cumhuriyet dönemin büyük inkılap hareketlerinin öncüsü olan Başöğretmen Mustafa Kemal Paşa, yüksek atılımlarla toplumsal hayatımızı kökünden değiştirmiştir. Harf İnkılabı, kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim aldığı, Türk milletinin asil benliğine uygun demokratik esaslara gerçekleştirilmiştir. Mustafa Kemal'in vizyoner liderliğiyle eğitim ve öğretim alanında medeniyet ve bilim dünyasında her dönemde olduğu gibi en önde yer alması hedeflenmiştir¹⁰⁹⁸. Afyon Millet Mekteplerinden, 1929'da 7.009, 1930'da 3.124, 1931'de 1.825, 1932'de 2.288 ve 1933'te 1.491 kişi yeterlilik belgesi almıştır¹⁰⁹⁹.

¹⁰⁹⁴ Sarısan, a.g.m., s. 130.

¹⁰⁹⁵ "Millet Mektepleri, *Son Haber*, 24 Ekim 1929, nr. 830, s. 2.

¹⁰⁹⁶ Hilmi, a.g.m., s. 297.

¹⁰⁹⁷ Hilmi, a.g.m., s. 298.

¹⁰⁹⁸ Hilmi, a.g.m., s. 299.

¹⁰⁹⁹ Hilmi, a.g.m., s. 300.

1933'te, vilayet bütçesinden ayrılan 3.000 lira ile merkez hapishanesi dâhil olmak üzere 53 mektep dershanesi açılmıştır¹¹⁰⁰. Bu çalışmalar sonucunda, 1933'te Afyon Millet Mekteplerinde okuyan 2.964 erkek öğrenciden 1.484'ü, 105 kadından ise 10'u sınavlarda başarı göstererek belgelerini almıştır¹¹⁰¹. Bu dönemde, 15.000'in üzerinde vatandaş Millet Mekteplerinden diploma almıştır. 1934'te hapishane içinde yer alan Millet Mekteplerinde A ve B sınıfları olmak üzere iki sınıf bulunmuştur. Türkiye Tarihi, Coğrafya, Hesap, Kıraat, Sağlık ve Yurt Bilgisi derslerini tamamlayan mahkûmlar, yılsonunda yapılan sınavlarda başarı göstererek diploma almışlardır. Bu sınavda 80 mahkûmdan 57'si başarıyla diploma almıştır. Böylece o döneme kadar diploma alanların sayısı 593'e ulaşmıştır¹¹⁰².

Afyon Millet Mektepleri hakkında 1935 yılına kadar bilgiye ulaşılabilmektedir. Afyon Millet Mektepleri, daha sonraki süreçlerde de faaliyet göstermiş olmasına rağmen, 1935 yılı sonrasına ait herhangi bir bilgi bulunmamıştır¹¹⁰³.

Halk Okuma Odaları, Millet Mektepleri Talimatnamesinin 2. maddesi doğrultusunda, okuma yazma bilen vatandaşlara eğitim vermek amacıyla açılmıştır. Afyon Millet Mekteplerinin ikinci yönetmeliği (22 Eylül 1929) gereğince, 1933-1934 öğretim yılında Emirdağ merkezde bir Halk Okuma Odası yer almıştır. Bolvadin'de ise merkezde 1, köylerde 1 olmak üzere toplam 2 Halk Okuma Odası bulunmuştur. Bolvadin'de 30 adet, Dinar'da ise 50 adet kitap yer almıştır. Dinar'da da 1 adet merkezde ve 1 adet köyde Halk Okuma Odası açılmıştır¹¹⁰⁴. 1934-1935 döneminde Afyon merkez Halk Okuma Odasında 68 kitap ve 316 erkek okuyucu bulunmuştur. Aynı dönemde, Afyon'da bulunan diğer Halk Okuma Odalarında ise 9'u kadın, 637'si erkek olmak üzere toplam 646 vatandaş kitap okumuştur¹¹⁰⁵.

2.3. AFYON MİLLET MEKTEPLERİ'NİN KAPATILMASI

1927-1928 yıllarında “Halk Dershaneleri” olarak açılan bu okullar, 1928-1935 yılları arasında “Millet Mektepleri”, 1936-1950 yılları arasında ise “Ulus Okulları” adıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak, 1928-1929 yıllarından itibaren etkinlikleri giderek azalmıştır. Bu nedenle, 1928 yazındaki inkılabın bir parçası olarak eğitim inkılapları dönemi içinde değerlendirilmiştir. Açıldığı 1929'daki heyecan ve şevk, kısa

¹¹⁰⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 395.

¹¹⁰¹ Ilgar, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, s. 300; Ilgar, “Afyonkarahisar'da Eğitim Öğretim”, s. 238.

¹¹⁰² Yaşar, *a.g.e.*, s. 395.

¹¹⁰³ Sarısan, *a.g.m.*, s. 131.

¹¹⁰⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 404.

¹¹⁰⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 404.

bir süre sonra kaybolmuş ve halkın tamamına okuma yazma öğretme ve pratik bilgilerle donatma düşüncesi zayıflamıştır. Millet Mektepleri faaliyetlerinin istenilen düzeye ulaşamamasının nedeni olarak genellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı öne sürülmüştür. Millet Mekteplerinin uzun süre başarılı olamayışının diğer nedenleri arasında ise ülkenin sosyolojik, ekonomik, düşünsel ve coğrafi etkenleri gösterilmiştir¹¹⁰⁶.

Aynı zamanda 1929 yılı ile birlikte Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçların ilk taksiti, Lozan Antlaşması çerçevesinde ödenmeye başlanmıştır. 1929 yılında Osmanlı borç taksitlerinin ödemeler dengesindeki yükü yaklaşık 1,5 milyon TL civarında olmuştur. Bu rakam, o yılın ihracat gelirlerinin yaklaşık %10'unu temsil etmiştir¹¹⁰⁷.

Millet Mektepleri ödeneğinin doğrudan devlet bütçesine dahil edilmemesi ve masrafların İl Özel İdarelerine bırakılması, ödenek sorunlarına yol açan bir başka olumsuz faktör olmuştur. Millet Mektepleri faaliyetlerinin yürütülmesinde iller esas alınmıştır. Dolayısıyla gerekli ödeneği de İl Özel İdareleri karşılamıştır. İl Özel İdare bütçeleri, İl Genel Meclisi tarafından oluşturulmuş ve İl Genel Meclisi, o il ve ilçelere bağlı ilçe temsilcilerinden oluşmuştur. Bu temsilciler, genellikle o il ve ilçelerin tanınmış, varlıklı ve önde gelen kişilerinden seçilmiştir. 1929 yılına kadar Türkiye'de birçok devrim hareketi gerçekleştirilmişti ve bu hareketlere karşı olan bazı kişiler, İl Genel Meclislerinde görev almışlardır. Bu durum, halk arasında "Millet Mektepleri için İl Genel Meclisleri olumsuz bir tavır takınmıştır" yargısının oluşmasına neden olmuştur¹¹⁰⁸.

Millet Mekteplerinin başarılı olamamasının kökeninde ekonomik nedenlerin yanı sıra, toplum yapısının bu işi sağlıklı ve hızlı bir şekilde sürdürememesi ve toplumun düşünsel birikiminin bazı sözlerin etkisinde kalarak, Millet Mekteplerine olumsuz yaklaşması da önemli bir faktör olmuştur. Öğretmen sayısının yetersizliği, Millet Mekteplerinin istenilen başarıya ulaşamamasının en önemli sebeplerinden biri olmuştur¹¹⁰⁹. Türk Ocakları da Millet Mekteplerinden yeterince yararlanamamıştır. 19 Şubat 1932'de Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) tarafından kültür merkezi olarak kurulan Halkevlerinin geç kurulması ve faaliyetlerini genellikle kentsel bölgelerde sürdürüp il ve ilçelerde şubeler açmaya başlaması zaman aldığı için Millet Mektepleri ile

¹¹⁰⁶ Şahin, *a.g.m.*, s. 227-228.

¹¹⁰⁷ Ergün, *a.g.e.*, s. 186-187.

¹¹⁰⁸ Şahin, *a.g.m.*, s. 230.

¹¹⁰⁹ Şahin, *a.g.m.*, s. 230-231.

Halkevleri arasında işbirliği gerçekleştirilememiştir. Halkevleri, sonraki dönemde örgütünü genişleterek daha dar alanlarda yaygınlaşmıştır. Ancak bu süreçte Millet Mektepleri fiilen işlevini yitirmiş ve okuma-yazma kursları halkevlerinde verilmeye başlanmıştır¹¹¹⁰.

Mustafa Kemal Paşa'nın temelleştirmeye çalıştığı "halkçılık" ilkesini en doğru anlayan ve o yönde en doğru ve büyük adımları atan kişi Mustafa Necati Bey olmuştur. Türk milli eğitimindeki yeri ise doldurulamamıştır¹¹¹¹. Millet Mekteplerinin fikir babası Mustafa Necati Bey'in vefatı üzerine, bu devrimci çalışmada büyük bir yavaşlama görülmüştür. Mustafa Necati Bey, Harf İnkılabı çalışmalarının öncülerinden olup, halkın okuryazarlık oranını bir an önce yükseltme yanlısı bir bakan ve eğitimci olarak tanınmıştır. Kendisinden sonrakiler bu konuya yeterince önem vermemiştir. Bu da Millet Mekteplerinin işlevinin yavaşlamasına ve zamanla unutulmasına neden olmuştur¹¹¹². Millet Mekteplerinin başarılı olamamasının bir diğer faktörü ise halk eğitime dair genel bir plan ve teşkilatın oluşturulamamış olması ve yetişkinlere yönelik eğitim yöntemlerinin yeterince bilinmemesi olmuştur¹¹¹³.

¹¹¹⁰ Şahin, *a.g.m.*, s. 231.

¹¹¹¹ Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 49.

¹¹¹² Şahin, *a.g.m.*, s. 231.

¹¹¹³ Şahin, *a.g.m.*, s. 231.

3. AFYON MERKEZ HALKEVİ

1931’de Türk Ocakları, Muallimler Birliği ve Türk Halk Bilgisi Derneği kapatılmıştır. Daha sonra yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda 19 Şubat 1932 Cuma günü Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van olmak üzere olmak üzere 14 il merkezinde halkevlerinin açılmasına karar verilmiştir. Halkevlerinin kuruluş esasları 1932’de çıkarılan Halkevleri Talimatnamesi’nde, belirlenmiştir. Ayrıca bir halkevinin açılabilmesi için yeterli bütçesi, en az 200 kişilik bir salonu, kütüphanesi, çalışma odası ve geniş bir avlusu olan döşeli bir binanın olması gerekli görülmüştür¹¹¹⁴.

Halkevleri, Türk halkına inkılabın ilkelerini ve cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik kavramlarını öğretmek için çalışmıştır. Bu çalışmalar konferanslar, müsamereler, dersler, toplantılar, geziler, yayınlar, kitaplıklar, tiyatrolar, sporlar, konserler, sergiler, çeşitli sosyal yardımlar ve rehberlik yoluyla yapılmıştır¹¹¹⁵. Halkevleri, halkın kültürel ve milli alanlarda bilinçlendirilmesi için dokuz şube halinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu çalışmalarda Avrupa’da ve Türkiye’de bulunan halk eğitim kurumlarından ve Türk Ocakları’nın, çalışma yöntemlerinden yararlanılmıştır¹¹¹⁶.

Afyon Halkevi’nin, kapatılan Türk Ocağı binasında açılması uygun görülmüştür. CHF Genel Sekreteri tarafından yayınlanan 23 numaralı ve 1 Mart 1932 tarihli genelge ile halkevlerinin açılışının aynı günde yapılması bildirilmiştir¹¹¹⁷. Afyon’un yerel basın kaynaklarından “Son Haber” gazetesinde Afyon Halkevi’nin, 19 Şubat 1932 Cuma günü, törenle açılması duyurulmuştur. Ayrıca CHF il üyesi Hacı Arifoğlu Galip Demirel’in halkevi başkanlığına atanması bildirilmiştir¹¹¹⁸.

Afyon Halkevi’nin, fırkaya üye olan veya olmayan bütün vatandaşlara açık olduğu ancak halkevi idare heyeti ve şube idare komitelerine üye olabilmek için halk fırkasına bağlı olmaları gerektiği belirtilmiştir. Memurların ise idare heyetleri ve şube komitelerine girmelerinde kanuni bir engel olmadığı dile getirilmiştir. “*Afyon Halkevi 19 Şubat Cuma günü, törenle açılıyor*” başlığıyla halkın özel davet beklemeden halkevine gelmesi ve görev alması duyurulmuştur. Halkevinin dokuz şubesinden (Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, İhtimai (Sosyal)

¹¹¹⁴ Ergün, a.g.e., s. 186-187.

¹¹¹⁵ Ortak, Demirdelen, a.g.m., s. 255.

¹¹¹⁶ Ortak, Demirdelen, a.g.m., s. 256.

¹¹¹⁷ Ergün, a.g.e., s. 186-187.

¹¹¹⁸ “Afyonkarahisar Halkevi Önümüzdeki Cuma Açılıyor”, *Son Haber*, 15 Şubat 1932, Pazartesi, nr. 1246, s. 1.

Yardım şubesi, Spor şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat şubesi, Köycüler Şubesi, Müze ve Sergi şubesi) birisine kaydolması bildirilmiştir¹¹¹⁹.

Bu bağlamda, Afyon Halkevi, diğer 13 şehir (Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul (Eminönü), İzmir, Konya, Malatya ve Samsun) ile birlikte 19 Şubat 1932'de dokuz şubesiyle açılmıştır¹¹²⁰.

22 Şubat 1932 Pazartesi günü, “*Afyon Halkevi halka açılmıştır*” başlığıyla tören hakkında şunlara değinilmiştir. 19 Şubat 1932 Cuma günü, saat 14.00'de Afyon Halkevi, CHF binasının (Türk Ocağı Binası) alt katında bulunan halkevi salonunda, Türkiye'nin diğer 13 şehrindeki halkevleri ile birlikte açılmıştır. Törene İstiklal Marşı ile başlanarak ardından Cumhuriyet Andı okunmuştur. Daha sonra CHF Afyon il başkanı ve son haber gazetesi sahibi Abdullah Mahir bir açılış konuşması yapmıştır. Lise öğretmenlerinden Tahir Hayrettin, “Açılma” şiirini okumuştur¹¹²¹.

Afyon halkevi köylü, şehirli, zengin, fakir, işçi, esnaf, binlerce kişiye hizmet vermek amacıyla açılmıştır¹¹²². Gece gündüz açık bulunan halkevinde her gün etkinlikler ve toplantılar yapılmıştır. Konferans, müsamere ve diğer genel toplantılar dışında geceleri salonda radyonun da bulunması etkinlikleri ve topluluğu bir kat daha arttırmıştır. Halkevlerinin açılış yıl dönümü, 23 Nisan Çocuk Bayramı, Lozan Günü, Afyon'un Kurtuluş Yıl Dönümü, Zafer ve Tayyare Bayramları, Dil Bayramı, Tasarruf Haftası, Cumhuriyet Bayramı gibi milli ve kutlu günlerde gerekli çalışmalar yapılarak konferanslar, müsamere ve söylevler düzenlenmiştir¹¹²³.

Afyon Halkevi'nin, açılışından, 29 Ekim 1934'e kadar olan mali bütçesine baktığımız zaman 3400 lira Afyon İl Özel İdaresi'nden, 1000 lira belediyeden olmak üzere toplamda 4400 liradan oluşmuştur. Bu paranın 3600 lirası salon ve sahnenin yapımı için kullanılmıştır. Geriye kalan 800 lirası da Taşpınar dergisinin çıkarılması, evin odun, kömür, ışık masrafları, şubelerin ihtiyaçları ve hademe maaşları için kullanılmıştır¹¹²⁴.

¹¹¹⁹ “Yarın Halkevi Merasimle Açılıyor”, *Son Haber*, 18 Şubat 1932, nr. 1247, s. 1.

¹¹²⁰ Tutsak, *a.g.m.*, s. 289. Adana ve Van şehirlerinin yerine, Bolu ve Malatya'da 19 Şubat 1932'de halkevi açılmıştır. Van'da 24 Haziran 1932'de, Adana'da ise 24 Şubat 1933'te bir halkevi açılmıştır. Tutsak, *a.g.m.*, s. 289.

¹¹²¹ “Halkevi Halka Açıldı”, *Son Haber*, 22 Şubat 1932, nr. 1248, s. 1. Bir başka kaynağa göre, Halkevi binasının 1938'de 44.199 lira harcanarak yapıldığı belirtilmiştir. Ancak Afyon Halkevi Binası, 1928'de Türk Ocağı Binası olarak yapılmaya başlanmıştır. Bina'nın inşası için 50.000 lira harcanmış ve 1932'de Halkevi binası olarak faaliyetini sürdürmeye başlamıştır. Yaşar, *a.g.e.*, s. 338.

¹¹²² Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 257; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 51.

¹¹²³ BCA; 490-1-0-981-802-1-41.

¹¹²⁴ “Bir Yıl İçinde Vilayetimizde Neler Yapıldı”, *a.g.m.*, s. 221.

Halkevi idare heyeti toplantıları düzenli bir şekilde yapılmıştır. Komiteler, çalışma programlarını inceleyerek onaylamıştır. Her şubenin ihtiyaçlarını temin etmiştir. Halkevinin arka kısmına büyük bir sahne yapılmıştır. Mevcut salon, toplantılar için yeterli olmamıştır. Bu nedenle bütçenin önemli bir kısmı salon için tahsis edilmiştir¹¹²⁵. 14 Ekim 1935'te halkevinde eski binaya ek olarak yapılan yeni salonun inşasının devam ettiği bildirilmiştir. Salondan 1935'te yararlanması planlanmıştır. Yeniden yapılan odaların ise kış gelmeden çatılarının yapılmasına karar verilmiştir¹¹²⁶.

Afyon Lisesi müdürü Sami Akyol, 19 Şubat 1936'da Taşpınar Dergisi'nde, halkevleri ile ilgili şunları yazmıştır. Halkevleri, devrimin altı okla (cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik, inkılapçılık) gösterilen yapıcılığı ve yaratıcılığı içinde birbirinden önemli altı yolun vardığı engin alanda bu yolun genç, dinç ve imanı bütün yolcusunu bekleyen halk olmuştur. Halkevleri halkın yarattığı, benliğini tanıttığı ve varlığını saydırdığı, halkın kültür ve eğitim ocağı olmuştur¹¹²⁷. Atatürk, neslinin farklı kültürel çalışmalarındaki bağını halkevlerinde bulmuştur. Her vatandaşın halkevlerinin bilgisinden, fenninden, sanatından faydalanması sağlanmıştır. Halkevleri, halkın kültür ve eğitim düzeyini yükseltmeyi amaçlayarak bu milli görevinde başarılı olmaya çalışmıştır. Halkevleri bu önemli görevleri halka, açtığı dokuz yolla anlatmaya çalışmıştır. Kısa sürede önemli başarılar elde etmiştir¹¹²⁸.

Afyon Halkevi, idare kurulu görevini yerine getirmek için düzenli ve programlı bir şekilde çalışarak toplantılar düzenlemiştir. 1 Aralık 1936'dan 31 Ocak 1937'ye kadar bir yıl içinde 30 toplantı yapılmıştır¹¹²⁹. Halkevine ait kayıtların ve hesapların düzenli olarak tutulması ve kararların uygulanmasına önem verilmiştir. Aynı zamanda komitelerle her zaman iş birliği yapılmıştır¹¹³⁰. Afyon Halkevi'nin başkanı Tüccar Hacı Arifoğlu Galip Bey olmuştur. 19 Şubat 1934'te halkevinin 13'ü kadın, 532'si erkek olmak üzere toplam 545 üyesi bulunmuştur¹¹³¹. Galip Demirer, halkevinde yapılan şube seçimlerine ve bütün toplantılara başkanlık etmiştir¹¹³². Mustafa Kemal Paşa'nın

¹¹²⁵ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 16, 19 Şubat, 1934, Afyon, s. 83.

¹¹²⁶ “Halkevinde Yapı İşleri”, *Haber*, 14 Ekim 1935, nr. 1594, s. 1.

¹¹²⁷ Sami Akyol, “Halkevleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. IV, S. 40, 19 Şubat, 1936, Afyon s. 49.

¹¹²⁸ Akyol, *a.g.m.*, s. 49.

¹¹²⁹ “Evim”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VI, S. 64, 19 Şubat 1937, Afyon, s. 67.

¹¹³⁰ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 68.

¹¹³¹ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s.83.

¹¹³² “Halkevinde Muhtelif Çalışma Kollarına Seçilenler”, *Haber*, 25 Nisan 1938, nr. 1842, s. 1.

Afyon'u ziyaret ettiği 1931, 1933 ve 1937'de Mustafa Kemal Paşa'yı karşılayan komite arasında halkevi başkanı Galip Demirer, yer almıştır¹¹³³.

CHP, Afyon bölgesi müfettişi Aydın Mebusu Adnan Menderes, 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporlarında Afyon Halkevi ile ilgili şunları söylemiştir. Afyon Halkevi'nin şubeleri, halkın çalışma ve faaliyetleri için yeterli olmuştur. Halkevinin faaliyetlerine sürdürebilmesi için ihtiyaca göre gelir temini yapılmıştır. Halkevi tarafından düzenlenen ücretsiz sinema ve gösterilere halk ilgi duymuştur. Halkevinin hesap işleri, demirbaş eşya ve kütüphane defterleri talimata uygun olarak düzenli bir şekilde yapılmıştır. Halkevi binası ihtiyaçları karşılamak için yeterli görülmüştür¹¹³⁴.

Parti idare heyeti, hükümet amir ve memurlarının halkevine olan ilgisi azalmıştır. Raporlarda Galip Bey'in, halkla ilişkilerinde başarısız olduğu eleştirilmiştir. Halkevi başkanı Galip Demirer'in, artık görevini layıkıyla yerine getiremediği belirtilmiştir. Zihniyet ve karakteri, halka kötü davranması halkevi idaresini gerçekleştirmeye uygun görülmemiştir. Galip Bey, eşini bir kere bile halkevinin düzenlediği müsamere, balo, konferans vs. faaliyetlere getirmemiştir. Afyon'un bu konuda geri kalmasının nedeni olarak, parti ve halkevi başkanlarının muhafazakâr hareket etmeleri ve eşlerini kapalı yaşatmaya devam etmesi görülmüştür¹¹³⁵.

Galip Demirer, Ekim 1940'da şahsi mazeretlerine dayanarak istifasını CHP müfettişliğine bir yazıyla bildirmiştir. Böylece Ekim 1940'da Ali Taşkapılı CHP vilayet idare heyeti parti müfettişi Saadettin Uraz'ın başkanlığında düzenlenen toplantıda halkevi başkanı olarak seçilmiştir. Halkevi idare heyeti üyesinden Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin, görevinde Ali Taşkapılı'ya, yardım etmiştir¹¹³⁶. Halkevi başkanları, 1944 yılı sonuna kadar şehir merkezlerinde CHP vilayet idare heyeti üyesi arasından seçilmiştir. Ancak parti genel idare heyeti tarafından verilen bir karar sonucunda idare heyeti dışında da seçilmesine karar verilmiştir¹¹³⁷.

Tablo 33'te 1932-1951 yılları arasında Afyon Halkevi'nde, görev yapan başkanlar ve görev süreleri verilmiştir¹¹³⁸. Galip Demirer, en uzun süre görev yapan halkevi başkanı olmuştur.

¹¹³³ Feyza, Kurnaz Şahin, *Afyon Halkevi ve Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2004, s. 44.

¹¹³⁴ BCA; 490-1-0-994-842-1-37.

¹¹³⁵ BCA; 490-1-0-994-842-1-36.

¹¹³⁶ "Halkevi Reisi İstifa Etti", *Haber*, 17 Ekim 1940, nr. 2127, s. 1.

¹¹³⁷ "Halkevi Reisleri Nasıl Seçilecek", *Haber*, 7 Aralık 1944, nr. 2538, s. 1.

¹¹³⁸ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 51.

Tablo 33. Afyon Halkevi Başkanları

Sıra	Başkanlar	Göreve Başlama Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
1	Galip Demirer	19 Şubat 1932	Ekim 1940
2	Ali Taşkapılı	Ekim 1940	Nisan 1941
3	Mahir Erkmen	Nisan 1941	Şubat 1942
4	Necip Yersel	Şubat 1942	Aralık 1944
5	Edip Ali Bakı	Aralık 1944	Ağustos 1951

1932-1945 yılları arasında Afyon Merkez’de, Çobanlar Bucağı ve İscehisar halkevleri, Eğret Bucağı, İhsaniye Bucağı, Sincanlı Bucağı, Şuhut Bucağı, Balçıkhisar, Büyükkalecik, Döğer, Düzağaç, Feleli, Gebeciler, Göynük, Işıklar, Karaahmet, Karadilli, Kırka, Mahmari, Nuh, Paşa, Serban, Sinir ve Sülümenli halkodaları açılmıştır¹¹³⁹.

Halkevinin çalışmaları 1948’den itibaren azalmıştır. Taşpınar Dersgisi de özensiz ve düzensiz olarak çıkmaya başlamıştır. Derginin baskı kalitesi düşmüştür. Türkiye’de 1950’lere gelindiğinde iç ve dış politikada değişen şartlar sonucunda ülke genelindeki halkevleri kapanma sürecine girmiştir. Böylece Afyon Halkevi de diğer halkevleri gibi 8 Ağustos 1951’de kapatılmıştır. Halkevinin mallarına el konularak dağıtılmıştır¹¹⁴⁰.

3.1. HALKEVİNİN ŞUBELERİ VE FAALİYETLERİ

Halkevlerinin uyguladığı program Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda olmuştur. Halkın ilgi ve yeteneklerine göre 9 şubede faaliyet gösterilmiştir. Afyon Halkevi, Dil Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar (Ar), Temsil (Gösteri), Spor, Sosyal Yardım (İçtimai), Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat (Yayın), Köycülük, Müze ve Sergi (Tarih) Şubeleri ile çalışmalarını sürdürmüştür. Şubeler çalışma yönetmeliklerini kendileri hazırlamıştır. Bir şubenin açılabilmesi için 25 üyesinin olması gerekli görülmüştür¹¹⁴¹.

3.1.1. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi ve Faaliyetleri

Tarih incelemeleri, her türlü konferanslar, folklor ve yayın çalışmalarını geniş ölçüde Dil Edebiyat ve Tarih Şubesi yapmıştır. Afyon Halkevi, kurulduktan hemen sonra bu şubenin çalışmalarıyla varlığını sürdürmüştür. Çalışma alanı çok geniş olan şube konferans ağırlıklı çalışmalar yapmıştır. Konferanslar halk için gerekli olan

¹¹³⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 339.

¹¹⁴⁰ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 173; 24 Ocak 1952’de, Afyon Halkevi binalarının bir kısmının Türk Ocağı’na tahsisine karar verilmiştir. 10 Temmuz 1953’te ise, Afyon Halkevi binasının Defterdarlık teşkilatına tahsisi edilmesine karar verilmiştir. BCA; 30-18-1-2-127-102-2; BCA; 30-18-1-2-132-58-4.

¹¹⁴¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 343.

kültürel ve sosyal konular başta olmak üzere birçok alanda yeni bilgilerin halka ulaşmasını sağlamıştır. Konuşmacıların bu konferanslarda alanında uzman kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcı sayısının yüksek olması halkın konferanslara verdiği önemi göstermiştir. Konferanslar, ilk yıllarda birlik ve beraberliği sağlayan ve milli bilinci geliştiren konular hakkında verilmiştir¹¹⁴².

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi'nin yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 1932'de şubeye, Eflatun Cem Bey, öğretmen Tahir Hayrettin Bey ve öğretmen M. Zihni Bey, komite üyeleri olarak görevlendirilmiştir¹¹⁴³. 1933'de, şubeye kayıtlı 33 üye bulunmuştur. 1934'te ise, şubeye 45 kişi üye olmuştur¹¹⁴⁴. 17 Şubat 1934'te, şube başkanı olarak Afyon Maarif Müdürü Kemal Cenap Bey seçilmiştir. Şubeye komite üyeleri olarak lise Türkçe öğretmeni Reşat Oğuz Bey, lise Türkçe öğretmeni Ahmet Sami Bey, Dumlupınar İlkokul öğretmeni Zihni Bey ve İsmet Paşa ilkokul başöğretmeni Şefik Bey görevlendirilmiştir¹¹⁴⁵. 1935'de, şubenin 5'i kadın, 50'si erkek olmak üzere toplam 55 üyesi bulunmuştur¹¹⁴⁶. 1936'da, şube, 8 komite ve 2 genel toplantı yapmıştır¹¹⁴⁷. 31 Aralık 1936'da, şubenin başkanı Kültür Direktörü Haydar Koçer olmuştur¹¹⁴⁸. 19 Şubat 1937'de, şubede 11'i kadın, 63'ü erkek olmak üzere toplam üye sayısı 74'e yükselmiştir¹¹⁴⁹. 1938'de, Zekeriya Gökaytaç, Edip Ali Bakı, Zihni Çerçel, Şefik Gökay ve Sabahattin Öz seçilmiştir¹¹⁵⁰. Ekim 1938'de, şubenin 80 üyesi bulunmuştur¹¹⁵¹. 1940'da, şubenin idare heyetine öğretmen Sabahattin Öz, öğretmen Hüsnü İrkilata, ve Zeki Eler görevlendirilmiştir¹¹⁵². 1944'te ise, şubenin komite başkanı olarak Tayyar Ataman seçilmiştir¹¹⁵³.

3.1.1.1. Dil ve Edebiyat Kolu

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, halkevleri bünyesinde, Dil, Edebiyat ve Tarih alanında özel olarak iki temel kola ayrılarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Dil ve Edebiyat Kolu'nun faaliyetleri şunlar olmuştur:

¹¹⁴² Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 258.

¹¹⁴³ "İdare Heyetimiz", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 4, 19 Şubat 1933, Afyon, s. 99-100.

¹¹⁴⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 344.

¹¹⁴⁵ BCA; 490-1-0-971-753-1-13.

¹¹⁴⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 344.

¹¹⁴⁷ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68-69.

¹¹⁴⁸ BCA; 490.1.0/ 981.802.1.59.

¹¹⁴⁹ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68-69.

¹¹⁵⁰ "Halkevinde Muhtelif Çalışma Kollarına Seçilenler", *Haber*, 25 Nisan 1938, nr. 1842, s. 1.

¹¹⁵¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VI, S. 72, Ekim 1938, Afyon, s. 207.

¹¹⁵² "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹¹⁵³ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

Dil ve Edebiyat Kolu, ilk larak toplumu yazılı bir kültür aracılığıyla aydınlatmak için düzenli olarak bir dergi çıkarmaya karar vermiştir. Dil ve edebiyat kolu tarafından 19 Kasım 1932 Pazartesi günü, “Taşpınar” adında bir derginin çıkarılması duyurulmuştur. Afyon Halkevi, tarafından Taşpınar’ın bir yıllık yayın masrafı temin edilmiştir. Derginin basımına ve yazılarının düzenli olmasına dikkat edilmiştir.¹¹⁵⁴ Ayrıca Taşpınar Dergisi’nde yazı yazan kişilere ücret verilmemiştir. Dergiye reklam ve ilan konulmamıştır. Derginin asıl amacı halkı her konuda bilgilendirmek ve aydınlatmak olmuştur. Hikâye, hatıra, masal, makale, şiirler ve folklor yer almıştır. Güncel ve ideolojik yazılar dışında dergi bir devrin fikir ortamını gösteren, Afyon’un tarihini ortaya koyan ve araştırmalara kaynak olan önemli bilgiler içermiştir¹¹⁵⁵.

19 Kasım 1932 Pazartesi günü “Taşpınar” dergisinin ilk sayısı yayınlanmıştır. Derginin ismini Afyon milletvekili Ali Çetinkaya, koymuştur¹¹⁵⁶. Eflatun Cem Bey, derginin imtiyaz sahibi olarak görevlendirilmiştir¹¹⁵⁷. Dr. Kemal Bey, Neşriyat Müdürü, derginin basıldığı yer ise Afyon Doğan Matbaası olmuştur¹¹⁵⁸.

Afyon’a birçok kalıcı eser kazandıran Ali Çetinkaya, bugün sahip olduğumuz her bilimsel araştırmada ve başvurduğumuz kültür hazinesi olan Taşpınar Dergisi’nin en büyük destekçisi olmuştur. Taşpınar’ın ilk sayfalarına bakıldığında, kendisinden "Büyüğümüz" olarak bahsedildiği görülmüştür. O dönemde yayımlanan sayılı araştırma dergileri arasında yer alan bu dergiye maddi ve manevi destek sağlamanın yanı sıra, bilimsel yazılar ve çeviriler göndermiştir. Aynı zamanda derginin adını da "Taşpınar" olarak koymuştur¹¹⁵⁹.

Dergi, adını Afyon’da bulunan “Taşpınar Suyundan” almıştır. Bu nedenle Süleyman Hilmi, dergide “Taşpınar” başlıklı bir yazı yazmıştır¹¹⁶⁰. Ayrıca İzzet Ulvi’de “Taşpınar” adlı yazısıyla taşpınar suyu hakkında övgülü sözler kaleme almıştır¹¹⁶¹. Cumhuriyet’in 10. Yıl Dönümü, Afyon’un düşman işgalinden kurtuluşu gibi özel günlerde taşpınar ayrı bir sayı halinde yayınlanmıştır. Afyon milletvekilleri dergide yazı yazmaya söz vermiştir. Taşpınar yayın arasında üç önemli eser vermiştir. Bunlar Afyon milletvekili Ali Bey’in İngilizceden çevirdiği “*Türk Milli Ülküsü Türkler ve Avrupa*”

¹¹⁵⁴ “Taşpınar”, *Son Haber*, 14 Kasım 1932, nr. 1321, s. 1.

¹¹⁵⁵ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 79-80.

¹¹⁵⁶ “Taş Pınar’ın İlk Verimi”, *Son Haber*, 21 Kasım 1932, nr. 1323, s. 1.

¹¹⁵⁷ “İdare Heyetimiz”, *a.g.m.*, s. 99-100.

¹¹⁵⁸ “Taş Pınar’ın İlk Verimi”, *Son Haber*, 21 Kasım 1932, nr. 1323, s. 1.

¹¹⁵⁹ Seyirci, *a.g.m.*, s. 78.

¹¹⁶⁰ Süleyman Hilmi, “Taşpınar”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, , S. 2, 19 Aralık 1932, Afyon, s. 38; M. Zihni, Yapıcı, “Taşpınar Dergisi”, Afyon Doğan Matbaası, C. 1, S. 3, 19 İkinci Kanun 1933, s. 60.

¹¹⁶¹ İzzet Ulvi, “Taşpınar”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 2, 19 Aralık 1932, Afyon, s. 21.

ile Afyon milletvekilli Haydar Bey'in "*Terbiye ve Sosyoloji*" adında eserleri olmuştur. Bu eserler bir süre sonra kitap haline getirilmiştir¹¹⁶².

Dergi, her ayda aralıksız bir şekilde çıkarılmıştır. 29 Ekim 1934'te 24. sayısı ile birlikte ikinci yılını tamamlayarak üçüncü yılına girmiştir¹¹⁶³. Afyon Lisesi, öğretmenlerinden Edip Ali Gökpınar'ın, yazı işleri idaresinde göreve başlaması derginin gelişimi arttırmıştır. Derginin son sayısındaki yazılarda Edip Ali'nin, "*Eski Zamanlarda Afyon da Yaşayış*" başlıklı yazısı önemli tarihi belgeleri içinde bulundurmıştır¹¹⁶⁴. Dergi, Ekim 1938'de 72. sayısı ile birlikte altıncı yılını doldurmuştur¹¹⁶⁵. Taşpınar Dergisi, 1948'den itibaren eski düzenini kaybederek az sayıda çıkmaya başlamıştır. Halkevinin yıllık ve aylık faaliyet raporları dergide düzensiz bir şekilde yayınlanmıştır¹¹⁶⁶.

Derginin bu dönemdeki yayın politikası ve içeriğindeki değişiklikler, hem okuyucu kitlesini hem de kültürel etkinliklerinin halka yansıtılmasını etkilemiştir. Dergi, etkinliklerin belgelenmesi ve halka sunulması için önemli bir araç olmuştur. Ancak derginin düzensizliği, zamanla faaliyetlerin görünürlüğünü de azaltmıştır.

Dil ve Edebiyat Kolu'nun, ikinci önemli çalışması Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin faaliyetleri olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti, bir dernek olarak kurulmuştur. TDTC, açıldığı günden 19 Şubat 1933'e kadar cemiyetin yönergeleri doğrultusunda çalışmalarını sürdürmüştür. İlk Dil Kurultayı 26 Eylül 1932 Pazar günü, Dolmabahçe'de toplanmıştır¹¹⁶⁷. Dil ve edebiyat kolu dilde dolaşan öz kelimeleri toplamaya başlamıştır. 19 Şubat 1933'e kadar halkevi adına 1000'e yakın yöresel kelime toplanmıştır. Bu kelimeler bir defter haline getirilmiştir¹¹⁶⁸. Eflatun Cem ve üyelerden Tahir Hayrettin ve eski cönklerle yapılan araştırmalarla "*Halk Edebiyatı Antolojisi*" adında bir eser meydana getirilmiştir¹¹⁶⁹.

¹¹⁶² "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 83-84.

¹¹⁶³ "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 24, 29 Ekim 1934, Afyon, s. 224.

¹¹⁶⁴ "Taşpınar da Yeni Bir Kaynayış", *Haber*, 9 Kasım 1936, nr. 1701, s. 1.

¹¹⁶⁵ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 207.

¹¹⁶⁶ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 79-80. Taşpınar Dergisi, 23 Nisan 1950'de yayınlanan 161. sayısından sonra, Ağustos 1963 tarihine kadar yayımına ara vermiştir. K. Şahin, *a.g.t.*, s. 79-80.

¹¹⁶⁷ "Halkevinde Dil Bayramı", *Haber*, 29 Eylül 1938, nr. 1887, s. 1.

¹¹⁶⁸ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 97-98; "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 207.

¹¹⁶⁹ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 98.

Ayrıca birçok destan, mâni, koşma ve atasözlerini toplamıştır. Afyon da yaşamış halk şairlerinden olan Deli Bekir'in eserleri toplanarak, hayatı araştırılmıştır¹¹⁷⁰. 1935'te bütün şehrin derleme ocaklarından gelen sözler bölümlenmiştir. Dil ve edebiyat kolu tarafından derlenen sözlerde eklemerek 5000'e yakın kelime toplanmıştır. Bu kelimelerden 2176'sı TDTC'ye gönderilmiştir. TDTC, tarafından açılan anketlere şehrin bütün ocaklarından sözler gönderilmiştir. Bu sözler 950 listede birleştirilerek cemiyete gönderilmiştir. Dil ve edebiyat kolu tarafından halkın dilinde yaşayan ve yazılı kaynaklarda yer almayan kelimeler kayıt altına alınmıştır. Afyon'un dil ve kültür mirasına önemli bir katkıda bulunmuştur¹¹⁷¹.

Afyon Halkevinde, TDTC'nin kuruluşunu anmak amacıyla her yıl 26 Eylül'de (İlk Dil Kurultayı) dil bayramları, kutlanmıştır. Dil bayramları, Türk dil devriminin değerlerini ve önemini vurgulamak için yapılan bir etkinlik olmuştur. Halkevinde her yıl 26 Eylül'de, Dil Bayramları önemle kutlanmıştır. Afyon'un önemli halk şairi Abdürrahim Bey'in 500 yıl önce halk ve halkçılığa ait eserlerinin araştırılmasına ve yayınlanmasına devam edilmiştir¹¹⁷². 26 Eylül 1937 Pazar günü, saat 20.00'de dil bayramı kutlama programı İstiklal Marşı ile başlamıştır. Lise öğretmenlerinden Sabahattin Öz'ün, dil çalışmalarını özetleyen konferansı, Mısırlıoğlu Abdürrahim'in, Adanalı Ziya, Vehbi Çizmeci, Deli Bekir ve Karacaoğlu'dan okunan şiirler dinlenmiştir. Osman Özturhan, halk şarkıları söylemiştir. Şair Yusuf Zülali de kendi yazdığı bir koşma ile bazı parçalar okumuştur. Yöresel danslar da yapılmıştır¹¹⁷³.

Afyon Halkevi, Dil Kurultayı'nın 6. Yıl Dönümü 26 Eylül 1938 Pazartesi gecesi saat 20.00'de kutlanmıştır. Yunus Emre hakkında bir konferans verilmiştir. “*Osman Attila Tuna*” adında şiir okunmuştur. Yerli türküler söylenerek, bağlama çalınmış ve milli oyunlar oynanmıştır. Ayrıca Lütfi Bozkurt bir monolog söylemiştir¹¹⁷⁴. 26 Eylül 1939'da halkevinde, dil bayramı yıl dönümü kutlanmıştır. Selahattin Kayal, dil bayramıyla ilgili bir konuşma yapmıştır. Nizamettin Laçiner, halk şiirleri okumuştur. Türkçe ve sözlü bir film gösterilmiştir¹¹⁷⁵. Halkevinde, 26 Eylül 1941 Cuma günü saat 20.30'da dil bayramı dolayısıyla bir müsamere yapılmıştır. Bu müsamerede Ahmet Sami Onur, dil devrimi hakkında kısa bir konuşma yapmıştır. Ali Gündüz, Türk

¹¹⁷⁰ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 16, 19 Şubat, 1934, Afyon s. 83.

¹¹⁷¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-42; BCA; 490-1-0-994-842-1-55.

¹¹⁷² “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 68-69.

¹¹⁷³ “Halkevinde”, *Haber*, 27 Eylül 1937, nr. 1787, s. 1. “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 207.

¹¹⁷⁴ “Halkevinde Dil Bayramı”, *Haber*, 29 Eylül 1938, nr. 1887, s. 1.

¹¹⁷⁵ “Dil Bayramı”, *Haber*, 28 Eylül 1939, nr. 1981, s. 1.

Edebiyatı'nın, geçirdiği değişimleri anlatmıştır. Rahmi Karagöz tarafından da bir monolog söylenmiştir¹¹⁷⁶. Halkevinde, 26 Eylül 1943 Pazar akşamı, dil bayramı kutlanmıştır¹¹⁷⁷.

3.1.1.2. Tarih Kolu

Dil ve Edebiyat Şubesi Tarih Kolu'nun, faaliyetleri şunlar olmuştur: Tarih kolu tarafından Afyon'un geçmişinin derinlemesine araştırılması ve halka ulaştırılması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar yerel tarih bilincinin oluşturulması, milli kimliğin pekiştirilmesi ve gelecek nesile aktarılması açısından önemli olmuştur.

Müze Müdürü Süleyman Hilmi Gönçer, iki ciltlik "*Afyon Tarihi* " eserini hazırlamıştır. "*Afyon Coğrafyası*" adlı eserini yazmak için de araştırmalara başlamıştır. Ayrıca Afyon'un işgal günleri ve kurtuluş savaşına ait hatıraları toplamak için bir anket düzenlenerek halka dağıtmıştır. Bu anketler bir cilt halinde toplanmıştır¹¹⁷⁸. Hititlilere, Frigyalılara ve Selçuklu Türkleri'ne ait eserleri ve belgeleri toplanmıştır¹¹⁷⁹. Afyon Tarihi'ne ait belgeleri komite üyesinden Edip Ali Bakı, toplayarak yayınlamıştır. Taşpınar Dergisi'nde, Selçuk ve Osmanlı Devleti'nin eserleri hakkında yapılan incelemeler yayınlanmıştır¹¹⁸⁰. Afyon'da, Serdar Halil Ağa, Doğan Bey, Mevlâna, Hacı İskender bin Hacı Gani, Abdi Çelebi Hacı İves, Hamza Bey, Ahmet Bey gibi önemli kişilerin mezar taşları toplanarak müzeye konulmuştur¹¹⁸¹. "*Afyon İli Tarihi ve Coğrafyası*" kitabının yazılması için halkevinde çalışmalara başlanmıştır. Afyon milletvekili Haydar Çerçel'in, Taşpınar'da bu konuda yazdıkları dikkate alınmıştır. Bir heyet tarafından oluşturulması planlanan bu eserle Afyon valisi Şefik Bicioğlu'da ilgilenerek destek vermiştir¹¹⁸².

3.1.1.3. Konferanslar

Dil Edebiyat ve Tarih Şubesi, konferans ağırlıklı çalışmalar yapmıştır. Konferanslar halk için gerekli olan kültürel ve toplumsal olmak üzere birçok alanda gerçekleşmiştir. Konuşmacıların bu konferanslarda alanında uzman kişiler olmasına dikkat edilmiştir.

¹¹⁷⁶ "Halkevinde Dil Bayramı", *Haber*, 29 Eylül 1941, nr. 2221, s. 1; "Halkevinde Dil ve Edebiyat Gecesi", *Haber*, 25 Eylül 1941, nr. 2220, s. 1.

¹¹⁷⁷ "Halkevinde", *Haber*, 27 Eylül 1943, nr. 2420, s. 1.

¹¹⁷⁸ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 98; "Evimizin İki Yıllık İşleri", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 16, 19 Şubat, 1934, Afyon s. 83-84.

¹¹⁷⁹ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 16, 19 Şubat, 1934, Afyon s. 84.

¹¹⁸⁰ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 69

¹¹⁸¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 207

¹¹⁸² "Afyon Tarih ve Coğrafyası", *Haber*, 11 Haziran 1945, nr. 2590, s. 1.

Dil Edebiyat ve Tarih Şubesi tarafından verilen konferanslar şunlar olmuştur: Afyon Lisesi Felsefe öğretmeni Musa Kazım Bey tarafından, 10 Kasım 1932 Perşembe akşamı, Ekonomi hakkında bir konferans verilmiştir¹¹⁸³. 19 Şubat 1933'e kadar 25 konuşma ve 26 tartışmalı konferans yapılmıştır¹¹⁸⁴. Afyon Halkevi ve şubeleri tarafından 1932-1933 yılları arasında 62 konferans düzenlenmiştir. Bu konferanslardan 23'ü tartışmalı olarak yapılmıştır¹¹⁸⁵. 1933'te halkevinde sağlık, bilimsel, ahlaki, toplumsal, edebi, tarihi, olmak üzere toplam 25 konferans verilmiştir. Bu konferansların bazıları Müzik Kolu'nun müsamereleri ile birlikte verilmiştir. Konferanslara toplam 8433 dinleyici katılmıştır¹¹⁸⁶. 30 Mayıs 1935'de, "Aile ve Okul Terbiyesi" ile "Çocuk Yetiştirme" konulu konferans verilmiştir. Bu konferansa öğretmenler ve veliler olmak üzere toplam 428 kişi katılmıştır¹¹⁸⁷. 13 Ekim 1935'te Turgut Bey tarafından "Nüfus Sayımı ve Önemi" ile "Doğum ve Ölüm Anketleri" üzerine bir konferans verilmiştir. Bu konferansa 480 kişi katılmıştır¹¹⁸⁸. 1936'da halkevi salonunda günün anlamına göre farklı konularda 26 konferans verilmiştir. Bu konferansların 5'i konserle, 8'i ise çeşitli piyesler arasında yapılmıştır¹¹⁸⁹. 1936'da Afyon Halkevi'nde yapılan konferanslara toplam 3300 kişi katılmıştır¹¹⁹⁰.

16 Mart 1940 Cumartesi akşamı halkevinde Gazi Terbiyesi Enstitüsü öğretmenlerinden Sadi Selen Afyon Coğrafyası ve Doğal Zenginlikleri hakkında bir konferans vermiştir¹¹⁹¹. 22 Aralık 1940 Pazar günü, halkevinde Maarif Müdürü Lütfi Engin tarafından köy kalkınması konulu bir konferans verilmiştir. Lise öğretmenlerinden Edip Ali Bakı ise, Namık Kemal'in annesinin kabri hakkında yaptığı incelemelerini anlatmıştır. ¹¹⁹². 30 Aralık 1940 Pazartesi günü, halkın hangi konuda konferans talep ettiğini idare memurlarına bildirmeleri duyurulmuştur¹¹⁹³.

14 Nisan 1941'de Afyon Lisesi Edebiyat öğretmeni Ali Gündüz tarafından "Son Nesil Şairleri" hakkında bir konferans verilmiştir ¹¹⁹⁴. 28 Haziran 1941 Cumartesi saat 18.00'de halkevinde Tıp Fakültesi mezunu Bekir İzmirlioglu tarafından "Keyif Veren

¹¹⁸³ "Halkevinde Konferanslar", *Son Haber*, 14 Kasım 1932, nr. 1321, s. 1.

¹¹⁸⁴ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 97.

¹¹⁸⁵ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 88.

¹¹⁸⁶ "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 222.

¹¹⁸⁷ BCA; 490-1-0-981-802-52.

¹¹⁸⁸ BCA; 490-1-0-981-802-55.

¹¹⁸⁹ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68.

¹¹⁹⁰ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68.

¹¹⁹¹ "Halkevinde Konferans", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹¹⁹² "Halkevinde Konferans ve Karagöz", *Haber*, 23 Aralık 1940, nr. 2145, s. 1.

¹¹⁹³ "Hangi Mevzuda Konferans İsterseniz", *Haber*, 30 Aralık 1940, nr. 2147, s. 1.

¹¹⁹⁴ "Konferans", *Haber*, 14 Nisan 1941, nr. 2174, s. 1.

Zehirler” konulu bir konferans verilmiştir. Konferansı 105 kişi büyük bir ilgi ile dinlemiştir. Konferanstan sonra Müzik Kolu gençleri mandolinle bazı parçalar çalmışlardır¹¹⁹⁵. 30 Kasım 1941 Pazar günü, halkevinde Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin tarafından “Çocuk Terbiyesi” konulu bir konferans verilmiştir¹¹⁹⁶. 18 Ocak 1942 Pazar günü saat 14.00’de halkevinde Doktor Selami Işındağ tarafından, “Verem” konulu bir konferans verilmiştir. Akşam ise Rahmi Köpürlü tarafından oynatılan Karagöz Oyunu oynatılmıştır¹¹⁹⁷. 28 Ocak 1944 Cuma akşamı halkevinde, lise Türkçe öğretmenlerinden Burhan Elçin tarafından "Halk Terbiyesi" konulu bir konferans verilmiştir¹¹⁹⁸. Halkevi salonunda, ders yılı bitimi dolayısıyla lise öğrencileri tarafından 27 Mayıs 1945 Pazar akşamı bir konser verilmiştir¹¹⁹⁹.

Tablo 34’te, 19 Şubat 1932’den 29 Ekim 1938 tarihine kadar Afyon Halkevi’nde yapılan konferanslar verilmiştir¹²⁰⁰. Bilimsel, edebi, tarihi, iktisadi, sağlık, tarımsal, toplumsal ve ahlaki olmak üzere her alanda konferanslar verilmiştir. Konferanslar halk tarafından ilgi ile karşılanarak geniş bir kitleye hitap etmiştir.

Tablo 34. Halkevinde Yapılan Konferanslar

Konferans Konusu	Konferans Sayısı	Katılımcı Sayısı
Bilimsel ve Edebi konferans	24	8725
Tarihi konferans	20	6317
İktisadi konferans	16	5262
Sağlık konferans	23	6260
Toplumsal ve Ahlaki konferans	28	5145
Tarımsal konferans	17	3020
Toplam	128	34729

3.1.2. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi ve Faaliyetleri

Halkevlerinin önemli çalışma alanlarından biriside Güzel sanatlar şubesi olmuştur. Şube tarafından müzik, resim, heykel, mimari ve süsleme alanlarında sanatkâr ve amatör gençler toplanmıştır. Şube, yetenekli kişilere destek olmak, müzik geceleri düzenlemek, koro çalışmaları yapmak, milli oyun ve türkülerin söz ve notalarını derlemek ve halkın güzel sanatlara olan ilgisini arttırmak için çalışmalar yapmıştır¹²⁰¹.

¹¹⁹⁵ “Halkevinde Doktor Bekir İzmirli Oğlunun Konferansı”, *Haber*, 30 Haziran 1941, nr. 2195, s. 1.

¹¹⁹⁶ “Halkevinde”, *Haber*, 1 Aralık 1941, nr. 2237, s. 1.

¹¹⁹⁷ “Halkevinde”, *Haber*, 19 Ocak 1942, nr. 2248, s. 1; “Doktor Selami Işındağ’ın Konferansı”, *Haber*, 8 Ocak 1942, nr. 2245, s. 1.

¹¹⁹⁸ “Halkevinde Konferans”, *Haber*, 3 Şubat 1944, nr. 2454, s. 1.

¹¹⁹⁹ “Lisenin Konseri”, *Haber*, 31 Mayıs 1945, nr. 2587, s. 1.

¹²⁰⁰ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 204.

¹²⁰¹ “Halkevinde”, *Haber*, 20 Ocak 1941, nr. 2151, s. 1; Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 260.

Halk arasında ve köylerde söylenen halk türküleri derlemeye çalışılmış; müzik ve piyano kursları aracılığıyla halk arasında, batı müziği tanıtılmaya çalışılmıştır. Halkevi tarafından düzenlenen köy gezilerine bu kol da katılmıştır. Böylece armonize edilen halk türkülerini, köylerde yapılan bayrak törenleri, İstiklal Marşı, milli marşlar ve diğer müzik parçalarını icra etmiştir. Köylerde müzik anlayışının gelişmesine katkıda bulunmuştur¹²⁰².

Güzel Sanatlar Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye öğretmen Hami Bey, mimar Süreyya Bey ve öğretmen Feyzi Bey görevlendirilmiştir¹²⁰³. 1933'de, şubenin 40'i aktif olmak üzere toplam 65 üyesi olmuştur¹²⁰⁴. 17 Şubat 1934'te, şubeye başkan olarak başmühendis Fehmi Bey seçilmiştir. Şubeye komite üyeleri olarak lise resim öğretmeni Hami Bey, lise müzik öğretmeni Vasfı Bey, belediye mimarı Kenan Bey ve ilkokul müzik öğretmeni Feyzi Bey seçilmiştir¹²⁰⁵. 1934'te, şubenin 79 üyesi bulunmuştur¹²⁰⁶. 1935'de, şubeye 94'ü erkek, 3'ü kadın olmak üzere toplam 97 üye kayıt olmuştur¹²⁰⁷. 31 Aralık 1936'da, şubenin başkanı Bayındırlık Direktörü Fehmi Tokay olmuştur¹²⁰⁸. 19 Şubat 1937'de, şubeye 106'sı erkek, 3'ü kadın olmak üzere toplam 109 üyenin kayıtlı olduğu ve bir yıl içinde 28 komite toplantısının yapıldığı bildirilmiştir¹²⁰⁹. 1938'de, Rıfat Öge, Hayrettin Çizer, Necmiye Yüksel, Rıfat Yüksel ve Arif Berkman seçilmiştir¹²¹⁰. 1938'de, şubeye kayıtlı üye sayısı 108'e yükselmiştir¹²¹¹. 1940'da, şubeye Rıfat Öge, Rafi Kaşıkçıoğlu, öğretmen Hayrettin Çizer, Arif Bakman ve öğretmen Feyzi Doğaner görevlendirilmiştir¹²¹². 29 Aralık 1940'da, şubeye lise öğretmenlerinden Halit Bayrak ve Kemal Bayık seçilmiştir¹²¹³. 1941'de, komite başkanı Yusuf Dağpınar, olarak görevlendirilmiştir¹²¹⁴. 1945'de, komitesi başkanlığına Abdullah Nurata seçilmiştir. Komite üyesi olarak Abdullah Nurata, İsmail Dayıoğlu ve Hakkı Özteke seçilmiştir¹²¹⁵.

¹²⁰² Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 261.

¹²⁰³ "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹²⁰⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 348.

¹²⁰⁵ BCA; 490-1-0-971-753-1.

¹²⁰⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 348.

¹²⁰⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 349.

¹²⁰⁸ BCA; 490-0-981-802-1-59.

¹²⁰⁹ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 69.

¹²¹⁰ "Halkevi Şubelerine Seçilenler", *Haber*, 28 Nisan 1938, nr. 1843, s. 1.

¹²¹¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 207-208.

¹²¹² "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹²¹³ "Güzel Sanatlar ve Kütüphane Şubesi İhtimaları", *Haber*, 30 Aralık 1940, nr. 2147, s. 1.

¹²¹⁴ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹²¹⁵ "Halkevinde Seçimler", *Haber*, 11 Ekim 1945, nr. 2624, s. 1.

3.1.2.1. Müzik Kolu

Güzel Sanatlar Şubesi, halkevleri bünyesinde, müzik ve mimari alanda özel olarak iki temel kola ayrılarak çalışmalarını sürdürmüştür. Güzel Sanatlar Şubesi Müzik Kolu'nun faaliyetleri şunlar olmuştur.

Müzik kolu ilk olarak 1933'te müziğe ilgisi olanlar için "*Halk Müzik Evi*" adında bir yurt kurmuştur. 1934'te ise müzik kolunun çalışmaları ikiye ayrılmıştır. Bu kolun bir kısmı halk şarkılarını derlemek ve toplamak için çalışmıştır. Bir kısmı da modern müzik ile uğraşmıştır¹²¹⁶.

Bu modern müzik grubu yetenekli gençleri etrafında toplayarak teknik metotlarıyla yetiştirmeye çalışmıştır. Bu grup 4 keman, 1 piyano, 1 armonik; 1 mandolin ile 1 cümbüşten ve bir caz takımından oluşmuştur. Müzik kolu tarafından 1935'te 54 toplantı yapılmıştır. Bu toplantılara toplam 240 kişi katılmıştır. 1935'te müzik koluna 9 kişi daha katılmıştır¹²¹⁷. Bir yıl içinde yapılan 40 toplantıda 225 kişi bulunmuştur. Sekiz yetenekli genç yetiştirilmiştir. Kadroya yeni katılan caz takımıyla da şehir bando takımının yetiştirilmesi düşünülmüştür. Müzik kolu, 1936'da halkevi salonunda verilen konferanslarda 26 konser vermiştir¹²¹⁸. Afyon'da söylenen ve zamanı bilinmeyen halk türkülerinin ne zaman ve ne için söylendiği araştırılmıştır. Daha sonra bu türküler gelecek nesillere aktarılacak için Taşpınar'da yayınlanmıştır.¹²¹⁹ Müzik kolu tarafından çocuk bayramlarında konserler verilmiştir. 23 Nisan 1938'de halkevinde çocuk bayramı için toplanan 2400 ilkokul öğrencisine sırayla altı saat süren bir özel konser verilmiştir. Ayrıca ilkokul öğrencilerine defter ve şeker dağıtılmıştır. Müzik kolu, müziğe ilgisi olan gençlerle köy gezilerine katılarak armonize ettikleri halk türkülerini söylemiştir. Ayrıca bayrak törenleri, İstiklal Marşı, ulusal marşlar ve diğer müzik parçalarıyla köylerde de müziğe olan ilginin artması için çalışılmıştır. 1938'deki müzik kadrosu tamamıyla halkevinin yetiştirdiği gençlerden oluşmuştur¹²²⁰.

1938'de Kültür Bakanlığı'nın, şarkı derleme heyetine halk tarafından beğenilen 14 yöresel türkü verilerek plağa alınmıştır¹²²¹. 1941'de müzik kolu tarafından gençler için mandolin dersleri düzenlemiştir. 1941'de şube tarafından fotoğrafçılık için gereken malzemelerin halkevinden temin edildiği bildirilmiştir. Afyon'da bulunan köylülerin

¹²¹⁶ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 85-86.

¹²¹⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-43.

¹²¹⁸ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 69.

¹²¹⁹ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68-69.

¹²²⁰ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 207-208.

¹²²¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 208.

katılımıyla çarşamba akşamları halkevinde “Köy Gecesi” yapılmıştır¹²²². Şube tarafından halkevinde 31 Mart 1941 Cumartesi akşamı bir “Müzik Gecesi” düzenlemiştir. Afyon Maarif Müdürü Lütfi Engin, müziğinin eğitimsel ve ruhsal etkilerinden bahsetmiştir¹²²³. Müzik kolu tarafından bir bando takımı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda bir öğretmen tarafından haftada üç gece düzenli olarak ders verilmiştir¹²²⁴. Afyon Halkevi’nin, 12. Yıl Dönümü’ne rastlayan 19 Şubat 1944 Pazar günü, bir konser verilmiştir. Bu konsere lise müzik öğretmeni Yusuf Taşpınar kemanla, Türkçe öğretmeni Belkıs Çapanoğlu piyano ile katılmıştır. Halkevi müzik kursunda yetişen kurs öğrencisiyle lise öğrencilerinden oluşan bir grupta mandolin, akordeon ve ağız armonisine katılmışlardır¹²²⁵. Ağustos 1945’te Afyon’un yerli türkülerini toplayarak gençlere sazla öğretmek için halkevinde haftada dört gün olmak üzere bir kurs açılmıştır¹²²⁶.

3.1.2.2. Mimari Kolu

Güzel Sanatlar Şubesi Mimari Kolu’nun faaliyetleri şunlar olmuştur: Mimari Kolu, teknik eğitimi yaygınlaştırarak, inşaat sektöründe mesleki yeterliliği arttırmak için çalışmıştır. Eğitimli ustaların yetişmesi, bölgedeki mimari projelerin daha sağlam yapılmasını ve estetik olmasını sağlamıştır.

Mimari kolu, Afyon’da bulunan 200 civarında duvarcı, taşçı, sıvacı, doğramacı, yapıcı gibi esnafı bir araya toplamıştır. Mimari teknik hakkında bilgi vererek rehberlik etmiştir¹²²⁷. Bu kol mimarlara yardım ederek bölgedeki bütün inşaat ustası ve kalfaların bilgi ve becerilerini arttırmak için kurslar açmıştır. 1935’te 12 ders yapılmıştır. Bu kursların sonucunda yeterlilik belgesi bulunan 134 kalfa ve 12 mozaik beton ustası yetiştirilmiştir¹²²⁸. Ustaların bilgilerini arttıran bu kursların kış dönemin de de açılmasına karar verilmiştir¹²²⁹.

3.1.3. Temsil (Gösteri) Şubesi ve Faaliyetleri

Temsil Şubesi’nin, asıl görevi, Türk halkına ve üyelerine milli tiyatro kültürünü aşılama olmuştur. Halkevi tiyatrolarında, genellikle yerli yazarlarının milli oyunları ve

¹²²² “Halkevinde”, *Haber*, 20 Ocak 1941, nr. 2151, s. 1.

¹²²³ “Halkevinde”, *Haber*, 31 Mart 1941, nr. 2170, s. 1.

¹²²⁴ “Halkevi Bir Bando Teşkiline Çalışıyor”, *Haber*, 14 Nisan 1941, nr. 2174, s. 1.

¹²²⁵ “Afyon Halkevinde Açılış Yıldönümü”, *Haber*, 28 Şubat 1944, nr. 2461, s. 1.

¹²²⁶ “Halkevinde Saz Kursu Açıldı”, *Haber*, 6 Ağustos 1945, nr. 2606, s. 1.

¹²²⁷ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 85-86.

¹²²⁸ BCA; 490-1-0- 981-802-1-43.

¹²²⁹ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 69; “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 209.

piyesleri gösterilmiştir. Tiyatro gösterilerinin yanında film gösterileri de yapılmıştır. Bu kol halkı eğitmek, yetenekli gençleri keşfetmek, tiyatro sevgisini arttırmak ve milli oyunları yaşatmak için çalışmıştır¹²³⁰.

Temsil (Gösteri) Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye öğretmen Muharrem Bey, başkan olarak görevlendirilmiştir¹²³¹. 1933'de, şubenin 8'i kadın, 38'i erkek olmak üzere toplam 46 üyesi bulunmuştur¹²³². 17 Şubat 1934'te, şubeye lise coğrafya öğretmeni Osman Nuri Bey, başkan olarak seçilmiştir. Komite üyeleri olarak ilkokul öğretmeni Meziyet Hanım ve nafia kâtibi Süleyman Bey görevlendirilmiştir¹²³³.

1934'te, şubenin 8'i kadın 53'ü erkek olmak üzere toplam 61 üyesi bulunmuştur. 1935'de, üye sayısı 8'i kadın, 57'si erkek olmak üzere 65'e ulaşmıştır¹²³⁴. 31 Aralık 1936'da, şubenin başkanı ilkokul ispekteri Hilmi Duru olmuştur¹²³⁵. 1936'da, şubede 11'i kadın 65'i erkek olmak üzere toplam 75 üye bulunmuştur. 1936'da şubede 50 komite toplantısı ile 16 genel toplantı yapılmıştır¹²³⁶. 1938'de, şubeye komite üyeleri olarak Hilmi Duru, Hikmet Öztürk, Cahide Üçgül, Sezai Uygun ve Münire Hanım seçilmiştir¹²³⁷. 1940'da, şubede öğretmen Belkis Taşgil, öğretmen Feyziye Aydın, Hikmet Öztürk, öğretmen Hüseyin Nazif Balcıoğlu ve öğretmen Abdullah Açıkgöz yer almıştır¹²³⁸. 1944'te, şubenin komite başkanı olarak Salahattin Kayal seçilmiştir¹²³⁹. 1945'de, komite üyeleri olarak lise İngilizce öğretmeni Orhan Ercem, Türkçe öğretmeni Tahsin Tantırlı, ve Osman Pamirli yer almıştır¹²⁴⁰. 1932-1938 yılları arasında, şubeye 109 üye kayıt olmuştur¹²⁴¹.

¹²³⁰ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 263.

¹²³¹ "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹²³² Yaşar, *a.g.e.*, s. 350.

¹²³³ BCA; 490-1-0- 971-753-1-13.

¹²³⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 350.

¹²³⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

¹²³⁶ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 70.

¹²³⁷ "Halkevi Şubelerine Seçilenler", *Haber*, 28 Nisan 1938, nr. 1843, s. 1.

¹²³⁸ "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹²³⁹ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹²⁴⁰ "Halkevinde Seçimler", *Haber*, 11 Ekim 1945, nr. 2624, s. 1.

¹²⁴¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 209.

Temsil Şubesi, ilk faaliyetlerini okulların toplantı salonlarında yürütmüştür. Halkevinde sahne bulunmadığı için *Mete, Gömdüğüm O Cihan, Uyaniş, Kanımdan Bir Parça*, gibi eserler Kolordu Sineması, Dumlupınar İlkokulu, İl Maarif Sineması gibi sahneleri olan yerlerde temsil edilmiştir¹²⁴².

Şube tarafından Kolordu Sineması'nda ve Dumlupınar İlkokulu salonunda *Kahraman, Akın, Mavi Yıldırım* piyesleri temsil edilmiştir. Bu piyeslere 2000'den fazla seyirci katılmıştır. Bu topluluklarda içki ve kumarın zararları da anlatılmıştır. Aynı zamanda iç borçlanma tahvilleri hakkında vatandaşlara bilgi verilmiştir¹²⁴³.

Halkevinin temsil salonu yetersiz kalınca, yeni bir salona ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda Ali Çetinkaya, yeni temsil salonunun planlarını hazırlatarak ilgili mercilere göndermiştir. Böylece, Halkevi'nin yanına yeni salonun temelleri 29 Ekim 1933'te, Cumhuriyet'in 10. yılında atılmıştır. Ali Çetinkaya'nın milletvekili iken yaptığı ilk hizmetlerden biri olarak tarihe geçmiştir¹²⁴⁴. 1935 ilkbaharında salon ve sahne yapımının bitmesi planlanmıştır¹²⁴⁵.

Halkevlerinin, 5. yıldönümü olan 23 Şubat 1936 Pazar günü, yeni temsil ve konferans salonunun açılış töreni yapılmıştır. Tören saat 14.00'de başlamıştır. Halkevi başkanı Galip Demirer ve Durmuş Evrendilek, birer açılış konuşması yapmıştır¹²⁴⁶. Yeni salondaki sahnenin dekorları ve renkli ışık tertibatı, dış perdesi eksiksiz yapılmıştır. Balkon ve loca taksimatı olan salonun genişliği önemli günler dışında ihtiyacı karşılamak için uygun görülmüştür. Ayrıca salona özel bir kanepa yapılması için sipariş verilmiştir¹²⁴⁷. 16 Nisan 1936'da temsil salonu için yaptırılan kanepelerin geldiği bildirilmiştir¹²⁴⁸.

Halkevi temsil salonuna bir sesli sinema tesisatı yapılması planlanmıştır. Bunun için ev bütçesine 7000 civarında para ayrılmıştır¹²⁴⁹. Sinema makinasının 4180 liraya pazarlığı yapılarak siparişi verilmiştir. Salonda yapılan aksiseda düzeneği için

¹²⁴² "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 85. İttihat ve Terakki binası, 1910-1915 yılları arasında İstasyon Caddesi üzerinde, İttihat ve Terakki Fırkası tarafından tek katlı olarak inşa edilmiştir. Geçici bir süre İngiliz Kuvvetleri tarafından işgal edilen bina, Yunan işgali sırasında da yakılmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte tamir edilerek bir kat daha ilave edilmiştir. Bir süre Askeri Mahfil olarak hizmet vermiş, ardından Maarif Otel ve Gazinosu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Binada uzun süre Maarif Otel olarak film gösterimleri de yapılmıştır. Günümüzde ise Afyonkarahisar Belediyesi'nin kullanımında olan bu bina, 100 yıllık geçmişi ile ilimizin önemli mimari yapılarından biri olma özelliğini korumaktadır. Özpınar, *a.g.e.*, s. 165.

¹²⁴³ "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 222-223.

¹²⁴⁴ Seyirci, *a.g.m.*, s. 79.

¹²⁴⁵ "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 222-223.

¹²⁴⁶ "Halkevlerinin Dördüncü Yıl Dönümü", *Haber*, 24 Şubat, 1936, nr. 1631, s. 1.

¹²⁴⁷ "Mükemmel Bir Sahne", *Haber*, 24 Şubat, 1936, nr. 1631, s. 1.

¹²⁴⁸ "Halkevinde", *Haber*, 16 Nisan 1936, nr. 1645, s. 1.

¹²⁴⁹ "Halkevinde Sinema", *Haber*, 10 Mayıs 1937, nr. 1749, s. 1.

Bayındırlık Bakanlığı'ndan, bir uzman istenilmiştir. Makine için temsil salonuna yeni bir kısım eklenerek, sigara kullananlar içinde bir yerin yapılması planlanmıştır¹²⁵⁰. Temsil salonuna eklenmesi planlanan fümüvar ve sinema makinesi yerinin inşaatına başlanmıştır. Sinema makinasının haziran ayına kadar gelmesi tahmin edilmiştir¹²⁵¹. Ekim 1938'de Afyon'un en büyük ihtiyacı olan sesli sinema tesis edilmiştir. Son sistem, modern bir sinema makinası getirilerek kullanılmaya başlanmıştır¹²⁵². Halkevi tarafından şehrin farklı yerlerine hoparlörler yerleştirilmiştir. Birincisi Cumhuriyet Meydanına altı yol ağzına konulmuştur. Bu hoparlörler ile halkevinde yapılan programlar hakkında halk bilgilendirilmiştir¹²⁵³.

Halkevine, 77 çeşit, 162 film ücretsiz olarak gösterilmek için gönderilmiştir. Kültür filmleri hazırlanmıştır. Yabancı filmler incelenerek satın alınmasına karar verilmiştir¹²⁵⁴. Halka ve köylülere ücretsiz sinema gösterilmiştir. Aynı zamanda bir bando oluşturulmuştur¹²⁵⁵. 1936'da halkevinde 15995 kişi temsil ve konserlerde bulunmuştur. 1936'da sağlıkla ilgili filmlere ve projeksiyonlu konferansa 1700 kişi katılmıştır¹²⁵⁶. 5 Eylül 1937'de gösteri grubu tarafından Afyon hava kurumu yararına "*Atatürk Köyünde Uçak Günü*" adlı temsil verilmiştir¹²⁵⁷. Halkevinde bir yıl içinde *Akın, Kartal, Kahraman, Yaşayan Ölü, Çocuk Müsameresi, İstiklal, Atatürk Köyünde Uçak Günü, Hedef Akdeniz, Himmetin Oğlu, Beyaz Kahraman, Altın Devri, "Atıla'nın Düğünü"* piyesleri temsil edilmiştir. Bir *Çocuk* piyesi ise birkaç kez tekrarlanmıştır. Ayrıca temsil şubesi gençleri konferans ve konser gibi toplantılarda monologlar, manzumeler söylemiştir. Ulusal marş ve şarkılara katılmıştır¹²⁵⁸.

İstanbul şehir tiyatrosu Darülbeyti sanatkarları, 1 Mayıs 1938 Pazar akşamı İzmir treniyle Afyon'a gelmişlerdir. Heyet, temsil salonunda; pazartesi günü, "*Tosun*", salı günü, "*Büyük Hala*" piyeslerini temsil etmiştir¹²⁵⁹. 3 Eylül 1938 Cumartesi akşamı, halkevinde havacılık haftası nedeniyle bir müsamere düzenlenmiştir. Müsamerede halkevi gençleri rol almıştır. *Göklerin Fethi* ve *Gazeteci Düşmanı* adlı iki eser temsil

¹²⁵⁰ "Halkevi Sineması İçin Makine Sipariş Edildi", *Haber*, 18 Nisan 1938, nr. 1840, s. 1.

¹²⁵¹ "Halkevinde Yapı İşleri", *Haber*, 5 Mayıs 1938, nr. 1845, s. 1.

¹²⁵² "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s.215-216.

¹²⁵³ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 214.

¹²⁵⁴ "C.H.P. Halkevlerine 162 Film Yolluyor bu filmler parasız gösterilecek", *Haber*, 17 Şubat 1940, nr. 2025, s. 1.

¹²⁵⁵ "Halkevinde Bando Teşkil Ediliyor", *Haber*, 31 Mayıs, 1940, nr. 2086, s. 1.

¹²⁵⁶ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68.

¹²⁵⁷ Yaşar, *a.g.e.*, s. 351.

¹²⁵⁸ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 70; "Halkevinde", *Haber*, 28 Ocak 1937, nr. 1722, s. 1; "Halkevinde Müsamere", *Haber*, 15 Haziran 1936, nr. 1662, s. 1; "Halkevinde Müsamere Hazırlığı", *Haber*, 14 Mayıs 1936, nr. 1653, s. 1; "Halkevinde", *Haber*, 28 Haziran 1937, nr. 1763, s. 1.

¹²⁵⁹ "İstanbul Şehir Tiyatrosu Sanatkarları Geldiler", *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

edilmiştir¹²⁶⁰. Temsil Şubesi, tarafından Ekim 1938'e kadar gösterilen 2 spor filmine 1800 kişi, 4 sıhhi filmlere 12400, 121 konsere 19500, 3 baloya 450 ve 4 evlenme törenine 380 kişi olmak üzere toplamda 34530 kişi katılmıştır¹²⁶¹.

Tablo 35'te Afyon Halkevi'nde, 19 Şubat 1932'den 29 Ekim 1938'e kadar Temsil Şubesi, tarafından gösterilen piyesler bu piyeslere katılanların mevcudu verilmiştir¹²⁶².

Tablo 35. Temsil Şubesi Tarafından, Gösterilen Piyeler

Piyeler	Katılımcı Sayısı
Gömdüğüm O Cihan	450
Mete ve Bir Azizlik	350
Kahraman	435
Atatürk ve Çocukları	621
29 Ekim	680
Akın	750
Mavi Yıldırım	420
Şeriye Mahkemesi	600
Kozan Oğlu	425
Kör Piyesi	540
Devrim (3 Kez)	1500
Kahraman ve Sinir Hekimi	372
Canavar	500
Beyaz Kahraman	500
Himmetin Oğlu (4 defa)	2000
Atıla'nın Düğünü	550
Vatan ve Vazife	565
Yağ Kandili	500
Küçük Şehit	500
Ana	500
Bir Gece Faciası	525
Göklerin Fethi	480
Çoban	500
Atatürk Köyünde Uçak Günü	480
Toplam	13643

Cunhuriyetin ilke ve inkılaplarının halka kültürel olarak tanıtılması için "Himmetin Oğlu" ve "Devrim" gibi eserler 3-4 defa sahnelenmiştir. Bu piyesler, halkın bilinçlenmesine ve Cumhuriyet'in değerlerinin benimsenmesine katkıda bulunmuştur. Sergilenen piyesler ve elde edilen katılımcı sayıları, bu şubenin başarısını ve halkın kültürel gelişimine olan katkısını göstermiştir.

¹²⁶⁰ "Halkevinde Müsamere Hazırlıkları", *Haber*, 18 Temmuz 1938, nr. 1875, s. 1; "Halkevinde Müsamere", *Haber*, 5 Eylül 1938, nr. 1880, s. 1.

¹²⁶¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 205.

¹²⁶² "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 205.

Temsil Şubesi tarafından, 30 Mart 1940 Cumartesi akşamı için bir müsamere yapılması ve müsamerede Lütfi Bozkurt'un "*Savaş Dönüşü*" adında kendi yazdığı bir eserin temsil edilmesi kararlaştırılmıştır¹²⁶³. Halkevinde, 30 Ekim 1940 Çarşamba akşamı müsamerede "*Eğitmen*" piyesi temsil edilmiştir¹²⁶⁴. Halkevinde, Aralık 1940'da "*Yanlış Yol*" adında bir piyesin temsil edilmesini bildirilmiştir¹²⁶⁵. 28 Aralık 1940 Cumartesi akşamı "*Beyaz Baykuş*" piyesi temsil olunmuştur¹²⁶⁶.

"Son Posta" gazetesinin Afyon'a gelen bir yazarı temsil şubesi hakkında şu satırları yazmıştır: " Temsil Şubesi'nin, başkanı Hikmet Özlük sanata ayrı bir önem vererek bu alanla sevgi ile uğraşmıştır. Halkevi rejisörlüğünü de altı yıldan beri sanatla uğraşan Lütfi Bozkurt'u, getirmiştir. Lütfi Bozkurt, sahne teknik işleri sanat konuları üzerinde uzun araştırmalar yapmıştır¹²⁶⁷.

Lütfi Bozkurt'un sahne teknikleri ve sanat konuları üzerine yaptığı araştırmalar, yerel düzeyde bile bilimsel ve sanatsal çalışmaların önemsendiğini göstermiştir. Bu tür kurumlara alanında uzman kişilerin görevlendirilmesi, Halkevleri'nin sadece etkinlik düzenleyen bir yapı olmaktan öte, halkı eğitme ve kültürel birikim sağlamak için hizmet ettiğini de göstermiştir.

Afyon'da bulunan tiyatro sanatkarı Sadi Tek, 11 Mart 1941 Salı günü, saat 17.00'de temsil şubesi üyesiyle bir konuşma yapmıştır. Bazı öğretmenlerin de bulunduğu bu toplantıda Sadi Tek, 27 yıllık sanat tecrübesiyle, sanat tekniğini anlatmıştır. "*Hamlet*" piyesinin, İngiliz felsefe ve edebiyatına dayanan ağır bir piyes olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen Afyon halkının piyesi anlayarak izlediklerini dile getirmiştir. Afyon'daki bu girişimler, bölgesel kalkınmanın bir parçası olarak, sanatın toplumsal yaşam üzerindeki dönüştürücü gücünü ortaya koymuştur¹²⁶⁸.

Temsil Şubesi, kültürel faaliyetlerde önemli bir rol oynamıştır. Bu şube, tiyatro oyunları, bale, opera, kukla-karagöz, meddah, hokkabaz, orta oyunu, sinema ve film gösterileri düzenlemiştir. 29 Eylül 1941 Pazartesi günü, Halkevinde ilk kez modern bir orta oyunun oynandığı bildirilmiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, halkevlerin de karagöz temsillerinin yayılması için çalışmıştır. İsmail Hakkı Bey, Afyon'da kaldığı süre boyunca halkevi temsil şubesi üyelerine modern orta oyunu hakkında bilgiler vermiştir.

¹²⁶³ "Halkevinde Bir Müsamere", *Haber*, 22 Mart 1940, nr. 2054, s. 1.

¹²⁶⁴ "Halkevinde", *Haber*, 31 Ekim 1940, nr. 2131, s. 1.

¹²⁶⁵ "Müsamere", *Haber*, 28 Kasım 1940, nr. 2138, s. 1.

¹²⁶⁶ "Halkevinde Müsamere", *Haber*, 30 Aralık 1940, nr. 2147, s. 1.

¹²⁶⁷ "Halkevi temsil Şubesi Hakkında Bir Takdir", *Haber*, 16 Ocak 1941, nr. 2150, s. 1.

¹²⁶⁸ S.G. Tınaztepe, "Halkevinde Bir Toplanma", *Haber*, 13 Mart 1941, nr. 2165, s. 1.

Bunun üzerine “*Muhtar Oyunu*” temsil edilmiştir. Bu oyunun senaryosu karagöz gösterileri için Baltacıoğlu tarafından yazılmıştır. Daha sonra CHP Genel Sekreterliği tarafından bastırılmıştır¹²⁶⁹. 8 Ocak 1945 Pazartesi günü, şube çalışma alanını genişletmek için bir kukla takımı yaptırmaya karar verdiğini bildirilmiştir¹²⁷⁰.

3.1.4. Spor Şubesi ve Faaliyetleri

Tek parti döneminde Türkiye’deki spor faaliyetleri partinin kontrolünde olmuştur. CHP, Türk Spor Kurumu, teşkilatı ve halkevleri ile birlikte spor çalışmalarını kendisi yönetmiştir. 1932 ve 1936 yıllarında yapılan yönetmelik değişikliğiyle halkevlerinde spor ve jimnastiğin halka yayılması, kulüp olmayan yerlerde spor kulübü kurulması ve halkın spora alıştırılmasına karar verilmiştir¹²⁷¹. Afyon Halkevi Spor Şubesi, futbol, voleybol, atletizm, bisiklet ve avcılıkla meşgul olmuştur¹²⁷².

Spor Şubesi’nin yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932’de, şubeye öğretmen Oğuz Bey, öğretmen Nafi Bey, diş hekimi Emin Bey, banka memuru Hüseyin Bey ve tüccar Salim Bey görevlendirilmiştir¹²⁷³. 1933’te şubede 177 kayıtlı üye bulunmuştur¹²⁷⁴. 17 Şubat 1934’te, şube başkanı olarak lise müdürü Ahmet Sami Bey seçilmiştir. Komite üyeleri olarak Emin Bey, Namık Kemal İlkokul başöğretmeni Oğuz Bey, ziraat bankası kâtibi Hasan Hüseyin Bey ve maliye kâtibi Hasan Bey seçilmiştir¹²⁷⁵. 1934’te, şubede 196 üye bulunmuştur. 1935’de, şubeye kayıtlı üye sayısı 206’ya ulaşmıştır¹²⁷⁶. 31 Aralık 1936’da, şubenin başkanı lise direktörü Sami Akyol olmuştur¹²⁷⁷. 1936’da, şubede 304 üye bulunmuştur. Bir yıl içinde 46 komite ve 25 genel toplantı yapılmıştır¹²⁷⁸. 1938’de, şubeye lise jimnastik öğretmeni Ahmet Ünal, Hüseyin Özata, Emin Bey, Servet Öztap ve Cemil Budik görevlendirilmiştir¹²⁷⁹. 1932-1938 yılları arasında şubeye 312 üye kayıt olmuştur¹²⁸⁰. 1940’da, lise müdürü Mesut Erginsoy, öğretmen Ahmet Ünal, Servet Öztap ve Feyzi Çatalkaya seçilmiştir¹²⁸¹. 1944’te, şubeye komite başkanı olarak Hüseyin Ata görevlendirilmiştir¹²⁸².

¹²⁶⁹ “Yeni Ortaoyunu”, *Haber*, 29 Eylül 1941, nr. 2221, s. 1.

¹²⁷⁰ “Halkevi Kukla Takımı Yaptırarak”, *Haber*, 8 Ocak 1945, nr. 2547, s. 1.

¹²⁷¹ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 264.

¹²⁷² BCA; 490-1-0-994-842-1-57.

¹²⁷³ “İdare Heyetimiz”, *a.g.m.*, s. 99-100.

¹²⁷⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 352.

¹²⁷⁵ BCA; 490-1-0-971-753-1-13.

¹²⁷⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 353.

¹²⁷⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

¹²⁷⁸ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 70.

¹²⁷⁹ “Halkevinde Muhtelif Çalışma Kollarına Seçilenler”, *Haber*, 25 Nisan 1938, nr. 1842, s. 1.

¹²⁸⁰ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 209.

¹²⁸¹ “Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler”, *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹²⁸² “Halkevi Komite Reisleri”, *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

Afyon Halkevi'nin, açılmasıyla birlikte spor şubesi kurulmuştur. Fakat bir spor topluluğu oluşmamıştır. Sadece Uşak İdman Mıntıkasına bağlı Afyon Spor adlı bir kulüp kurulmuştur. Bu kulüpte bakımsızlıktan dağılmıştır. Spor Şubesi, ilk iş olarak bu kulübü ele alarak gençleri bir araya toplamıştır. Gençlere, maddi manevi yardımlarda bulunarak kulübü tekrar faaliyete geçirmiştir. Böylece yeniden canlandırılan bu kulüp varlığını göstermeye başlamıştır. Bu kulüp bazı şehir ve kasabalardaki spor takımlarıyla maçlar yapmıştır. Bu maçlarda önemli başarılar elde etmiştir. Uşak'a bağlı olan ve Afyon'un tek kulübü olan Afyon Spor Kulübü'nün, karşısına ikinci bir kulüp daha kurulmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda halkevi başkanı Galip Demirer'in adlandırdığı Kocatepe adlı ikinci bir spor kulübü kurulmuştur¹²⁸³. Bu kulübün başında Afyon sporcularından diş hekim Emin Bey, bulunmuştur. Halkevinin spor kollarını oluşturan Afyon Spor ve Kocatepe, dayanışma içinde birbirini yetiştirmeye çalışmıştır¹²⁸⁴. Afyon Sporcuları bir ay içinde Uşak'a giderek kendileri de Uşaklıları davet etmiştir. Daha sonra Afyon sporcuları Akşehir'den, davet edilmiştir. Kurtuluş ve Zafer Bayramları için hazırlık yapan halkevi sporcuları bu daveti de kabul etmiştir¹²⁸⁵. Afyon Sporcuları, Uşak ve Akşehir'e gitmiştir. Komşu şehirlerin sporcuları da Afyon'a gelmiştir. Bu seyahatler özellikle halk seyahati şeklinde yapılmıştır¹²⁸⁶.

Spor faaliyetleri merkezle sınırlı kalmayarak ilçelerde de sürdürülmeye çalışmıştır. Sandıklı'da bulunan gençler spora teşvik edilerek "Sandıklı Spor" adında bir kulüp oluşmuştur¹²⁸⁷. Dinar'da Altınova Kulübü, dağılmaktan kurtarılmıştır¹²⁸⁸. Bolvadin Emirdağ ve Şuhut ilçelerinde de birer spor kulübü açılmıştır¹²⁸⁹. Halkevinin çalışmalarıyla yakından ilgili olan Ali Çetinkaya ile TİCİ (Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı) başkanı Erzurum milletvekili Aziz Bey, Afyon'a gelmiştir. Spor çalışmaları için bir "İdman Mıntıkası Tesisinin" gerekli olduğunu belirtmiştir¹²⁹⁰.

Bu bağlamda Afyon'da da bir spor bölgesi kurulması için Türk Spor Kurumu, genel merkezine arz edilmiştir. Afyon'da bulunan spor kuruluşları yönetmeliğe uygun görülmüştür. Bu doğrultuda Uşak'a olan spor bağıllığı bozularak Afyon Spor, Kocatepe

¹²⁸³ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 209-210

¹²⁸⁴ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 99.

¹²⁸⁵ "Halkevinde Kocatepe Kulübü", *Son Haber* 15 Ağustos 1932, nr. 1207, s. 1.

¹²⁸⁶ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 99.

¹²⁸⁷ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 86.

¹²⁸⁸ BCA; 490-1-0-994-842-1-57.

¹²⁸⁹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 209.

¹²⁹⁰ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 86; Seyirci, *a.g.m.*, s.79.

Spor ve Dinar Altınova spor kulüplerinin birleşmesiyle ilk kez Eylül 1933’de, Afyon İdman Mıntıkası adıyla bir Afyon Spor Bölgesi, kurulmuştur¹²⁹¹.

Afyon’un kendi spor mıntikasını oluşturmaları, bölgesel spor kimliğinin ve yerel sporun gelişiminin desteklenmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Üç spor kulübünün birleşmesiyle, Afyon’da bölgeyi temsil eden daha güçlü bir spor altyapısının oluşturulması amaçlanmıştır.

1934’te Afyon Halkevi şehir stadı için çalışmalarına devam etmiştir. Halkevi, spor sahasının bu çalışmalar sonucunda bir stat haline dönüşmesi için 1000 lira hazırlamıştır¹²⁹². Halkevi memleket sporculuğu ile de ilgilenmiştir. Sporla ilgili oluşumlara karşı yardımlarda bulunmuştur. Bu ilgi ve yardımlar sonucu kurulan İdman Mıntıkası ile iş birliği yapılmıştır. Spor ve sporculuğun verimli bir şekilde ilerlemesine, gençlerin bedeni ve fikri olarak yükselmesine çalışılmıştır¹²⁹³.

Sinanpaşa Mahmarı (Taşoluk) Köyü’nün gençleri, halkevinin önderliğiyle bir araya gelerek “Gençler Birliği” adıyla bir grup oluşturmıştır. 40 kişiden oluşan ve okuryazar olan bu grup, başlıca futbol, binicilik, avcılık gibi spor dallarıyla çalışmıştır. Gençler sadece spor organizasyonlarına değil, aynı zamanda köylerin tohum ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik planlar da yapmıştır. Gruptan seçilen 9 kişi, 19 Mart 1935 Salı günü, halkevinde toplanmıştır. Afyon Valilik binasına giderek isteklerini belirtmişlerdir. Afyon Valisi Durmuş Evrendilek, gençlerin bu isteklerini olumlu karşılamıştır. Spor faaliyetlerinden dolayı Sinanpaşa Mahmarı Köyü’nün gençlerini ve halkevini tebrik etmiştir¹²⁹⁴.

12 Nisan 1936 Pazar günü öğleden sonra saat 15.30 da Akşehir Gençler Spor Yurdu ve Kocatepe Kulübü futbolcuları İstasyon Caddesi’ndeki alanda maç yapmıştır. Bu maçta Kocatepe Spor 2-1 galip gelmiştir¹²⁹⁵. 8 Ağustos 1937 Pazar günü, Afyon Halkevi’nin, düzenlediği Uşak gezisine 272 kişi katılmıştır. Özel tren, 8 Ağustos 1937 Pazar günü sabah saat 7’de Afyon’dan hareket etmiştir. Gece yarısı geri dönmüştür. Ayrıca 8 Ağustos 1937 Pazar günü, Uşakta yeni yapılan stadyumun açılış töreni yapılmıştır. Manisa, Kütahya, Denizli, Gediz, Uşak ve Afyon sporcuları arasında atletizm yarışmaları yapılmıştır. Bu yarışmalara katılmak için Afyon’dan 12 kişilik bir

¹²⁹¹ BCA; 490-1-0-994-842-1-57.

¹²⁹² “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 209.

¹²⁹³ “Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı”, *a.g.m.*, s. 223.

¹²⁹⁴ “Mahmarı Köyünde Spor Kurumu”, *Duyum*, 25 Mart 1935, nr. 1536, s. 1.

¹²⁹⁵ “Kocatepe Akşehir Maçı”, *Haber*, 13 Nisan 1936, nr. 1644, s. 1.

grup cuma akşamı Uşak’a, gitmiştir. Afyon sporcularından Ömer Bey’in, uzun atlamada birinci, Necdet Bey’in ise ikinci gelmesi beklenmiştir. Mehmet Bey 100 metre sürat koşusunda ikinci gelmiştir. Uşaklılar bu üç yarışmada birinci olmuştur. Bayrak koşusunda Afyon’dan Hakkı Bey ve arkadaşları birinci gelmişlerdir. Disk atmada Afyon sporcuları üçüncü olmuştur¹²⁹⁶.

Tablo 36’da 19 Şubat 1932’den 29 Ekim 1938’e kadar olan dönemde Afyon Halkevi Spor Şubesi’nin, diğer şehirlerdeki sporcularla olan faaliyetleri verilmiştir¹²⁹⁷. Katılımcı sayıları, dönemin ulaşım ve iletişim imkânının sınırlı olmasına rağmen, halkın spora olan ilgisinin yüksek olduğunu göstermiştir. Bu faaliyetler toplumun bir araya gelmesini ve sosyal bağlarının güçlenmesini desteklemiştir.

Tablo 36. Spor Şubesi’nin Faaliyetleri

Spor Hareketleri	Katılımcı Sayısı
Kocatepe Spor ile maç yapmaya gelen Akşehirli kabile	250
Afyon-Uşak Spor Maçı için Uşak’a gidenler	535
Afyon-Uşak maçı için Uşak’tan gelen Halkevi kabile	300
Sandıklıda yapılan maça giden sporcuları	150
Afyon-Kütahya Spor maçına Kütahya’dan gelen kabile	35
Akşehir-Afyon maçına giden Afyon kabile	20
Akşehirli’lerin Afyon’daki maça gelen kabile	20
Afyon Sporcularıyla maç yapmaya gelen Doğu kabile	30
Afyon Sporcularıyla maç yapmaya gelen Balıkesir kabile	25
Toplam	1328

Başta 19 Mayıs Spor bayramları olmak üzere Cumhuriyet, Ulusal Egemenlik, Zafer, Kurtuluş gibi ulusal ve kutsal günlerde bütün gençlerin bir araya toplanarak törenlere katılması ve ulusal gösterilere önyak olması sağlanmıştır¹²⁹⁸. Kocatepe Spor Kulübü, Afyon’un kurtuluş günü akşamı için bir müsamere hazırlamıştır. Müsamerede “Çoban” Piyesi temsil edilmiştir. Müsamereye müzik kolu da katılmıştır¹²⁹⁹.

Şube, güreş sporuna da önem vermiştir. Halkevinde güreş sporu için bir salon tahsis edilmiştir. Bu salonda her hafta güreş egzersizleri yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda; 1938’de Konya da yapılan mıntıka güreş yarışmalarında Afyon güreşçisi Mehmet Akkar 66 kiloda birinciliği kazanmıştır. 1938’de İzmir’e giden güreşçilerden Tahsin Filibeli’de ikinci olmuştur. Spor Şubesi tarafından, 6 güreş, 43 futbol karşılaşması yapılmıştır¹³⁰⁰. Spor Şubesi’nin kuruluşundan beri toplam 68 süre av

¹²⁹⁶ “Halkevimizin Uşak Gezisi”, *Haber*, 9 Ağustos 1937, nr. 1775, s. 1.

¹²⁹⁷ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206.

¹²⁹⁸ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 70; “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 88.

¹²⁹⁹ “Kocatepe’nin Müsameresi”, *Haber*, 6 Ağustos, 1936, nr. 1674, s. 1.

¹³⁰⁰ “Spor Hareketleri”, *Haber*, 1 Aralık 1941, nr. 2237, s. 1.

gezisi düzenlenmiştir. Diğer taraftan milli sporlardan binicilik ve cirit oyunlarının da yayılması için şehir ve köylerde bu sporla ilgilenenler toplanmıştır¹³⁰¹.

Mehmet Kaya'nın idaresi altında spor şubesi üyeleri haftanın üç gecesi düzenli olarak çalışmıştır¹³⁰². Halkevinde, kalkan ve kılıç oyunu kursu açılmıştır. Halkevi salonunda, öğretmen Sabri Serdaroğlu, 10 öğrenciye kalkan ve kılıç dersi vermiştir. Halkevindeki kalkanlar yeterli olmadığı için yenileri sipariş edilmiştir. Ayrıca Sandıklı Belediyesi, Afyon Halkevi'ne, iki kalkan hediye etmiştir¹³⁰³. Spor Şubesi tarafından, yapılan düzenli egzersizler ve eğitimler sonucunda, yarışmalarda Afyon sporcuları önemli başarılar elde etmiştir. Cirit ve binicilik gibi geleneksel sporların yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

3.1.5. Sosyal Yardım (İçtimai) Şubesi ve Faaliyetleri

Cumhuriyetin ilanından sonra bazı hayır kurumları kapanmıştır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti ise sadece bazı zamanlarda ve belirli yerlerde çalışmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı da bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmiştir. Böylece sosyal yardım çalışmalarını Afyon Halkevi, yapmıştır. Sosyal Yardım Şubesi; dispanserler veya gezici doktorlar aracılığıyla halkın sağlığı için çalışmak, maddi durumu iyi olmayan öğrencilere ve düşkünlere yardım etmek ve işsizlere iş bulmak gibi birçok görevi üstlenmiştir. Halka ulaşmak için şehrin bütün doktorlarını görevlendirmiştir. Ayrıca Köycülük Şubesi ile birlikte köy gezilerine katılarak hastalar muayene edilmiş ve ilaçlar dağıtılmıştır¹³⁰⁴.

Sosyal Yardım Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye Afyon sağlık müdürü, Dr. Kemal Bey ve Dr. Salih Bey görevlendirilmiştir¹³⁰⁵. 1933'de, şubenin 2'si kadın, 35'i erkek olmak üzere toplam 37 üyesi bulunmuştur¹³⁰⁶. 17 Şubat 1934'te, şubenin başkanı olarak Dr. Kemal Bey seçilmiştir. Şubenin komite üyelerine ise Afyon Defterdarı Ruhsar Bey ve Doktor Sabri Bey seçilmiştir¹³⁰⁷. 1934'te, şubenin 27'si kadın, 44'ü erkek olmak üzere toplam 71 üyesi bulunmuştur. 1935'de, şubede 11'i kadın, 60'ı erkek olmak üzere üye sayısı

¹³⁰¹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 210.

¹³⁰² "Halkevinde Salon Sporları", *Haber*, 8 Ocak 1942, nr. 2245, s. 1.

¹³⁰³ "Halkevimizin Çalışmaları", *Haber*, 8 Şubat 1945, nr. 2556, s. 1.

¹³⁰⁴ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 262.

¹³⁰⁵ "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹³⁰⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 355.

¹³⁰⁷ BCA; 490-1-0-971-753-1-13.

toplam 71'e ulaşmıştır¹³⁰⁸. Kadın üyelerin sayısında azalma görülürken erkek üyelerin sayısı ise artmıştır.

Çocuk Esirgeme Kurumu, 10 Temmuz 1936 Cuma günü halkevinde toplanarak aralarında 7 kişilik bir idare heyeti seçimi yapmıştır. Başkanlığa Arif Koç, kâtipliğe Talat Açıkgöz, veznedarlığa Mehmet Giritlioğlu, üyeliğe Ömer Bubik, Hikmet Çerçel ve Mehmet Keskin, seçilmiştir¹³⁰⁹. 31 Aralık 1936'da şubenin başkanı defterdar Ruhsar Akman olmuştur¹³¹⁰. 1938'de şube idare heyetine iş bankası müdürü Hayrettin Üneydin, Zahide Evrendirek, Sami Akyol, Necmiye Akyol ve Remzi Bey, görevlendirilmiştir¹³¹¹. Mart 1940'da şubeye Avukat Abdullah Arı, belediye hekimi Avni Tan, Tacir Emin Çangal, sıhhat müdürü Haşim Sırman, eczacı Halit Aktan seçilmiştir¹³¹². Kasım 1940'da şubenin komite başkanı olarak avukat Abdullah Arı, üyeliklere ise Abdullah Helvacı, Mehmet Değirmenci ve Ahmet Özsoy görevlendirilmiştir¹³¹³. 1944'te Abdullah Arı, şubenin komite başkanı olarak seçilmiştir¹³¹⁴. 1936'da şubede 11'i kadın, 71'i erkek olmak üzere toplamda 82 kayıtlı üye bulunmuştur. 1936'da şube, 5 komite, 2 genel toplantı yapmıştır¹³¹⁵. 1932-1938 yılları arasında şubenin 113 kayıtlı üyesi yer almıştır¹³¹⁶.

Sosyal Yardım Şubesi'nin, faaliyetleri şöyle olmuştur: 1932'de fakir halkın parasız muayene edilmesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Her pazartesi günleri halkevinin özel dairesinde doktorlar tarafından sağlık kontrolleri yapılmıştır. Bazı hastalar Afyon Hastanesi'nde tedavi ettirilmiştir. 10 hasta da halkevi tarafından İstanbul'a gönderilmiştir. 19 Ağustos 1936 Çarşamba gününden itibaren kadın, erkek fakir hastaların halkevinde muayeneleri yapılmıştır. Bazılarının ilaçları parasız olarak verilmiştir¹³¹⁷. 1935'te 600'den fazla hasta muayene edilmiştir. Köy gezilerinde ise 110 hastaya bakılarak ilaçları temin edilmiştir¹³¹⁸. 3 Eylül 1936'de 150'ye yakın hasta muayene edilerek ilaçlarının verildiği belirtilmiştir. Muayeneler cumartesi ve pazar günleri dışında her gün saat 14.00'den 16.00'ya kadar devam etmiştir¹³¹⁹.

¹³⁰⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 355.

¹³⁰⁹ "Çocuk Esirgeme Kurumunda", *Haber*, 13 Temmuz 1936, nr. 1667, s. 1.

¹³¹⁰ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

¹³¹¹ "Halkevinde Muhtelif Çalışma Kollarına Seçilenler", *Haber*, 25 Nisan 1938, nr. 1842, s. 1.

¹³¹² "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹³¹³ "Halkevinde", *Haber*, 7 Kasım 1940, nr. 2132, s. 1.

¹³¹⁴ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹³¹⁵ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 69-70.

¹³¹⁶ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 211.

¹³¹⁷ "Halkevimizin Çok Hayırlı Bir İşi", *Haber*, 20 Ağustos 1936, nr. 1678, s. 1.

¹³¹⁸ BCA; 490-1-0-981-802-1-45.

¹³¹⁹ "Halkevinde 150 Fakir Hasta Muayene Edildi", *Haber*, 3 Eylül 1936, nr. 1682, s. 1.

28 Temmuz 1938’de halkevinde çarşamba ve perşembe günleri saat 14.00-15.00 arası parasız hasta muayenesinin yapıldığı bildirilmiştir. Muayene günleri köylülerin faydalanması için Afyon’da kurulan pazar günlerine denk getirilmiştir¹³²⁰. Halkevinde ve köy gezilerinde 1000’nin üzerinde hastanın muayenesi yapılmıştır. Durumu iyi olmayan kişilerin ilaçları belediye ve halkevi tarafından temin edilmiştir¹³²¹. 30 Mart 1942 Pazartesi günü, Sosyal Yardım Şubesi tarafından, fakir hastaları parasız muayene ettirmek için bir muayene evinin açıldığı duyurulmuştur¹³²². Şube tarafından Tifüs, Verem, Menenjit, Trahom gibi bulaşıcı hastalıklar hakkında doktorlar konferanslar vermiştir. Ayrıca halkın bilgilendirilmesi için sağlık konferansları serisi hazırlanmıştır¹³²³.

Şube, eğitimini bırakmak zorunda kalan iki lise öğrencisinin ve iki öğrencinin masraflarını karşılamıştır¹³²⁴. Ayrıca işsiz vatandaşlara iş bulmuştur. Çalıştığı işle ilgili bilgisi olmayan vatandaşlara, işlerinin tamamlanması için rehberlik etmiştir¹³²⁵. 100’e yakın vatandaşın iş bulmasına yardım edilmiştir¹³²⁶.

Sosyal Yardım Şubesi, 1932-1934 yılları arasında Hilal-i Ahmer, Himaye-i Eftal, Fukaraya Yardım Cemiyetleri ile birlikte çalışmıştır¹³²⁷. Şube ile Çocukları Koruma Cemiyeti ortak çalışmıştır. Bu bağlamda bayramdan bir gün önce 153 fakir çocuk giydirilmiştir¹³²⁸. Çocuk Esirgeme ve Afyon Fukaraya Yardım Kurumları ile yapılan iş birliği sonucunda elde edilen para ile 312 fakir çocuk giydirilmiştir. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu ile birlikte köy okullarında bulunan fakir öğrencilere de kalem kâğıt, kitap vs. dağıtılmıştır. Fukaraya Yardım Kurumu tarafından şehirde bulunan 1125 eve odun ve kömür dağıtılmıştır¹³²⁹. 1934’te 85, 1935’te 153, 1936’da 225, 1937’de 335 olmak üzere toplam 793 fakir ve yetim ilkokul öğrencisi giydirilmiştir. 1934’te 85 çocuğun Afyon Halkevi salonunda sünnet düğünleri yapılmıştır¹³³⁰.

¹³²⁰ “Halkevinde Parasız Hasta Muayenesi”, *Haber*, 28 Temmuz 1938, nr. 1869, s. 1.

¹³²¹ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 211.

¹³²² “Halkevi Bir Muayene Evi Açacak”, *Haber*, 22 Ocak 1942, nr. 2249, s. 1; “Halkevi Fakir Hastaların Parasız Muayenesini Nasıl Yaptırıyor?” *Haber*, 15 Ocak Pazartesi, 1945, nr. 2549, s.1.

¹³²³ “Evimizin İşleri”, *a.g.m.*, s. 98-99; “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 84-85; “Evimizin İşleri”, *a.g.m.*, s. 98-99; “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 84-85.

¹³²⁴ BCA; 490-1-0-994-842-1-56.

¹³²⁵ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 84-85; “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 212.

¹³²⁶ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 69-70.

¹³²⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-45.

¹³²⁸ “İl Haberleri”, *Haber*, 9 Mart 1936, nr. 1634, s. 1.

¹³²⁹ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 69-70.

¹³³⁰ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 211. “Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı”, *a.g.m.*, s. 222.

Şubenin ihtiyaç sahiplerine yardım yapabilmesi için gerekli olan para farklı etkinlikler düzenlenerek elde edilmiştir¹³³¹. Halkevi sinemasının geliri şube tarafından yapılan yardımlar için tahsis edilmiştir. 400 civarında fakir öğrenciye elbise yapılması kararlaştırılmıştır¹³³². Afyon Halkevi, 21 Şubat 1942 Cumartesi akşamı sosyal yardım için bir balo düzenlemiştir. 22 Şubat 1942 Pazar sabahı sinema salonunda bir müsamere yapılmıştır¹³³³. 8 Şubat 1945 Perşembe günü, halkevi tarafından yoksul halka kömür dağıtmaya başlandığı bildirilmiştir¹³³⁴.

Sosyal Yardım Şubesi, 1934'te depremten etkilenen Sarık, Sülün, Ayvalı, Kışlacık ve Deper köylerine yardım için Kızılay ile iş birliği yaparak sağlık kollarıyla birlikte yiyecek göndermiştir. Kırşehir'deki depremzedeler için halkın yardımını göndermek için Kızılay ile işbirliği yapmıştır. Bu bağlamd şube sadece Afyon'dan 1500 liraya yakın nakdi yardım temin etmiştir¹³³⁵. Afyon milletvekili Cemal Akçin, selde vefat eden halkevi gençlerinin ailelerine yardım için 150 lira göndermiştir. Bu para halkevi başkanı tarafından postadan alınarak her aileye ellişer lira dağıtılmıştır. Şube doğal afetler karşısında harekete geçerek toplum dayanışmasını teşvik etmiştir. Hem maddi manevi destek sağlayarak afet yönetiminde önemli bir rol üstlenmiştir¹³³⁶.

3.1.6. Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesinin Faaliyetleri

Bütün halkevlerinin, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'ni, kurması ve devam ettirmesi zorunlu olarak görülmüştür. Fakat bu şubeyi bütün halkevleri kurmamıştır. Bazı şubelerinde çalışma faaliyetleri zamanla azalmıştır. Bu şube halkevi binasının yanı sıra köyler, kahvehaneler ve cezaevlerinde kurslar düzenleyerek dersler vermiştir. Şubenin amacı halka okuma yazma öğretmek kültürel düzeyini arttırmak olmuştur. Dolayısıyla Türkçe okuma ve yazma kursları, yabancı dil, pozitif bilimler ve el sanatları eğitimi için kurslar düzenlenmiştir¹³³⁷. Yeni ölçülerin uygulanması için kurslar açılarak, konferanslar düzenlenmiştir. Ayrıca dönemin önemli dili olan Fransızca'nın öğrenilmesini için düzenli olarak kurslar açılmıştır¹³³⁸.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932'de şubeye, maarif müdürü Nevzat Bey, öğretmen Hikmet Bey ve

¹³³¹ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 262.

¹³³² "Halkevi Sineması", *Haber*, 19 Ocak 1939, nr. 1914, s. 1.

¹³³³ "Halkevlerinin Onuncu Yıl Dönümü", *Haber*, 23 Şubat 1942, nr. 2258, s. 1.

¹³³⁴ "Halkevimizin Çalışmaları", *Haber*, 8 Şubat 1945, nr. 2556, s. 1.

¹³³⁵ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 212.

¹³³⁶ "Halkevinin Teşekkürü", *Haber*, 22 Haziran 1939, nr. 1956, s. 1.

¹³³⁷ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 265.

¹³³⁸ K. Şahin, *a.g.t.*, s.118.

öğretmen Ahmet Sami Bey görevlendirilmiştir¹³³⁹. 1933’de, şubenin, 3’ü kadın, 12’si erkek olmak üzere toplam 15 üyesi bulunmuştur¹³⁴⁰. 17 Şubat 1934’te, şubenin başkanı olarak Cumhuriyet İlkokulu Başöğretmeni Hikmet Bey görevlendirilmiştir. Şubenin komite üyeleri olarak lise öğretmeni Fehmi Bey ve öğretmen Muhtar Bey seçilmiştir¹³⁴¹. 1934’te, şubede 7’si kadın, 18’i erkek olmak üzere toplam 25 üye yer almıştır. 1935’de, şubede 3’ü kadın, 20’si erkek olmak üzere toplam üye sayısı 23’e ulaşmıştır¹³⁴². 31 Aralık 1936’da, öğretmen Hikmet Çerçel, şubenin başkanı olmuştur¹³⁴³. 1938’de, şubeye Fehmi Ertem, Berire Işındağ ve Tahsin Bey görevlendirilmiştir¹³⁴⁴. 1940’da ise, idare heyetine maarif müdürü Lütfi Engin, öğretmen Hikmet Çerçel ve ilköğretim müdürü Tahsin Sungur seçilmiştir¹³⁴⁵. 1944’te Fazıl Gönen, komite başkanı olarak görevlendirilmiştir¹³⁴⁶. 1932-1938 yılları arasında, şubenin 3’ü kadın, 43’ü erkek olmak üzere toplam 46 kayıtlı üyesi mevcut bulunmuştur¹³⁴⁷.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi’nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: 1932’de, öğrenimi az olan kişilerin bilgi seviyesini yükseltmek, çevreyi ve hayatı tanıtmak için yeni bir “*Yetiştirme Programı*” hazırlayarak uygulamaya başlanmıştır¹³⁴⁸. Böylece vatandaşlara hayat ve yurt bilgisi hakkında konferanslar verilmiştir. Şube, milli günlerde okunması gereken Cumhuriyet’in Onuncu Yıl ve İstiklal Marşı’nı, bir kurs açarak notalarıyla gençlere öğretmiştir¹³⁴⁹. 1932-1938 yılları arasında halkevinde açılan Onuncu Yıl Cumhuriyet Marşı kurslarına 1200 kişi katılmıştır. Bu tür kurslar milli değerlerin halka öğretimesi amacıyla açılmıştır¹³⁵⁰.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından, toplumda yeni ölçülerin benimsenmesini ve halkın bu yeni düzenlemelere kolayca adapte olması için yeni ölçüler kursları açılmıştır. 1932’de, yeni ölçülerin uygulanması düşünüldükçe şube tarafından bir kurs açılmıştır. Bu kurslarda meslek farkı ve seviye ön planda tutulmuştur. Yeni ölçüler herkesin anlayabilmesi için dersler ve konferanslar

¹³³⁹ “İdare Heyetimiz”, *a.g.m.*, s. 99-100.

¹³⁴⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 357.

¹³⁴¹ BCA; 490-1-0-971-753-1-13.

¹³⁴² Yaşar, *a.g.e.*, s. 357.

¹³⁴³ BCA-490-1-0-981-802-1-59.

¹³⁴⁴ “Halkevi Şubelerine Seçilenler”, *Haber*, 28 Nisan 1938, nr. 1843, s. 1.

¹³⁴⁵ “Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler”, *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹³⁴⁶ “Halkevi Komite Reisleri”, *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹³⁴⁷ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 212.

¹³⁴⁸ “Evimizin İşleri”, *a.g.m.*, s. 98.

¹³⁴⁹ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 85.

¹³⁵⁰ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206.

verilmiştir. Dolayısıyla yeni ölçüler halkın zorluk yaşamaması için en kısa zamanda öğretilmiştir¹³⁵¹. 1932-1934 yılları arasında, iki kurs açılmıştır. Aynı zamanda matematik öğretmeni Fehmi Bey tarafından yeni ölçüler ve tartılar hakkında dersler ve konferanslar verilmiştir¹³⁵². 1932-1938 yılları arasında, şube tarafından hesap kursu açılmıştır. Açılan 16 hesap kursu ile 1190 kişiye basit hesap işlemleri gösterilmiştir. Ölçülerin değiştirilmesinden önce ve sonra 2 adet kurs açılmıştır. Kilo, metre, litre hesapları üzerinde 18 ders gösterilmiştir. Bu derslere 1810 kişi katılmıştır¹³⁵³.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından, zehirli gazlar, hava hücumları ve belediye yasaklarıyla ilgili faaliyetler şunlar olmuştur: 1936'da, şube tarafından halkevinde zehirli gaz ve belediye yasakları konferansları yapılmıştır. Bu konferanslara 6810 kişi katılmıştır¹³⁵⁴. 19 Şubat 1932'den, 29 Ekim 1938'e kadar halkevinde belediye yasakları ve kuralları üzerinde açılan 5 esnaf kurslarına 1500 kişi katılmıştır¹³⁵⁵. 1932-1938 yılları arasında, halkevinde 40 adet zehirli gazlardan korunma kursuna 6800 kişi katılmıştır¹³⁵⁶. Ayrıca hava tehlikesi, zehirli gaz ve korunma yolları üzerinde 8 seriden oluşan kurslar açılmıştır. Bu kurslara 5310 kişi katılmıştır¹³⁵⁷. 29 Mart 1937 Pazartesi günü, halkevinde zehirli gaz kurslarına başlandığı bildirilmiştir. Bu kurslar, İsmet İnönü İlkokul Başöğretmeni Şefik Bey tarafından verilmiştir. Ayrıca, bütün memurların kurslara devam etme zorunluluğu, Sağlık Bakanlığı'nın kararı ile bildirilmiştir¹³⁵⁸. Savaşta yapılan hava hücumlarında, gözcü ve duyurucunun görevini yapması için 16 derslik bir kurs açılmıştır. Bu bağlamda, hava hücumları ve zehirli gazlardan korunma kursları iki dönem olarak devam etmiştir. Bu kurslara 24080 kişi katılmıştır¹³⁵⁹. 1932-1938 yılları arasında, halkevinde açılan 16 adet hava hücumları kursuna 800 kişi katılmıştır¹³⁶⁰.

Bu kurslar, halkın savaş tehlikelerine karşı hazırlıklı olmasını sağlamak ve çeşitli belediye yasakları hakkında bilgilendirmek amacıyla düzenlenmiştir. Geniş bir katılımcı kitlesi sağlık ve güvenlik konularında etkili bir eğitim verilmiştir.

¹³⁵¹ “Halkevinde Ölçü, Okuma Yazma Dersleri”, *Son Haber*, 21 Kasım 1932, nr. 1323, s. 1.

¹³⁵² “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 85.

¹³⁵³ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206-212.

¹³⁵⁴ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 68.

¹³⁵⁵ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 71.

¹³⁵⁶ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206.

¹³⁵⁷ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 71.

¹³⁵⁸ “Halkevi Gaz Kursları”, *Haber*, 29 Mart 1937, nr. 1737, s. 1.

¹³⁵⁹ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 213.

¹³⁶⁰ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından, gençleri yabancı dil öğrenmeye teşvik etmek amacıyla dil kursları açılmıştır. Özellikle Fransızca kursları yoğun bir ilgi görmüştür. 1932-1934 yılları arasında, şube tarafından iki dönem olarak açılan Fransızca kurslarına yabancı dile ilgisi olan gençler ile birlikte başka kursun tatilinde olan öğrencilerde devam etmiştir¹³⁶¹. Bu kurslarda yapılan 84 dersten 30-40 civarında öğrenci yararlanmıştır. 1935'te şubede tarafından 2 adet yabancı dil kursu açılmıştır. Bu kurslara 268 kişi katılmıştır¹³⁶². Ayrıca, 9 köyde gece dersleri açılmıştır; 125 kişiye 24 ders verilmiştir¹³⁶³. Bu kurslardan sonra, şube okulların tatilinde seviyeye göre 2 adet Fransızca kursu açmıştır. Birinci kurs, aralıksız iki ay sürmüş ve haftada üç ders yapılmıştır. Her derste ortalama 25 kişi bulunmuştur. İkinci kurs, haftada üç ders yapılmak üzere 2 ay 20 gün sürmüştür. Üçüncü kurs ise, seviyesi belirlenen ve genellikle lise öğrencilerinden oluşan 41 kişi ile gramer ağırlıklı dil kursu yapılmıştır¹³⁶⁴. Dil kursları, Fransızca'dan ikmal sınavına kalan lise öğrencileri ve üniversiteye gitmek isteyen öğrencilerin sınavlarında başarılı olmasını sağlamıştır¹³⁶⁵. 1932-1938 yılları arasında, halkevinde açılan 88 adet Fransızca kurslarına 2650 kişi katılmıştır¹³⁶⁶. 5 Ocak 1942 Pazartesi günü, Fransızca kurslarının devam ettiği bildirilmiştir. Yılbaşından önce başlayan bu kurslara kayıtların halen devam ettiği bildirilmiştir¹³⁶⁷. 22 Mayıs 1942 Perşembe günü, halkevinde İngilizce kurslarına başlandığı ve derslerin öğrenciler ile vatandaşlara ayrı olarak düzendiği duyurulmuştur¹³⁶⁸.

Bu kurslardan sonra, 1932-1938 yılları arasında, köy muhtarlarının görevleri, köy kanunu, hükümet işleri ve diğer kanunların önemli maddeleri hakkında bilgilerini arttırmak için kurslar açılmıştır. Halkevine 170 köyün muhtarları çağrılarak gündüz ve gece olmak üzere bir program hazırlanmıştır. Bu bağlamda, 10 gün dersler ve konferanslar yapılmıştır. Kurslarını tamamlayan muhtarlar köylerine dönmüşlerdir¹³⁶⁹. 1932-1938 yılları arasında, halkevinde açılan 8 muhtarlar kursuna 1680 kişi katılmıştır. Bu kurslar, köylerdeki yönetim ve yerel idareyi güçlendirmek, muhtarların kamu

¹³⁶¹ “Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı”, *a.g.m.*, s. 223; “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 85.

¹³⁶² K. Şahin, *a.g.t.*, s. 119.

¹³⁶³ BCA; 490-1-0-981-802-1-46.

¹³⁶⁴ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 212.

¹³⁶⁵ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 213.

¹³⁶⁶ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 206.

¹³⁶⁷ “Halkevinde”, *Haber* 5 Ocak 1942, nr. 2244, s. 1.

¹³⁶⁸ “Halkevinde İngilizce Dersleri Tertip Edilmiştir”, *Haber*, 28 Mayıs 1942, nr. 2285, s. 1.

¹³⁶⁹ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 213.

yönetimi ve hukuk bilgilerini artırmak için önemli bir adım olmuştur. Aynı zamanda bu eğitimler, köylerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlamıştır¹³⁷⁰.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından, okuma yazma kursları yapılmıştır. 21 Kasım 1932 Pazartesi günü, şube tarafından haftada üç gece okuma yazma bilmeyenler için kadınlara ve erkeklere ayrı olarak ders verildiği bildirilmiştir¹³⁷¹. Halkevinde, ilköğrenimini yapamayan ve okuma yazma bilmeyen usta, amele, çırak vb. kişiler için kurs açılmasına karar verilmiştir. Kurslara kayıtların başladığı duyurulmuştur. Hiç okuma yazma bilmeyen 252 kişi kursa kayıt yaptırmıştır. Bu kursların biri halkevi salonunda diğer ikisi de Kadınana İlkokulu'nun, yaz tatilinde açılmıştır. Kursun açılış töreninde Vali Durmuş Evrendilek ve halkevi başkanı birer konuşma yapmıştır. Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri yapılan ve toplam 36 dersten oluşan 3 aylık bir kurs açılarak aralıksız devam ettirilmiştir. Bu kurslarda 150 kişi başarılı olarak okuma yazma öğrenmiştir¹³⁷². 1932-1938 yılları arasında, halkevinde açılan 360 adet okuma yazma kurslarına toplam 5128 kişi katılmıştır¹³⁷³.

Nisan 1941'de, halkevinde açılan okuma yazma kursuna devam eden 30'dan fazla genç sınavlarda başarılı olmuştur¹³⁷⁴. 1944'te, halkevinde açılan ve üç ay süren okuma yazma kursuna katılanların sınavları yapılmıştır. Başarılı olan 15 öğrenciye belgeleri verilmiştir¹³⁷⁵. İsmet İnönü'nün isteği üzerine okuma yazma bilmeyen gençler için 90 kişilik ve 3 ay süren bir A kursu açılmıştır. Kursa kayıt yaptıranların sayısı arttığı için B kursu da açılmıştır¹³⁷⁶. Halkevinde açılan okuma yazma kurslarının birinci dönemi bitmiştir. Kurslara devam eden 100'den fazla öğrencinin sınavları yapılmıştır. Sınavda, başarılı olanlara 23 Nisan 1945 Pazartesi günü halkevinde törenle diploma verilmiştir. Bu kurslar, köyden kente birçok farklı kesime hitap etmiştir¹³⁷⁷.

Halk Dershaneler ve Kurslar Şubesi tarafından, cezaevinde okuma yazma kursu açılmıştır. Böylece hükümlüler okuma ve yazmayı öğrenmiştir. 21 hükümlüye okuma yazma belgesi verilmiştir. Hükümlüler, okumak için kendilerine kitap gönderilmesini istemiştir¹³⁷⁸.

¹³⁷⁰ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 206.

¹³⁷¹ "Halkevinde Ölçü, Okuma Yazma Dersleri", *Son Haber*, 21 Kasım 1932, nr. 1323, s. 1.

¹³⁷² "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 213; "Halkevinde", *Haber*, 16 Mayıs 1938, nr. 1848, s. 1. "Halkevinde Okuma Yazma Kursu", *Haber*, 30 Mayıs 1938, nr. 1852, s. 1.

¹³⁷³ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 206.

¹³⁷⁴ "Halkevinde Okuyup Yazma Kursu", *Haber*, 21 Nisan 1941, nr. 2176, s. 1.

¹³⁷⁵ "Halkevinin Türkçe Okuma Yazma Kursunda İmtihanlar Yapıldı", *Haber*, 19 Haziran 1944, nr. 2493, s. 1.

¹³⁷⁶ "Afyon Halkevi İlköğretim Devasında Hizmete Katıldı", *Haber*, 15 Ocak 1945, nr. 2549, s. 1.

¹³⁷⁷ "Halkevi Kurslarını Bitirenler", *Haber*, 23 Nisan 1945, nr. 2577, s. 1.

¹³⁷⁸ "Halkevinin Okuttuğu Mahkûmlar", *Haber*, 10 Ağustos 1939, nr. 1967, s. 1.

Halkevinde açılan okuma yazma kursundan mezun olan 33 kişiye, belgeleri törenle verilmiştir. Halkevi tarafından, cezaevinde ve Kadınana İlkokulu'nda birer okuma yazma kursu açılmıştır. Ayrıca, halkevinde bir resim dershanesi açılması planlanarak başvurular alınmaya başlanmıştır¹³⁷⁹. Şube tarafından, birisi cezaevinde olmak üzere 2 adet okuma yazma kursu açılmıştır¹³⁸⁰. 5 Ocak 1942 Pazartesi günü, Afyon Cezaevi'nde açılan okuma yazma kursundan sonra halkevinde de bir kurs açılması gerektiği bildirilmiştir. Bu kurslar ile cezaevindeki hükümlülere okuma yazma öğrenmek için bir fırsat sağlamıştır. Aynı zamanda cezaevindeki bireylerin topluma yeniden kazandırılması için eğitim önemli bir araç olarak kullanılmıştır¹³⁸¹.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından açılan çeşitli kurslarda görev yapan öğretmen ve diploma alanların sayısı şöyle olmuştur: 1934-1935 öğretim yılında, şubenin idare ettiği 118 çeşitli derslerde 120'si erkek, 10'u kadın olmak üzere toplam 130 öğretmen görev yapmıştır. Bu derslerden 2330'u erkek, 461'i kadın olmak üzere toplam 2791 kişi diploma almıştır¹³⁸². 1935'de, 113 adet çeşitli derslerde 867 kişi bulunmuştur¹³⁸³. 1939-1940 öğretim yılında, 50 adet çeşitli derslerde 48'i erkek, 3'ü kadın olmak üzere toplam 51 öğretmen görev yapmıştır. Bu derslerde 816'sı erkek, 1'i kadın olmak üzere toplam 817 kişi diploma almıştır¹³⁸⁴. 1944-1945 öğretim yılında, 50 adet çeşitli derslerde 24'ü erkek, 18'i kadın olmak üzere toplam 42 öğretmen görev yapmıştır. Bu derslerden 617'si erkek, 288'i kadın olmak üzere toplam 905 kişi diploma almıştır¹³⁸⁵.

Erkek öğretmenlerin ve kurslardan diploma alan erkek sayısının fazla olmasına rağmen, bu kurslar eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve Afyon'da kadınların eğitimdeki rolünü artırmak için önemli bir adım olmuştur. Bu veriler, şubenin eğitim faaliyetlerinde geniş bir katılımcı kitlesine ulaştığını ve toplumda önemli bir dönüşüm sağladığı görülmüştür.

¹³⁷⁹ "Halkevinde Bando Teşkil Ediliyor", *Haber*, 31 Mayıs, 1940, nr. 2086, s. 1.

¹³⁸⁰ "Halkevinde", *Haber*, 20 Ocak 1941, nr. 2151, s. 1.

¹³⁸¹ "Halkevinde", *Haber* 5 Ocak 1942, nr. 2244, s. 1.

¹³⁸² T.C. DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 91.

¹³⁸³ BCA; 490-1-0-981-802-1-56.

¹³⁸⁴ T.C. DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 91.

¹³⁸⁵ T.C. DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s. 91.

3.1.7. Kütüphane ve Yayın (Kitapsaray ve Neşriyat) Şubesi

Halkevlerinin gerçek aynasını Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin, çalışmaları oluşturmuştur. Halkevi bir kütüphane kurarak yayın faaliyetlerini sürdürmüştür. Kütüphanelerde, halkın her kesimine hitap eden seviyesine uygun kitaplar yer almıştır¹³⁸⁶.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye Musa Kazım Bey başkan olarak seçilmiştir¹³⁸⁷. 1933'de, şubenin 18 üyesi bulunmuştur¹³⁸⁸. 17 Şubat 1934'te, Dumlupınar İlkokul öğretmeni Yahya Bey şubenin başkanı olarak görevlendirilmiştir. Şubenin komite üyeleri olarak, evkaf müdürü İbrahim Bey ve nüfus kâtibi Cemal Bey seçilmiştir¹³⁸⁹. 1934'te, şubenin, 1'i kadın, 20'si erkek olmak üzere toplam 21 üyesi bulunmuştur. 1935'de, şubede 1'i kadın, 22'si erkek olmak üzere toplam üye sayısı 23'e ulaşmıştır¹³⁹⁰. 31 Aralık 1936'da, öğretmen Yahya Özpınar şubenin başkanı olmuştur¹³⁹¹. 1936'da, şubede 3'ü kadın, 18'i erkek olmak üzere toplam 21 kişi bulunmuştur. 1936'da, şubede 23 komite ve 3 genel toplantı yapılmıştır¹³⁹². 1938'de, şubeye komite üyeleri olarak Yahya Özpınar, Bekir Sıtkı Sencer ve Cemal Bey seçilmiştir¹³⁹³. 1940'da ise, şubeye komite üyeleri olarak Akif Ulusoy, öğretmen Suphi Tonkay, ve öğretmen Ahmet Sezer görevlendirilmiştir¹³⁹⁴. 1944'te şubeye Abdullah Açıkgöz komite başkanı olarak seçilmiştir¹³⁹⁵.

3.1.7.1. Kütüphane Kolu

Kütüphane ve Yayın Şubesi, halkevleri bünyesinde, kütüphane ve yayın alanında özel olarak iki temel kola ayrılarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Kütüphane Kolu'nun faaliyetleri şunlar olmuştur. Afyon'da bulunan kütüphaneler, toplumsal hayatta üstlendikleri rol ve halkın bilgiye erişimindeki değişimi göstermeleri açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde kitaplıklar ve kütüphaneler, Afyon'da eğitiminin ve kültürün topluma yayılması için önemli merkezler haline gelmiştir.

¹³⁸⁶ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 267.

¹³⁸⁷ "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹³⁸⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 359.

¹³⁸⁹ BCA-490-1-0-971-753-1-13.

¹³⁹⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 359.

¹³⁹¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

¹³⁹² "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 71.

¹³⁹³ "Halkevi Şubelerine Seçilenler", *Haber*, 28 Nisan 1938, nr. 1843, s. 1.

¹³⁹⁴ "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹³⁹⁵ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

1926 yılına kadar Vakıflar İdaresi'nde, bulunan Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi'ni, Afyon Maarif Müdürlüğü devralmıştır. Sadece dini ve eski kitapların bulunduğu kütüphaneye yeni kitaplar konulmuştur. Böylece kütüphane bilimle ilgili gelişmeleri takip eden kitaplarla zenginleştirmeye çalışılmıştır. Kitap sayısı 1804'ten 3200'e çıkarılmıştır. Eski kütüphane Gedik Ahmet Paşa Camisi'nin küçük odalarından birinde yer almıştır. 3-4 yıl önce kütüphane oradan kaldırılarak İstasyon Caddesin de Evkaf Gazinosu'na daha sonra ise halkevi salonuna yerleştirilmiştir¹³⁹⁶. Böylece okuma salonu halkevine aktarılmıştır. Bu doğrultuda 300'den fazla kitapta okuma salonuna konulmuştur. Halkevi idare heyeti, okuma salonu hakkında üç aylık çalışma raporunu hazırlamıştır. Bu rapor CHF Genel Sekreterliğine sunulmuştur¹³⁹⁷.

CHF Genel Sekreteri, yüksek makamından bazı kişiler tarafından kütüphaneye kitap hediye edilmiştir. Afyon Milletvekili Ali Çetinkaya, Ankara'dan halkevine bazı kitaplar göndermiştir. Bu kitaplar arasında hukuk siyaset ve toplumsal hayata dair eserler bulunmuştur. Ali Çetinkaya'nın, kendi kütüphanesinden hediye ettiği kitaplarla birlikte halkevi kütüphanesinde 600'e yakın kitap yer almıştır¹³⁹⁸.

1932 yılı sonunda Halkevi Kütüphanesi'nde, 201 Türkçe ve Edebiyat, 186 Tarih ve Coğrafya, 14 Matematik, 23 Doğa Bilimleri, 127 Felsefe ve Sosyoloji, 21 Sağlık ve Tıp, 152 Ziraat, Ticaret, Ekonomi, 47 Hukuk, 15 Estetik, 24 Roman ve Hikâye ve 110 Diğer Konular olmak üzere toplam 919 kitap bulunmuştur. Bu kitaplardan bir yıl içinde 6363 okuyucu yararlanmıştır. Kitaplardaki konu çeşitliliği, farklı ilgi alanlarına sahip okuyuculara hitap etmiştir¹³⁹⁹.

19 Şubat 1933'te, Şehir Kütüphanesi'nin, Afyon Halkevi okuma salonuna nakil edildiği bildirilmiştir. Böylece okuma salonundaki kitap sayısında önemli bir artış görülmüştür¹⁴⁰⁰. Bu bağlamda 19 Şubat 1934'te, halkevi kütüphanesinde 4300 eser yer almıştır¹⁴⁰¹. 29 Ekim 1934'te, Halkevi Kütüphanesi'nde 4600 eser bulunmuştur¹⁴⁰². Halkevi Kütüphanesi'nde Şubat 1932'den Ekim 1933'e kadar okuyucu sayısı 12000'i bulmuştur¹⁴⁰³. 1933'te Halkevi Kütüphanesi'ne, 14568 okuyucu gelmiştir¹⁴⁰⁴. Kasım 1933'den 30 Ekim 1934'e kadar Halkevi Kütüphanesi'ne 14390 okuyucu gelmiştir.

¹³⁹⁶ Hilmi, *a.g.m.*, s. 298.

¹³⁹⁷ "Halkevinde Okuma Salonu", *Son Haber*, 30 Mayıs 1932, nr. 1275, s. 1; "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 99.

¹³⁹⁸ "Ali Beyefendi Halkevine Kitap Göndermek Lütfinda Bulunmuştur", *Son Haber*, 21 Kasım 1932, nr. 1323, s. 1.

¹³⁹⁹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 214.

¹⁴⁰⁰ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 99; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223.

¹⁴⁰¹ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 84.

¹⁴⁰² "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223.

¹⁴⁰³ Hilmi, *a.g.m.*, s. 298.

¹⁴⁰⁴ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 84; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223.

Gazete ve dergi okuyucuları bu sayı içinde yer almamıştır¹⁴⁰⁵. 8 Temmuz 1935'te Duyum Gazetesi'nde Halkevi Kütüphanesi'nde kitap sayısının 4800'e kadar yaklaştığı bildirilmiştir. Son 3 ay içinde gelen okuyucu sayısının ise gazete ve dergi okuyucuları hariç 3500'e ulaştığı belirtilmiştir¹⁴⁰⁶. 1935'te Halkevi Kütüphanesi'nde, toplam 5339 kitap bulunmuştur¹⁴⁰⁷.

Tablo 37'de, Afyon Halkevi Kütüphane (Kitapsayar) Şubesi'nin, 1 Ocak 1935'den, 31 Aralık 1935 tarihine kadar okunan kitap sayısı, okuyucuların meslekleri ve okudukları kitap sayıları verilmiştir¹⁴⁰⁸. 1935'de, kütüphanede 10866'sı erkek, 124'ü kadın olmak üzere toplam 10990 okuyucu bulunmuştur¹⁴⁰⁹. Haziran 1935'de, kitap sayısı 6256'ya ulaşmıştır. Bu bilgiler, kültürel ve sosyal yaşamında okuma alışkanlığında gelişme yaşandığını göstermiştir.

Tablo 37. Halkevi Kütüphanesi'nde Okunan Kitap Sayısı

Okunan Kitaplar	Okunan Kitap Sayısı		Okuyucuların Meslekleri	
	Birinci Altı Ay	İkinci Altı Ay	Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye)	1763	1125	Öğrenci	6618
Tarih	750	507	İşyar	37
Coğrafya	421	329	Öğretmen	73
Felsefe	323	265	Subay	9
Müsbet ve Tabii İlimler	8	9	Çiftçi	905
Dil	428	350	İşçi	613
Sosyal İlimler (Ekonomi, Eğitim)	953	768	Serbest Meslek	2735
Ar (Güzel Sanatlar)	327	232	-	-
Sair Kitaplar	1140	1027	-	-
Gazete ve Dergi	143	122	-	-
Toplam	6256	4734		10990

1936'da Afyon Halkevi'nde, 10427 kişi okuma salonuna gelerek kitap okumuştur. Halkevinin okuma salonunda 6342 kitap ve dergi mevcut bulunmuştur. Şubat 1936'dan Şubat 1937'ye kadar halkevi okuma salonuna 10427 kişi gelerek bu kitaplardan okumuştur. 17 Şubat 1937'de Taşpınar Dergisi'nde, şubenin ismi Kitap Saray ve Yayın Şubesi olarak da anılmaya başlanmıştır¹⁴¹⁰.

Gazete ve dergi okuyucuları dışında Şubat 1932'den Haziran 1938'e kadar toplam 60000'e yakın kişi kitap sarayına gelerek farklı eserlerden faydalanmıştır.

¹⁴⁰⁵ "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223.

¹⁴⁰⁶ "Halkevi Kütüphanesi", *Duyum*, 8 Temmuz 1935, nr. 1566, s. 1.

¹⁴⁰⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-46.

¹⁴⁰⁸ BCA; 490-1-0-981-802-1-58.

¹⁴⁰⁹ BCA; 490-1-0-981-802-1-58.

¹⁴¹⁰ CHP ve Halkevi Faaliyetleri", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

1938’de halkevinin bitişindeki Evkaf Gazinosu kiralanarak sadece okuma salonu olarak kullanılmıřtır¹⁴¹¹.

1932-1938 yılları arasında Halkevi Kütüphanesi’nde, kitap sayıları düzenli olarak artış göstermiştir. Halkevi kütüphanesine gelen okuyucu sayısında 1936’da azalma görülsede genel olarak artmıştır. Bu veriler halkın bilgiye ve eğitime olan ilgisinin yükseldiğini göstermiştir. Gazete ve dergi okuyucularının belirtilmemesi, dönemin okuyucu kitlesinin büyük kısmının güncel haber ve makalelerle ilgilendiğini göstermiştir.

Halkevi okuma salonunda bulunması gereken kitap ve dergilerin halkevi idare görevlilerine bildirilmesi duyurulmuştur. Bu eserlerin halkevi idare heyeti tarafından temin edilmesine karar verilmiştir. 30 Aralık 1940 Pazartesi günü, halkevi okuma salonunun çarşamba günleri dışında haftanın her günü açık olduğu bildirilmiřtir¹⁴¹².

Halkevi Kütüphanesi’ndeki, zirai eserler Afyon milletvekili şevket Raşit Hatipoğlu’nun yardımlarıyla çoğalmıştır. Raşit Bey halkevi kütüphanesine bazı eserler ile dönemin aylık ziraat dergisi olan Dönüm Mecmuası’nın sayılarını göndermiştir. Yüksek Ziraat Enstitüsü yayınının gönderilmesine de karar vermiřlerdir¹⁴¹³.

3.1.7.2. Yayın Kolu

Kütüphane ve Neşriyat şubesi Yayın Kolu’nun, faaliyetleri şunlar olmuştur. şube tarafından konferansların konuları, halkın ilgisini arttıran afişler ve halkevinin çalışmalarına dair broşürler çıkarılmıřtır¹⁴¹⁴. Veteriner müdürlüğu tarafından koyunlarda görülen kene ve kıl kurdu ile mücadele hakkında bir çalışmanın hazırlanması planlanmıştır. Halkevi, hazırlanan bu çalışmanın yayın kolu tarafından 2 öğüt kâğıda bastırılarak bütün köylere gönderilmesini bildirmiřtir¹⁴¹⁵.

Afyon’da diğer bütün şehirlerde olduğu gibi Cumhuriyetin On Beşinci Yılı kitabının yayınlanması düşünölmüştür. Kitabın yazı taslağı hazırlanarak, fotoğraflar tamamlanmıştır. Klişelerinin yapımla basımına başlanması planlanmıřtır¹⁴¹⁶. Yayın Kolu, Afyon Tarihi’ne ait eserlerin hazırlanması ve yayınlanması için bazı alanında

¹⁴¹¹ “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *a.g.m.*, s. 214.

¹⁴¹² “Halkevi Okuma Salonu”, *Haber*, 30 Aralık 1940, nr. 2147, s. 1.

¹⁴¹³ “Halkevi Kütüphanesi’ndeki Zirai Eserler”, *Haber*, 20 Kasım 1941, nr. 2234, s. 1.

¹⁴¹⁴ “Evimizin İki Yıllık İşleri”, *a.g.m.*, s. 84.

¹⁴¹⁵ “Halkevinde”, *Haber*, 20 Ocak 1941, nr. 2151, s. 1.

¹⁴¹⁶ “On Beşinci Yıl Kitabı”, *Haber*, 10 Ekim 1938, nr. 1890, s. 1.

uzman kişileri teşvik etmiştir¹⁴¹⁷. Bu konuda en geniş araştırmalar Müze Müdürü Süleyman Gönçer tarafından yapılmıştır. Afyon Tarihi ile ilgili kitapların yanı sıra çeşitli gazete ve dergilerde de yazılan pek çok eser bulunmuştur¹⁴¹⁸. Bu bağlamda Yayın Kolu'nun Tarih Kolu ile birlikte çalıştığı tespit edilmiştir. Afyon Milletvekili Hikmet Çerçel'in Türkçeye çevirdiği *Durkahim'in "Education at Sociology"* (Eğitim ve Sosyoloji) adlı eseri Kütüphane ve yayın kolu tarafından yayınlanmıştır¹⁴¹⁹. Böylece Batı'daki eserler Türkçe'ye çevrilerek halkın bu eserleri okuyabilmesi sağlanmıştır.

3.1.8. Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri

Türkiye'de Cumhuriyet rejiminin, inkılapların ve yeni hayat tarzının kırsal kesime benimsetilmesi gerekli görülmüştür. Bu nedenle tarımdan hayvancılığa kadar köylünün ihtiyaç duyduğu bilginin köylüye ulaşmasını sağlamak ve halka yeni kanun ve kuralları anlatmak için köycülük şubeleri açılmaya başlanmıştır¹⁴²⁰.

Halkevi Köycülük Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ile işbirliği halinde çalışmıştır. Köycülük Şubesi, köylülerin okuma yazma öğrenmesi için imkân bulunan yerlerde kurslar açmıştır. Okuma yazma bilmeyen köylülerin iki haftada bir mektuplarını yazmak için yardımcı olmuştur. Şube aynı zamanda Sosyal yardım kurumları ile işbirliği yaparak köylülerin şehirdeki sağlık kurumlarında tedavi olmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda fakir, savaş mağduru ve şehit ailelerini korumuştur. Bunların kentte yapılması gereken resmi işlerini takip ederek yardım etmiştir. Ayrıca bütün köy öğretmenleri bu şubenin tabii üyeleri olarak görev yapmıştır¹⁴²¹.

Köycülük Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye çiftçi Bekir Evrenkaya, arzuhalcı Niyazi Genel ve Tüccar Hasan Bey görevlendirilmiştir¹⁴²². 1933'de, şubenin 73 üyesi bulunmuştur. 1934'te, şubenin 1'i kadın, 83'ü erkek olmak üzere toplam 84 üyesi olmuştur. 1935'de, şubede 1'i kadın, 96'sı erkek olmak üzere toplam üye sayısı 97'ye ulaşmıştır¹⁴²³. 31 Aralık 1936'da, şubenin başkanı çiftçi Bekir Evrenkaya olmuştur¹⁴²⁴. 1938'de şubeye komite üyeleri olarak Bekir Evrenkaya, İsmail Çelikoğlu, baytar Salih Babadağ, Muhtar Emre ve

¹⁴¹⁷ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 84.

¹⁴¹⁸ "Halkevinde", *Haber*, 1 Şubat 1940, nr. 2013, s. 1.

¹⁴¹⁹ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 130.

¹⁴²⁰ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 133.

¹⁴²¹ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 134.

¹⁴²² "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹⁴²³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 360.

¹⁴²⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

Niyazi Genel seçilmiştir¹⁴²⁵. 1932-1938 yılları arasında, şubenin 4'ü kadın, 113'ü erkek olmak üzere toplam 117 kayıtlı üyesi bulunmuştur¹⁴²⁶. 1940'da ise, şubeye Bekir Evrenkaya, Niyazi Genel, Tevfik Isca, Hayri Peker ve öğretmen Muhtar Emre komite üyeleri olarak görevlendirilmiştir¹⁴²⁷. 1944'te, şubeye komite başkanı olarak Tevfik Isca seçilmiştir¹⁴²⁸.

Afyon Halkevi Köycülük Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur. Halkevinde Şube köy işleriyle yakından ilgilenmiştir. Köy işlerini daha düzenli ve faydalı bir şekilde devam ettirmek için ilk iş olarak haftanın Çarşamba günleri dernek, Perşembe günleri ise Afyon'un pazarı olması nedeniyle Perşembe günlerini "Köylüler Gecesi" olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda temsil ve müsamerelerde mümkün olduğu kadar bu gecelere denk getirilmiştir¹⁴²⁹. Bu gecelerde köylülerin günlük ihtiyaçları, toprak ve ekim işleri, yaşayış tarzları, memleket ve hayat bilgileri, milliyetçilik halkçılık ve hükümet işleri üzerinde halka açık konuşmalar yapılmıştır¹⁴³⁰.

Halkevinde, Pazartesi günleri bir doktor tarafından fakir köylüler parasız olarak muayene edilmiştir¹⁴³¹. Parası olmayanların ilaçları verilerek durumu kötü olanlar hastaneye yatırılmıştır. Ekim 1938'e kadar kadın erkek toplam 750'ye yakın köylü vatandaşın sağlık muayeneleri yapılmıştır¹⁴³².

Şehit ve asker ailelerinden başvuru yapanların resmi işleri takip edilmiştir¹⁴³³. Birçok asker ailelerinin mektupları ve dilekçeleri parasız yazılmıştır¹⁴³⁴. 1935'de, 120 asker ailesinin mektupları yazılmıştır¹⁴³⁵.

Köylülerin, Türk Bayrağına karşı sevgi ve saygısını arttırmak için telkinlerde bulunulmuştur. Bazı köylerde bayrak çekme törenleri yapılmıştır. Her köye ikişer adet bayrak dağıtılmıştır. Cumhuriyet Bayramı'nda milli kıyafetlerle cirit yapılmıştır. Zeybek oyunları oynanmıştır. Ayrıca halkevi tarafından düzenlenen temsil ve müsamerelerde Cumhuriyet'in gelişimi ve verimli sonuçları hakkında söylenen sözler dinletilmiştir. Haftanın her Cuma ve milli günlerinde Afyon'un her yerinde bayrak

¹⁴²⁵ "Halkevinde Muhtelif Çalışma Kollarına Seçilenler", *Haber*, 25 Nisan 1938, nr. 1842, s. 1.

¹⁴²⁶ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s.214-215.

¹⁴²⁷ "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹⁴²⁸ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹⁴²⁹ BCA-490-1-0-981-802-1-48.

¹⁴³⁰ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 99-100; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223-224.

¹⁴³¹ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 88; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223-224.

¹⁴³² "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s.215-216.

¹⁴³³ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 88; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223-224.

¹⁴³⁴ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 71-72.

¹⁴³⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-47.

çekme ve indirme törenleri yapılmıştır¹⁴³⁶. Şube, Taşpınar Dergisi'nde köylüler için bir bölüm bulunmasına karar vermiştir. Bu bölümde köylülerin kolaylıkla anlayabileceği yurt bilgisi, ziraat, tasarruf, hayvan sağlık, hastalıklar, köy mimarisi, köy doktoru, köy hamamı ve dini konular üzerinde yazılar yazılması kararlaştırmıştır¹⁴³⁷.

Köy gezilerinin en önemli amaçları aydınları köye, köylüleri ise şehre getirerek halk arasında kaynaşmayı sağlamak olmuştur. Böylece köylüyü aydına, aydını ise köylüye tanıtarak Cumhuriyet'in anlamı yaşatılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle halkevlerinde köy gezilerine büyük önem verilmiştir¹⁴³⁸. Köy gezilerinde, köye giden heyette her meslekten birkaç kişinin bulunmasına dikkat edilmiştir. Örneğin çıkarılan ürünlerin kontrolü için ziraatçıların, köylünün muayene edilmesi için doktorların, halkı Batı müziğine alıştırmak için musikişinasların, güzel sözler söylemek ve toplamak için edebiyatçıların, katılmasını uygun görülmüştür. Böylece geziler daha faydalı ve anlamlı olmuştur¹⁴³⁹.

Köyleri yerinde görmek ve halkı ile tanışmak için köylere geziler düzenlenmiştir. Farklı yerlere düzenlenen bu gezilere halkevi mensupları da katılmıştır¹⁴⁴⁰. Afyon Halkevi tarafından, büyük zafer güneşinin doğduğu Kocatepe'nin her yıl ziyaret edilmesine karar verilmiştir. Ayvalı, Kalecik, Karacaviran, köylerinden bir grup tarafından Kocatepe ziyaret edilmiştir. Halkevi başkanı Galip Demirer burada bir konuşma yapmıştır¹⁴⁴¹.

Halkevinde, ilköğretim Müfettişi Hilmi Duru ve bazı öğretmenlerin katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda: sazlar, türküler, rakslar, eski kıyafetler ve halk şiirlerini toplamak için köy gezilerinin yapılmasına karar verilmiştir¹⁴⁴². 1936'da, şube tarafından yapılan köy ve av gezilerine 664 kişi katılmıştır¹⁴⁴³. 17 Mayıs 1935'de, 36 kişik bir grup ile Salar, Sülün, Kışlacık Deper köylerine gezi düzenlenmiştir. 28 Haziran 1935'te ise, 25 kişilik bir grup ile Çakır, Erkmen, Fethibey, Susuz, Akçin köylerine geziler yapılmıştır¹⁴⁴⁴.

¹⁴³⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-3.47.

¹⁴³⁷ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 88.

¹⁴³⁸ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 135.

¹⁴³⁹ K. Şahin, *a.g.t.*, s. 140.

¹⁴⁴⁰ "CHP ve Halkevi Faaliyetleri", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

¹⁴⁴¹ "Halkevinde", *Son Haber*, 18 Ağustos 1932, nr. 1208, s. 1; "Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı", *a.g.m.*, s. 223-224; "Kocatepe Ziyareti", *Haber*, 3 Ağustos 1936, nr. 1673, s. 1; "Halkevi Mensuplarının Kocatepe Ziyareti", *Haber*, 24 Ağustos 1939, nr. 1971, s. 1.

¹⁴⁴² "Halkevinde", *Haber*, 10 Eylül, 1936, nr. 1684, s. 1.

¹⁴⁴³ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68.

¹⁴⁴⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-47.

24 Ağustos 1935’de, Sarık, Halımoru, Karacaviran, Ayvalı köylerine 28 kişilik bir grupla geziler yapılmıştır¹⁴⁴⁵. 1938’de Salar, Sülün, Eğret, Şuhut, Kamunkarili Doğanlar, Karacaören, Deper, Ayvalı, Kalecik ve Döğür köylerine geziler düzenlenmiştir¹⁴⁴⁶. 1 Mayıs 1938 Pazar günü, halkevinin düzenlediği kır gezisine 88 kişi katılmıştır. 2 Mayıs 1938 Pazartesi günü, dört araçla Sipsin, Fefhibey, Elpirek, Osmaniye, Susuz ve Eğret Köylerine gezi yapıldığı bildirilmiştir. Kafiye arasında bulunan sağlık müdürü Remzi Bey, hastaları muayene etmiştir. Bu arada köy öğretmenlerinin çalışmaları da yakından görülmüştür. Vali Durmuş Evrendilek ve mülkiye müfettişi Hayri Eke’de geziye katılmıştır. Galip Demirel gittiği köylerde farklı konular üzerinde konuşmalar yapmıştır¹⁴⁴⁷.

1932-1938 yılları arasında, Çakır, Erkmene, Ayvalı, Salar, Kalecik, Belkaracaören, Sülümenli, Doğanlar, Çavdarlı, Nuribey, Fethibey, Sipsin, Elpirek, Deper, Kışlacık, Osmaniye, Susuz, Osman köylerine geziler düzenlenmiştir. Aynı zamanda Eğret Kamunkarili merkezleri ile Şuhut’un Ağzıkara, Anayurt, Balçıkhisar, Atlıhisar, Ağın, Bedeş, Çakırözü ve Mahmut Köyleri ziyaret edilmiştir. Galip Demirel’in başkanlığında ve dokuz şubeye bağlı üyelerden oluşan bu gezilerde doktor, eczacı, mühendis, ziraatçı, öğretmen, tüccar, gibi farklı meslek dallarında uzman kişilerden oluşmuştur. Böylece bu uzmanlar tarafından köylülere sağlık, tarım, ekonomik, bayındırlık, kültür ve sosyal konularda konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmaların ardından Müzik Kolu tarafından müzik parçaları çalmıştır. Her köyde bayrak törenleri yapılmıştır. Hep birlikte İstiklal Marşı, Onuncu Yıl Marşı söylenmiştir. Ardından milli türküler söylenerek milli oyunlar oynanmıştır. Ayrıca köylüler halkevine özel olarak çağrılarak *Himmetin Oğlu*, *Akın*, *Vatan ve Vazife* gibi toplumsal ve ulusal piyesler temsil edilmiştir¹⁴⁴⁸.

Köycülük Şubesi tarafından gezilerde özel olarak hayvancılık tavukçuluk, arıcılık, ormancılık, fidancılık, bağcılık, ekim ve yetiştirme işleri, hastalıklar ve korunma yolları hakkında birçok konuşma yapılmıştır. Bu konuşmaların dışında belli başlı 17 konferans verilmiştir. Köy gezilerinde, özellikle okullara gidilerek öğrencilere sınav yapılmıştır. Öğrencilere şeker, kalem, defter, vs. dağıtılmıştır. Aynı zamanda

¹⁴⁴⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-47.

¹⁴⁴⁶ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 71-72.

¹⁴⁴⁷ “Halkevinin Köy Gezisi”, *Haber*, 2 Mayıs 1938, nr. 1844, s. 1.

¹⁴⁴⁸ “Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *a.g.m.*, s. 71-72.

köylerin sokakları, konakları, kuyuları, çeşmeleri, fırın ve hamamları kontrol edilerek sağlık şartlarına uygun olması için gerekli konuşmalar yapılmıştır¹⁴⁴⁹.

Halkevi tarafından 29 Mayıs 1938 Pazar günü köy gezisi yapılmış ve geziye 60 kişi katılmıştır. Şuhut'un Anayurt, Ağzıkara, Atlıhisar, Balçıkhisar, Ağın, Bedeş, Çakıröz, Mahmut köyleri gezilmiştir. Bu köylerde hastalar doktor tarafından muayene edilmiştir. Farklı konular hakkında konuşmalar yapılmıştır. Çakıröz Köyü'nde Afyon vali yardımcısı Arif Ataker, emniyet müdürü Şükrü Saib Borhan ve lise müdürü Sami Akyol kafiye katılmıştır. En sonunda Şuhut İlçesi'ne gidilmiştir. Şuhut'ta, hükümet dairesi önünde Galip Demirel bir konuşma yapmıştır¹⁴⁵⁰.

7 Temmuz 1940 Pazar günü, Şuhut ve Çobanlar İlçeleri'ne gezi yapılmıştır. Şuhut'ta hükümet dairesi önünde Galip Demirel kalabalık bir halk kitlesine konuşma yapmıştır. İş bankası muhasebecisi Zeki Eler ile sağlık ve ziraat müdürleri önemli bilgiler vermiştir. Çobanlarda da aynı programla hareket edilmiştir. Bu gezilerde birçok hasta muayene edilerek ilaçları verilmiştir¹⁴⁵¹.

Şube tarafından, 24 Mart 1941 Cumartesi günü öğleden sonra Çakır Köyü'ne bir gezi düzenlenmiştir¹⁴⁵². 30 Mayıs 1941 Cumartesi günü, Sülün Köyü'ne bir köy gezisi düzenlenmiştir¹⁴⁵³. 13 Eylül 1941 Cumartesi günü, Deper Köyü'ne bir gezi düzenlenmiştir¹⁴⁵⁴. 26 Nisan 1942 Pazar günü Balmahmut, Sinanpaşa ve Bulca Köyleri'ne gezi yapılmıştır. Sabah saat 08.30'da halkevinden hareket eden grupta ziraat müdürü, merkez baytarı, doktor ve Yüzbaşı Yümni Türker ile bazı öğretmenlerde bulunmuştur. Tarih Kolu tarafından Sinanpaşa'nın önemli mimari eseri olan cami, türbe ve mezar taşları üzerinde de incelemeler yapılmıştır¹⁴⁵⁵.

16 Mayıs 1943 Pazar günü şube tarafından Sinanpaşa (Sincanlı) İlçesi'nin Sinir, Garipçe, Kılınçarslan, ve Saraycık köylerine gezi yapılmıştır. Sabah sabah 8.30'da halkevinden hareket edilmiştir. Köylerde 100'e yakın hasta muayene edilerek ilaçları verilmiştir. Afyon'un eski bir halk şairleri olan Deli Bekir'in Sinir Köyü'ndeki mezarı üzerinde incelemeler yapılmıştır¹⁴⁵⁶.

¹⁴⁴⁹ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s.215-216.

¹⁴⁵⁰ "Halkevinde Köy Gezileri", *Haber*, 30 Mayıs 1938, nr. 1852, s. 1.

¹⁴⁵¹ "Halkevinin Dünkü Gezisi", *Haber*, 8 Temmuz 1940, nr. 2098, s. 1.

¹⁴⁵² "Halkevinde", *Haber*, 31 Mart 1941, nr. 2170, s. 1.

¹⁴⁵³ "Köy Gezisi", *Haber*, 2 Haziran 1941, nr. 2187, s. 1.

¹⁴⁵⁴ "Halkevi Deper Köyüne Bir Gezi Tertip Etti", *Haber*, 15 Eylül 1941, nr. :2217, s. 1.

¹⁴⁵⁵ "Halkevinin Geçen Pazar ki Köy Gezisi", *Haber*, 30 Nisan 1942, nr. 2277, s. 1.

¹⁴⁵⁶ "Halkevinde Köy Gezisi", *Haber*, 20 Mayıs 1943, nr. 2383, s. 1.

14 Mayıs 1944 Pazar günü sabahı Afyon'un İhsaniye İlçesi'ne Temsil Şubesi ve Müzik Kolu'ndan bir grup gitmiştir¹⁴⁵⁷. 2 Temmuz 1944 Pazar günü, Sipsin ve Akçın Köylerine şube tarafından bir gezi yapılmıştır¹⁴⁵⁸. 6 Ağustos 1945 Pazartesi günü, 25 kişilik bir kafiye ile Sinanpaşa İlçesi'ne şube tarafından bir gezi yapılmıştır. Bu kafiye ilçe halkodasında bulunan kitap ve dergileri türlerine göre sıralayarak bazılarını ise ciltlenmesi için merkeze getirmişlerdir¹⁴⁵⁹.

Afyon Halkevi Köycülük Şubesi tarafından 1932-1945 yılları arasında, merkeze bağlı köyler ile ilçe merkezleri ve köylerine geziler yapılmıştır. Bu geziler merkezdeki şubelerin faaliyetlerini kolaylaştırarak geniş bir çalışma alanı sunmuştur. Böylece şubelerin faaliyetleri merkez ile sınırlı kalmamıştır. Gezilerde dokuz şubeden de alanında uzman kişiler bulunmuştur. Bu geziler ile sosyal devlet anlayışı pekiştirilmiştir. Şehirli ile köylü arasındaki bağlar güçlenmiştir.

3.1.9. Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi Faaliyetleri

Eserleri toplamak, fotoğraf ve model almak, milli ürünleri ve el eşyalarını sergilemek bu şubenin görevleri arasında yer almıştır. Müze Kolu, mevcut tarihi eserleri tespit ederek bunlar içinde bakıma ihtiyacı olan eserleri ilgili makamlara bildirerek korunmasını sağlamıştır. Şubenin en önemli görevlerinden birisi Afyon'da Eski Eserler deposunun zenginleşerek bir müze haline gelmesi olmuştur. 1927'de başlatılan çalışmalar, 1933'te hedefine ulaşarak 29 Ekim 1933'te Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nde, faaliyetlerine başlamıştır¹⁴⁶⁰.

Müze ve Sergi Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayısı şöyle olmuştur: 1932'de, şubeye Süleyman Hilmi Bey görevlendirilmiştir¹⁴⁶¹. 1933'de, şubenin 21 üyesi bulunmuştur. 1934'te, şubede 22 yer almıştır. 1935'de, şubeye kayıtlı üye sayısı 23'e ulaşmıştır¹⁴⁶². 31 Aralık 1936'da, şubenin başkanı il müze işyari Süleyman Gönçer olmuştur¹⁴⁶³. 1938'de, şubeye komite üyeleri olarak Süleyman Gönçer, Mahmut Yaman ve Haydar Koçer seçilmiştir¹⁴⁶⁴.

¹⁴⁵⁷ R.K. Mollaoğlu, "Halkeviler İhsaniye Nahiyesi'nde", *Haber*, 18 Mayıs 1944, nr. 2484, s. 1.

¹⁴⁵⁸ "Halkevlerinin Köy Gezisi", *Haber*, 6 Temmuz 1944, nr. 2498, s. 1.

¹⁴⁵⁹ "Halkevimizin Köy Gezisi", *Haber*, 9 Ağustos 1945, nr. 2607, s. 1.

¹⁴⁶⁰ Ortak, Demirdelen, *a.g.m.*, s. 270.

¹⁴⁶¹ "İdare Heyetimiz", *a.g.m.*, s. 99-100.

¹⁴⁶² Yaşar, *a.g.e.*, s. 361.

¹⁴⁶³ BCA; 490-1-0-981-802-1-59.

¹⁴⁶⁴ "Halkevi Şubelerine Seçilenler", *Haber*, 28 Nisan 1938, nr. 1843, s. 1.

1940'da ise, Süleyman Gönçer, Haydar Koçer ve Remzi Yaman görevlendirilmiştir¹⁴⁶⁵. 1940'da, şubeye komite başkanı olarak Orhan Dengiz seçilmiştir¹⁴⁶⁶.

Müze ve Sergi Şubesi, halkevleri bünyesinde, müze ve sergi alanında özel olarak iki temel kola ayrılarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Müze Kolu'nun, faaliyetleri şunlar olmuştur. Afyon'da 1932'de bir Asar-ı Atika (Eski Eserler) Deposu mevcut bulunmuştur. Müze ve Sergiler Şubesi, Eski Eserler Deposu'nun zenginleşerek bir müze haline gelmesi ve bu müzede inkılap ve etnografya kısımlarının da bulunması için çalışmalar yapmıştır¹⁴⁶⁷. Gedik Ahmet Paşa Taş Medresesi, müze için uygun görülmüştür. Bu bağlamda binanın tamir edilmesine başlanmıştır. Bu süreçte de depoya mıntika olarak verilen Burdur, Isparta, Kütahya ve Afyon'da ele geçen eski ve kıymetli eserleri toplanmıştır. İl Genel Meclisi ve belediyenin de yardımlarıyla günden güne zenginleşen depo en kısa zamanda halkın, öğrencilerin ve seyyarların faydalanması için bir müze haline getirilmesi planlanmıştır¹⁴⁶⁸. 29 Ekim 1933'e kadar depoya 157 eski eserler ile 300 adet eski para toplanmıştır¹⁴⁶⁹.

Müze kolu, Afyon'daki abideleri tespit ederek gerekli olanları tamir ettirmiştir. Daha sonra bu abidelerin korunmaları için önlemler almıştır. Müze Kolu, Afyon'da bulunan eski eserler hakkında konferanslar düzenlemiştir. Afyon'daki eski eserler deposu şubenin de yardımlarıyla "Müze" halini getirilmiştir. 29 Ekim 1933 Cumhuriyet Bayramı'nda müzenin açılış töreni yapılmıştır. Müzede ayrıca inkılap ve etnografya bölümleride oluşturulmaya çalışılmıştır. Şube Hitit, Frigya ve Selçuk eserlerine dair bir albüm oluşturmuştur. Bu albümlerden birisi Mustafa Kemal'in Afyon'u son ziyaretinde kendisine takdim edilmiştir¹⁴⁷⁰. 1935'te tarihsel incelemeler yapılarak eserlerin korunması için ilgili merciler bildirilendirilmiştir. Afyon'da 8 tarihsel gezi yapılarak eski eserler yerlerinde incelenmiştir¹⁴⁷¹.

1937'de satın alınan 9 parça tarihi halk eşyası müzeye konulmuştur¹⁴⁷². Afyon'da bulunan tarihi abidelere özenle ele alınarak tamirlerinin resmi ve özel

¹⁴⁶⁵ "Halkevinde Muhtelif Kolların İdare Heyetlerine Seçilenler", *Haber*, 18 Mart 1940, nr. 2050, s. 1.

¹⁴⁶⁶ "Halkevi Komite Reisleri", *Haber*, 17 Nisan 1944, nr. 2475, s. 1.

¹⁴⁶⁷ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 100.

¹⁴⁶⁸ Hilmi, *a.g.m.*, s. 298.

¹⁴⁶⁹ Hilmi, *a.g.m.*, s. 299.

¹⁴⁷⁰ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 86-87.

¹⁴⁷¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-41.

¹⁴⁷² "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 72.

kanallarla yapılmasına çalışılmıştır¹⁴⁷³. Afyonlu Abdürrahim Bey tarafından 500 yıl önce ahlak hakkında yazılan bir eser müzede yerini almıştır. Farklı tarihlerdeki 16 parça etnografya eşyası da müzeye konulmuştur. Şehir içinde bulunan mezarlıkların kaldırılmasıyla birlikte Tarih Kolu ile beraber 26 parça tarihi ve etnografik mezar taşları taşınmıştır. Aynı zamanda tarihi ve mimari değeri yüksek anıtlar hakkında Taşpınar Dergisi'nde, bu anıtları tanıtarak korunmalarını sağlamak amacıyla bilgiler verilmiştir. Bunlar hakkında yapılan incelemeler bildirilmiştir¹⁴⁷⁴.

Müze Kolu, Afyon'nun tarihi eserlerinin yok olmasını engellemiştir. Tespit edilen tarihi eserler kurumlar vasıtasıyla korunmuştur. Bu eserlerin gelecek nesillere aktarılması için bir müze oluşturularak muhafaza edilmiştir.

Müze ve Sergi Şubesi Sergi Kolu'nun faaliyetleri şunlar olmuştur. Sergi Kolu, İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile birlikte tasarruf haftasında bir sergi düzenlemiştir¹⁴⁷⁵. Aralık 1933'de, bu kol tarafından Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile birlikte bir yerli malı sergisi açılmıştır. Cumhuriyetin Onuncu Yılı nedeniyle on yıllık gelişimi gösteren bir sergi düzenlenmiştir¹⁴⁷⁶. 12-20 Aralık 1935'te Yerli Malı ve Tutum Haftası kutlanmıştır. Günün anlamını Afyon halkına anlatmak için geniş bir program yapılmıştır. İlk gün 12 arabaya yerli malları konularak müzik ve gösteri ile halka ürünler tanıtılmıştır. Yerli malları ve ulusal ekonomisi hakkında söylevler verilmiştir. Bu etkinliğe 1500 kişi katılmıştır. Ayrıca her ilkokulda yerli malı hakkında birer gün temsiller ve söylevler yapılmıştır¹⁴⁷⁷. Aralık 1936'de Sergi Kolu, yerli malı haftasında İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile birlikte yerli ürünlerle dolu arabalarla şehri dolaşmıştır¹⁴⁷⁸.

Sergi Kolu tarafından yerli malı haftasında Afyon halkına yerli ürünlerin kullanımı teşvik edilmiştir. Böylece çiftçilere destek olunarak üretim arttırılmıştır. Üretimin artmasıyla birlikte fiyat artışı da engellenmiştir. En önemlisi ekonomik bağımsızlık sağlanmıştır.

¹⁴⁷³ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 72.

¹⁴⁷⁴ "Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz", *a.g.m.*, s. 216.

¹⁴⁷⁵ "Evimizin İşleri", *a.g.m.*, s. 100.

¹⁴⁷⁶ "Evimizin İki Yıllık İşleri", *a.g.m.*, s. 86-87.

¹⁴⁷⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-56.

¹⁴⁷⁸ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 72.

1936'da Sergi Kolu tarafından halkevinde düzenlenen Dikiş ve Nakış Sergisi'ne, 5000 kişi gelmiştir¹⁴⁷⁹. 17 Şubat 1940'da Sergi Kolu tarafından halkevinde Resim ve Fotoğraf Sergisi açılmıştır. Sergi Cumartesi günü 15.00'de Galip Demirer'in kısa bir konuşmasının ardından Vali Durmuş Evrendilek tarafından açılmıştır. Serginin 15 gün boyunca açık kalmasına karar verilmiştir¹⁴⁸⁰. Sergide karakalem resimler, yağlı boya tabloları gibi farklı eserler gösterilmiştir. Eserler arasında "Türkmen Kızları" ile "Kale Kapısı" gibi yöresel konulu eserler dikkat çekmiştir. Kartpostallardan büyütülmüş olan birkaç tablo yer almıştır¹⁴⁸¹. 30 Aralık 1940 Pazartesi günü halkevinde Resim ve Fotoğraf Sergisi açıldığı bildirilmiştir. Serginin pazar gününe kadar açık olduğu belirtilmiştir¹⁴⁸². 22 Mayıs 1945'de, halkevinde Resim ve Fotoğraf Sergisi açılmıştır. Bu sergide 23 halkevinden gelen 130 resim ve 34 fotoğraf sergilenmiştir. Sergide Afyon Halkevi, resim alanında dereceye girmiştir¹⁴⁸³. Afyon halkevinde amatör resim ve fotoğraf sergileri açılmıştır. Bu sergilerde dereceye giren kişilere ödülleri verilmiştir. Afyon Halkevi de 1945'e kadar bu alanda başarı gösteren halkevlerinden biri olmuştur¹⁴⁸⁴.

Sergi Kolu tarafından halkevinde bir kitap sergisi açılmıştır. Serginin 6 Haziran 1941 Cuma akşamına kadar devam etmesi planlanmıştır. Sergiye, İstanbul bulunan kitapçıları tarafından da kitaplar gönderilmiştir. Ayrıca sergide yöresel matbuat köşesi yapılarak Afyon'da basılmış olan kitaplar, broşürler, dergi ve gazeteler de yer almıştır¹⁴⁸⁵.

Halkevi Haziran ayı içinde bir kitap sergisi açmayı planlamıştır. Sergiye halkevi ve şehir kütüphanelerinde bulunan kitaplar ile Ankara ve İstanbul'daki bazı kitapçılardan getirilen eserlerin de konulması belirtilmiştir¹⁴⁸⁶. 30 Ağustos Zaferi'nin yıldönümünde, halkevinde bütün halkevlerinin neşriyatını bir araya toplayan bir "halkevi kitap sergisi açılması uygun görülmüştür. Toplanan kitapların sayısı iki bin civarında olmuştur. Ankara'dan Afyon'a gönderilmesi planlanan kitaplarla birlikte sergi için gereken talimatın 13 Aralık 1944'te verilmesi bildirilmiştir¹⁴⁸⁷.

¹⁴⁷⁹ "Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür", *a.g.m.*, s. 68.

¹⁴⁸⁰ "Halkevinde Açılan Sergi", *Haber*, 19 Şubat 1940, nr. 2026, s. 1.

¹⁴⁸¹ "Afyon'da İlk Resim Sergisi", *Haber*, 22 Şubat 1940, nr. 2029, s. 1.

¹⁴⁸² "Resim ve Fotoğraf Sergisi", *Haber*, 30 Aralık 1940, nr. 2147, s. 1.

¹⁴⁸³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 350.

¹⁴⁸⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 344.

¹⁴⁸⁵ "Halkevi Kitap Sergisi", *Haber*, 2 Haziran 1941, nr. 2187, s. 1.

¹⁴⁸⁶ "Kitap Sergisi", *Haber*, 17 Haziran 1943, nr. 2391, s. 1.

¹⁴⁸⁷ BCA; 490-1-0-0-1134-137-2.

3.2. İLÇELERDEKİ HALKEVLERİ VE HALKODALARI

Halkevlerinin, merkezin dışındaki kırsal bölgelerde yayılması için ilçe, kasaba ve köylerde de açılmasına karar verilmiştir. Böylece halkevlerinin kırsal bölgelerde de faaliyetlerini sürdürebilmesi amaçlanmıştır. Halkevlerinin bu bölgelerde açılması, yerel halkın kültür, eğitim, sosyal, sanat ve spor alanlarında kendini geliştirmesi için bir fırsat sunmuştur. Afyon merkez dışında ilçelerde de halkevleri açılmaya başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak 22 Şubat 1934'te Sandıklı Halkevi açılmıştır. 22 Şubat 1935'te Dinar halkevi, 23 Şubat 1936'da Bolvadin halkevi, 21 Şubat 1937'de Emirdağ halkevi açılmıştır.

13 Şubat 1939'da Çay ve Bayat ilçe merkezi ile Başmakçı, Çay, Çoğu, Dereçine, İscehisar'da birer halkevi açılması duyurulmuştur¹⁴⁸⁸. 19 Şubat 1939'da Afyon Halkevi tarafından, Afyon merkez kazasına bağlı Şuhut nahiye merkeziyle, İscehisar köyünde, Dinar kazasının Başmakçı köyünde, Bolvadin kazasının Çay nahiye merkeziyle, Dereçine ve Çoğu köylerinde, Emirdağ kazasının Bayat nahiye merkezinde halkevlerinin açıldığı CHP Genel Sekreterliğine bildirilmiştir¹⁴⁸⁹.

CHP Afyon Bölgesi Müfettişi Aydın Mebusu Adnan Menderes'in, 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporlarında Çoğu, Bayat, Dereçine Halkevleri ile ilgili şunlara değinilmiştir. Çoğu Halkevi'nin binası iki küçük odalı, altı ahır olan bir köy evinde açılmıştır. Halkevi olarak kullanılan odada masa sandalye, kitap gazete ve dergi bulunmamıştır. Müfettiş Bey, halkevi başkanı Apdil Bey, parti başkanı Abdullah Bey ve muhtar Kadir Bey' ulaşamadığını söylemiştir. Çoğu Halkevi'nin, faaliyetleri ile ilgili hiçbir bilginin olmadığını belirtmiştir¹⁴⁹⁰. Bayat Halkevi'ne, açıldığı günden beri hiç kimse gitmemiştir. Talimatnameye göre halkevinin açılmadan önce üyelerinin tespit edilerek kayıt edilmesi gerekli görülmüştür. Buna rağmen Bayat Halkevi'nin, üye defteri ve hiçbir üyesi bulunmamıştır¹⁴⁹¹.

Dereçine Halkevi, hiç kullanılmayan, harap ve yıkılmak üzere olan, camları kırık, sobası olmayan bir binada açılmıştır. Halkevinin üye defteri bulunmamıştır. Halkevinde hiçbir faaliyet yapılmamıştır¹⁴⁹².

¹⁴⁸⁸ “Vilayetimizde Yeni Açılacak Halkevleri”, *Haber*, 13 Şubat 1939, nr. 1919, s. 1.

¹⁴⁸⁹ BCA; 490-1-0-981-802-1-29.

¹⁴⁹⁰ BCA; 490-1-0-994-842-1-39.

¹⁴⁹¹ BCA; 490-1-0-994-842-1-40.

¹⁴⁹² BCA; 490-1-0-994-842-1-38.

Halkevlerinin 8. Yıl Dönümü nedeniyle 25 Şubat 1940 Pazar günü Afyon'da Şuhut, Sinanpaşa, Eğret, Çobanlar, İshaklı merkezleri ile Dişli Köyü ve Dinar'a bağlı Evciler'de halkodalarının açılış törenlerinin yapılmasına karar verilmiştir¹⁴⁹³.

CHP Afyon Bölgesi Müfettişi Aydın Mebusu Adnan Menderes'in, 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporlarında Çobanlar, Eğret, İshaklı Halkodaları ile ilgili şunlara değinilmiştir. Çobanlar Halkodası'nda, hiçbir faaliyet yapılmamıştır. Halkodaları Talimatnamesi'ne, göre bir odanın açılabilmesi için en az 50 kayıtlı üyenin olması gerekli görülmüştür. Ancak halkodanın idare heyeti dışında üyelerin kimler olduğu belirtilmemiştir. Matbu defterlerin doldurulmasına henüz başlanmamıştır¹⁴⁹⁴. Eğret Halkodası'nın üye defteri bulunmamıştır. Odada bulunması gereken matbu defterlerin doldurulmasına başlanmamıştır¹⁴⁹⁵.

Müfettiş raporlarına bakıldığı zaman halkevleri ve halkodaları talimatnamelere uygun olarak açılmamıştır. Binalar sağlık şartlarına uygun görülmemiştir. Masa sandalye vs. eşyalar konulmamış, hiçbir faaliyet yapılmamıştır. Üye defterleri bulunmamış, matbu defterleri ise doldurulmamıştır. 1938 yılından sonra evlerin ve odaların sayısı artmaya başlamıştır. Bu nedenle denetim ve kontrolleri yeterince sağlanamamıştır.

Ancak bazı evler ve odalar talimata uygun açılarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu odalardan biriside İshaklı Halkodası olmuştur. İshaklı Halkodası, cadde üzerinde geniş, temiz, masa ve sandalyesi bulunan bir salondan oluşmuştur. Duvarlar milli ve parti bayrakları ile tarihe yön veren isimlerin fotoğraflarıyla süslenmiştir. Kitap, gazete ve dergiler halk tarafından okunmuştur. Bu oda halkın ilgisini çeken bir faaliyet yeri olmuştur. Kayıt defterinde yeterli üye bulunmamıştır. Parti idare heyeti ve oda idare heyeti seçilmiştir. Demirbaş eşyalar deftere kaydedilmiştir. Oda çalışma defterine faaliyetler kaydedilmiştir. İshaklı Halkodası, henüz yeni açılmasına ve eksikliklerinin bulunmasına rağmen örnek bir halkodası olarak gösterilmiştir¹⁴⁹⁶.

Halkevlerinin açılışının 13. Yıl Dönümü'nün, 25 Şubat 1945 Pazar günü, saat 15.00'te tüm halkevleri ve halkodalarında kutlanmasına karar verilmiştir. Yıl dönümünde Türkiye'de 27 halkevi ile 2366 halkodasının daha açılması kararlaştırılmıştır. Böylece 13 yıl içinde yurttan açılan halkevi sayısının 432'ye,

¹⁴⁹³ "Vilayetimizde Açılacak Halkodaları", *Haber*, 24 Şubat 1940, nr. 2031, s. 1.

¹⁴⁹⁴ BCA; 490-1-0-994-842-1-37.

¹⁴⁹⁵ BCA; 490-1-0-994-842-1-37.

¹⁴⁹⁶ BCA; 490-1-0-994-842-1-38.

halkodası sayısının ise 2716'ya yükselmesi beklenmiştir¹⁴⁹⁷. 1945'te İsmet İnönü'nün talimatları doğrultusunda nüfusu binin üzerinde olan köylerde birer halkodası açılmasına karar verilmiştir. Bir sonraki yıllarda ise nüfusu az olan köylerde sırasıyla halkodaları açılması uygun görülmüştür. Afyon'da 55 adet köy halkodalarının törenle açılması planlanmıştır. Bu törenlerin 19 Şubat 1945'te yapılması düşünülmüştür¹⁴⁹⁸.

1945'te Afyon'da, 53 adet halkodasının açılmasına karar vermiştir. Bu odaların bina, tamir, eşya, bakımları için uzun zamandan beri çalışmalar yapılmıştır. Parti İlçe İdare kurulları ile merkez ilçe idare kurulu bu hazırlıklarla ilgilenmiştir. Başta Afyon Valisi Şefik Bicioğlu olmak üzere idare amirleri de yardımlar da bulunmuştur. 25 Şubat Pazar günü, 53 köyde halkodalarının açılış töreninin yapılması planlanmıştır. Törende oda başkanlarının seçilmesi, müzik ve millî oyunlarla törenin sonlandırılması planlanmıştır. Açılış törenlerinde, merkezlerdeki hükümet temsilcileri ve parti üyelerinin de hazır bulunması bildirilmiştir¹⁴⁹⁹. 8 Kasım 1945'te, Afyon merkezde 3, Sandıklı'da 2, Emirdağ'da 3 ve Dinar'da 4 olmak üzere toplam 12 halkodasının açılacağı duyurulmuştur. Bu halkodalarının açılmasıyla birlikte Afyon'daki toplam halkevi ve halkodası sayısının 85'e ulaşması beklenmiştir¹⁵⁰⁰.

3.2.1. Sandıklı Halkevi

Afyon Halkevi'nin açılmasıyla birlikte ilçelerde de halkevleri açılmaya başlamıştır. Bu bağlamda, ilk olarak 22 Şubat 1934 Perşembe günü Sandıklı Halkevi açılmıştır¹⁵⁰¹. Yeni Belediye İşhanı'nın bulunduğu yerde açılan halkevinin, 1934'te dört şubesi ve toplam 177 üyesi bulunmuştur¹⁵⁰². 1935'te Sandıklı Halkevi: Temsil, Spor, Halk Dershanleri ve Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat olmak üzere dört şubesi ile gece gündüz çalışmalarına devam etmiştir¹⁵⁰³. Bu şubelere ek olarak 23 Şubat 1936'da Köycülük Şubesi açılmıştır. 14 Şubat 1938'de ise Sosyal Yardım Şubesi faaliyetlerine başlamıştır¹⁵⁰⁴. Ahmet Gevrek halkevinin başkanı olmuştur. Süleyman Akın, Kazım Özata, Mehmet Gülşeni, Hüseyin Öner, Mustafa Ulupınar ve Abdullah Bilgin halkevinin idare heyeti üyeleri arasında yer almıştır¹⁵⁰⁵.

¹⁴⁹⁷ "Halkevlerinin Yıldönümü", *Haber*, 8 Şubat 1945, nr. 2556, s. 1.

¹⁴⁹⁸ "Vilayetimizde 55 Halkodası Daha Açılacaktır", *Haber*, 8 Ocak 1945, nr. 2547, s. 1.

¹⁴⁹⁹ "Köylerimizde Açılacak Halk Odaları", *Haber*, 15 Şubat 1945, nr. 2558, s. 1; "Yeni Açılacak Halkodaları", *Haber*, 25 Ocak 1945, nr. 2552, s. 1.

¹⁵⁰⁰ "Yeni Açılacak Halkodaları", *Haber*, 8 Kasım 1945, nr. 2632, s. 1.

¹⁵⁰¹ Tutsak, *a.g.m.*, s. 289.

¹⁵⁰² Ofset, *a.g.e.*, s. 104; Karakuş, Seyman, Özeski, *a.g.e.*, s. 47; Yaşar *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵⁰³ BCA; 490-1-0-981-802-1-20.

¹⁵⁰⁴ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 24 Şubat 1938, nr. 1826, s. 1.

¹⁵⁰⁵ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 24 Şubat 1938, nr. 1826, s. 1.

Sosyal Yardım Şubesi'nin idare heyetine Hüseyin Öner, İbrahim Dayı, Aziz Bilge, Ahmet Özen ve Mustafa Akşit seçilmiştir¹⁵⁰⁶. 1 Temmuz 1938'de, Dil Tarih Edebiyat, Güzel Sanatlar, Müze ve Sergi Şubeleri'nin de açılmasıyla birlikte şube sayısı 9'a ulaşmıştır¹⁵⁰⁷. Böylece Sandıklı Halkevi'nin 576 üyesi bulunmuştur¹⁵⁰⁸.

29 Ocak 1940 Pazartesi günü, CHP Genel kâtipliği Sandıklı'da bir halkevi binasının yapılmasını bildirilmiştir. Bina için gerekli olan paranın bir kısmı Afyon vilayet bütçesinden, bir kısmının da parti merkezi tarafından temin edilmesine karar verilmiştir¹⁵⁰⁹. Sandıklı Halkevi'nin, faaliyetlerini sürdürebilmesi için gelir sağlanmaya çalışılmıştır. Halkevi'nin bütçesi, şehrin diğer halkevleri için temin edilen gelirlerle orantılı olmuştur. Ahmet Gevrek, belediye başkanı olduktan sonra halkevi ile yeteri kadar ilgilenmediği belirtilmiştir. Sosyal yardım şubesi başkanı, yaşlı ve faydası olmayan bir diktatör olarak görülmüştür. Temsil şubesinde kadın öğretmenler rol alırken, 1938'den itibaren kadın rollerini erkekler üstlenmiştir. Güzel sanatlar, müze ve sergi, dil ve tarih kollarının faaliyetlerinden halk memnun kalmamıştır. Halkevinin hesap defterleri düzenli olarak tutulmuştur. Halkevi binasının büyük bir salonu, salonun içinde dört bölmesi ve bir sahnesi bulunmuştur. Ancak bu bina, halkevinin çalışmaları için yeterli olmamıştır¹⁵¹⁰. Bu nedenle Sandıklı Halkevi binasının tamirine başlanmıştır. 8 Eylül 1941 Pazartesi günü, Sandıklı Halkevi binasının tamir işlerinin tamamlandığı bildirilmiştir¹⁵¹¹. 1932-1945 yılları arasında Sandıklı İlçesi'nde; Hocalar Bucağı, Ahırhisar, Ballık, Başağaç, Güdübez, Kılındıras, Kızık, Kızılören, Kusura, Reşadiye, Sorkun ve Yavaşlar Halkodaları açılmıştır¹⁵¹².

3.2.1.1. Güzel Sanatlar Şubesi

Sandıklı Halkevi'nin Güzel Sanatlar Şubesi 1 Temmuz 1938'de çalışmalarına başlamıştır¹⁵¹³. Güzel Sanatlar Şubesi tarafından, 4 ilkokuldan müzikle ilgilenen öğrencilerden 40 kişilik bir çocuk korusu oluşturulmuştur. Öğrenciler okul derslerinden sonra her gün halkevi salonunda müzik öğretmenleri tarafından çalıştırılmıştır¹⁵¹⁴. Sandıklı Halkevi'nde şube tarafından 24 Mart 1945 Cumartesi gecesi saz gecesi düzenlenmiştir. Konserlerde saz sanatkarlarından Sandıklılı Ahmet Erbaş sazı ile halk

¹⁵⁰⁶ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 24 Şubat 1938, nr. 1826, s. 1.

¹⁵⁰⁷ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 8 Temmuz 1938, nr. 1872, s. 1; Yaşar *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵⁰⁸ Ofset, *a.g.e.*, s. 104. Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁵⁰⁹ "Sandıklı Halkevi Binası Yapılacak", *Haber*, 29 Ocak 1940, nr. 2012, s. 1.

¹⁵¹⁰ BCA; 490-1-0-994-842-1-40.

¹⁵¹¹ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 8 Eylül 1941, nr. 2215, s. 1.

¹⁵¹² Yaşar, *a.g.e.*, s. 340.

¹⁵¹³ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 8 Temmuz 1938, nr. 1872, s. 1; Yaşar *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵¹⁴ "Sandıklı Halkevinin Fakir Okurlara Yaptığı Çeşitli Yardımlar", *Haber*, 21 Şubat 1944, nr. 2459, s. 1

türkülerinden parçalar söylemiştir¹⁵¹⁵. Güzel Sanatlar Şubesi, diğer şubeler gibi faaliyetlerini sürdürememiştir. Halkın bu şubeden memnun kalmadığı, teftiş raporlarında belirtilmiştir.

3.2.1.2. Temsil Şubesi

3 Mayıs 1934'te Sandıklı Halkevi Temsil Şubesi çalışmalarına başlamıştır. Sandıklı Halkevi Temsil Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 3 Mayıs 1934'te, şubenin üyeleri olarak öğretmen Ali Nazım Bey, Öğretmen Nermin Hanım, öğretmen İbrahim Bey, zabıt kâtibi Hüseyin Bey ve Avni Bey seçilmiştir¹⁵¹⁶.

1 Ocak 1935'te, şubenin üyeleri arasında 1 doktor, 8 öğretmen, 16 tercüman, 4 işçi, 13 çiftçi ve 11 güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren üye bulunmuştur. Bunlardan 51'i erkek, 2'si kadın olmak üzere toplam 53 üye yer almıştır¹⁵¹⁷. Şubat 1938'de, şubeye komite üyeleri olarak Süleyman Akın, Arif Babacan, Arif Tuncer, Murat Toptaş ve Ali Manav görevlendirilmiştir¹⁵¹⁸.

Afyon Merkez Temsil Şubesi ile benzer etkinlikler düzenlenmiştir. Afyon Afyon Halkevi'nde sahnelenen piyesler, Sandıklı Halkevi'nde de gösterilmiştir. Sandıklı Halkevi Temsil Şubesi'nin faaliyetleri şunlar olmuştur:

Temsil Şubesi tarafından, 8 Ocak 1935'te şube tarafından iki kez “*Hedef*” piyesi temsil edilmiştir. Bu piyese toplam 700 kişi katılmıştır. 7 Şubat 1935'te “*Baykuş*” piyesi gösterilmiştir. Bu piyese 375 kişi gelmiştir. 23 Nisan 1935'te “*Cumhuriyet*” piyesi okul öğrencileri tarafından temsil edilmiştir. Bu piyesi ise 300 kişi seyretmiştir. 30 Ağustos 1935'te utku gecesi “*İnkılap Çocukları*” adlı gösteriye 350 kişi katılmıştır. 15 Eylül 1935'te “*Mavi Yıldırım*” piyesi gösterilmiştir. Bu gösteriye 350 seyirci katılmıştır. 29 Ekim 1935'te Cumhuriyet Bayramı'nda, “*Beş Devir*” piyesi iki kez temsil edilmiştir. Bu piyesi toplam 700 kişi izlemiştir. 15 Aralık 1935'te, bütün haftasında okul öğrencileri tarafından “*Bal Arıları*” adlı piyes halkevi sahnesinde temsil olunmuştur. Şube tarafından gereken yardım yapılarak 300 seyirci katılmıştır¹⁵¹⁹.

28 Aralık 1935'te “*Kahraman*” piyesi iki kez temsil edilmiştir. Bu piyese toplam 700 kişi katılmıştır. Milli piyesler halk tarafından ilgi ile seyredilmiştir. Halkevi gösterilerini, öğretmenler yapmıştır. Kadın rollerinin bulunduğu piyes sayısı çok

¹⁵¹⁵ “Halkevinde Saz Konserleri”, *Haber*, 1 Şubat 1945, nr. 2554, s. 1.

¹⁵¹⁶ BCA; 490-1-0-971-753-1-10.

¹⁵¹⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1- 23.

¹⁵¹⁸ “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 28 Şubat 1938, nr. 1827, s. 1.

¹⁵¹⁹ BCA; 490-1-0-981-802-1-20.

olmasına rağmen şubenin kadın üyeleri az olmuştur. Genel sekreterlikten gelen bütün piyeslerde genellikle kadın rolleri bulunmuştur. Kadın rolünün bulunmadığı piyesler ise sekreterlik tarafından kabul edilmemiştir¹⁵²⁰.

Dil Kurultayının yıl dönümü büyük bir törenle kutlanmıştır. Öğretmen Mustafa Alev ve Ankara Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi Sandıklılı Osman Bey konferans vermiştir¹⁵²¹. Halkevinde, 29 Ekim 1936 Perşembe akşamı Cumhuriyet Bayramı nedeniyle “*Sevr’den Lozan’a*” adlı bir piyes temsil edilmiştir¹⁵²². Sandıklı Halkevinde, Köy muhtarlarına görevleri hakkında bir konferans verilmiştir. Aynı zamanda halkevi başkanı Ahmet Gevrek’de CHP tüzüğünü ve amaçlarını anlatan bir konferans vermiştir¹⁵²³. 26 Eylül 1937’de Dil Bayramı’nda Vedat Nedim Tör’ün “*Kör*” adlı piyes temsil edilmiştir¹⁵²⁴. Kurban Bayramı’nda Sandıklı Halkevi’nde bayramlaşma töreni yapılmıştır. Kurban Bayramı’nın ikinci günü olan 12 Şubat 1938 Cumartesi akşamı, şube tarafından hazırlanan bir müsamere sunulmuştur¹⁵²⁵.

22 Mayıs 1938 Pazar akşamı, şubenin yardımıyla Bahçeici İlkokulu öğrencileri tarafından “*Atak Ali*”, “*Boş Kale*” ve “*Ben Hazretleri*” adlı piyesler sahnelenmiştir. Sandıklı’nın milli oyunları oynanmıştır. Müsamerede yaklaşık 600 kişi bulunmuştur¹⁵²⁶.

23 Şubat 1941 Pazar günü, Sandıklı Halkevi’nin açılış yıl dönümünde büyük bir tören yapılmıştır. Bu törene, İstiklal Marşı ile başlamıştır. Belediye ve halkevi başkanı Ahmet Gevrek bir konuşma yapmıştır. Daha sonra, Temsil Şubesi üyeleri tarafından hazırlanan “*Canavar*” piyesi ile bir komedi sahnelenmiştir. Milli oyunlar oynanmıştır¹⁵²⁷. 30 Ağustos 1941 Cumartesi günü, Zafer Bayramı nedeniyle şube tarafından, bir müsamere verilmiştir¹⁵²⁸. 1944’te halkevinde “*Köy Muhtar ve İhtiyar Kurullarının Vazifeleri*” adlı konferans düzenlenmiştir¹⁵²⁹.

¹⁵²⁰ BCA; 490-1-0-981-802-1-20.

¹⁵²¹ “Sandıklı Halkevinde Dil Bayramı”, *Haber*, 01 Ekim 1936, nr. 1690, s. 1.

¹⁵²² “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 12 Aralık 1936, nr. 1702, s. 1.

¹⁵²³ “Sandıklı Halkevinde Köy Muhtarları Kursu ve Ev Başkanının Bir Konferansı”, *Haber*, 4 Ocak 1937, nr. 1715, s. 1.

¹⁵²⁴ “Sandıklı Halkevinde Kör Temsil Edildi”, *Haber*, 30 Eylül 1937, nr. 1788, s. 1.

¹⁵²⁵ “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 17 Şubat 1938, nr. 1824, s. 1.

¹⁵²⁶ “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 26 Mayıs 1938, nr. 1851, s. 1.

¹⁵²⁷ “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 3 Mart 1941, nr. 2162, s. 1.

¹⁵²⁸ “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 8 Eylül 1941, nr. 2215, s. 1.

¹⁵²⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 348.

3.2.1.3. Spor Şubesi

3 Mayıs 1934'te Sandıklı Halkevi Spor Şubesi çalışmalarına başlamıştır. Spor Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 3 Mayıs 1934'te Sandıklı Halkevi Spor Şubesi üyeleri olarak orman fen mühendisi Sakıp Bey, Mehmet Emin Bey, işçi Sadık Bey, işçi Ali Bey ve terzi Mustafa Bey seçilmiştir¹⁵³⁰. 1 Ocak 1935'te, şubede 3 öğretmen, 10 tercüman, 26 işçi, 14 çiftçi, 16 güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren olmak üzere toplam 69 erkek üye bulunmuştur¹⁵³¹. Şubat 1938'de şubeye komite üyeleri olarak Kazım Özata, Mustafa Aydın, Mehmet Cengiz, Muhiddin Coşkun ve Ali Akın görevlendirilmiştir¹⁵³².

Sandıklı Halkevi Spor Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: Futbol ve binicilik alanlarında faaliyet gösteren Sandıklı Halkevi tarafından futbol müsabakaları yapılmıştır. Yaya ve atlı olarak seyahatlerinde düzenlendiği halkevinde 30 Ağustos 1934'te Cirit Oyunu yapılmasına karar verilmiştir¹⁵³³. 1935'te Afyon Lisesi öğrencileri ile Sandıklı Halkevi spor gençleri arasında bir maç yapılmıştır. Sandıklı Spor 1-0 galip gelmiştir. Bu maça tahminen 1100 kişi katılmıştır. Sandıklı Spor Yurdu formasının rengi muntika tarafından siyah beyaza dönüştürülmüştür¹⁵³⁴.

Sandıklı'da bulunan 35 avcı şube tarafından bir araya getirilmiştir. Bu avcılarla üç kez sürele avı yaptırılmıştır. Barut saçma ve kovanın pahalı olması avcılık sporunun yapılmasını engellemiştir. Şube tarafından av malzemeleri karşılanması durumunda üye sayısının artması düşünülmüştür¹⁵³⁵. 1938'e kadar şube tarafından 6 futbol müsabakası düzenlenmiştir¹⁵³⁶.

3.2.1.4. Sosyal Yardım Şubesi

14 Şubat 1938'de Sandıklı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi faaliyetlerine başlamıştır¹⁵³⁷. Sosyal Yardım Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: Sandıklı Halkevi salonunda, Ulus Tiyatrosu tarafından sosyal yardım amacıyla milli bir piyes sahnelenmiştir. Elde edilen gelirle fakir öğrencilere destek sağlanmıştır. Şube tarafından her gün 100 öğrenciye sıcak öğle yemeği verilmiştir¹⁵³⁸. Sosyal Yardım Şubesi'nin

¹⁵³⁰ BCA; 490-1-0-971-753-1-10.

¹⁵³¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-23.

¹⁵³² "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 24 Şubat 1938, nr. 1826, s. 1.

¹⁵³³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 353.

¹⁵³⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-21.

¹⁵³⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-21.

¹⁵³⁶ Yaşar, *a.g.e.*, s. 353.

¹⁵³⁷ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 24 Şubat 1938, nr. 1826, s. 1.

¹⁵³⁸ "Sandıklı Halkevinin Fakir Okurlara Yaptığı Çeşitli Yardımlar", *Haber*, 21 Şubat 1944, nr. 2459, s. 1

çalışmalarıyla, merkez ilkokullarındaki 118 fakir ve yetim öğrenciye iki hafta boyunca öğle yemeği verilmiştir. Bu uygulamanın düzenli ve programlı bir şekilde sürdürülmesine karar verilmiştir¹⁵³⁹.

3.2.1.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

3 Mayıs 1934'te Sandıklı Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi çalışmalarına başlamıştır. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 3 Mayıs 1934'te, başöğretmen Hasan Bey, öğretmen vekili Sırrı Bey, öğretmen Enver Bey şubenin üyeleri olarak seçilmiştir¹⁵⁴⁰. 1 Ocak 1935'te şubesinin üyeleri arasında 2 avukat, 1 doktor, 4 öğretmen, 1 tercüman, 4 işçi, 4 çiftçi ve 5 güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren üye bulunmuştur. Bu üyelere 26'sı erkek, 1'i kadın olmak üzere toplam 27 üye yer almıştır¹⁵⁴¹. Şubat 1938'de şubeye Mehmet Gülşeni, Mehmet Gürbüz, İbrahim Öner, Sırrı Arısoy ve Hüseyin Bahşi komite üyeleri olarak görevlendirilmiştir¹⁵⁴².

Sandıklı Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: Şube tarafından genellikle okuma yazma kursları açılmıştır. Şube tarafından 1 Aralık 1934'te açılan A dershaneleri ile öğrencilere saat 18.30'dan 20.30'a kadar haftada 3 kez ders vermiştir. A Dershanelerine, 1 Mart 1935'e kadar 55 öğrenci katılmıştır. Dersler sonucunda yapılan sınavlarda öğrenciler başarılı olmuştur. 15 Aralık 1935'den itibaren hapisanede halk dershanesi açılmıştır. Bu dershanede haftada üç gün ve ikişer saat ders verilmiştir¹⁵⁴³.

1934'te şube tarafından Fransızca kursu açılmasına karar verilmiştir¹⁵⁴⁴. Sandıklı Halkevinde, 1936 yılından itibaren cezaevinde açılan okuma-yazma kursu ile 91 mahkûma okuma-yazma öğretilmiştir¹⁵⁴⁵. Yılbaşında, Sandıklı Halkevinde açılmış olan Köy Kâtipleri Kursu'nda dersler tamamlanmıştır. Sınavların ardından 29 kişiye yeterlilik belgesi verilmiştir. Kurs mezunlarının farklı köylere atanarak 15 Şubat 1938 Salı günü göreve başlamaları uygun görülmüştür¹⁵⁴⁶. Sandıklı Halkevi, düzenlediği müsamereler, okumu salonu ve kurslar ile halkın eğitilmesinde faydalı olmuştur¹⁵⁴⁷.

¹⁵³⁹ “Sandıklı Halkevinde Çalışmalar”, *Haber*, 11 Ocak 1945, nr. 2548, s. 1.

¹⁵⁴⁰ BCA; 490-1-0-971-753-1-10.

¹⁵⁴¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-23.

¹⁵⁴² “Sandıklı Halkevinde”, *Haber*, 28 Şubat 1938, nr. 1827, s. 1.

¹⁵⁴³ BCA; 490-1-0-981-802-1-21-22.

¹⁵⁴⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 357.

¹⁵⁴⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 358.

¹⁵⁴⁶ “Sandıklı Köy Kâtipleri Kursu”, *Haber*, 17 Şubat 1938, nr. 1824, s. 1.

¹⁵⁴⁷ “Kaza Halkevi Faaliyetleri”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

3.2.1.6. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

3 Mayıs 1934'te Sandıklı Halkevi Kütüphanesi ve Neşriyat Şubesi çalışmalarına başlamıştır. Kütüphanesi ve Neşriyat Şubesi'nin, yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 1 Ocak 1935'te şubede 1 avukat, 3 öğretmen, 1 tercüman, 8 işçi, 5 çiftçi ve 6 güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren üye olmak üzere toplam 30 erkek üye bulunmuştur¹⁵⁴⁸. Şubat 1938'de Abdullah Bilgin, Hasan Hüseyin Gürler, Hasan Hüseyin Bostan, Ahmet Turan ve Mustafa Kutbay şubeye komite üyeleri olarak seçilmiştir¹⁵⁴⁹.

Kütüphanesi ve Neşriyat Şubesi'nin faaliyetleri şunlar olmuştur: 1935'te şube tarafından kütüphaneye, dergi ve günlük gazetelerden Ulus, Cumhuriyet, Kurum, Anadolu, haftalık gazetelerden ise Yurt, Karagöz ve Duyum gazeteleri getirilmiştir¹⁵⁵⁰.

Tablo 38'de, Sandıklı Halkevi Kütüphane Şubesi'nde 1 Aralık 1935'den 30 Aralık 1935 tarihine kadar okunan kitap sayısı, okuyucuların meslekleri ve okudukları kitap sayıları verilmiştir¹⁵⁵¹. İkinci altı ayda okunan kitap sayısı, halkın okumaya olan ilgisinin üç kat arttığını göstermiştir. En çok gazete ve dergiler, en az ise felsefe, müsbet ve tabii ilimler ile ilgili kitaplar okunmuştur.

Tablo 38. Sandıklı Halkevi Kütüphanesi'nde Okunan Kitap Sayısı

Okunan Kitaplar	Okunan Kitap Sayısı		Okuyucuların Meslekleri	
	Birinci Altı Ay	İkinci Altı Ay	Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikaye)	119	122	Öğrenci	1757
Tarih	42	53	İşyar	575
Coğrafya	-	12	Öğretmen	492
Felsefe	-	1	Subay	291
Müsbet ve Tabii ilimler	-	0	Çiftçi	136
Dil	-	83	İşçi	123
Sosyal İlimler (Ekonomi, Eğitim,)	22	42	Serbest meslek	196
Ar (Güzel Sanatlar)	0	01	-	-
Sair Kitaplar	95	182	-	-
Gazete ve Dergi	608	2190	-	-
Toplam	886	2686		3572

Sandıklı Halkevi tarafından talep edilen kitaplar (M. Şevki Ahmet Oğlu Ahmet Savaş Hikâyeleri, Nurullah Cemal Berk Modern Sanat, Sadri Ertem Politika Felsefesi, Refik Ahmet Yakın Çağda Türk Tiyatrosu I-II, Memduh Şevket Ayaşlı ve Kiracıları,

¹⁵⁴⁸ BCA; 490-1-0-981-802-1-23.

¹⁵⁴⁹ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 28 Şubat 1938, nr. 1827, s. 1.

¹⁵⁵⁰ BCA; 490-1-0-981-802-1-22.

¹⁵⁵¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-25.

Salih Zeki Asri Tavukçuluk I-II) 10 Nisan 1936'da halkevine ulaşmıştır. Bu durum CHP Genel Sekreterliğine bildirilmiştir¹⁵⁵². Sandıklı Halkevi, halkın kendini geliştirmesi için kütüphaneye her alanla ilgili kitaplar temin etmiştir. Şube ise halkın okuma alışkanlığını ve kültür düzeyini arttırmak için çalışmalarını sürdürmüştür.

3.2.1.7. Köycülük Şubesi

Sandıklı Halkevi'nin 23 Şubat 1936 Pazar günü açılan Köycülük Şubesi'de diğer şubeler gibi çalışmaya başlamıştır. Sandıklı Halkevi Köycülük Şubesi'nin faaliyetleri şöyle olmuştur: Afyon Merkez Köycülük Şubesi ile benzer faaliyetlerde bulunmuştur. Şube tarafında köylere geziler düzenlenmiştir. Hastalar muayene edilerek ilaçları temin edilmiştir. Gerekli olan konularda halka bilgiler verilmiştir.

4 Nisan 1936 Cumartesi günü şubede görev yapan 15 öğretmen, halkevi başkanı Ahmet Gevrek'in öncülüğünde Kusura ve Ballık Köyleri'ne bir gezi düzenlemiştir¹⁵⁵³. Şube tarafından 23 Nisan 1936 Çocuk Bayramı'nda, öğrencilere birer defter hediye edilmiştir¹⁵⁵⁴. Sandıklı ilçesindeki öğretmenler, Dinar'a bir araştırma gezisi düzenlemiştir. Aynı amaçla, 16 Mayıs 1936 Cumartesi günü Dinar öğretmenleri de Sandıklı'ya gelmiştir. Sandıklı Kaymakamı ve Belediye Başkanı da bu geziye katılmıştır. Halkevi Başkanı Ahmet Gevrek bir konuşma yapmıştır¹⁵⁵⁵. Sandıklı'nın Kusura Köyü'nde, İngiliz kadın arkeologlar tarafından yapılan kazılarda ortaya çıkarılan çanak-çömlek gibi eski eserler Afyon'a getirilmiştir. Bu eserler için Afyon Müzesi'nde bir Kusura Köyü salonu açılmıştır¹⁵⁵⁶.

Aralık 1937'de Köycülük Şubesi, 14 köye gezi düzenlemiştir. Bu gezilerde köylerin kalkınmasıyla ilgili konular üzerinde görüşülmüştür. Köylülere kin ve aspirin dağıtılmış, köy çocuklarına ise defter ve kalem verilmiştir. Ayrıca, bu gezilerin faydalı olması nedeniyle diğer köylerde de düzenlenerek artırılmıştır¹⁵⁵⁷.

3 Temmuz 1938'de şube tarafından 50 kişilik bir grupla sırasıyla Kızık, Ekinhisar, Resil, Ürküt, Kılındıras ve Başağaç köylerine gezi düzenlenmiştir. Ziyaret edilen köyler her yönden incelenmiş; hastalar muayene edilmiş, çocuklara aşı yapılmıştır. Hastalara ilaç, çocuklara şeker, sıtma hastalarına kinin verilmiştir. Diş ağrısı

¹⁵⁵² BCA; 490-1-0-981-802-1-27.

¹⁵⁵³ "Sandıklı Halkevinde", *Haber*, 13 Nisan 1936, nr. 1644, s. 1.

¹⁵⁵⁴ "Sandıklı Halkevi ve Çocuk Bayramı", *Haber*, 27 Nisan 1936, nr. 1648, s. 1.

¹⁵⁵⁵ "Dinar Öğretmenleri Sandıklı'da", *Haber*, 25 Mayıs 1936, nr. 1656, s. 1.

¹⁵⁵⁶ "Müzede Kusura Salonu", *Haber*, 24 Eylül 1936, nr. 1688, s. 1.

¹⁵⁵⁷ "Sandıklı Halkevinin Köy Gezileri", *Haber*, 6 Ocak 1938, nr. 1814, s. 1.

olanların dişleri çekilmiştir. Köylülerin ihtiyaçları karşılanmış; mahsul, ağaç, hayvan, çocuk bakımı ve hastalıklar hakkında bilgilendirme konuşmaları yapılmıştır¹⁵⁵⁸.

Köycülük Şubesi'ne bağlı bir grup, 18 Haziran 1939 Pazar günü Yeniçay, Bekteş, Tutağaç ve Selçik köylerine gitmiştir¹⁵⁵⁹. Bu köy gezilerinde fakir hastalar tedavi edilmiştir¹⁵⁶⁰. Böylece, şube tarafından 302 hastanın muayene ve tedavisi gerçekleştirilmiştir¹⁵⁶¹.

3.2.2. Dinar Halkevi

22 Şubat 1935 Cuma günü, Dinar Halkevi açılmıştır. Dinar Halkevi başkanlığına un fabrikacısı Nuri Dedeoğlu seçilmiştir. Dinar Halkevi'nin 5 şubesi kurularak idare komiteleri seçilmiştir¹⁵⁶².

Dinar Halkevi ve şubelerinin yönetim yapısı ve üye sayıları şöyle olmuştur: 22 Şubat 1935'te, Güzel Sanatlar Şubesi'ne posta ve telgraf müdürü Şükrü Güngör, Temsil Şubesi'ne Ilıca İlkokulu öğretmeni Kenan Güngör, Spor Şubesi'ne dava vekili Hasan Tokgöz, Sosyal Yardım Şubesi'ne hukuk hâkimi Aşir Aksu, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'ne ise memur Tevfik Toker başkan olarak seçilmiştir¹⁵⁶³.

1 Temmuz 1935'te şube başkanları ve komite üyelerinin seçimleri yapılmıştır. 1 Temmuz 1935'te, Güzel Sanatlar Şubesi'ne zabıt kâtabi Hüseyin Çatalkaya, Temsil Şubesi'ne kültür işyari Yümnü Tuncel, Spor Şubesi'ne talim işyari Ömer Öner, Sosyal Yardım Şubesi'ne hukuk hâkimi Aşir Aksu ve Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'ne ise Tevfik Toker başkan olarak görevlendirilmiştir¹⁵⁶⁴.

Güzel Sanatlar Şubesi'nde 3 öğretmen, 5 işçi, 1 çiftçi ve 4 güzel sanatlar alanında üye kayıt olmuştur. Bunlardan 1'i kadın, 12'si erkek olmak üzere toplam 13 üye yer almıştır. Temsil Şubesi'nde 8 öğretmen, 2 tercüman, 10 işçi ve 1 çiftçi alanında üye kayıt olmuştur. Bunlardan 1'i kadın, 20'si erkek olmak üzere toplam 21 üye bulunmuştur. Spor Şubesi'nde 1 öğretmen, 10 işçi ve 3 çiftçi olmak üzere toplam 14 erkek kayıt edilmiştir. Sosyal Yardım Şubesi'nde ise 1 avukat, 1 doktor, 1 öğretmen, 8 tercüman, 21 işçi ve 4 çiftçi alanında üye kayıt edilmiştir. Bu üyelerin 1'i kadın, 35'i erkek olmak üzere toplam 36 kişi bulunmuştur. 1 Temmuz 1935'te şubelerde 107'si

¹⁵⁵⁸ “Sandıklı Halkevinin Köy Gezileri”, *Haber*, 11 Temmuz 1938, nr. 1864, s. 1.

¹⁵⁵⁹ “Sandıklı Halkevinin Köy Gezileri”, *Haber*, 22 Haziran 1939, nr. 1956, s. 1.

¹⁵⁶⁰ “Kaza Halkevi Faaliyetleri”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

¹⁵⁶¹ Ofset, *a.g.e.*, s. 104. Karakuş, Seyman, Özkeski, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁵⁶² BCA; 490-1-0-971-753-1-3-4.

¹⁵⁶³ BCA; 490-1-0-971-753-1-4.

¹⁵⁶⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-35.

erkek, 4'ü kadın olmak üzere toplam 111 üye kayıt olmuştur¹⁵⁶⁵. 1 Temmuz 1935'te Kütüphane Neşriyat Şubesi'nde, 3 öğretmen, 6 tercümen, 18 işçi, olmak üzere 1'i kadın, 26'si erkek, toplam 27 erkek üye kayıt olmuştur¹⁵⁶⁶.

Ekim 1938'de, 12000 lira harcanarak Dinar Halkevi binası yapılmıştır. Bu binada sinema salonu ve kütüphanede yer almıştır. Aynı yıl, Dinar Halkevi dört şubesi ile faaliyette bulunmuştur. Bu bilgiye göre şubelerden biri kapatılmıştır¹⁵⁶⁷.

3 Ağustos 1939'da, Dinar Halkevi'ne yeni bir sesli sinema makinesi geldiği bildirilmiştir. Sinema makinesi yazlık bahçeye yerleştirilmiş ve gösteriler halka beş kuruşa sunulmuştur¹⁵⁶⁸.

Afyon bölgesi müfettişi Aydın Mebusu Adnan Menderes'in 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporunda, Dinar Halkevi ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunulmuştur: Dinar Halkevi'nin faaliyetlerini sürdürebilmesi için gelir sağlanmaya çalışılmıştır. Halkevinin bütçesi, şehrin diğer halkevleri için temin edilen gelirlerle orantılı olmuştur. Halkevi idare heyeti üyeleri, görevlerini layıkıyla yerine getirmiştir. Halkevinin şubeleri, halkın çalışmaları ve faaliyetleri için yeterli olmuştur. Halkevi çalışmaları, halkın beğenisini kazanmıştır. Ancak, halkevinin yeni binası, salonları ve sineması ile daha başarılı olması beklenmiştir¹⁵⁶⁹. 1932-1945 yılları arasında Dinar İlçesi'nde, Başmakçı Halkevi, Dazkırı Bucağı, Haydarlı Bucağı, Dikici, Evciler, Tatarlı, Uluköy, Halkodaları açılmıştır¹⁵⁷⁰.

Dinar Halkevi şubelerinin faaliyetleri şunlar olmuştur: Mart 1935'te Gençler Birliği, halkevi kütüphanesine kitap almak için bir müsamere düzenlemiştir. Müsamerenin geliriyle alınan kitaplar Dinar Halkevine devredilmiştir. Böylece halkevinin, kitap dergi ve gazetelerle birlikte zengin bir kütüphanesi bulunmuştur¹⁵⁷¹.

Tablo 39'da, Dinar Halkevi Kütüphane (Kitapsayar) Şubesi'nde 1 Ocak 1935'den 31 Aralık 1935'e kadar okunan kitap sayısı, okuyucuların meslekleri ve okudukları kitap sayıları verilmiştir¹⁵⁷². İkinci altı ayda okunan kitap sayısında düşüş görülmüştür. Kütüphanede en çok gazete ve dergi okunmuştur.

¹⁵⁶⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-35.

¹⁵⁶⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-35.

¹⁵⁶⁷ "Kaza Halkevi Faaliyetleri", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3; Yaşar, *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵⁶⁸ "Dinar Halkevinin Yeni Sineması", *Haber*, 3 Ağustos, 1939, nr. 1965, s. 1.

¹⁵⁶⁹ BCA; 490-1-0-994-842-1-40.

¹⁵⁷⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 340.

¹⁵⁷¹ "Dinar Halkevi", *Duyum*, 11 Mart 1935, nr. 1533, s. 1.

¹⁵⁷² BCA; 490-1-0-981-802-1-33.

Tablo 39. Dinar Halkevi Kütüphanesi'nde Okunan Kitap Sayısı

Okunan Kitaplar	Okunan Kitap Sayısı		Okuyucuların Meslekleri	
	Birinci Altı Ay	İkinci Altı Ay	Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye)	25	10	Öğrenci	15
Tarih	20	10	İşyar	18
Coğrafya	5	-	Öğretmen	6
Felsefe	2	-	Subay	1
Müsbet ve tabii ilimler	2	-	Çiftçi	1
Dil	10	10	İşçi	10
Sosyal ilimler (Ekonomi, Eğitim,)	20	15	Serbest Meslek	15
Ar (Güzel Sanatlar)	3	3		
Sair Kitaplar	5	-		
Gazete ve Dergi	50	40		
Toplam	142	88		66

Halkı okumaya teşvik etmek için kütüphanedeki kitapların çeşitliliği arttırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, CHP Genel Sekreterliği'nden bazı kitaplar talep edilmiştir. Dinar Halkevi tarafından istenilen kitaplar (M. Şevki Ahmet Oğlu Ahmet Savaş Hikâyeleri, Nurullah Cemal Berk Modern Sanat, Sadri Ertem Politika Felsefesi, Refik Ahmet Yakın Çağda Türk Tiyatrosu I-II, Memduh Şevket Ayaşlı ve Kiracıları, Salih Zeki Asri Tavukçuluk I-II) 11 Nisan 1936'da halkevine ulaşmıştır. Bu durum CHP Genel Sekreterliğine bildirilmiştir¹⁵⁷³.

1935'te bir konferans serisi düzenlenmiştir. Avukat Emrullah Bey "Asrımızda Toplumsal ve İktisadi İş Bölümü", hukuk hâkimi Aşir Aksu da "İktisadi Devletçilik" konulu birer konferans vermiştir¹⁵⁷⁴.

Afyon Halkevi Temsil Şubesi ve Müzik Kolu'ndan oluşan 20 kişilik bir grup, ilçe merkezlerinde birer müsamere vermeyi planlamıştır. Bu müsamerelelerin Dinar'da 3 Haziran 1939 Perşembe günü yapılması bildirilmiştir¹⁵⁷⁵. Halkevi Temsil Şubesi'nden 16 kişilik bir grup, 26 Nisan 1941 Cumartesi günü Dinar'da "*Beyaz Baykuş*" piyesini sahnelemiştir¹⁵⁷⁶. 4 Kasım 1943 Perşembe günü, halkevinde bir mandolin takımı kurulduğu bildirilmiştir¹⁵⁷⁷.

¹⁵⁷³ BCA; 490-1-0-981-802-1-27.

¹⁵⁷⁴ "Dinar Halkevi", *Duyum*, 11 Mart 1935, nr. 1533, s. 1.

¹⁵⁷⁵ "Halkevi Müzik ve Temsil Grubu Kazalara Gidiyor", *Haber*, 1 Haziran 1939, nr. 1950, s. 1.

¹⁵⁷⁶ "Halkevi Temsil Kolunun Dinar Gezisi", *Haber*, 28 Nisan 1941, nr. 2177, s. 1.

¹⁵⁷⁷ "Dinar Halkevinde", *Haber*, 4 Kasım 1943, nr. 2430, s. 1.

3.2.3. Bolvadin Halkevi

3 Şubat 1936'da Bolvadin Halkevinin açılması durulmuştur¹⁵⁷⁸. 1936'da Bolvadin Ortaokulu'nun binası tamir ettirilerek halkevi açılmıştır¹⁵⁷⁹. Bu bağlamda, 23 Şubat 1936 Pazar günü Bolvadin Halkevi açılmıştır¹⁵⁸⁰. Halkevinin başkanı olarak genel meclis üyesi Hüseyin Türksoy seçilmiştir. Hüseyin Türksoy, ilk iş olarak halkevinin ihtiyaçlarını temin etmiştir¹⁵⁸¹. Bolvadin Halkevi binası ve eşyaları kullanıma uygun bulunmamıştır. Halkevi başkanı göreve başladığında, ilk olarak halkevi binasının tamiri ve temizliği ile ilgilenmiştir. Halkevi binası için gerekli olan eşyalar temin edilmiştir. Ardından, şubelerin teşkilatı tamamlanarak üye kayıtlarına başlanmıştır. Halkevi binasının alt katında bir kütüphane açılmıştır¹⁵⁸².

Bolvadin ve Çay ilçelerinin Karamık ve Karacaören köylerinde bir halkodası açılmıştır. Törende, Çay İlçesi müdürü, CHP Bolvadin İlçe İdare Heyeti Başkanı Fevzi Taktak, parti ve halkevi başkanları ve öğretmenler yer almıştır. İlk olarak, radyo ile Ankara Halkevi'nde çalınan İstiklal Marşı dinlenmiştir. Başöğretmen Besim Arısoyun'un bir konuşmasıyla törene son verilmiştir. Ayrıca, köyde çeşitli müzik aletleriyle milli oyunlar oynanmıştır. Halkodasına 75 üye kayıt olmuştur ve bu üyeler arasından 7 kişilik bir idare heyeti seçilmiştir¹⁵⁸³.

1937'de Bolvadin Halkevi'nde Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Neşriyat, Köycülük Şubeleri bulunmuştur¹⁵⁸⁴. 4 Haziran 1940 tarihli teftiş raporunda, Bolvadin Halkevi başkanının değiştirilmesi tavsiye edilmiştir. Halkevi idare heyeti üyelerinin görevlerini layıkıyla yerine getirdiği belirtilmiştir. Halkevinin defter ve kayıtlarının talimata uygun olarak tutulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, halkevi binasının yeterli olmadığı ve bu nedenle yeni bir binaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır¹⁵⁸⁵.

¹⁵⁷⁸ “Bolvadin de Halkevi Açılıyor”, *Haber*, 3 Şubat 1936, nr. 1625, s. 1; Bir başka kaynağa göre, Bolvadin Halkevi 1935'te açılmıştır. Yaşar, *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵⁷⁹ Bayar, *Bolvadin Tarihi*, s. 369.

¹⁵⁸⁰ Tutsak, *a.g.m.*, s. 289.

¹⁵⁸¹ “Bolvadin Halkevinde”, *Haber*, 5 Nisan 1937, nr. 1739, s. 1.

¹⁵⁸² BCA; 490-1-0-981-802-1-6.

¹⁵⁸³ “Bolvadin Kazasında Yeni Bir Halk Odası Açıldı”, *Haber*, 28 Şubat 1944, nr. 2461, s. 1.

¹⁵⁸⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-6. Bir başka kaynağa göre, Bolvadin Halkevi 1938'de 4 şubesiyle faaliyette olduğu belirtilmiştir. Yaşar, *a.g.e.*, s. 338.

¹⁵⁸⁵ BCA; 490-1-0-994-842-1-37.

3.2.3.1. Temsil Şubesi

Bolvadin Halkevi Temsil Şubesi'nin faaliyetleri şunlar olmuştur: Temsil Şubesi'nde ilk zamanlar müsamere yapılamamıştır. Bunun nedeni şubede kadın üyelerin bulunmaması olmuştur. 1937'de ilçeye gelen öğretmenler tarafından bu eksiklik tamamlanmıştır. Bolvadin Halkevi, merkezde ve köylerde müsamere düzenlemek için hazırlıklar yapmıştır¹⁵⁸⁶. 1937'de halkevi temsil salonunda “*Zafer İçin*”, “*Yarım Osman*” piyesleri temsil edilmiştir¹⁵⁸⁷. 21 Nisan 1937 Çarşamba akşamı halkevinde bir “*Hamid Gecesi*” düzenlenmiştir¹⁵⁸⁸. Mart 1941'de “*Bir Millet Uyanıyor*” piyesi gösterilmiştir¹⁵⁸⁹.

Temsil Şubesi tarafından hem piyesler gösterilmiş hemde çeşitli konularda konferanslar verilmiştir. 1937'de, halkevi'nde her hafta Cumartesi akşamları öğretmenler, memurlar ve gençler tarafından mesleki, tarihsel, edebi ve iktisadi konferanslar verilmiştir. Ayrıca, halkevinde 2 kez balo düzenlenmiştir¹⁵⁹⁰. Temsil Şubesi, haftanın bir gecesi halkevi salonunda çeşitli konularda konferans verilmesine karar vermiştir. Konferans vermek isteyen kişilerin listesi oluşturulmuştur. 19 Aralık 1937 Pazar akşamı, ilk konferans öğretmen Yılmaz Bey tarafından verilmiştir¹⁵⁹¹. Bolvadin Halkevinde, Niyazi Toros tarafından “Dünya Buhranı Karşısında Hükümetin Siyaseti” konulu bir konferans verilmiştir¹⁵⁹². 1944'te Bolvadin'de “Kızamık ve Çiçek” “Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklar” hakkında konferanslar düzenlenmiştir¹⁵⁹³.

3.2.3.2. Spor Şubesi

Bolvadin Halkevi Spor Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: Spor Şubesi'nin, başkanı Halil İbrahim Babalık olmuştur. 1937 yılının ilk altı ayında, sporcular için gerekli olan 24 takım yeni elbise, ayakkabı ve futbol, voleybol, basketbol, atletizm malzemeleri temin edilmiştir. Kalkan oyunları ve avcılık faaliyetleri artmıştır. Geçici olarak bir spor sahası yaptırılmıştır. Yeni spor sahası için geniş araziye sahip olan Çardaklı Kabristanı'nın, Belediye tarafından halkevine verilmesine karar verilmiştir. Burada yeni bir halkevi binası ve stat yapılması planlanmıştır¹⁵⁹⁴. 31 Aralık 1936'dan 1

¹⁵⁸⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-8.

¹⁵⁸⁷ BCA; 490-1-0-981-802-1-8.

¹⁵⁸⁸ “Bolvadin Halkevi”, *Haber*, 26 Nisan 1937, nr. 1745, s. 1.

¹⁵⁸⁹ “Bolvadin Halkevinde”, *Haber*, 13 Mart 1941, nr. 2165, s. 1.

¹⁵⁹⁰ BCA; 490-1-0-981-802-1-3.

¹⁵⁹¹ “Bolvadin Halkevinde”, *Haber*, 27 Aralık 1937, nr. 1811, s. 1.

¹⁵⁹² “Bolvadin Halkevinde”, *Haber*, 18 Kasım 1940, nr. 2135, s. 1.

¹⁵⁹³ Yaşar, *a.g.e.*, s. 348.

¹⁵⁹⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-11.

Haziran 1937'ye kadar, Bolvadin Halkevi Spor Şubesi'ne 37 üye kayıt olmuştur. Bu üyelere 16'sı faal, 21'i ise yardımcı üye olmuştur. Altı ay içinde, İstanbul Spor Kurumundan 100 liralık spor malzemesi ve elbisesi temin edilmiştir. Şube tarafından haftada iki kez futbol oynanmıştır. Resmi ve milli bayramlarda etkin üyeler resmi formalarıyla merasimlere katılmıştır¹⁵⁹⁵.

3.2.3.3. Sosyal Yardım Şubesi

Bolvadin Halkevi Sosyal Yardım Şubesi'nin faaliyetleri şunlardır: 1937'de, Sosyal Yardım Şubesi, yoksul ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Hastalara ilaç, yoksullara maddi yardım yapılmıştır. Kimsesiz öğrencilere yemek temin edilmiştir. Ayrıca, Kurban Bayramı'nda yoksul çocuklar giydirilmiştir¹⁵⁹⁶. Sosyal Yardım Şubesi, fakir öğrencilere yardım etmek için toplantılar düzenlemiştir. Ardından halkla görüşerek, 25-30 fakir öğrenciye her gün öğle yemeği verilmesini sağlamıştır. 27 Aralık 1937 Pazartesi günü, öğrencilere yemek vermeye başlanmıştır. Ayrıca, Bolvadin Halkevi'nde, fakir hastaların Çarşamba günleri hükümet doktoru Ekrem Bey tarafından parasız olarak muayene edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁵⁹⁷. Dereçine Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, bir Himaye Heyeti kurarak, Dereçine Yatılı Bölge Okulu'ndaki 51 fakir öğrencinin ihtiyaçlarını okul tatiline kadar karşılamayı düşünmüştür. Bu amaçla 534 lira, 80 metre kaput bezi, 150 kilo kavurma, 380 kilo çeşitli yiyecek ve 1800 kilo yakacak okul idaresine vermiştir. Bunun dışında, hastalanan 3 fakir öğrenci tedavi ettirilerek ilaçları temin edilmiştir¹⁵⁹⁸.

3.2.3.4. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Bolvadin Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin, faaliyetleri şunlar olmuştur: Kütüphane ve Yayın Şubesi, halkın kütüphaneye olan ilgisi arttırmak için çalışmalara başlamıştır. Şube tarafından ilk olarak 1937'de müstakil olarak bir okuma odası açılmıştır¹⁵⁹⁹. Bolvadin halkının okumaya karşı gösterdiği ilgiden dolayı kütüphanede çeşitli alanlarda yazılan eserlerin sayısı 600'e ulaşmıştır. 1937'de şube için ayrılan 100 liranın bir kısmına iki adet kütüphane tedarik edilmiştir. Kütüphaneye masa sandalye konularak, kitaplar camekân dolaplara yerleştirilmiştir¹⁶⁰⁰. Fihrist defteri oluşturulmuştur. Böylece okuyucu sayısı günden güne artmıştır. Şubenin kütük

¹⁵⁹⁵ BCA; 490-1-0-981-802-1-11.

¹⁵⁹⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-10.

¹⁵⁹⁷ "Bolvadin Halkevinde", *Haber*, 27 Aralık 1937, nr. 1811, s. 1.

¹⁵⁹⁸ "Dereçine Halkevinde Sosyal Yardım", *Haber*, 27 Ocak 1944, nr. 2452, s. 1.

¹⁵⁹⁹ "Kaza Halkevi Faaliyetleri", *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

¹⁶⁰⁰ BCA; 490-1-0-981-802-1-9.

defterine 550 adet kitap ve dergi kaydedilmiştir. Ulus, Anadolu ve Haber gazetelerinin dışında Cumhuriyet gazetesine de abone olunmuştur. Haftalık ve 15 günlük dergiler düzenli olarak gelmiştir. 1937 yılının ilk altı ayında, Halkevinde geceleri yapılan öğretimlerle birçok vatandaşa okuryazarlık belgesi verilmiştir¹⁶⁰¹.

Tablo 40'ta, Bolvadin Halkevi Kütüphane Şubesinde, 31 Aralık 1936'dan 1 Haziran 1937'ye kadar okunan kitap sayısı, okuyucuların meslekleri ve okudukları kitap sayıları verilmiştir¹⁶⁰². Kütüphanede gazete ve dergiler yine en çok okunan eserler arasında yer almıştır. Daha sonra edebiyat alanında kitaplar okunmuştur. Coğrafya ile ilgili kitaplar ise hiç okunmamıştır.

Tablo 40. Bolvadin Halkevi Kütüphanesi'nde Okunan Kitap Sayısı

Okunan Kitaplar	Birinci Altı Ay Okunan Kitap Sayısı	Okuyucuların Meslekleri	
		Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye)	220	Öğrenci	560
Tarih	30	İşyar	430
Coğrafya	-	Öğretmen	50
Felsefe	20	Subay	20
Müspet ve Tabii İlimler	10	Çiftçi	300
Dil	5	İşçi	120
Sosyal İlimler (Ekonomi, Eğitim,)	20	Serbest Meslek	400
Ar (Güzel Sanatlar)	10	-	-
Sair Kitaplar	50	-	-
Gazete ve Dergi	1515	-	-
Toplam	1880		1880

3.2.3.5. Köycülük Şubesi

Bolvadin Halkevi Köycülük Şubesi'nin 1937'de faaliyetleri şu şekilde olmuştur: Bolvadin Halkevi idare heyeti ve üyeleri köylere geziler düzenleyerek köylülerle yakından ilgilenmiştir. Bayramlarda köylüler halkevine davet edilerek çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Sosyal Yardım Şubesi'nin üyeleri genellikle kadınlardan oluşmuştur. Kadın üyeler halkevinde toplanarak yoksullara, öğrencilere ve kimsesizlere yardım etmek amacıyla çalışmalar yürütmüştür¹⁶⁰³. 1937'de Köycülük Şubesi, çeşitli zamanlarda köylere giderek köylülerin sorunlarını dinleyerek sevinçlerine ortak olmuştur. Köylerde halka Cumhuriyet'in verimli başarılarını ve önemli eserlerini

¹⁶⁰¹ BCA; 490-1-0-981-802-1-9.

¹⁶⁰² BCA; 490-1-0-981-802-1-13.

¹⁶⁰³ BCA; 490-1-0-981-802-1-3-7.

anlatan aydınlatıcı konferanslar verilmiştir. Millî bayramlarda köylüler, geleneksel kıyafetleriyle ilçedeki törenlere katılmıştır¹⁶⁰⁴.

27 Aralık 1937’de şube, köylülerle yakından görüşmek ve konuşmak amacıyla köy gezilerinin yapılmasını bildirmiştir¹⁶⁰⁵. 1937’de Dişli, Özburun, Yörükkaracaviran ve Çiftlik köylerine gezi düzenlenmiştir. Köylü ile çeşitli konular hakkında konuşmalar yapılmıştır. Bu geziye 42 kişi katılmıştır¹⁶⁰⁶. Bu köy gezilerinde fakir çocuklar şube tarafından giydirmiştir¹⁶⁰⁷. Köycülük Şubesi ile ilgili 1937 yılına ait veriler dışında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.4. Emirdağ Halkevi

4 Şubat 1937’de Emirdağ İlçesi’nde, bir halkevinin açılmasına karar verilmiştir¹⁶⁰⁸. 21 Şubat 1937 Pazar günü Emirdağ Halkevi açılmıştır. Açılış töreni saat 13.00’te İstiklal Marşı ile başlamış, ardından Cumhuriyet Andı okunmuştur. Kaymakam Ahmet Kınık açılış konuşmasını yapmıştır. Daha sonra kültür işyari İsmail Önen, parti başkanı Ömer Sezer ve Sami Sönmez birer konuşma yapmıştır. Ahmet Güler ve iki öğrenci tarafından şiirler okunmuştur. Daha sonra kaymakam kurdeleyi keserek kalabalığı salona davet etmiştir. Salonda halka çay ve sigara ikram edilmiştir. Ziraat memuru Osman Kökten, halkevleri yönergesini açıklamıştır. Salona yerleştirilen radyo ile Ankara’dan yapılan konuşmalar dinlenmiş ve tören sona ermiştir. Halkevi başkanlığına Emin Erenoğlu seçilmiştir. Halkevinin açılış günü, başkan tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya Emirdağ halkının saygı ve şükran duyguları sunulmuştur¹⁶⁰⁹.

27 Ekim 1938 Perşembe günü Emirdağ Halkevi’nin yeni binasında müsamereler düzenlendiği, köy gezileri yapıldığı ve okuma salonuyla hizmet verdiği bildirilmiştir¹⁶¹⁰. CHP Afyon Bölgesi Müfettişi, Aydın Mebusu Adnan Menderes’in 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporlarında Emirdağ Halkevi ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: 1940 yılında Emirdağ Halkevi için partiden 700 lira sağlanmıştır. Emirdağ Halkevi’nin bütçesi, şehrin diğer halkevleri için temin edilen gelirlerle orantılı olmuştur. Halkevi idare heyeti üyeleri görevlerini layıkıyla yerine getirmiştir. Halkevinin dört şubesi bulunmuştur¹⁶¹¹. Halkın katkılarıyla yapılan yeni Halkevi binası, şubelerin faaliyetleri

¹⁶⁰⁴ BCA; 490-1-0-981-802-1-3-7.

¹⁶⁰⁵ “Bolvadin Halkevinde”, *Haber*, 27 Aralık 1937, nr. 1811, s. 1.

¹⁶⁰⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-12.

¹⁶⁰⁷ “Kaza Halkevi Faaliyetleri”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

¹⁶⁰⁸ “Emirdağ’da Halkevi Açılıyor”, *Haber*, 4 Şubat 1937, nr. 1724, s. 1.

¹⁶⁰⁹ “Emirdağ’ı Halkevi Açılma Töreni”, *Haber*, 4 Mart 1937, nr. 1730, s. 1.

¹⁶¹⁰ “Kaza Halkevi Faaliyetleri”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 3.

¹⁶¹¹ BCA; 490-1-0-994-842-1-39.

için yeterli olmuştur. Binanın eksik işlerinin tamamlanması ve boyanması için 1000 liraya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir¹⁶¹².

6 Mayıs 1943 Perşembe günü, Emirdağ Halkevi'nin 71 yetim ve yoksul çocuğu sünnet ettirdiği bildirilmiştir. Ayrıca çocukların iki gün boyunca iâşe ve yatak ihtiyaçları karşılanmıştır. Emirdağ Halkevi'nin faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır¹⁶¹³. 1932-1945 yılları arasında Emirdağ İlçesi'nde, Bayat Bucağında Halkevi, Davulga Bucağı, Ümraniye Bucağı, Bademli, Firikli, Han, Yukarıpiribeyli, halkodaları açılmıştır¹⁶¹⁴.

3.2.5. Çay Halkevi

Afyon merkezde bir, Bolvadin, Emirdağ, Dinar ve Sandıklı ilçelerinde birer halkevi bulunmuştur. Bu bağlamda, Çay ilçe merkezinde bir halkevi açılmasına karar verilmiştir¹⁶¹⁵. 19 Şubat 1939 Pazar günü, Çay Halkevi açılmıştır¹⁶¹⁶. CHP Afyon Bölgesi Müfettişi Aydın Mebusu Adnan Menderes'in 5 Haziran 1940 tarihli teftiş raporunda, Çay Halkevi ile ilgili şunlara değinilmiştir: Parti ve halkevi, iki odalı, kullanılmayan, harap ve yıkılmak üzere olan aynı binada bulunmuştur. Kışın, binanın tavanlarından sızan sular sütunlar halinde buz tutmuştur. Müfettiş, 1940'ta halkevi binasına son kez gittiğinde binanın temizlenerek içine girilebilir hale getirildiğini belirtmiştir. Yeni bir halkevi ve parti binası yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Belediyeden 500 lira kadar para, arsa, taş yardımı ve vilayet bütçesinden eklenen paralarla halkın yardımıyla yeni bir halkevi binası yapılması önerilmiştir¹⁶¹⁷.

Çay Halkevi'nde Spor, Sosyal Yardım ve Kütüphane ve Yayın şubeleri faaliyette bulunmuştur. 1940'ta seçilen komiteler, yıllık çalışma programlarını henüz hazırlamamıştır. Çalışma defterleri bulunmamıştır. Ancak demirbaşlar ve kitaplarla ilgili ayrı defterler yer almıştır. Çay Halkevi'nde bir yıl içinde zehirli gazlardan korunma, ziraat, halkevlerinin çalışma ve faydaları hakkında toplam dört konferans verildiği belirtilmiştir. Ancak bu konferanslarla ilgili hiçbir yazılı belgeye rastlanmamıştır. Son altı aylık raporda, 60 okuyucunun düzenli olarak halkevine geldiği

¹⁶¹² BCA; 490-1-0-994-842-1-40.

¹⁶¹³ "Emirdağ Halkevinde", *Haber*, 6 Mayıs 1943, nr. 2379, s. 1.

¹⁶¹⁴ Yaşar, *a.g.e.*, s. 340.

¹⁶¹⁵ "Vilayetimizde Yeni Açılacak Halkevleri", *Haber*, 13 Şubat 1939, nr. 1919, s. 1.

¹⁶¹⁶ BCA; 490-1-0-981-802-1-29.

¹⁶¹⁷ BCA; 490-1-0-994-842-1-38.

yazılmıştır. Ancak harabe durumda bulunan bina, okuyucular için uygun görülmemiştir¹⁶¹⁸.

Spor Şubesi için uygun bir saha bulunamamıştır. Belediyeye ait küçük bir arsa, futbol sahası olarak yapılmaya çalışılmıştır; ancak arsanın küçük ve taşlı olması nedeniyle futbol sahası için yeterli olmamıştır. Sosyal Yardım Şubesi ise bir yıl boyunca herhangi bir faaliyet göstermemiştir. Kısacası, Çay Halkevi, kendisinden beklenen faydayı sağlayamamıştır¹⁶¹⁹.

Çay Halkevi ve 1940 yılından sonra açılan bazı halkevleri, talimatlara uygun şekilde açılmamıştır. Şubelerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan bina, kütüphane, saha, temsil salonu, eşyalar ve yeterli sayıda üye bulunmamıştır. 1940 yılından sonra ise halkevleri eski verimliliklerini yeniden elde edememiştir.

¹⁶¹⁸ BCA; 490-1-0-994-842-1-39.

¹⁶¹⁹ BCA; 490-1-0-994-842-1-39.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte, eğitim alanında da köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda, yeni ve modern okul binaları inşa edilerek, öğretmen ve öğrencilerin şartları iyileştirilmeye çalışılmıştır. Afyon'un merkez ve kırsal bölgelerinde, ilçelerinde ve köylerinde yeni ilkokullar yapılmış, eski, bakımsız ve yetersiz binalarda ise eğitim verilmemiştir. Okul binaları, genellikle iki ya da üç katlı olarak tasarlanmış ve bu sayede öğrenci sayısındaki artışa rağmen, ihtiyaç duyulan kapasite karşılanabilmiştir.

Bu kapsamda, Cumhuriyet İlkokulu, Dumlupınar İlkokulu, Kadınana İlkokulu, Namık Kemal İlkokulu, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, Lise Pansiyonları, Sandıklı Ali Çetinkaya İlkokulu, Dinar Yeniyol İlkokulu, Dinar Ilıca İlkokulu, Çay İlkokulu ve Bolvadin gibi okullar inşa edilmiştir. Bu okullar, Afyon'da Cumhuriyet dönemi mimarisinin izlerini taşımakta ve günümüze kadar varlıklarını korumaktadır. Okullar sadece şehir merkezlerinde ve kırsal bölgelerde değil, köylerde de açılmıştır. Okulların inşa ve açılış törenleri, vali, belediye başkanı, maarif müdürü gibi yetkililer tarafından gerçekleştirilmiştir. Okulların yapım süreçleri titizlikle izlenmiş ve gerekli bütçe ayrılarak bu projelere büyük önem verilmiştir.

Afyon'da 1923'te 70 ilkokul, 156 öğretmen ve 6.600 öğrenci bulunurken, 1944'te okul sayısı 270'e, öğretmen sayısı 521'e ve öğrenci sayısı ise 27.431'e çıkmıştır. Bu dönemde, 1923'te öğretmen başına 42 öğrenci düşerken, 1944'te öğretmen başına 52 öğrenci düşmüştür. Yıllar içinde değişiklikler olsa da, nüfus artışını göz önünde bulundurulduğunda önemli bir gelişim yaşandığı düşünülmüştür.

Günümüzde İstasyon Caddesi Ordu Bulvarı üzerinde bulunan ve hâlâ eğitimine devam eden Afyon Ortaokulu binasının yapımına 19 Mayıs 1914'te başlanmış, Ekim 1916'da ise tamamlanmıştır. 1916-1917 öğretim yılında okul, kendi binasında 5 sınıflı idadi olarak eğitim vermeye başlamıştır. 1921-1922 öğretim yılında ise okul, 9 sınıflı Sultanیه'ye dönüşmüştür.

Afyon Sultanisi, kısa bir süre devam ettikten sonra 1923-1926 yılları arasında ilk ve orta kısımları kapsayan ortaokul olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Ana binanın yanına inşa edilen küçük binada ilköğretim, büyük binada ise ortaöğretim verilmiştir. Küçük binaya Dumlupınar İlkokulu adı verilmiştir.

Afyon'daki ilkokullardan fazla mezun verilmesi nedeniyle, 1926 yılında ortaokullarda pedagoji sınıfları açılmaya başlanmıştır. 1926 yılında Afyon Ortaokulu'nda iki yıllık pedagoji eğitimi verilmiş, bu sınıflar 1930 yılına kadar devam etmiştir. 1930 yılında ise ortaokul kısmı tam günlük liseye dönüştürülmüştür. Çevre şehir ve kazalardan liseye okumaya gelen öğrencilerin barınmaları için 1931 yılında pansiyon teşkilatı kurulmuş ve yatılı öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır.

Yeni lise teşkilatına göre büyük bina öğrenci sayısına yetmediğinden, Dumlupınar İlkokulu'na devredilen bina 1938 yılında satın alınarak, ek bir pavyon inşa edilmesine karar verilmiştir. 1938 yılının Ağustos ayında, bu yeni kısımda lise binasına eklemeler yapılmıştır. Böylece, dönemin şartlarına göre lise, geniş, modern ve tüm ihtiyaçları karşılayacak şekilde yeni bir binaya kavuşmuştur. 1942 yılında ise liseye 13 yeni sınıf, laboratuvarlar ve diğer bilimsel alanlar eklenerek, bina daha da genişletilmiştir.

Afyon Lisesi öğretmenleri ve öğrencileri, okulda, Halkevi'nde ve lisede çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemişlerdir. Lise öğretmenleri ve öğrencileri, müsamereler, konferanslar, sergiler ve veda çayları gibi organizasyonlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca, öğrenciler Taşpınar İzci Oymağı ve Afyon Okutma ve Yardım Birliği gibi topluluklar kurarak sosyal sorumluluk projelerine de katkı sağlamışlardır.

Cumhuriyet döneminde Afyon Ortaokulu'nun yanı sıra, 1924'te Yeni Cami Medresesi'nde bir İmam Hatip Ortaokulu da açılmıştır. Ancak öğrenci sayısının yetersizliği nedeniyle okul, 1924-1925 öğretim yılının ardından kapanmıştır. Bolvadin Ortaokulu ise 1932-1933 öğretim yılında Bolvadin Halkevi binasında eğitim vermeye başlamıştır. Bu okulun binası, Belediye Başkanı Hasan Türkmen'in gayretleri ve halkın katkılarıyla inşa edilmiştir. Bolvadin Ortaokulu, 1945-1946 öğretim yılında kendi yeni binasında eğitim vermeye başlamıştır. 9 Ağustos 1943'te temeli atılan Sandıklı İsmet İnönü Ortaokulu da, 1945-1946 öğretim yılında faaliyete geçmiştir.

Afyon'da erkekler ve kızlar için teknik öğretime oldukça geç başlanmıştır. Akşam Kız Sanat Okulu, Mecidiye Mahallesi'nde, Eski Kız Okulu binasında 31 Mart 1937'de Afyon Valisi Durmuş Evrendilek tarafından açılmıştır. Ali Çetinkaya, 1936'da Akşam Kız Sanat Okulu'nun Enstitüye dönüştürülmesi talimatını vermiştir. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nün yeni binasının temeli Aralık 1937'de atılmış, iki yıla yakın

bir sürede inşaatı tamamlanmıştır. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü, 29 Ekim 1939'da yeni binasında eğitime başlanmıştır.

Afyon Kız Sanat Okulu ve Enstitüsü, her ders yılı sonunda sergiler düzenleyerek öğrencilerin bir yıl boyunca kazandıkları becerileri sergileme imkânı sunmuştur. Bu sergiler, okulun eğitim kalitesini ve öğrencilerin gelişimini gözler önüne sermiştir. Öğrenciler, ürünlerini sadece sergilerle değil, aynı zamanda kıyafet gösterileri, halk yararına yapılan el işi ürünler ve çeşitli törenlerde de halka tanıtma fırsatı bulmuşlardır.

20. yüzyılın başlarında Afyon'da erkekler için teknik eğitim, ilk olarak Çırak Mektebi'nde, daha sonra ise Sanayi Mektebi'nde verilmiştir. 1943'te, Sanat Okulu derslerinin Hamidiye Mahallesi'nde bulunan eski Sanayi Okulu (27 Ağustos İlkokulu) binasında yapılması uygun görülmüştür. Eski Sanayi Okulu'nun tamirine başlanmış, okulun atölye salonu elverişli bulunmuş, gerekli aletler temin edilerek makinelerin montajı yapılmıştır. Erkek Sanat Okulu, günümüzde Hamidiye Mahallesi Altınay Sokakta bulunan 27 Ağustos İlkokulu'nda, 1 Ekim 1943'te eğitime başlamıştır. Atölyelerde Tesviyecilik, Demircilik ve Marangozluk olmak üzere üç şubeden oluşmuştur.

Erkek Sanat Okulu daha sonra enstitü olarak kullanılmaya başlamıştır. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, artan öğrenci sayısı nedeniyle yetersiz hale gelmiştir. Bu nedenle, yeni bir enstitü binası yapılmasına karar verilmiştir. Enstitünün bina yerinin belirlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda, Maarif Vekilliği tarafından Örenbağ semtinde, eski Cenkçi Mezarlığı (Cenkçi Cadde) üzerinde geniş bir arsa üzerinde yeni enstitü binası yapılmasına karar verilmiştir.

Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, 1947-1948 öğretim yılında Kurtuluş Caddesi, Hacı Nasuh Mahallesi'nde yapılan bina ve atölyelerde tam teşekküllü olarak eğitime başlamıştır. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü'nde Tesviyecilik, Demircilik ve Marangozluk olmak üzere üç şube bulunmuştur. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü, günümüzde Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adıyla, ana binasında ve atölyelerinde teknik eğitime devam etmektedir.

Afyon'da yaygın eğitim, ilk olarak Afyon Türk Ocağı Şubesinin açılmasıyla başlamıştır. Afyon Türk Ocağı Şubesi, 18 Mart 1914'te açılmıştır. 1920'li yılların başında, Afyon Türk Ocağı Binası, Paşa Camii arkasında, günümüzdeki tarihi belediye binasının bulunduğu alanda, Kereste Tüccarı Akşehirli Hacı Yunus ailesi tarafından

yaptırılan taş binaya taşınmıştır. Türk Ocağı bir süre faaliyetlerine ara vermiş, 1923'te tekrar açılmıştır.

1928'de Afyon Türk Ocağına ait yeni bir binanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda 1928'de, Yapıcı Derneği tarafından Afyon Türk Ocağı binasının inşasına başlanmıştır. Binanın planı Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından hazırlanmış ve binanın inşası Afyon Cezaevi'nde bulunan 19 usta ve işçi tarafından, işçilik ücreti alınmadan yapılmıştır. Daha sonra, bu bina Afyon Halkevi binası olarak kullanılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, Afyon Türk Ocağı dışında, Bolvadin, Dinar, Emirdağ ve Sandıklı ilçelerinde de Türk Ocağı şubeleri açılmıştır. Türk Ocağı, gerek şehir merkezinde gerekse ilçelerde düzenlediği eğitim programları ile her yaştan insana okuma yazma öğretmeyi hedeflemiştir. Çalışmalar, Eğitim Müdürlüğü ve Muallimler Birliği işbirliğiyle gerçekleşmiştir. Ayrıca kültür, müzik, ekonomi, eğitim, tarım, sağlık, spor, şehir işleri gibi konularda 9 çalışma encümeni kurulmuştur. Afyon'da 1928 yılında müzik, okuma-yazma, hat, sağlık ve spor eğitim programları uygulanmıştır. Esnaf ise derslerine gece devam etmiştir. Afyon Türk Ocağı tarafından düzenlenen gece okullarında okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazma öğretilmiştir. Türk Ocağı, konferanslar ve çeşitli sosyo-kültürel etkinliklerle eğitim alanında önemli bir yer edinmiştir. Aynı zamanda ihtiyaç sahibi ailelerin çocukları giydirilmiş ve sünnet düğünleri yapılmıştır.

1 Kasım 1928'de Harf İnkılabı ile birlikte halka okuma yazma öğretmek amacıyla Millet Mektepleri açılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Afyon'da ikinci yaygın eğitim kurumu olarak Afyon Millet Mektepleri açılmıştır. Afyon Millet Mektepleri, 1 Ocak 1929'da eğitim faaliyetine başlamıştır. Millet Mektepleri talimatnamesine göre, okul çağını geçmiş ve Arap harfleriyle ya da Türk harfleriyle okuma yazma bilmeyenler için dört aylık kurs açılmıştır. Eski Arap harflerini bilen ancak Türkçe harflerle okuma yazma bilmeyenler için ise iki aylık kurs düzenlenmiştir. Bu mekteplerde kadınlar gündüz, erkekler ise gece eğitim görmüştür. 1 Ocak 1929'da 181 dersane faaliyete geçmiştir. Bunlardan 38'i Afyon merkezde, 149'u ise ilçe, köy ve nahiyelerde faaliyet göstermiştir.

Millet Mekteplerine devam etmeyen vatandaşlara para cezası uygulanmış, hükümet, belediye, demiryolu, banka ve diğer işlerde çalışmasına izin verilmemiştir. 20'den fazla işçi çalıştıran kurumlarda okuryazar olma şartı aranmıştır. Birinci Millet

Mektepleri Yönetmeliğinde, Sabit Millet Mektepleri, Özel Millet Mektepleri ve Seyyar Millet Mektepleri olmak üzere üç tür Millet Mektebi faaliyette bulunmuştur. 22 Eylül 1929'da yeni bir kararname ile İkinci Millet Mektepleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. İkinci yönetmelikte, A dershanelerinin görevi hiç okuma yazma bilmeyen veya Arap harfleriyle okuma yazma bilen yetişkinleri okuryazar hale getirmek olmuştur. B dershanelerinin amacı ise, A dershanelerini bitirip okuma yazma öğrenen vatandaşları hayatlarında gerekli pratik bilgilerle donatmaktır. 1929 yılında Millet Mekteplerinde kıraat, tahrir, hesap ölçüleri, sağlık bilgisi ve hayat bilgisi dersleri verilmiştir. Millet Mekteplerine halk okuma odaları ve köy yatılı dershaneleri eklenmiştir.

1931'de Türk Ocakları, Muallimler Birliği ve Türk Halk Bilgisi Derneği kapatılmış, 19 Şubat 1932'de Afyon ile birlikte 14 il merkezinde Halkevlerinin açılmasına karar verilmiştir. Halkevlerinin kuruluş esasları, 1932'de çıkarılan Halkevleri Talimatnamesi'nde belirlenmiştir. Afyon Halkevi, kapatılan Türk Ocağı Binası'nda açılmıştır. Afyon Halkevi, halkın ilgi ve yeteneklerine göre 9 şubede faaliyet göstermiştir. Afyon Halkevi, Dil Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar (Ar), Temsil (Gösteri), Spor, Sosyal Yardım (İçtimai), Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat (Yayın), Köycülük, Müze ve Sergi (Tarih) Şubeleri ile çalışmalarını sürdürmüştür. Şubeler çalışma yönetmeliklerini kendileri hazırlamıştır. Bir şubenin açılabilmesi için 25 üyesinin olması gerekli görülmüştür.

Halkevleri, Türk halkına inkılabın ilkelerini ve Cumhuriyet, Milliyetçilik ve Laiklik kavramlarını öğretmek için konferanslar, müsamereler, dersler, toplantılar, geziler, yayınlar, kitaplıklar, tiyatro, spor, konserler, sergiler ve sosyal yardım faaliyetleriyle çalışmalar yapmıştır. Halkevleri, halkın kültürel ve milli alanlarda bilinçlendirilmesi amacıyla dokuz şube halinde eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu çalışmalarda, Avrupa ve Türkiye'deki halk eğitim kurumları ve Türk Ocaklarının çalışma yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Afyon Halkevi'nin açılmasının ardından sırasıyla Sandıklı, Dinar, Bolvadin ve Emirdağ ilçelerinde de halkevleri açılmıştır. Daha sonra Şuhut, İscehisar, Başmakçı, Çay, Dereçine, Çoğu ve Bayat'ta halkevleri açılmıştır. Halkevlerinin 8. Yıl dönümü nedeniyle 25 Şubat 1940 Pazar günü Afyon'da Şuhut, Sinanpaşa, Eğret, Çobanlar, İshaklı, Dişli, Evciler'de halk odaları açılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKIN, Metin, *Dünden Bugüne Emirdağ*, y.y., t.y.
- “Afyon”, *Yurt Ansiklopedisi*; Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, C. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.
- Afyon İl Yıllığı* -1967, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul 1968.
- Afyon İl Yıllığı*-2001, Afyon Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2002.
- Afyon Lisesi Arşivi.
- Afyon Lisesi Arşivi, Öğretmenler Fiş Defteri.
- Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Erkek Sanat Enstitüsü), Brifing Dosyası.
- Afyon İbrahim Evren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü) Arşivi, Teftiş Defteri.
- “Ali Çetinkaya Enstitüsü (Bıçkı Yurdunun Açtığı Bir Sergi Münasebetiyle)”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VII, S. 75, Haziran, 1939, Afyon.
- AKYOL, Sami, “Halkevleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. IV, S.40, 19 Şubat 1936, Afyon.
- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001’e kadar)*, Genişletilmiş 8. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
- ALTINTAŞ, Ahmet, *Millî Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011.
- ALTINTAŞ, “Afyonkarahisar Tarihi”, *Afyonkarahisar Sanat ve Müzik Ansiklopedisi*, Kültür Envanteri, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2019, ss.17-46.
- ARIBAŞ, Sebahattin, KOÇER, Mehmet, *Türk Eğitim Tarihi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2008.
- ATABEK, Ömer Fevzi, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Haz. Turan Akkoyun. Afyon 1997.
- BAYAR, Muharrem, “Bolvadin’de Eğitim ve Öğretim Kurumları Tarihi”, *Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümünde Bolvadin Milli Eğitim Müdürlüğü’nün Armağanı*, Atay Basımevi, Afyon 1998, ss. 38-69.
- BAYAR, *Bolvadin Tarihi, Kurumları Yöneticileri, Yetiştirdiği Kişiler*, Bilge Yayıncılık, C. II. İstanbul 2004.
- BAYAR, “Afyonkarahisar Vilayetinde Milli Eğitim Tarihi”, *III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 22-24 Ekim 1993, Afyon Belediyesi yayınları, Afyonkarahisar 1994.
- BAYAR, “Afyon Lisesi Tarihi”, *Afyon Lisesi 100. Yıl Armağanı*, Afyon, 1994, s.y.
- BAYAR, *Kadim Kent Bolvadin*, Bilge Yayıncılık, İstanbul Temmuz 2005.
- “Bir Yıl İçinde Vilayetimizde Neler Yapıldı”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 24, 29 Ekim 1934, Afyon.
- “Bir Yıl İçinde Evimiz Neler Yaptı”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S.24, 29 Ekim 1934, Afyon.
- CEVİZCİ, Ahmet, *Eğitim Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Afyon İl Yıllığı*-1973. Afyonkarahisar Valiliği, Afyonkarahisar 1973.
- “Cumhuriyetimizin XV. Yılında Halkevimiz”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VI, S. 72, Ekim 1938, Afyon.
- “Cumhuriyet Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon.
- GÜVEN, İsmail, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010.
- DAŞDEMİR, Latif, “Atatürk’ün Afyonkarahisar Ziyaretlerinin Türkiye Cumhuriyetinin Çağdaşlaşması Açısından Önemi (23 Mart 1923 Tarihli Gezi)”, *VII. Afyonkarahisar*

Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları, 18-20 Nisan 2005, ss. 109-122.

DEMİREL, Özcan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Usem Yayınları”, Ankara, Eylül 1993. Duyum Gazetesi

ERGÜN, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

“Evimizin İşleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 4, 19 Şubat 1933, Afyon.

“Evimizin İki Yıllık İşleri”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. II, S. 16, 19 Şubat, 1934, Afyon.

“Evimizin Bir Yıllık Çalışma Raporu Özüdür”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. VI, S. 64, 19 Şubat 1937, Afyon.

GÖNÇER, Süleyman, *Afyon İli Tarihi*, C. II, İleri Ofset Matbaacılık, Afyon 1991. Haber Gazetesi

HİLMİ, Süleyman, “Cumhuriyetin On Yılında Afyon’da Maarif İnkılabımız”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 12, 29 Ekim 1933, Afyon.

HİLMİ, “Taşpınar”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, , S. 2, 19 Aralık 1932, Afyon.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131008-12.htm>. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

https://afyoncumhuriyet.meb.k12.tr/icerikler/okul-tarihcesi_8438.html. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

<http://www.afyonkarahisar.gov.tr/tarihce>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

https://afyonlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/03/01/964316/fotograf_galerisi_1162017.html. ((Erişim Tarihi: 12.06.2024).

<https://dumlupinarbilsem.meb.k12.tr/>. (Erişim Tarihi:12.06.2024).

<https://gap.meb.k12.tr/tema/icerik.php?KATEGORINO=813629>. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/kulturenvanteri/dumlupinarilkokulu>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

<https://www.zingat.com/okul/gedik-ahmet-pasa-ilkokulu-25320>. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

https://sahipata.meb.k12.tr/icerikler/tarihce_12633401.html. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

https://27agustos.meb.k12.tr/icerikler/okulumuzun-tarihcesi_14630164.html. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

<https://huseyinertas.tr.gg/afyon-lisesi-tarihcesi.htm>. (Erişim Tarihi 12.06.2024).

<https://www.bolvadinsevgisi.com/nostaljikfoto2.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

<https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/6/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

“İdare Heyetimiz”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 4, 19 Şubat 1933, Afyon.

ILGAR, Yusuf, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi- 1914/1931”, *Taşpınar*, S. 3 Afyon Kocatepe Üniversitesi Özel Sayısı, Kasım 2001.

ILGAR, “Afyonkarahisar Eğitim Tarihi”, *Anadolu’nun Kilidi Afyon*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyon 2004, ss. 279-307.

ILGAR, “Afyonkarahisar’da Eğitim Öğretim”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 2, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001.

ILGAR, “Afyonkarahisar’da Medreseler ve Mektepler”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, ss. 371-384.

- ILGAR, “XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim”, IV. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*: 10-11 Ekim 2002, (Haz. Mehmet Sarlık), Afyon Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar, Ankara 2003.
- “İlica Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon.
- KARAKUŞ, Ali Osman, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Tarihte Sandıklı*, Sandıklı İlçesi Merkez ve Köylerini Güzelleştirme Derneği Yayınları-1, Sandıklı Afyonkarahisar, Ocak 2009.
- KARAKUŞ, Ali Osman, SEYMAN, Osman, ÖZESKİ, Ali, *Gün Olur Asra Bedel: Düünden Bugüne Sandıklı*, Sandıklı Belediyesi Yayınları, Sandıklı 2010.
- KAŞTAN, Yüksel, ALPARSLAN, Seda “Cumhuriyet Döneminde Emirdağ’da Eğitimin Tarihi Gelişimi” *Emirdağ Araştırmaları Tarih, Kültür, Ekonomi*, Ed: Ünal Şenel, Mustafa Temizsu, Besime Yücel, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale Kasım 2022, ss. 337-374.
- KILIÇ, Kadir, *Afyon Eğitim Tarihi, Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümüne Afyon Lisesi’nin Armağanı*, Afyon Lisesi Yayınları, Afyon 1998.
- “Mahmarı Köy Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon.
- METİN, Barış, “Afyonkarahisar’da Millet Mekteplerinin Açılışı ve Afyonkarahisar Basınına Yansımaları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, ss. 32-52.
- METİN, Barış, *Afyon Basınında Harf İnkılabının Yansımaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2003.
- OKUTMAN, Rüştü, “Afyonlu Üniversitelilerin Okutma ve Yardım Derneği”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, S. 128-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, 1945, Afyon.
- ORTAK, Şaban, DEMİRDELEN, Ceren, “Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak Afyon Halkevi ve Faaliyetleri (Kuruluşundan 1940 Yılına Kadar)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.VIII, S. 1. 2006, ss. 253-272.
- ÖZKAN, Nuray, “Bolvadin İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünün Tarihi”, *Cumhuriyetimizin 75. Yıldönümünde Bolvadin Milli Eğitim Müdürlüğünün Armağanı*, Atay Basımevi, Afyon 1998, ss. 35-37.
- ÖZPINAR, Hasan, *Karahisar-ı Sahib’den Afyonkarahisar’a*, Büyük Taarruz ’un 100. Yılı Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2022.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi (1. Basım)*. İletişim Yayınları, İstanbul, Nisan 1992.
- SARISAMAN, Sadık, “Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Atatürk Özel Sayısı), C.8, S.3, Afyon, 2006, ss. 93-135.
- SEYİRCİ, Musa, “Ali Çetinkaya’nın Yetiştirdiği Çevre ve Afyonkarahisar’a Yaptığı Hizmetler”, *Ali Çetinkaya*, (Haz. İbrahim Yüksel), Afyon Belediyesi Yayınları, Ankara 1986.
- Son Haber Gazetesi
- YAŞAR Selman, *Siyasal, Sosyal, Ekonomik Yönleriyle Afyon (1923-1960)*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2020.
- YURDABAKAN, Abdullah, *Tarihi 100 Lise*, 2017, *MEB Yayınları*, Ankara 2017.
- YÜKSEL, İbrahim, *Afyonkarahisar’da Canlanan Tarih*, T.C. Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Ankara 2005.
- ŞAHİN, Mustafa, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* S. 2, 1992, ss. 213-234.

ŞAHİN, Feyza Kurnaz, *Afyon Halkevi ve Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2004.

TUTSAK, Sadiye, “Atatürk Dönemi Eğitim, Bilim ve Kültür Alanındaki Kazanımlar”, *Cumhuriyet’in İlanının 90’ıncı Yılında Atatürk ve Cumhuriyet Sempozyumu 23-24 Ekim 2013*, ATASE, Ankara, 2014.

Türkiye Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1973.

ULVİ, İzzet, “Taşpınar”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 2, 19 Aralık 1932, Afyon.

UYAN, Muzaffer, Anılarda Afyonkarahisar, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları*, Afyon.

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıt Cerideleri

EKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 1. Afyon Merkez Cumhuriyet İlkokulu (1933).....	268
Ek 2. Afyon Merkez Dumlupınar İlkokulu (1929).....	268
Ek 3. Afyon Merkez Dumlupınar İlkokulu.....	269
Ek 4. Afyon Merkez Kadınana İlkokulu (1929).....	269
Ek 5. Afyon Merkez İsmet Paşa İlkokulu (Sahipata İlkokulu).....	270
Ek 6. Afyon Merkez Gazi Kemal İlkokulu (1928).....	270
Ek 7. Bolvadin Akçeşme (Numune) İlkokulu (1910).....	271
Ek 8. Emirdağ İnkılap İlkokulu.....	271
Ek 9. Sandıklı Bahçeici İlkokulu.....	272
Ek 10. Sandıklı Ali Çetinkaya İlkokulu.....	272
Ek 11. Dinar Ilıca İlkokulu (1933).....	273
Ek 12. Sinanpaşa Mahmarı (Taşoluk) Köy İlkokulu (1933).....	273
Ek 13. Sinanpaşa Leyli (Yatılı) İlkokulu.....	274
Ek 14. Afyon Maarif Otel ve Sineması (1929).....	274
Ek 15. Afyon Ortaokulu (1929).....	275
Ek 16. 1929-1930 Öğretim Yılı Afyon Ortaokul Şahadetnamesi.....	275
Ek 17. 1934-1935 Öğretim Yılı Afyon Ortaokul 5. Sınıf Karnesi.....	276
Ek 18. Afyon Lisesi.....	276
Ek 19. Afyon Lisesi Pansiyonunun Ordu Bulvarı Caddesinden Görünüşü.....	277
Ek 20. Afyon Lisesi Pansiyonunda Kullanılan Dikiş Makinesi.....	277
Ek 21. Afyon Erkek Sanat Okulu (27 Ağustos İlkokulu).....	278
Ek 22. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü Atölyeleri 1947-1948.....	278
Ek 23. Erkek Sanat Okulu Atölyelerinde Öğrenciler (27 Ağustos İlkokulu 1944).....	279
Ek 24. 1944'te Erkek Sanat Okulu'nda Kullanılan Makineler.....	279
Ek 25. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü Binası.....	280
Ek 26. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde Kullanılan Dikiş Makinesi ve Ütüleri.....	280
Ek 27. Afyon Türk Ocağı Binası (1922-1928).....	281
Ek 28. Afyon Halkevi Binası (1932-1933).....	281

Ek 1. Afyon Merkez Cumhuriyet İlkokulu (1933)

Kaynak: “Cumhuriyet Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon s. 256; “Şehrimizde Yapılan Büyük bir İlkokul Binası: Cumhuriyet Mektebi”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 4.

Ek 2. Afyon Merkez Dumlupınar İlkokulu (1929)

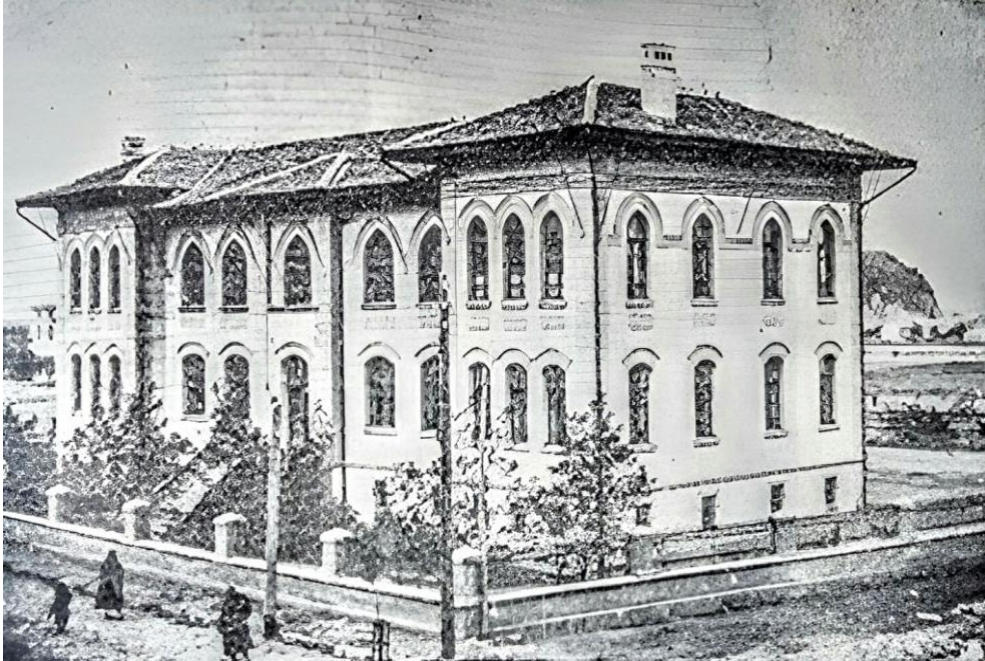
Kaynak: “Dumlupınar Mektebi”, *Son Haber*, 19 Mayıs 1929, nr. 741, s. 2; “Dumlupınar Mektebi”, *Son Haber*, 25 Eylül 1929, nr. 805, s. 4; “Millet Mektepleri Ay Başında Faaliyete Geçiyor!”, *Son Haber*, 27 Birinci Kanun 1928, nr. 531, s.1.

Ek 3. Afyon Merkez Dumlupınar İlkokulu

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/kulturenvanteri/dumlupinar-ilkokulu>.
(Erişim Tarihi: 12.06.2024).

Ek 4. Afyon Merkez Kadınana İlkokulu (1929)

Kaynak: “Kadınana İlk Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon s. 256; “Kadınana Mektebi”, *Son Haber*, 25 Eylül 1929, nr. 805, s. 4.

Ek 5. Afyon Merkez İsmet Paşa İlkokulu (Sahipata İlkokulu)

Kaynak: Özpınar, *a.g.e.*, s. 329.

Ek 6. Afyon Merkez Gazi Kemal İlkokulu (1928)

Kaynak: Özpınar, *a.g.e.*, s. 333.

Ek 7. Bolvadin Akçeşme (Numune) İlkokulu (1910)

Kaynak: <https://www.bolvadinsevgisi.com/nostaljikfoto2.htm>. (Erişim Tarihi: 12.06.2024).

Ek 8. Emirdağ İnkılap İlkokulu

Kaynak: Akın, *a.g.e.*, s. 115.

Ek 9. Sandıklı Bahçeci İlkokulu

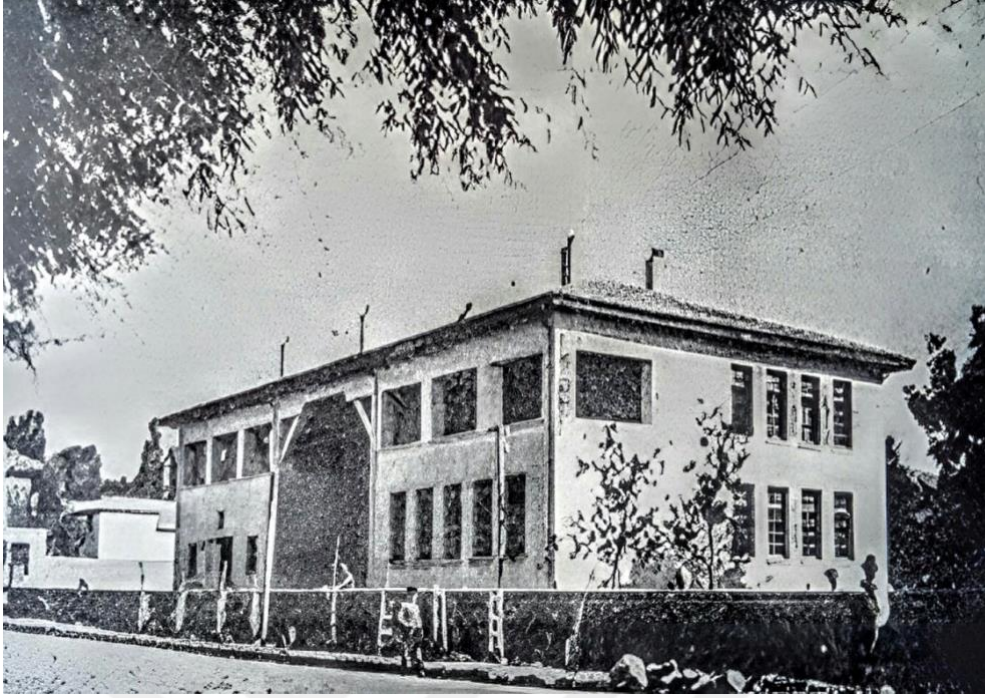
Kaynak: Karkuş, *a.g.e.*, s. 140.

Ek 10. Sandıklı Ali etinkaya İlkokulu

Kaynak: Karkuş, *a.g.e.*, s. 141.

Ek 11. Dinar Ilıca İlkokulu (1933)

Kaynak: “Ilıca Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon s. 256.

Ek 12. Sinanpaşa Mahmarı (Taşoluk) Köy İlkokulu (1933)

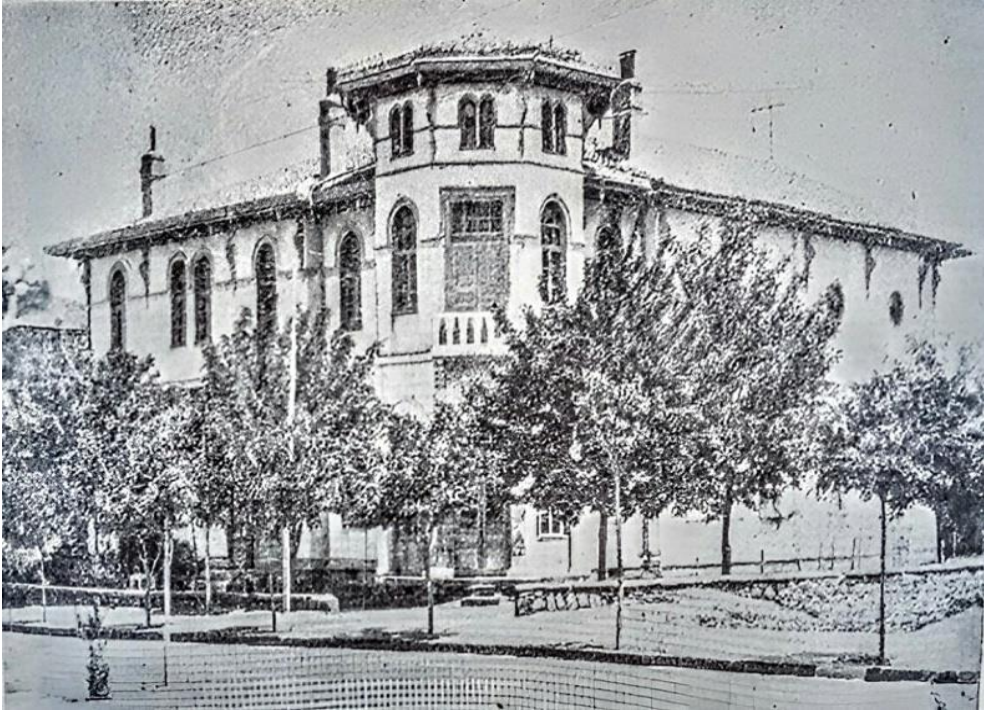
Kaynak: “Mahmarı Köy Mektebi”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. I, S. 11, 19 Eylül, 1933, Afyon s. 256.

Ek 13. Sinanpaşa Leyli (Yatılı) İlkokulu

Kaynak: Yüksel, *a.g.e.*, s. 137.

Ek 14. Afyon Maarif Otel ve Sineması (1929)

Kaynak: “Afyon Süsleyen Cumhuriyet Abidelerinden Maarif Otel ve Sineması”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. 1, S. 11, 19 Eylül, 1933, s. 256; “Maarif Otel ve Sineması”, *Son Haber*, 19 Mayıs 1929, nr. 741, s. 2; “Afyon Manzaralarından”, *Son Haber*, 18 Ocak 1932, nr. 1240.

Ek 15. Afyon Ortaokulu (1929)

Kaynak: “Muallim Yetiştirmek İçin Pedagoji Sınıflarında Havi olan Orta Mektep”, *Son Haber*, 25 Eylül 1929, nr. 805, s. 4; “Orta Mektep”, *Son Haber*, 19 Mayıs 1929, nr. 741, s. 2.

Ek 16. 1929-1930 Öğretim Yılı Afyon Ortaokul Şahadetnamesi

Lülekeze Cumhuriyeti

Maarif ve Kalem

orta mektep şahadetnamesi

Adı	Tepeliye	No 11	1929-1930
Soyadı	Öğretmen		
Adı	Öğretmen		
Öğretmen	Öğretmen		
Öğretmen	Öğretmen		

No 11 1929-1930 Dördüncü yıl No 11 1930

Dersten	Derste	Dersten	Derste
Türkçe - Edebiyat	Çizim	İngilizce (Türkçe)	Çizim
Harf - Coğrafya - Vatan	Çizim	Ar. idareci (Çizim)	Çizim
Tabii ilimler	Çizim	Resim	Çizim
Fiziki ilimler	Çizim	Harf	Çizim
Harf ilimler	Çizim	Başka dersten	Çizim

B. F. Rıza

Afyon Anadolu orta mektep, teftişleri ile Lülekeze İl. imtihan komisyonu önünde geçirdiği mezunlar imtihanlarında orta mektep mezunluğuna ve bu mezunluğun verdiği hak ve rütbelere layık olduğu anlaşılmakla bu layıkla teftiş için ifla. şahadetnamesi - 1930 - yılı Eylül ayının 15'inci günü kendisine verilmiştir.

Maarif ve Kalem

Lülekeze

B. F. Rıza

Kaynak: Afyon Lisesi Arşivi.

Ek 17. 1934-1935 Öğretim Yılı Afyon Ortaokul 5. Sınıf Karnesi

Dersler		Notlar			Terfi notu (Varatı)		Mülâhazalar
	Birinci te ayık	İkinci te ayık	Kanaat	Rakamla	Yazyıla		
Edebiyat	4	4	0	3			
Tuhfat	4	4	2	3			
Tarih	2	4	2	3			
Coğrafya	3	2	3	3			
Hindisî	3	5	3	4			
Fekih	3	5	3	4			
ci. tefrihi	4	3	3	3			
Geoloji	3	3	3	3			
Sagıt	1	3	3	—		Bütünleme	
Şemsiye	4	4	4	4			
Habancılık	2	4	4	3			
Erşkerlik	4	4	3/3	4			
Cin			5				
Yekün	Rakamla						
	Yazyyla						
Tevakküf notu							

M : 33

Kaynak: Afyon Lisesi Arşivi.

Ek 18. Afyon Lisesi

Kaynak: Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

Ek 19. Afyon Lisesi Pansiyonunun Ordu Bulvarı Caddesinden Görünüşü

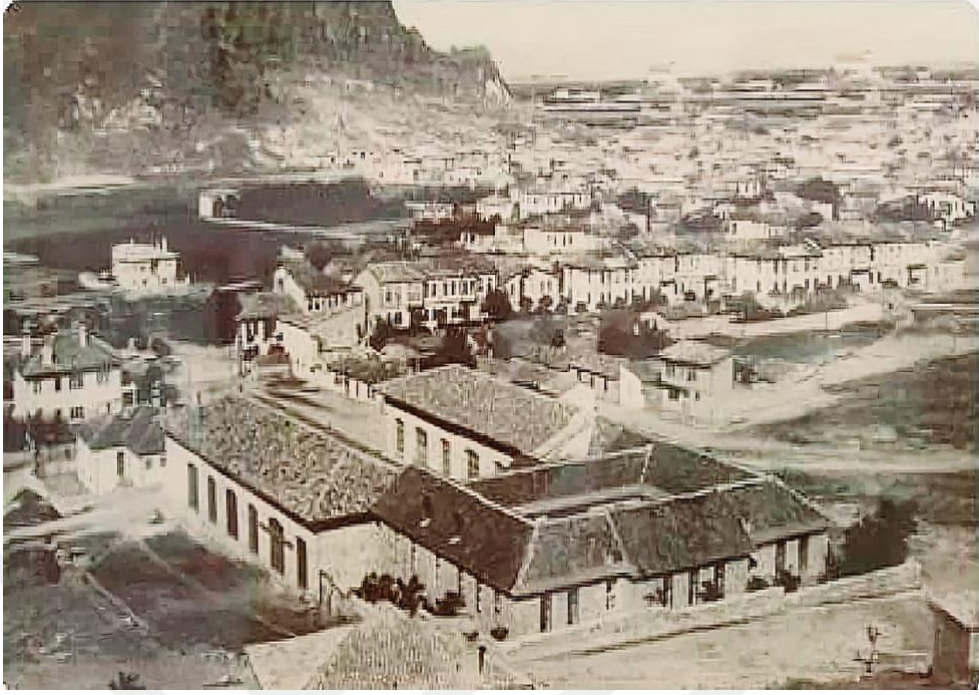
Kaynak: Kılıç, *a.g.e.*, s. 111.

Ek 20. Afyon Lisesi Pansiyonunda Kullanılan Dikiş Makinesi

Kaynak: Afyon Lisesi Arşivi.

Ek 21. Afyon Erkek Sanat Okulu (27 Ağustos İlkokulu)

Kaynak: https://27agustos.meb.k12.tr/icerikler/okulumuzun-tarihcesi_14630164.html.
(Erişim Tarihi: 12.06.2024).

Ek 22. Afyon Erkek Sanat Enstitüsü Atölyeleri 1947-1948

Kaynak: Özpınar, *a.g.e.*, s. 336; Özal, *a.g.t.*, s. 80.

Ek 23. Erkek Sanat Okulu Atölyelerinde Öğrenciler (27 Ağustos İlkokulu 1944)

Kaynak: Özpınar, *a.g.e.*, s. 336.

Ek 24. 1944'te Erkek Sanat Okulu'nda Kullanılan Makineler

Kaynak: Afyon Şehit Yunus Çiçek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Makine Teknoloji Atölyesi.

Ek 25. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü Binası

Kaynak: Özpınar, *a.g.e.*, s. 334.

Ek 26. Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü'nde Kullanılan Dikiş Makinesi ve Ütüleri

Kaynak: İbrahim Evren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi,

Ek 27. Afyon Türk Ocağı Binası (1922-1928)

Kaynak: Özpinar, *a.g.e.*, s. 199; Ilgar, “Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi”, s. 23.

Ek 28. Afyon Halkevi Binası (1932-1933)

Kaynak: “Halkevimiz”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. 1, S. 11, 19 Eylül, 1933, s. 256.
“Halkevimiz”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. III, S. 28, 19 Şubat, 1935, s. 56
“Evimiz”, *Taşpınar Dergisi*, Afyon Doğan Matbaası, C. 1, S. 4, 19 Şubat 1933, s. 100.
“Halk evinde Bir Edebiyat Münakaşası”, *Son Haber*, 4 Nisan 1932, nr. 1260, s. 1.
“CHP ve Halkevi Binası”, *Haber*, 27 Ekim, 1938, nr. 1894, s. 4.